DR. SARLÓS BÉLA

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEI

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1961

Dr. Sarlós Béla

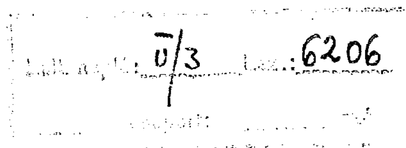
A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEI

1961

Lektorálta:

Dr. Barna Péter, Dr. Timár István
és
Kubitsch Imre

Kiadásért felel a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Dr. Popovics Béla. Műszaki vezető: Király Ernő
Műszaki szerkesztő: Bruder István

TARTALOM

BEVEZETÉS

(1) A Tanácsköztársaság jogalkotásának és jogintézményeinek részletes feldolgozását a marxista jogtudomány csak az utóbbi években kezdte el. A feldolgozás azonban mindeddig nem terjedt ki a Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékei működésének részletekbe menő s egyben átfogó vizsgálatára. Pedig a forradalmi törvényszékek fontos helyet foglaltak el az új szocialista intézmények között. A munkásosztály a Tanácsköztársaság védelmének egyik fő eszközeként hívta életre azokat és hazánkban e törvényszékeken ítélkezett először a dolgozó nép. A forradalmi törvényszékek voltak az első szocialista bíróságok Magyarországon.

Ítélkezésük elemzése komoly akadályba ütközött: nem sikerült megtalálni a forradalmi törvényszékek iratanyagát. Még a legutóbbi időben is azt hitték, hogy ezek az iratok teljes egészében megsemmisültek. Erre vezethető vissza, hogy az a néhány mű, amely 1945 után a Tanácsköztársaság büntetőjogával foglalkozott, vagy emlékezetre, vagy csupán közvetett adatokra támaszkodva tért ki a forradalmi törvényszékek ítélkezésére.[1]

A forradalmi törvényszékek ítélkezésének jogászi ismertetéséről és feldolgozásáról a Horthy-rendszer huszonöt éve alatt természetesen nem lehetett szó. Az ellenforradalmi rendszer, a proletárdiktatúrával szembeni féktelen gyűlölettől vezetve, kizárólag rágalmazta hazánk első szocialista bíróságainak a működését. A Horthy-rendszer azonban nemcsak rágalmazott, hanem kíméletlen megtorlást is alkalmazott azok ellen, akik a forradalmi törvényszékek munkájában

[1] *Dr. Rákos Ferenc:* Állam és Alkotmány a Magyar Tanácsköztársaságban, Budapest, 1953.
Dr. Szabó András: A Magyar Tanácsköztársaság büntetőjogának fő kérdései (Tanulmányok a Magyar Tanácsköztársaság Államáról és Jogáról c. kötetben), Budapest, 1955.
Dr. Szabó András: Büntetőjog (A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása c. kötetben), Budapest, 1959.

akár mint bírák, akár mint vádbiztosok, vagy akárcsak mint jegyzőkönyvvezetők részt vettek.

A Horthy-fasizmus igazságügyi szervei hatalmas energiát fektettek a forradalmi törvényszékek tagjai elleni bosszúhadjáratba, s a megtorlás szigora érdekében beszerezték a forradalmi törvényszékek ítéleteit, jegyzőkönyveit, mert ezek az iratok mint fontos bizonyítékok szerepeltek a volt forradalmi törvényszéki bírák, vádbiztosok, jegyzőkönyvvezetők elleni büntetőeljárásokban. A forradalmi törvényszékek így beszerzett iratanyaga mellékletét képezte az 1919–1921. években lefolytatott ún. gyorsított eljárások főtárgyalási jegyzőkönyveinek, s azok jelentős részét azért sem selejtezték ki, mert a rájuk való hivatkozással lehetett a legkényelmesebben elutasítani az elítélt forradalmi törvényszéki tagok által beadott perújítási kérelmeket. Ennek köszönhetjük, hogy a forradalmi törvényszékek iratanyagának jelentős része nem semmisült meg, hanem az ún. gyorsított eljárások főtárgyalási jegyzőkönyveinek mellékleteként megmaradt. Ezek az iratok a Horthy-rendszer vidéki törvényszékeinek a Párttörténeti Intézet Archívumában levő aktái mellett találhatók és most folyik a rendezésük.[2] A több forradalmi törvényszék ítéleteit, jegyzőkönyveit tartalmazó ez iratokon kívül sikerült még megtalálnunk a Párttörténeti Intézet Archívumának már régebben elkészített katalógusaiban szereplő iratok között a Budapesti Forradalmi Törvényszék néhány ítéletét is.

Az ekként rendelkezésünkre álló iratanyag természetesen nem teljes. Azoknak a forradalmi törvényszéki ítéleteknek, jegyzőkönyveknek jó részét ugyanis, amelyekre a megtorlás miatt nem – vagy már nem – volt szükség, általában megsemmisítették. Így alig maradt meg olyan ítélet, amelynek meghozatalában a Horthy-rendszer által halálra ítélt és kivégzett forradalmi törvényszéki tag vett részt, vagy amelyet az üldözés elől külföldre emigrált forradalmi törvényszéki bírák hoztak meg. Úgyszólván teljes egészében megsemmisítették a Horthy-rendszer alatt a Budapesti Forradalmi Törvényszék iratanyagát, a statáriális bíróságok – köztük a Szamuely Tibor vezette különbíróság – iratait is. A most előkerült iratok ennek ellenére kiemelkedő jelentőségűek. Ha ugyanis ezeket az okmányokat összevetjük a törvényszékek és ügyészségek vezetői által az Igazságügyminisztérium felhívására 1920-ban készített és oda megküldött jelentések tartalmával, úgy arra az eredményre jutunk, hogy éppen azoknak a vidéki forradalmi törvényszékeknek az iratai maradtak meg, amelyek a legtöbb és a legfontosabb ítéletet hozták. A Horthy-rendszer megtorlásának jellegét, irányát ismerve, ez természetes is. E rendszer számára azoknak az iratoknak a megőrzése volt fontos, amelyek adatokat tartalmaztak olyan forradalmi törvényszéki tagokra, akik aránylag a legtöbb és a legfontosabb ügyekben jártak el.

[2] Az iratokról a Párttörténeti Intézet Archívuma (a továbbiakban P. I. Arch.) külön katalógust készített, abban a törvényszék megjelölése mellett az eredeti iktatószámmal szerepelnek az egyes akták.

Növeli ezeknek az iratoknak az értékét az a körülmény, hogy közöttük az Igazságügyi Népbiztosságnak, de a Tanácsköztársaság más hatóságának több eredeti átirata is megtalálható. Ezek az átiratok teljesebbé, pontosabbá teszik a forradalmi törvényszékekről alkotható képet.

Végeredményben közel 1400 vádlottra vonatkozó mintegy 1000 forradalmi törvényszéki ítéletet kutattunk fel, vizsgáltunk meg és elemeztünk. Ezek az ítéletek közel felét – mintegy 40–50%-át – teszik ki a vidéki forradalmi törvényszékek iratainak. Önmagukban is alkalmasak tehát általánosítható következtetések levonására. Az eredeti iratanyag e jelentős részének birtokában elemezni lehetett a Horthy-rendszer alatt keletkezett és a forradalmi törvényszékekre vonatkozó különböző bírósági, ügyészségi jelentéseket, vádiratokat és ítéleteket, és meg lehetett kísérelni, hogy képet alkossunk azoknak a forradalmi törvényszékeknek a működéséről is, amelyeknek az iratai nem maradtak meg. Ennek érdekében – elsősorban a Budapesti Forradalmi Törvényszékkel kapcsolatban – felhasználtuk a Tanácsköztársaság idején megjelent sajtóközleményeket is.

A levéltári vizsgálat ily kiterjesztése mellett is számolnunk kell azzal, hogy a forradalmi törvényszékek működéséről alkotandó kép nem lesz teljes. Ez azonban – véleményünk szerint – nem lehet akadálya a megtalált és önmagában is tekintélyes terjedelmű okmányanyag feldolgozásának. A Tanácsköztársaság dokumentumanyaga terjedelmének ismeretében ugyanis teljesen valószínűtlennek kell tartanunk, hogy a jövőben hasonló számú és jelentőségű dokumentumok kerülnének elő. Végeredményben tehát a most felkutatott anyagra vagyunk utalva, amely régebbi bírósági levéltári egységeinkkel összehasonlítva nemcsak jelentőségében, hanem terjedelmében is az egyik legnagyobb, összefüggő bírósági iratanyagnak tekinthető.

(2) A megmaradt iratanyag megszabja témánk határait is. A statáriális bíróságok ítéleteinek többsége hiányzik, ezért nem

térhetünk ki a Tanácsköztársaság büntetőítélkezésének minden részletére. A rögtönítélő bíróságoknak a legfontosabb ügyekben kifejtett tevékenységét azonban érintjük majd, hiszen annak az összefüggésnek ismerete nélkül, amely a statáriális bíróságok és a forradalmi törvényszékek működése között fennállott, nem lehetne helyes következtetéseket levonni az ítélkezésről. A büntetőítélkezés túlsúlya azonban nem a statáriális bíróságokra, hanem a forradalmi törvényszékekre esett; monográfiánk tehát megközelítően kiterjed a Tanácsköztársaság egész büntetőbírói gyakorlatára. Büntetőjogi témáról lévén szó, nem foglalkozunk azokkal az ítéletekkel, amelyeket a forradalmi törvényszékek a Tanácsköztársaság első heteiben polgári peres ügyekben hoztak.[3] Ezeknek a határozatoknak a feldolgozása a proletárdiktatúra polgári ítélkezését kutató jogászokra vár. Nem terjeszkedhetünk ki a Tanácsköztársaság büntetőjoga elméleti, dogmatikai kérdéseinek, továbbá a korabeli szovjet jogszabályok és ítélkezés hatásának a taglalására sem. Ez a feladat csak a forradalmi törvényszékek ítélkezésének a feltárása után végezhető el és jóval nagyobb terjedelmet igényelne annál, mint ami jelenleg a rendelkezésünkre áll.[4]

Munkánk fő célja a következők megállapítása:

1. Hogyan teljesítették a forradalmi törvényszékek azt az alapvető feladatot, amelyet a Tanácsköztársaság kitűzött számukra: hogyan védelmezték a proletárdiktatúrát és a dolgozók jogos érdekeit, tehát miképpen töltötték be ezek a bíróságok történelmi szerepüket.

2. Megtartották-e a forradalmi törvényszékek azokat az anyagijogi és eljárási rendelkezéseket, amelyeket a reájuk vonatkozó jogszabályok előírtak, tehát miképp érvényesült a szocialista törvényesség e bíróságok működésében.

3. Milyen eszközökkel, milyen anyagijogi és eljárási módszerekkel kívánták elérni a forradalmi törvényszékek a számukra kitűzött politikai célokat, van-e ezekben új, a burzsoá büntetőítélkezésben meg nem található, nem használt eszköz.

E célok megvalósítása választ ad a Horthy-rendszer propagandájára is. Ha ugyanis az ítéletek alapján hűen feltárjuk a forradalmi

[3] A munkaügyi bíróságok felállításáig mintegy 30–40 ügyben, rendszerint munkajogi kérdésekben, de bérleti, haszonbérleti jogviták esetén is hoztak ítéletet a forradalmi törvényszékek.

[4] A Tanácsköztársaság büntetőjogának elméleti kérdéseivel külön monográfiában kívánunk foglalkozni.

törvényszékek működését, akkor könnyen meg lehet állapítani, hogy a horthysta propaganda mennyiben tért el a valóságtól, milyen méretű történelemhamisítást tartalmazott, milyenek voltak a módszerei és mi volt a célja. A forradalmi törvényszékek ítéleteinek felkutatása és ismertetése nélkül az ellenforradalmi propaganda átfogó, szakszerű, tényekre alapított cáfolata sem történhetett meg eddig. Rá kell azonban mutatnunk arra, hogy — bár a Tanácsköztársaság emlékének rágalmaktól való megtisztítása volt a levéltári kutatás elvégzésének és e monográfia megírásának egyik indítéka — nem az ellenforradalmi propaganda leleplezése képezi tanulmányunk kizárólagos célját. Tudniillik hazánk negyven évvel ezelőtti, első szocialista bíróságának joggyakorlata fontos tanulságokkal szolgál mind a jövő kodifikációja, mind büntetőítélkezésünk számára is.

Munkánkban nem siklunk el azok felett a hiányosságok, hibák felett sem, amelyek a forradalmi törvényszékek működésében megmutatkoztak. Egyetlen új bírói apparátus, még szocialista bírói szervezet sem képzelhető el úgy, hogy az azonnal minden hiba nélkül működjék. A hiányosságok feltárása — véleményünk szerint — nem csökkenti, hanem ellenkezőleg, növeli a Tanácsköztársaság bíróságai működésének jelentőségét. Szocialista ítélkezésünk a forradalmi törvényszékeknek nemcsak erényeiből, hanem hibáiból is komoly tanulságokat vonhat le. Már itt is le kell szögeznünk azt, hogy e hibák egészen más természetűek — éppen fordítottjai voltak azoknak —, mint amiket a Horthy-rendszer a forradalmi törvényszékek terhére rótt.

Nem hallgathatunk azokról a téves álláspontokról sem, amelyekkel a felszabadulás után megjelent és a forradalmi törvényszékek ítélkezését érintő munkákban találhatunk. E tévedések jórészt az eredeti iratanyag feltáratlanságára vezethetők vissza, de szerepük volt azokban a személyi kultusz hatásának, Kun Béla korábbi helytelen megítélésének és bizonyosfokú mechanikus, sematikus következtetéseknek is. Egyes helytelen következtetésekkel a Tanácsköztársaság idején elhangzott felszólalásokban is találkozhatunk. Ezek korrekcióját — az okok felderítésével — igyekszünk elvégezni. Nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy amikor az 1945 után megjelent tanulmányok e tévedéseire rámutatunk, egyáltalán nem kívánjuk csökkenteni e munkák értékét. Komoly érdemük e tanulmányoknak, hogy a forradalmi törvényszékek ítélkezését vizsgálták, elkezdték azt a munkát, amelynek folytatására — az összes részletek pontos felderítéséhez — még a jövőben is szükség lesz.

(3) Amint erre korábbi tanulmányunkban rámutattunk,[5] a forradalmi bíráskodás, az ellenforradalmárok megbüntetése nem a Tanácsköztársaság idején kezdődött el hazánkban. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején is működtek Magyarországon forradalmi bíróságok, amelyek forradalmi jogszabályok alapján ítéltek el – halálra is – ellenforradalmár hazaárulókat. Kiemeltük ugyanott azt is, hogy a magyar büntetőjog forradalmi korszaka 1848/49-ben kezdődött, az 1919-es Tanácsköztársasággal folytatódott és a felszabadulás után a szocialista büntetőjoggal teljesedett ki, s hogy az 1919-es forradalmi törvényszékek bírái és vádbiztosai történelmi utódai az 1849-i forradalom politikai bíróságai bíráinak és közvádlóinak. E történelmi kapcsolat fennállását tudva, helytelen lenne, ha a forradalmi törvényszékek működését – annak elsősorban a proletárdiktatúra és a szocialista büntetőjog szempontjából való jelentőségét kiemelve – nem helyeznénk a forradalmi ítélkezés történelmi fejlődésének a keretébe. Ennek érdekében az egyes fejezetekben felvetjük a következő kérdéseket is:

A polgári, vagy a szocialista forradalom büntető ítélkezése töltötte-e be helyesebben történelmi feladatait? Milyen eredménnyel járták az ellenforradalmi, a reakciós törekvések a két forradalom büntetőbíróságainál? Hogyan aránylanak egymáshoz a két forradalom idején hozott legsúlyosabb ítéletek?

Az ezekre a kérdésekre adandó válaszokkal annak a fejlődésnek az útját kívánjuk megállapítani, amely Magyarországon a forradalmi bíráskodás menetében bekövetkezett.

(4) Röviden rá szeretnénk mutatni arra a módszerre is, amelyet az egyes fontosabb megállapítások levonásánál követtünk. A különböző korszakokban keletkezett és általunk feldolgozott iratokban természetesen sok ellentétes adat, nyilatkozat, vallomás található. Ez áll a forradalmi törvényszékek bíráira és vádbiztosaira is, akik a Horthy-rendszer idején bekövetkezett felelősségrevonásuk alkalmával, saját védelmük érdekében, nem a valóságnak megfelelően adták elő a forradalmi törvényszékekkel kapcsolatban történteket. A forradalmi törvényszékek felelősségre vont tagjai nagyon jól tudták, hogy a legkeményebb megtorlásra számíthatnak, nem nehezményezhetjük tehát, hogy nem egyszer életük megmentése érdekében saját szerepüket csökkenteni igyekeztek, és a felelősségrevonást azokra a társaikra igyekeztek terelni, akiknek sikerült emigrálniok. E vallomásokat tehát nem lehet fenntartás és kritika nélkül elfogadni. Még fokozottabb kritikai elemzésre volt szükség a Horthy-korszak ítéleteiben foglalt ténymegállapításokkal kapcsolatban, hogy a jogi következtetésekről ne is beszéljünk, mert ezek lerögzítésénél fokozottan érvényesültek a kizsákmányoló osztályok érdekei. Külön elemzést kívánt az ügyészségek és bíróságok vezetői által 1920-ban az Igazságügyminisztérium részére adott jelentésanyag. Ennek a forradalmi törvényszékek által tárgyalt ügyek számára, a bíróságok működésének időtartamára, a forradalmi törvényszékek tagjainak foglalkozására vonatkozó adatai általában elfogadhatóknak bizonyultak.

A forradalmi törvényszékek működésével kapcsolatos következtetések megállapításánál elsősorban az eredeti tanácsköztársasági iratokból indultunk ki. A Horthy-korszak alatt keletkezett okmányok tartalmát csak abban az esetben fogadtuk el, amennyiben a forradalmi törvényszékek jegyzőkönyvei, ítéletei egybevágtak azokkal.

Az okmányok kritikai elemzésénél a legnagyobb körültekintéssel és óvatossággal igyekeztünk eljárni és arra törekedtünk, hogy elkerüljük az elhamarkodott következtetéseket. A különböző korszakokból származó iratok közötti ellentét azonban olyan nagy, a Horthy-korszak dokumentumainak belső ellentmondásai (az igazságügyi apparátusban érvényesült különböző egyéni érdekek folytán) oly szövevényesek, hogy egyes részmegállapítások esetleg tévesnek bizonyulhatnak. Ennek ellenére nem zárkóztunk el ama következtetések levonása elől, amelyeket egyrészt a téma jelentősége, másrészt a szocialista bíráskodás úttörői emlékének tiszta fénybe helyezése megkívánt.

(5) A kitűzött feladatokat a következő rendszer szerint végezzük el:

Elsősorban azokat a legfontosabb jogszabályokat ismertetjük, amelyek a forradalmi törvényszékek működését szabályozzák. Annál inkább szükség van erre, mert a korábbi hasonló ismertetések kisebb pontatlanságokat tartalmaznak elsősorban arra nézve, hogy mely jogszabályok léptek hatályba. A jogszabályanyag áttekintése után rátérünk a forradalmi törvényszékek megszervezésének és összetételének a taglalására. Ezt követően tárgyaljuk a forradalmi törvényszékek perrendi gyakorlatát, majd általános átfogó áttekintést adunk a bíróságok által tárgyalt ügyekről, azoknak bűncselekménycsoportok sze-

[5] *Dr. Sarlós Béla:* Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc büntetőjoga, Budapest, 1959, 302–304. old.

rinti megoszlásáról, a vádlottak osztályhelyzet szerinti arányáról, az ítélkezés tipikus jellemvonásairól és irányáról. Ezek után részletesen ismertetjük a bírói gyakorlatot bűncselekménycsoportok szerint. A bűncselekmények felosztásánál nem követhetjük teljesen a szocialista büntetőjog mai eredményein alapuló disztinkciót, hanem a Tanácsköztársaság jogszabályainak és ítélkezési gyakorlatának, tehát az adott korszakban általánosan elfogadott álláspontnak megfelelő csoportosítást követjük.

A Tanácsköztársaság történetének ismertetésére nem térhetünk ki. Ezt a marxista történettudomány már elvégezte. A fontosabb s egyben közismert ellenforradalmi megmozdulások – mint például az 1919. június 24-i budapesti ellenforradalom – taglalására sincs szükség. Viszont egyes, kellően még fel nem derített eseményekre, amelyekre épp a bírósági jegyzőkönyvek és ítéletek világítanak rá, részletesebben kitérünk.

A tanulmányt – függelékként – okmánytárral egészítjük ki. Így maguk a jegyzőkönyvek és ítéletek lesznek a forradalmi törvényszékek működésének legfőbb, legközvetlenebb dokumentumai. Ezek az ítéletek és jegyzőkönyvek minden kommentárnál jobban, bármely elemzésnél szebben idézik fel a Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékei bíráinak, vádbiztosainak, jegyzőkönyvvezetőinek működését és intencióit.

I.

A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEKRE VONATKOZÓ FONTOSABB JOGSZABÁLYOK

A Tanácsköztársaság már legelső jogszabályában, a Forradalmi Kormányzótanács I. számú rendeletében kinyilvánította azt az elhatározását, hogy új, szocialista bíróságokat: forradalmi törvényszékeket hoz létre. Az igazságügyi népbiztos 1. számú rendelete pedig – amely az említett jogszabállyal egy időben, 1919. március 24-én jelent meg – megszüntette a régi burzsoá büntető bíróságok működését.

A Tanácsköztársaság jogszabályai három, egymástól szervezetileg elkülönülő büntető bíróságot hoztak létre:

1. a polgári személyek felett ítélő forradalmi törvényszékeket,
2. a Vörös Hadsereg és a Vörös Őrség tagjaival szemben eljárni hivatott forradalmi katonai törvényszékeket, és
3. a rögtönítélő bíróságokat, amelyek mind polgári személyek, mind katonák felett egyaránt ítélkezhettek.

A Tanácsköztársaság első jogszabályaiban nem jutott kifejezésre ez a hármas felosztás, a Forradalmi Kormányzótanács I–IV. számú rendeletei még egységesen forradalmi törvényszékekről szólnak. A szétválasztást a gyakorlati szükségesség indokolta, ezért a bíróságokra vonatkozó jogszabályok különböző időpontokban jelentek meg. E jogszabályok több részletkérdésben eltérnek egymástól. Az egymástól több szempontból különböző jogszabályokat a következőkben, a háromféle bíróságnak megfelelően, külön ismertetjük.

(1) A forradalmi törvényszékek működésének alapvető szabályait a Forradalmi Kormányzótanács (a továbbiakban a rendeletszámok előtt: FKT) IV. számú rendelete tartalmazta. Ez a rendelet egyike a Tanácsköztársaság legfontosabb jogszabályainak; tíz §-ból áll, s lényege a következő:

A forradalmi törvényszékek a szükséghez képest bárhol felállíthatók. Elnökből és további két tagból állanak. Elnökeit, bíráit és vádbiztosait a Forradalmi Kormányzótanács nevezi ki. E funkciók ellátása nincs képesítéshez kötve. A bíróságok hatáskörébe olyan bűncselekmények tartoznak, amelyeket a Kormányzótanács külön rendelettel oda utal. Alakszerű nyomozásnak, vádiratnak nincs helye, az egész eljárás a törvényszék előtt, lehetőleg félbeszakítás nélkül folytatandó le.

A szükséges bizonyítékokat a vádbiztos teremti elő. Védő bárki lehet. A tárgyalás bármely órában, a szabad ég alatt is megtartható, menete a következő: a vádbiztos szóval előadja a terhelt elleni tényeket, majd a bizonyító eljárás következik, aminek eredményét a vádbiztos fejti ki és megteszi indítványát; utána a vádlott és védője szólalnak fel, amelyekre a vádbiztos válaszolhat, de az utolsó felszólalás joga mindig a terheltet és védőjét illeti.

A határozathozatal zárt tanácskozásban történik, a bűnösség kérdésében titkosan szavaznak. Halálbüntetést csak egyhangú határozattal lehet kiszabni.

Az ítéletet rövid indokolással együtt azonnal írásba kell foglalni. Fellebbezésnek, vagy másféle perorvoslatnak nincs helye, a büntetést az ítélet kihirdetése után azonnal végre kell hajtani. A kegyelmi kérelemnek, bárki terjeszti is azt elő, nincs felfüggesztő hatása a végrehajtásra.

A rendelet szerint a forradalmi törvényszékek személyi illetékessége korlátlan volt április 13-ig, a katonai bűntettekről és a forradalmi katonai törvényszékekről szóló FKT LIII. számú rendelet megjelenéséig. A forradalmi törvényszékek területi illetékességét a jogszabály nem vonta meg, mert a szükséghez képest bárhol fel lehetett azokat állítani. Hatáskörük április 9-ig az FKT XLV. számú rendeletének a megjelenéséig a Forradalmi Kormányzótanács külön rendeleteiben megjelölt bűncselekmények elbírálására terjedt ki. Ez a hatáskör április 9-ig nem volt széleskörű, ti. eddig az időpontig a Forradalmi Kormányzótanács a következő bűncselekményeket utalta a forradalmi törvényszékek hatáskörébe:

1. a Tanácsköztársaság parancsai elleni fegyveres ellenszegülést, a Tanácsköztársaság elleni felkelés szítását;
2. a rablást és a fosztogatást (FKT I. számú rendelet);
3. a szesztilalom megszegését (FKT II. számú rendelet);
4. a fegyverviselési tilalom megszegését (FKT III. számú rendelet);

5. az álhírek terjesztését (FKT V. számú rendelet);
6. a köztulajdonba vett lakóházak lakásbéreinek be nem szolgáltatását, e lakóházak megrongálását és tartozékainak jogtalan eltulajdonítását (FKT X. számú rendelet);
7. a pénzintézetek szocializálására vonatkozó szabályok megszegését (FKT XII. számú rendelet);
8. az aranyérmék és külföldi pénznemek beszolgáltatási kötelezettségének megszegését (FKT XIV. számú rendelet);
9. a lakásrekvirálási rendelet 12. §-ában felsorolt jogellenes magatartásokat (FKT XV/b. számú rendelet);
10. az ékszerüzletek igénybevételére vonatkozó szabályok megszegését (FKT XVI. számú rendelet);
11. az idegen állampolgárok jogszabályban biztosított jogainak megszegését (FKT XIX. számú rendelet);
12. az idegen diplomáciai és egyéb hivatalos megbízottak jogainak megsértését (FKT XX. számú rendelet);
13. a Vörös Hadsereg felállításának és toborzásának akadályozását vagy károsítását (FKT XXIII. számú rendelet);
14. a köztulajdonba vett nevelési és oktatási ingatlanok átadására vonatkozó jogszabályok megszegését (FKT XXIV. számú rendelet);
15. a biztosító intézetek szocializálásáról szóló rendelet megszegését (FKT XXV. számú rendelet);
16. a szocializált üzemek vezetőiről szóló rendelet szabályainak megszegését (FKT XXXIV. számú rendelet) és
17. az önhatalmú intézkedést (FKT XLII. számú rendelet).

A forradalmi törvényszékek által kiszabható büntetések mértékének és a büntetés nemének a meghatározásánál az április 9-ig megjelent rendeletek különböző módszert követnek. A Kormányzótanács első három rendelete a Btk.-hoz hasonlóan – a halálbüntetés kivételével – relatíve határozott módon jelöli meg a büntetéseket. Az I. számú rendelet szerint alkalmazandó büntetés a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegülőkkel, vagy fölkelést szítókkal, illetve rablókkal, fosztogatókkal szemben: halál. A II. számú rendelet értelmében a szesztilalom megszegőit 50 000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel és az üzlet elkobzásával, illetve egy évig terjedhető fogházzal és 10 000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel lehet büntetni. A III. számú rendelet alapján a fegyverviselési tilalom ellen vétők büntetése 5 évig terjedhető fegyház és maximálisan 50 000 korona pénzbüntetés.

Ettől a korábbi — a Btk.-val egyező — módszertől lényeges eltérést jelent a Kormányzótanács V. számú rendelete, amely kimondja, hogy az álhírek terjesztői a forradalmi törvényszékek által „súlyos büntetéssel" sújthatók, minősített esetben pedig (nevezetesen, ha az álhírek terjesztése a közbiztonság megzavarásával járó mozgalmakat, vagy más igen súlyos következményeket idéz elő) az ilyen cselekmény elkövetője ellen halálbüntetés is kiszabható. A március 26-tól április 9-ig megjelent és a különböző bűncselekményekre a forradalmi törvényszékek hatáskörét megállapító tizenkét kormányzótanácsi rendelet közül tíz az FKT V. számú rendeletének a módszerét követi, tehát — a halálbüntetést kivéve — nem határozza meg közelebbről sem a büntetés nemét, sem annak alsó és felső határát. Egyes rendeletek[1] csupán azt mondják ki, hogy megszegői felett a forradalmi törvényszékek ítélkeznek, mások[2] minősített esetben lehetővé teszik a halálbüntetés kiszabását is, végül olyan jogszabállyal is találkozunk,[3] amely közvetve, a bűncselekmény magasfokú társadalmi veszélyességének a kiemelésével ad útmutatást a büntetés mértékére.[4] Csupán két rendelet, éspedig a X. és XV. számú állapítja meg a büntetés nemét és határait (az előbbi öt, az utóbbi tíz évi fegyházban).

Az 1919. március 26. és április 9. között megjelent e jogszabályok azonban sem a Tanácsköztársaság széleskörű büntetőjogi védelme, sem a forradalmi törvényszékek hatáskörének rendezése szempontjából nem voltak kielégítőek. A felsorolt rendeletekből nyilvánvaló ugyan, hogy a Kormányzótanács nem kizárólag a politikai természetű bűncselekményeket utalta a forradalmi törvényszékek hatáskörébe, hanem — nagyon helyesen — több közönséges, illetve gazdasági jellegű bűncselekményt is. Emellett azonban számos fontos büntetőjogi rendelkezés elmaradt. Így például nem nyert büntetőjogi védelmet az FKT XXXVIII. számú rendeletében a földbirtokok szocializálása elleni támadás, az izgatást pedig április 9-ig egyik rendelet sem nyilvánította bűncselekménnyé.

A proletárdiktatúra első két hetében e hiányosságok nem jelentkeztek még komoly súllyal.

[1] Pl. az FKT XII. sz. rendelet 13. §-a.
[2] Így az FKT V. sz. rendelet 2. bekezdése.
[3] Az FKT XLII. sz. rendelete.
[4] A szociális termelés népbiztosának 5. sz. rendelete, intézkedéseinek megszegését „forradalmi bűncselekménynek" (helyesen forradalom elleni, vagy ellenforradalmi bűncselekménynek) minősíti.

A proletárdiktatúra győzelme utáni első héten alig fordultak elő komolyabb bűncselekmények és üldözésükre lehetőséget adtak a már megjelent rendeletek. Szirmay Istvánnak a Budapesti Forradalmi Törvényszék működéséről írott cikke[5] is azt tanúsítja, hogy ez a törvényszék március 26-án „igen szerény keretek között" kezdte meg működését. A Vörös Újság közleményei ugyancsak azt igazolják, hogy a forradalmi törvényszékek március végén és április első napjaiban csak egészen kevés ügyet tárgyaltak.

Április második hetében azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a burzsoázia és csatlósai már kezdenek magukhoz térni abból az ájultságból, amelybe a munkáshatalom győzelme döntötte őket. De a közönséges bűnözők tevékenysége is felélénkült. Ezért szükségessé vált mind a forradalmi törvényszékek hatáskörének, mind a büntetési rendszernek a rendezése. Ezt a feladatot a Kormányzótanács április 9-én megjelent XLV. számú rendelete végezte el. E jogszabályt kiemelkedő jelentősége miatt teljes terjedelmében idézzük:

„1. §. Aki a Forradalmi Kormányzótanács vagy a népbiztosok rendeletét megszegi, vagy azok ellen bármi módon vét, forradalmi törvényszék elé állítandó.

A forradalmi törvényszék a büntetést az eset súlyához képest szabja ki.

2. §. A forradalmi törvényszék a Tanácsköztársaság érdekei védelmében sürgős szükség esetén eljárhat olyan bűnügyekben is, amelyeket a Forradalmi Kormányzótanács külön rendelettel nem utalt hatáskörébe.

3. §. Ez a rendelet kihirdetése napján lép életbe."

A rendelet 1. §-a szerint a Kormányzótanács és a népbiztosok minden rendeletének megszegése, vagy az ellenük bármi módon vétés bűncselekményt képez, tehát azoknak a rendeleteknek április 9-e utáni megszegése is, amelyeket korábban adtak ki, vagy a jövőben bocsátanak ki, de külön büntető intézkedést nem tartalmaznak. *Ezek szerint a Tanácsköztársaság minden fontosabb* — kormányzótanácsi vagy népbiztosi rendeletbe foglalt — *rendelkezése büntetőjogi védelem alá került*, abban az esetben is, ha maga a kérdéses rendelet expressis verbis nem nyilvánította bűncselekménnyé előírásainak megszegését. A Tanácsköztársaság alkotmányának elfogadása után ez a büntetőjogi védelem természetesen kiterjedt a Tanácsok Országos Gyűlése, vagy a Szövetséges Központi Intéző Bizottság által

[5] Proletárjog 1919. július 12-i száma. „Adatok a budapesti forradalmi törvényszék működéséről."

kiadott jogszabályokra is. Április 9-e után is gyakran előfordult, hogy egyes rendeletek kiemelték megszegésük büntető következményeit, ez a kiemelés azonban figyelmeztető jellegűnek tekintendő, hiszen a pönalizálást a XLV. számú rendelet már jó előre biztosította.

A rendelet 2. §-a kiterjesztette a forradalmi törvényszékek hatáskörét azokra a bűncselekményekre is, amelyeket a Kormányzótanács nem utalt külön a hatáskörükbe. E megjelölés a Btk.-ban és az azt kiegészítő jogszabályokban szereplő ún. közönséges bűncselekményekre vonatkozott.

A hatáskör ily kiterjesztése után a forradalmi törvényszékek, mint ebben az időszakban egyedül működő büntetőbíróságok, bármilyen bűncselekmény elkövetőivel szemben eljárhattak.

A rendelet 1. §-ának 2. bekezdése folytán uralkodó elvvé vált a határozatlan büntetések rendszere. E rendelkezés feloldotta mindazokat a korlátokat, amelyet akár a Btk. előírásai, akár a Kormányzótanács ama korábbi rendeletei vontak meg, amelyek a büntetések nemét, valamint alsó és felső határát megszabták. Ez után az lett *az alapvető szabály* a forradalmi törvényszékek számára, hogy *a büntetést az eset súlyához képest* szabják ki. Ez alól csupán egy kivétel volt: halálbüntetés kiszabásának csak akkor lehetett helye, ha ezt a Kormányzótanács, vagy a népbiztosok valamelyik rendelete, vagy valamely hatályon kívül nem helyezett jogszabály kifejezetten lehetővé tette. Ezt a XLV. számú rendelet ugyan nem mondotta ki kifejezetten, de következik abból, hogy e rendeletet követő jogszabályok – például az LIII. számú rendelet, a lakásügyi népbiztosok 1. és 2. számú parancsai – mindig kiemelték azokat a súlyosabb elkövetési módokat, tehát valamely bűncselekmény minősített eseteit, amelyekre halálbüntetést is lehetett alkalmazni. A XLV. számú rendelet 1. §-a 2. bekezdése jelentőségének méltatására egyébként még visszatérünk.

A Kormányzótanács a forradalmi törvényszékek hatáskörére, illetékességére és eljárására lényeges változtatást *kívánt* bevezetni a XCIV. számú rendelettel. A *kívánt* szónak itt külön hangsúlyt kell adni, mert e terjedelmesebb *rendeletnek csupán III. és IV. része lépett kihirdetésekor* – május 17-én – *azonnal hatályba*, I. II. részének a rendelet 25. §-a értelmében csupán az igazságügyi népbiztos által megállapítandó későbbi időben kellett volna hatályba lépnie. E részek hatálybaléptetésére azonban már nem került sor.

E jogszabály teljes egészében *kívánta* átszervezni a forradalmi törvényszékeket. Kimondotta, hogy e bíróságok a jövőben a megyei székhelyeken működnek és illetékességük a megyei közigazgatási területével esik egybe. A tanács összetétele (elnök és két tag) változatlan marad, tagjait azonban nem a Kormányzótanács nevezi ki, hanem a helyi tanácsok választják, a jegyzőkönyvvezetők kinevezése a Kormányzótanács helyett az igazságügyi népbiztos ügykörébe ment volna át. A vádbiztosok tevékenységi körét a korábbi szabályozásnál részletesebben határozta meg a rendelet. Fontos előírása, hogy az eljárást a tárgyalás előtt csak a tanács elnökének a hozzájárulásával szüntetheti meg a vádbiztos, a tárgyalási szakban pedig a vád képviseletét nem tagadhatja meg és a vádat nem ejtheti el.

Komoly jelentősége van a 6. §-nak, mert a rendelet 23. §-a kifejezetten hivatkozott rá; a 23. § pedig azonnal hatályba lépett s ekként az kihatott a forradalmi törvényszékek további működésére. A 6. § viszont kimondotta, hogy a forradalmi törvényszékek hatáskörébe olyan bűncselekmények tartoznak, „amelyek a Tanácsköztársaság fennmaradását és biztonságát s általában a dolgozók uralmának forradalmi rendjét sértik vagy veszélyeztetik". A 2. bekezdés példálódzva fel is sorolta a forradalmi törvényszékek hatáskörébe tartozó bűncselekményeket.[6] A további szakaszok a forradalmi törvényszékek és a rendes bíróságok hatáskörébe tartozó bűncselekmények együttes elbírálásáról, a nyilvánosság kizárásának feltételeiről és a kötelező védelemről rendelkeznek.

E jogszabály II. része az Országos Forradalmi Főtörvényszék szervezetéről és eljárásáról szól. Lerögzíti, hogy a forradalmi törvényszékek ítéletei ellen jogorvoslatnak: panasznak *lesz* helye, amelyet az Országos Forradalmi Főtörvényszék öttagú tanácsa bírál el. Körvonalazza a fellebbezési bíróság jogkörét a kasszatorius elveknek megfelelően. A 19. §-ból kétségtelen, hogy csak akkor kerülhetett volna sor e rendelkezések hatálybaléptetésére, ha a rendes bíróságokra vonatkozó jogszabályt a Kormányzótanács kiadja és e bíróságok is megkezdik működésüket, mert e szakasz szerint: „Amennyiben e rendeletből más nem következik, a forradalmi törvényszék előtti eljárásra nézve az elsőfokú törvényszék, az országos forradalmi főtörvényszék előtti eljárásra nézve az országos főtörvényszék előtti eljárás szabályai irányadók."[7]

[6] A 6. § 2. bekezdésének 1–9. pontjai nem új tényállásokat állapítanak meg, hanem kizárólag hatásköri rendelkezéseket tartalmaznak.

[7] Az Igazságügyi Népbiztosság 1919 májusában elkészítette és a Tanácsok Országos Gyűlése elé terjesztette a bírói hatalom gyakorlásáról szóló, 75 §-ból álló rendelettervezetet. Ebben szerepelnek az elsőfokú törvény-

A rendelet IV. része, amely azonnal hatályba lépett, úgy intézkedett, hogy – már a forradalmi törvényszékek tervbe vett átszervezése előtt – a működő forradalmi törvényszékek közül csak a megyei és a járási székhelyeken levők folytathatják működésüket, a többiek megszűnnek. A megszűnő törvényszékek folyamatban levő ügyeik közül a rendelet 6. §-ában említetteket a legközelebbi megyei, a többieket pedig a járási székhelyen működő forradalmi törvényszékhez tartoznak áttenni. A 23. § szerint a rendelet kihirdetése, tehát május 17-e után a 6. §-ban említett bűncselekmény miatt csak a megyei székhelyeken működő forradalmi törvényszékek előtt lehet új eljárást indítani. E rendelkezés következtében május 17-e után valamennyi politikai természetű bűncselekmény a megyei székhelyeken működő forradalmi törvényszékek hatáskörébe ment át, a járási székhelyeken levő forradalmi törvényszékek hatásköre pedig leszűkült a nem politikai természetű bűnügyekre.

A forradalmi törvényszékek eljárására e rendelet megjelenése után is a IV. számú kormányzótanácsi rendelet volt irányadó. Így a forradalmi törvényszékek ítéletei május 17-e után sem váltak megfellebbezhetőkké, mert a rendelet erre vonatkozó részei nem léptek hatályba.[8]

székek és az Országos Főtörvényszék. A tervezet megtárgyalására már nem került sor. Az Országos Forradalmi Főtörvényszék sem kezdte el működését, mert az FKT XCIV. sz. rendelet II. része nem lépett életbe.

[8] „A vidéki forradalmi törvényszékeknél gyakorlatba ment, hogy egyes ügyeket a Budapesti Forradalmi Törvényszék elé terjesztettek felülvizsgálat céljából. Az ilyen módon felterjesztett ügyeket is a Fellebbezési Tanács bírálta el." (*Rákos Ferenc:* i. m. 95. old.) Az iratok között nem találtunk adatot a Budapesti Forradalmi Törvényszék fellebbezési tanácsának működésére. Van ugyan adat fellebbezés bejelentésére, s arra is, hogy ezt a Budapesti Forradalmi Törvényszékhez felterjesztették, mégpedig az Egri Forradalmi Törvényszék gyakorlatából. A fellebbezést azonban a Budapesti Forradalmi Törvényszék nem bírálta el, hanem a következő átirattal küldte meg az Igazságügyi Népbiztosságnak: „*A Budapesti Forradalmi Törvényszéktől. 1910/1919. sz.* M. J.-nek az egri forradalmi törvényszék ítélete ellen beadott fellebbezését illetékes intézkedés céljából csatoltan felterjesztem. Budapest, 1919. június 30. *Rákos* s. k. a budapesti forradalmi törvényszék elnöke." A fellebbezésre az iratoknak Egerbe történt visszaérkezése után rávezették az „Irattár" utasítást. (Egri forr. törvényszék 130/1919. sz. iratai. P. I. Arch. egri törvényszék 1920–1895 sz. a.)

Az Igazságügyi Népbiztosság álláspontja kitűnik az Egri Forradalmi Törvényszék 69/1919. sz. irataiból. A bíróság a beadott panaszt a Népbiztossághoz terjesztette fel. A Népbiztosság 31.796/1919. I. N. E. sz. leiratában felhívta a bíróságot, hogy a panaszt utasítsa vissza, mert az

A politikai természetű bűncselekményekre egyébként fontos előírást tartalmazott a Kormányzótanács LXVII. számú, április 20-án megjelent rendelete is. Ennek 1. §-a előírta, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésére hivatott szervek azonnal kötelesek a Belügyi Népbiztosság tudomására hozni minden olyan letartóztatást, amely politikai természetű bűncselekmény miatt történt. A 2. § pedig úgy rendelkezett, hogy politikai bűncselekmény miatt csak az Igazságügyi Népbiztosság előzetes hozzájárulásával lehet bárkit a forradalmi törvényszék elé állítani. E rendelkezés tehát az Igazságügyi Népbiztosság engedélyétől tette függővé politikai jellegű ügyben a forradalmi törvényszék előtti tárgyalás megtartását.[9]

FKT XCIV. számú rendeletének 2. fejezete nem lépett hatályba. (P. I. Arch. egri törvényszék 1920–2995. sz. a.)

Mindkét említett fellebbezést jelentéktelen ügyben adták be. Az első ügyben hamis tanúzás miatt 200 K., a másodikban pedig szesztilalom áthágása miatt 1000 K. pénzbüntetést szabott ki az Egri Forradalmi Törvényszék.

[9] *Rákos Ferenc* (i. m. 81., 82. és 88. old.) szerint „a rendelet célja az volt, hogy a forradalmi törvényszékek forradalmi jellegét felszámolják, hogy azok az Igazságügyi Népbiztosság apparátusának függvényévé váljanak". E következtetést túlzónak tartjuk. A rendelet 1. §-a ugyanis azt mondja ki, hogy a *Belügyi Népbiztosság* tudomására kell hozni az olyan előzetes letartóztatást, amely politikai természetű cselekmény miatt történt, és ezt követte a 2. §-nak az Igazságügyi Népbiztosság előzetes hozzájárulását előíró rendelkezése.

A gyakorlatban egyetlen adat sem mutat arra, hogy az Igazságügyi Népbiztosság megtagadta volna a hozzájárulást az eljárás lefolytatásához. De nem lett következménye annak sem, ha a törvényszék utólag, az ítélet meghozatala után kérte meg a hozzájárulást. Ilyen esetben a Népbiztosság csupán figyelmeztette a bíróságot, hogy a legközelebbi esetben előre kérje ki a hozzájárulást.

Az Igazságügyi Népbiztosság április 23-i körtáviratában utasította a törvényszékeket, hogy „ha alapos gyanú van arra, hogy nem csupán helyi jelentőségű, hanem olyan ellenforradalmi mozgalomról van szó, amely kiterjedt akcióval kapcsolatos, a letartóztatott egyéneket összes adatok közlése és iratok átküldése mellett Budapestre kell szállítani a Belügyi Népbiztosság politikai osztályához, az ilyenek felett a Budapesti Forradalmi Törvényszék ítél". Tehát a Belügyi Népbiztosság politikai osztályát is tájékoztatni kellett a fontosabb ügyekről és a letartóztatásokat is közölni kellett vele politikai ügyekben. Ha a rendeletnek az eljárások megakadályozása lett volna a célja, akkor nem intézkedett volna a Belügyi Népbiztosság egyidejű értesítéséről. Álláspontunkat támasztja alá az is, hogy Korvin Ottó ennek a rendeletnek a hatályon kívül helyezését nem is kezdeményezte, de annál inkább sürgette a Böhm Vilmos által 10972/eln. 31. sz. alatt kiadott Hadügyi Népbiztossági rendelet megváltoztatását. Ez a rendelet ugyanis előírta, hogy volt tiszteket csak

Általánosan elfogadott az az álláspont, hogy a Kormányzótanács július 10-i határozata lehetővé tette a forradalmi törvényszékek ítéletei elleni jogorvoslatot. A Kormányzótanács valóban hozott ilyen határozatot, azt azonban a határozatról szóló átirat alapos megvizsgálása után visszavontnak kell tekinteni. E határozatról az Igazságügyi Népbiztossághoz megküldött értesítés a következőképpen szól:

„*Forradalmi Kormányzótanács Elnöksége*
3396/K. T. E. I.

Tudomásulvétel és további intézkedések megtétele céljából közlöm, hogy a Kormányzótanács 1919. évi július 10-én tartott ülésében kimondotta, hogy a forradalmi törvényszékek ítéletei a Szövetséges Központi Intéző Bizottsághoz fellebbezhetők meg, mely ítéletek felülbírálására az Intéző Bizottság bizottságot fog kiküldeni.

Budapest, 1919. július hó 14-én.

Garbai s. k.
a Kormányzótanács elnöke

Igazságügyi Népbiztosságnak, *Budapest*"

Ennek az átiratnak a hátlapján a következő feljegyzés található:

„Érk. 1919. júl. 17-én. 375. I. N. 1919. sz.
Tárgytalan, irattárba. 1919. VII. 20. Somogyi s. k."

Július 14. és 17-e között az Intézőbizottság bizonyára újabb határozatot hozott e kérdésben, mert nem feltételezhető, hogy dr. Somogyi Károly, aki Láday István igazságügyi helyettes népbiztos titkára volt, önkényesen vezette volna a határozatra az ismertetett feljegyzést. Egyébként ismeretes, hogy az Igazságügyi Népbiztosság a proletárdiktatúra „enyhe kezelésének" álláspontjára helyezkedett. Ezért kizártnak tekinthető, hogy a Népbiztosság olyan határozatot kívánt volna irattárba süllyeszteni, amely épp *fellebbezést* tett volna lehetővé a forradalmi törvényszékek ítéletei ellen. Nyilvánvaló, hogy az Igazságügyi Népbiztosság az FKT 3396. számú határozatának megfelelően olyan utasítást adott volna ki az összes forradalmi törvényszékek számára, hogy az ítélet kihirdetése után a vádlottakat és a védőket a jogorvoslat lehetőségéről fel kell világosítani és a bejelentett fellebbezéseket fel kell terjeszteni a Központi Intézőbizottsághoz, ha a határozatot vissza nem vonják. A hátiratra vezetett szöveg hitelességét erősíti meg az a körülmény is, hogy ezt a kiemelkedő fontosságú határozatot az Intézőbizottság nem hirdette ki.

a Hadügyi Népbiztosság előzetes hozzájárulásával lehet letartóztatni és ennek nagyon komoly szerepe lett az ellenforradalmi tisztek elleni büntető eljárások meghiúsításában. Böhm azonban nem volt hajlandó a rendelet megváltoztatására.
Az FKT LXVII. sz. rendeletének 2. §-a egyébként a rögtönítélő bíróságok eljárására nem terjedt ki. Márpedig a legsúlyosabb politikai ügyekben a rögtönítélő bíróságok jártak el. (Az Igazságügyi Népbiztosság körtávirata a kalocsai törvényszék 1920–1949. sz. a.; a volt tisztek letartóztatásával kapcsolatos rendelet a szombathelyi törvényszék 1920–784. sz. a. található, P. I. Arch. Böhm távirata eredeti álláspontjának fenntartásáról: Dokumentumkötet VI/A. 526. old.)

Ezek szerint a forradalmi törvényszékek ítéleteit július 10-e után sem lehetett fellebbezéssel megtámadni.

A forradalmi törvényszékek hatásköre fiatalkorúak ügyeire is kiterjedt. E hatáskört azonban az FKT LXXII. számú rendelete erősen leszűkítette, ti. alapjaiban változtatta meg a fiatalkorúakra vonatkozó korábbi rendelkezéseket és csak az esetben tette lehetővé a fiatalkorúak elleni büntető eljárást, ha a gyermekek és a fiatalkorúak védelmére – pedagógus szakemberekből – szervezett gyermekbiztosság, kivételesen büntető intézkedést tartott indokoltnak a fiatalkorúval szemben. A rendelet szerint ilyen esetben „más hatóságot" kellett megkeresnie a gyermekbiztosságnak. Ez a „más" hatóság pedig csak a forradalmi törvényszék, illetve annak vádbiztosa lehetett, mert egyéb büntető bíróság nem működött. A forradalmi törvényszékek fiatalkorúak elleni eljárásának tehát a gyermekbiztosság indítványa volt az előfeltétele.

A hatásköri, illetékességi szabályokat tartalmazó, valamint a büntetések kiszabására vonatkozó jogszabályokon kívül még három rendeletről kell külön megemlékeznünk. Közülük a legfontosabb a Kormányzótanács LXII. számú rendelete a régi rend alatt indított bűnügyek átvizsgálásáról. Ennek bevezető része a Tanácsköztársaság büntetőjogi célkitűzéseit a következőképpen határozza meg:

„A Magyar Tanácsköztársaságban a büntető közhatalom gyakorlásának célja az, hogy egyrészt a proletárdiktatúrát minden támadástól megvédelmezze, másrészt pedig a dolgozó proletárok jogos egyéni érdekeinek oltalmára szolgáljon."

E helyes alapelveket a forradalmi törvényszékeknek állandóan, minden határozatukban szem előtt kellett tartaniok. Egyébként azokat az ügyeket, amelyekben a likvidáló tanács határozata szerint az

eljárás tovább volt folytatandó, ugyancsak a forradalmi törvényszékekhez kellett áttenni.

Fontos elvet rögzített le az FKT XLII. számú rendelete is az önhatalmú intézkedőkről. E rendelet bevezetője megállapítja, hogy

„A proletárság csak akkor számíthat győzelemre a kizsákmányolók ellen folytatott élethalálharcában, ha ezt a harcot egységesen és vállvetett erővel vívja meg. Ezért tehát mindenki, aki önhatalmulag cselekszik és erőszakkal vagy fenyegetéssel lép fel akár magánosok, akár egyes csoportok érdekében, a proletariátus egységét bontja meg és ezzel a proletariátus győzelmét veszélyezteti.

A proletárdiktatúra nem egyes emberek vagy csoportok diktatúráját jelenti, hanem azt, hogy az egész proletariátus a maga egységében kényszeríti rá akaratát a kizsákmányoló osztályokra. Ezt az akaratot a proletariátus addig is, amíg a tanácsok országos kongresszusa megalakul, a Forradalmi Kormányzótanács útján gyakorolja. Aki tehát szembehelyezkedik a Forradalmi Kormányzótanács akaratával vagy a Forradalmi Kormányzótanács felhatalmazása nélkül önhatalmúlag erőszakos intézkedéseket tesz, magával a proletárdiktatúrával száll szembe és a proletariátus ügyének árulója."

Ez az elvi megállapítás a törvényszékek számára általában is, de elsősorban a hivatali bűncselekmények kategóriájában szintén fontos útmutatást adott.

Elvi iránymutatást tartalmazott a Szövetséges Központi Intéző Bizottságnak a közhatalommal való visszaélésről szóló július 2-án hatályba lépett 1. számú rendelete is, amelynek 1. §-a lerögzítette, hogy:

„A kommunizmus erkölcse az egyéni érdekeknek az önfeláldozásig menő háttérbe szorítását követeli a proletárközérdek szolgálatában azoktól, akikre a munkásság bizalma a munkáshatalom gyakorlását ruházta. Ez okból a proletárállam büntető hatalmának teljes szigorúságával sújt le azokra, akik a közhatalommal kicsinyes egyéni érdekből visszaélnek." A rendelet 2. §-a a vesztegetés és a tiltott ajándékozás tényállását a Btk. 465–470. §-ainál szélesebb körben vonta meg és a Btk.-nál szigorúbb büntetéssel kívánta a hivatali korrupciót büntetni. Ennek érdekében a jogszabály 4. §-a feljelentési kötelezettséget vezetett be a bűncselekményekkel kapcsolatban. A feljelentési kötelezettség elmulasztása az FKT XLV. számú rendeletének 1. §-a folytán ugyancsak bűncselekménnyé vált.

Amíg tehát az FKT XLII. számú rendelete a politikai motívumokra visszavezethető hivatali bűncselekmények jelentőségét emelte ki és lehetővé tette azok szigorú büntetését, addig az Intéző Bizottság

1. számú rendelete a korrupciós cselekmények súlyára és szigorú büntetésük szükségességére hívta fel a figyelmet.

Egyébként figyelemre méltó, hogy a rendelet 3. §-a felsorolta az alkalmazható büntetési nemeket is annak megemlítésével, hogy a kiszabható szabadságvesztésen, pénzbüntetésen vagy kényszermunkán felül, az elítélt a közszolgálatból minden kárpótlás nélkül elbocsátható és határozott időtartamra vagy véglegesen mindennemű közhivatal viselésére alkalmatlannak nyilvánítható a forradalmi törvényszék által.

(2) A Forradalmi Kormányzótanács XXIII. számú rendeletével március 30-án új, forradalmi fegyelmen alapuló proletár hadsereg, a Vörös Hadsereg felállítását határozta el. E rendelet 4. pontja kiemeli, hogy a Vörös Hadsereg feladatát csak akkor láthatja el megfelelően, ha forradalmi fegyelem tölti el. Ugyanez a pont intézkedik arról, hogy e fegyelem betartása fölött legfelső fokon a forradalmi törvényszék őrködik, kisebb fegyelmi vétségekben pedig a csapattestek választott esküdtszékei ítélkeznek.

A Belügyi Népbiztosság 1. számú rendelete 1. §-ának 2. bekezdése szerint a Tanácsköztársaság belső rendjének védelmére felállított Vörös Őrség a Vörös Hadsereg kiegészítő részét képezte. Az FKT XXIII. számú rendelete tehát a Vörös Őrség tagjaira is kiterjedt.

A Vörös Hadsereg és Vörös Őrség tagjai felett április 13-ig ugyanazok a forradalmi törvényszékek ítélkeztek, mint amelyek a polgári személyek ellen jártak el. A bírói szervezet megosztásának szükségessége csak az imperialista csapatok támadásának előestéjén merült fel. Hadiállapotban, a csapatok mozgása közben az állandó székhelyhez kötött forradalmi törvényszékek gyakorlatilag nem lettek volna képesek ellátni a bíráskodást. Ez az oka annak, hogy közvetlenül a román imperialista hadsereg offenzívájának megindulása előtt, április 13-án került kiadásra a Kormányzótanács LIII. számú rendelete, amely szervezetileg elkülönítette a forradalmi katonai törvényszékeket a polgári személyekkel szemben eljáró forradalmi törvényszékektől. Ez a jogszabály nemcsak eljárási, hanem anyagi jogi rendelkezéseket is tartalmaz. Éppen ezért a magyar katonai büntetőjog történetében kiemelkedő fontosságú. Korábban nem volt *önálló* magyar katonai anyagi büntetőjog, a közös hadseregre az osztrák katonai büntetőjog volt irányadó.[10]

[10] A proletárdiktatúra bukása után a Horthy-rendszer az osztrák katonai büntetőjog hatályát visszaállította.

Az anyagi jogi rendelkezéseket az FKT LIII. számú rendeletének 2. §-a tartalmazza. E szerint:

„Katonai bűntettet követ el az a katona vagy parancsnok:
1. aki a Tanácsköztársaságnak akár külső, akár belső ellenségével összejátszik vagy egyetért;
2. aki az ellenséget kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy egyéb szolgáltatással támogatja;
3. aki bajtársára fegyvert fog vagy a parancsnok parancsának ellenszegül;
4. aki őrszolgálati vagy egyéb fontos szolgálati kötelességét akár szándékosan, akár bűnös hanyagságból cselekvéssel vagy mulasztással megszegi;
5. aki az ellenség előtt gyáván viselkedik;
6. aki csapatától megszökik;
7. aki gyilkol, gyújtogat, rabol, fosztogat, lop, közvagyont rombol, vagy védtelennel szemben erőszakoskodik;
8. aki katonatársát árulásra, lázadásra, fontos szolgálati kötelességének megszegésére, vagy szökésre csábítja;
9. aki a felsorolt katonai bűntettek valamelyikét megkísérli;
10. aki részt vesz oly összebeszélésben vagy egyesülésben, amelynek célja a felsorolt katonai bűntettek valamelyike."

A rendelet 3. §-a a büntetési rendszer kérdésében ugyanazt az alapelvet rögzíti le, mint az FKT XLV. számú rendelete, ti., hogy az eset súlyához mérten kell kiszabni a büntetést. A katonai büntetőjog speciális jellege folytán azonban e szakasz eltér az FKT XLV. számú rendeletétől. Ugyanis valamennyi katonai bűntettre lehetővé teszi a halálbüntetés alkalmazását, abban az esetben, ha a bűntett a Tanácsköztársaság érdekét súlyosabban sérti, vagy közvetlenül veszélyezteti. A Tanácsköztársaság büntetőjoga tehát a katonai bűncselekményeket két nagy csoportra osztotta: alapesetre és súlyosabban, halálbüntetéssel is büntethető, minősített esetekre. Ez a különbségtétel azért is jelentős, mert a jogszabály 2. §-ában felsoroltak között nemcsak specifikusan katonai jellegű — tehát kizárólag katonák által katonai szolgálat során elkövethető — bűncselekmények találhatók, hanem a 7. pont szerint egyébként közönséges bűntettek is, így: gyilkosság, rablás, fosztogatás, lopás, közvagyonrombolás, valamint a 9. és 10. pont értelmében e bűntettek kísérlete, és az elkövetésükre irányuló összebeszélés vagy egyesülés.

Amíg tehát a polgári személyek által elkövetett lopás, közvagyonrongálás, halálbüntetéssel nem volt büntethető, addig a katonák által elkövetett ily bűntettek, azok kísérlete, illetve az elkövetésükre irányuló összebeszélés, vagy egyesülés esetén halálbüntetést is lehe-

tett alkalmazni, ha a konkrét cselekmény a Vörös Hadsereg forradalmi fegyelmét vagy a Tanácsköztársaság érdekét súlyosabban sértette vagy közvetlenül veszélyeztette.

A rendelet nem tartalmazott határozott rendelkezést arra, hogy a katonák által elkövetett és a 2. §-ban fel nem sorolt egyéb bűncselekmények melyik bíróság hatáskörébe tartoznak: a polgári, vagy a katonai forradalmi törvényszékek ügykörébe. Bár a jogszabály 2. §-ának 7. pontja a legsúlyosabb és a katonai szolgálat közben gyakran előforduló közönséges bűncselekményeket katonai bűntetté nyilvánította, s az 1. pont szerint több politikai természetű bűncselekmény is katonai bűntettként volt kezelhető, mégis számos olyan közönséges (pl. sikkasztás, csalás), politikai (pl. izgatás, álhírek terjesztése) és speciális (pl. szesztilalom szolgálaton kívüli megszegése) bűncselekménnyel találkozhatunk, amelyet nem lehetett a 2. § egyik pontja alá sem vonni. Minthogy azonban a katonák által elkövetett bármilyen bűncselekmény közvetlenül vagy közvetve kihat a hadsereg fegyelmére is, a Vörös Hadsereg alakításáról szóló FKT XXIII. számú rendelet 4. pontjának generális intézkedése folytán a forradalmi katonai törvényszékek hatásköre kiterjedt a nem katonai bűncselekményekre is.

A bíróságokat a hadosztályok vagy dandárok székhelyein kellett felállítani. A törvényszék összetétele lényegében azonos volt a többi forradalmi törvényszékekével, azaz elnökből és két tagból állt. Tagjait, vádbiztosát és jegyzőkönyvvezetőjét azonban nem a Kormányzótanács nevezte ki, hanem a helyi tanácsok választották katonák, továbbá katonaviselt munkások vagy földművesek sorából. Ennek a rendelkezésnek az a magyarázata, hogy a Kormányzótanács kizárólag a katonai életviszonyokkal ismerős személyekre kívánta bízni az ítélkezést a katonai bűncselekmények elkövetői felett.

A forradalmi katonai törvényszékek eljárását a rendelet nem szabályozta külön, hanem 1. §-ának utolsó bekezdése az FKT IV. számú rendelete szerinti eljárást tette irányadóvá e bíróságok számára is. A kétféle forradalmi törvényszékeknek tehát azonos eljárási elvek szerint kellett eljárniuk.

A Kormányzótanács május 17-én életbe lépett XCIV. számú rendeletének csupán 24. §-a vonatkozott a forradalmi katonai törvényszékekre. E rendelkezés szerint a forradalmi katonai törvényszékekre továbbra is az FKT LIII. számú rendeletét kell alkalmazni azzal a módosítással, hogy e törvényszékek vádbiztosait és jegyzőkönyvvezetőit a jövőben a hadügyi népbiztos nevezi ki. Amíg tehát a for-

radalmi törvényszékek vádbiztosait és jegyzőkönyvvezetőit a Kormányzótanácsnak kellett kineveznie, mert az FKT XCIV. számú rendeletének 3. §-a nem lépett hatályba, addig e tisztségek betöltésének a joga a *katonai* forradalmi törvényszékeknél a hadügyi népbiztos ügykörébe ment át. Az FKT XCIV. számú rendeletével bevezetni kívánt területi átcsoportosítás nem terjedt volna ki a forradalmi katonai törvényszékekre, ami e bíróságok speciális jellege folytán természetes is.

A katonai bíráskodás területén kiemelkedően fontos intézkedést és a forradalmi törvényszékek eljárásától alapvető eltérést vezetett be a Kormányzótanács június 12-én hatályba lépett XCV. számú rendelete. Ez lehetővé tette, hogy a katonai forradalmi törvényszékek ítéleteit panasszal támadják meg; a panaszok elbírálását az egyidejűleg felállított Országos Forradalmi Katonai Főtörvényszék öttagú – elnökből és négy bíróból álló – tanácsára bízta. Az elnököt és a tagokat, akik tisztségükből bármikor visszahívhatók, a Kormányzótanács választja.

A fellebbviteli jogosultságot úgy szabályozta a rendelet 2. §-a, hogy panasszal a vádbiztos, továbbá a vádlott és ennek védője élhet. A vádbiztos a vádlott javára, a védő pedig a vádlott akarata ellenére is élhet a panasszal. A panaszt az ítélet kihirdetésétől számított nyolc nap alatt lehet a forradalmi katonai törvényszéknél jegyzőkönyvbe mondani, vagy írásban benyújtani.

A rendelet 4. §-a szerint panasznak akkor van helye, ha:

1. az ítélet hozatalában olyan bíró vett részt, akinek elfogulatlansága ellen alapos okot lehet felhozni;

2. az ítélet rendelkező része érthetetlen, vagy végrehajthatatlan;

3. a bűncselekmény tárgyában már korábban jogerős határozatot hoztak;

4. az ítélet nyilván igazságtalan.

A panasz elbírálása során – a rendelet 5. §-a értelmében – a Katonai Főtörvényszék az elsőbíróság ítéletét egészen vagy részben megváltoztathatja, vagy megsemmisítheti, illetve a panaszt elutasíthatja. A Főtörvényszék eljárására más szabályt a Kormányzótanács nem kívánt megállapítani, és az 5. § befejező mondata kifejezetten lerögzítette: a Főtörvényszék „egyébként a panasz elintézésénél eljárási szabályhoz kötve nincs".

A panasznak csupán a halálbüntetés végrehajtására volt automatikusan halasztó hatálya a rendelet 3. §-a szerint, de a Főtörvényszék bármilyen büntetés végrehajtását felfüggeszthette, ha a panasz sikerét valószínűnek találta.

A panasz felfüggesztő hatályával kapcsolatban fontos anyagi jogi rendelkezést is tartalmazott e jogszabály. A 3. § 2. bekezdése úgy rendelkezett, hogy: „A forradalmi katonai törvényszék bármily büntetés végrehajtását felfüggesztheti, ha ezt a proletárállam érdeke indokolja."

Ez a rendelkezés azért anyagi jogi természetű, mert nem csupán panasz bejelentése alapján tette lehetővé a büntetésnek a bíróság által történő *utólagos* felfüggesztését, hanem kiterjedt bármily büntetésnek már az ítéletben történő felfüggesztésére is.

Ez a szabályozás lényegesen különbözik az I. Bn. (1908. évi XXXVI. tv.) 1. §-a szerint alkalmazható három évi próbaidőre történő felfüggesztés szabályaitól, mert a 3. § 2. bekezdése az I. Bn.-től eltérően nemcsak pénzbüntetés vagy maximálisan egy havi fogházbüntetés, hanem bármilyen nemű, bármilyen tartalmú büntetés végrehajtásának a felfüggesztését lehetővé tette, továbbá próbaidőt nem írt elő. Ezek szerint a bíróság belátásától függött, hogy próbaidőhöz köti-e a felfüggesztés alkalmazását és, ha próbaidőt alkalmaz, az milyen időtartamú legyen. A büntetés végrehajtása felfüggesztésének csupán egy előfeltétele volt: a proletárállam érdekében kellett állania. Ennek megléte esetén már az elsőfokon eljáró forradalmi katonai törvényszékek is alkalmazhatták a felfüggesztést.

A fellebbezési eljárás két vonatkozásban tért el az FKT XCIV. számú rendeletében bevezetni kívánt eljárástól: 1. A panasz alapjául a katonai eljárásban is négy körülmény szolgáltatott okot s közülük az első három pontosan megegyezett a XCIV. számú rendelet 17. §-ának 1–3. pontjaiban felsoroltakkal; a 4. pont azonban akkor tette lehetővé a panaszt, ha „az ítélet nyilván igazságtalan". Ez a megfogalmazás tágabb lehetőséget biztosított az ítéletek megváltoztatására, mint a XCIV. számú rendelet 4. pontja, amely szerint az ítélet megtámadására az szolgál alapul, ha az a Tanácsköztársaság rendeleteit, vagy a rendeletek szellemét sérti. 2. A rendelet 5. §-ának második mondata szerint: (az Országos Katonai Forradalmi Főtörvényszék) „egyébként a panasz elintézésénél eljárási szabályhoz kötve nincsen". A XCIV. számú rendelet viszont (az ott nem szabályozott esetek kivételével) a rendes bíróság: az Országos Főtörvényszék előtti – tervezett – eljárási szabályokat tette volna alkalmazandóvá.

Mindkét eltérés a katonai büntetőjog speciális jellegével magyarázható. Az FKT LIII. számú rendeletének 2. §-ában felsorolt katonai

bűncselekmények többsége nem a Tanácsköztársaság rendeleteinek, hanem, a katonai parancsok, szolgálati kötelességek megszegésével követhető el, ezért a panasz alapjául szolgáló körülmények felsorolásánál helyesebb volt nem e rendeletek vagy ezek szellemének megsértésére utalni, hanem olyan általános jellegű jogorvoslati okot megállapítani, amely a legkülönbözőbb katonai bűncselekményekre egyaránt könnyen vonatkoztatható. Az eltérés szükségességét indokolta az is, hogy az FKT LIII. számú rendeletének 3. §-a értelmében valamennyi katonai bűncselekménynek létezett súlyosabban minősülő, halálbüntetést maga után vonó alakzata, tehát olyan fellebbezési okot kellett konstruálni, amely a büntetési tétel felülbírálását könnyen lehetővé teszi. Ezenfelül az FKT XCIV. számú rendeletének 17. §-a azért is utalhatott fellebbviteli okként a Tanácsköztársaság rendeleteinek, vagy azok szellemének a megsértésére, mert a rendelet fellebbvitelt szabályozó részének a hatálybalépésével egyidejűleg jelent volna meg a bírósági eljárásra vonatkozó generális jogszabály, amelynek a tervezete szerint a korábban (a Tanácsköztársaság létrejöttét megelőzően) kiadott jogszabályok a bíróságok számára csak abban az esetben irányadók, ha azok a Tanácsköztársaság valamely rendeletével, vagy azok szellemével nem ellentétesek. Ez a generális jogszabály azonban nem terjedt volna ki a katonai bíráskodásra. Hasonló a helyzet az Országos Forradalmi Katonai Főtörvényszék eljárási szabályainak kötetlenségénél is. Erre ugyancsak nem vonatkoztak volna az említett jogszabálytervezet eljárási rendelkezései. A polgári és a katonai forradalmi törvényszékek szervezetét illetően alapvető eltérésként állapítható meg az, hogy míg a polgári forradalmi törvényszékek mellett a Kormányzótanács tervbe vette a rendes büntető bíróságok felállítását, addig a katonai forradalmi törvényszékeket a katonai büntetőbíráskodás egyedüli szervének szánta. A polgári személyek felett ítélkező forradalmi törvényszékek tehát az FKT XCIV. számú rendelete I–II. részének hatálybalépése után a rendes bíróságok mellett a rendkívüli bíróságok szerepét töltötték volna be, a katonai forradalmi törvényszékek viszont az FKT LIII. és XCV. számú rendelete értelmében rendes, állandó katonai bíróságok voltak. A törvényszékek elnevezésében a „forradalmi" szó nem csak azt jelezte, hogy ezek újtípusú, forradalmi körülmények között működő bíróságok, hanem azt is, hogy a Vörös Hadsereg *forradalmi fegyelme* felett hivatott őrködni. A forradalmi fegyelem pedig nemcsak háború, hanem béke idején is állandó jellemzője az új szocialista fegyveres erőnek.

Mivel a Kormányzótanács a katonai forradalmi törvényszékeket nem rendkívüli, hanem állandó bírósági szervezetének tekintette, amelyek felépítése nem függött külön jogszabállyal létrehozandó más bíróság működésétől, *a fellebbviteli eljárást ezen a területen* nemcsak kilátásba helyezte — amint ez a polgári forradalmi törvényszékeknél történt —, hanem *ténylegesen be is vezette.*

A katonai forradalmi törvényszékek különálló szervezeti felépítése folytán nem vonatkozott rájuk a Kormányzótanács LVI. számú rendelete sem, amely az Igazságügyi Népbiztosság előzetes hozzájárulásától tette függővé a bírósági eljárást a politikai természetű bűnügyekben. E rendeletnél sokkal károsabb volt viszont Böhm Vilmos hadügyi népbiztos 10972/eln. 31. számú rendelete, amely a volt tisztek elleni büntető eljárást a Hadügyi Népbiztosság előzetes engedélyéhez kötötte.

(3) A rögtönítélő eljárást a Kormányzótanács május 17-én hatályba lépett XCIV. számú rendelete III. részének 20. és 21. §-ai vezették be. Erre az eljárásra több okból is szükség volt. Elsősorban azért, mert az imperialista csapatok támadása következtében elszaporodtak az ellenforradalmi cselekmények s azokkal szemben hathatós, rendkívüli intézkedéseket kellett alkalmazni. Szükség volt erre az eljárásra továbbá azért, mert az FKT XCIV. számú rendelete — I. és II. részének tervbe vett hatálybalépésétől kezdve — teljesen megfosztotta volna a forradalmi törvényszékeket statáriális jellegüktől, hiszen ítéleteik ellen jogorvoslatot kívánt lehetővé tenni.

A rendelet 20. §-a szerint a rögtönítélő bíráskodást a Kormányzótanács jogosult bevezetni egyes bűncselekmények vagy bármely bűncselekmény miatt akár a Tanácsköztársaság egész területén, akár egyes forradalmi törvényszékek területén. Hadműveleti területen azonban a hadseregfőparancsnokság is elrendelheti azt. A rögtönítélő bíráskodás gyakorlására a Kormányzótanács, hadműveleti területen pedig hadseregfőparancsnokság is külön bíróságot küldhet ki, de a rögtönítélő bíráskodással a forradalmi törvényszékeket is megbízhatja.

A rendelet 21. §-a lényegében az FKT IV. számú rendeletéhez hasonlóan szabályozza a rögtönítélő bírósági eljárást. Az egész eljárás a rögtönítélő bíróság előtt folytatandó le, a terheltet azonnal a bíróság elé kell állítani. A bíróság határozata ellen perorvoslatnak természetesen nincs helye és a kiszabott büntetést az ítélet kihirdetése

után azonnal végre kell hajtani. A főbb eltérések a forradalmi törvényszék eljárásától a következők:

A rögtönítélő bíróság előtti tárgyalás nem nyilvános; a védelem minden esetben kötelező; a rögtönítélő bíróság zárt tanácskozása során a bűnösség kérdésében nem titkos szavazással határoz. Ezek az eltérések nem lényegesek. A rögtönítélő bíróság eljárása tehát majdnem ugyanaz volt, mint a forradalmi törvényszékeké, hiszen az FKT IV. számú rendelete szerint a kegyelmi kérelemnek ott sem volt felfüggesztő hatása, a kiszabott büntetéseket ugyancsak azonnal végre kellett hajtani. Emellett a statáriális bíróság eljárása ugyanúgy nem volt határidőhöz kötve, mint a forradalmi törvényszékeké. A statáriális bíróságok nemcsak halálbüntetést, hanem bármilyen más büntetést is kiszabhattak éppen úgy, mint a forradalmi törvényszékek.

A rögtönítélő bíróságok ítélkezésével kapcsolatban fontos intézkedést tartalmazott a Kormányzótanács július 10-én hatályba lépett CXXVII. számú rendelete, amely kimondotta, hogyha a bíróság halálos ítéletét 48 órán belül nem hajtják végre, úgy a halálbüntetést többé végrehajtani nem szabad, hanem az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre változik át. E rendelet kibocsátásának okaira később mutatunk rá.

(4) Az előadottakból nyilvánvaló, hogy mind a polgári személyek, mind a katonák felett ítélkező forradalmi törvényszékek, de a rögtönítélő bíróságok számára is a Kormányzótanács IV. számú rendelete maradt a legfontosabb eljárási jogszabály. Foglalkoznunk kell tehát e rendelet előzményeivel is, tisztáznunk kell, hogy e rendelet teljes egészében eredeti elgondolása volt-e a Tanácsköztársaság jogalkotásának, vagy hatottak-e arra a korábbi burzsoá jogszabályok. Ha a rendeletet összehasonlítjuk a 9550/1915. I. M. számú rendeletnek a rögtönítélő eljárást szabályozó részével, első pillanatra feltűnik az a szövegbeli hasonlóság, ami a két jogszabály között fennáll. A Kormányzótanács IV. számú rendeletének 4–7. §-a úgyszólván szó szerint megegyezik a 9550/1915. I. M. számú rendelet 35–37. §-aival. A tárgyalás menete, annak lefolytatása teljesen azonos a 9550/1915. I. M. számú rendeletben szabályozott eljárással. Az FKT IV. számú rendelete 9. §-ának 2. bekezdése pedig – amely kimondotta, hogy az elítélt érdekében akárki által előterjesztett kegyelmi kérelemnek a végrehajtásra nincs felfüggesztő hatása – a közös hadsereg, illetve a honvédség büntető perrendtartásának

(1912. évi XXXII. és 1912. évi XXXIII. tv.) 446. szakaszával egyezik meg.

Vannak azonban alapvető, döntő különbségek e jogszabályok között. Az első és a legfontosabb különbség politikai természetű. A 9950/1915. I. M. számú rendelet természetesen a burzsoá apparátus tagjaiból szervezte meg a statáriális bíróságokat. Ezzel szemben az FKT IV. számú rendelete lehetővé tette a laikus, a népi elemekből összetevődő bíróságok rendszeresítését, mégpedig annak a hangsúlyozásával – és ez teljesen új a 9550/1915. I. M. számú rendelethez képest –, hogy a forradalmi törvényszékek tagjainak kinevezése nincs képesítéshez kötve. Védőként eljárhat bárki, tehát jogi képesítéssel nem rendelkező személy is.

A IV. számú FKT rendelet 1–3. §-ainak a rendelkezései jogászilag is teljesen újak, az új proletárhatalom igényeinek felelnek meg, teljesen új, forradalmi büntetőbírói szervezetet hoznak létre. Hangsúlyozzák azt a döntő különbséget, amely a korábbi burzsoá bírói szervezet és szocialista forradalmi törvényszékek között fennáll. Ezt a különbséget juttatja kifejezésre a bíróság és a mellette működő vádbiztos elnevezése is.

A további eltérések szintén abból az alapvető ellentétből következnek, amely a szocialista és a burzsoá bíróságok között fennállanak. Míg a 9550/1915. I. M. számú rendelet szerint felállítható rögtönítélő bíróságok eljárásának leghosszabb tartama háromszor 24 óra, addig a forradalmi törvényszékek eljárása időhatárhoz nincs kötve. Az eljárás időbeli korlátját feltétlenül meg kellett szüntetni. Ha a 9550/1915. I. M. számú rendelet szerint működő statáriális bíróságok 72 óra alatt nem tudták befejezni a hatáskörükbe utalt bűnügy tárgyalását, akkor módjukban volt azt a rendes bírósághoz áttenni. Ilyen lehetősége a Tanácsköztársaság bíróságainak nem volt, hiszen a forradalmi törvényszékek az egyedül működő büntető bíróságok voltak (a XCIV. számú FKT rendelet szerinti rögtönítélő bíróságok megszervezéséig). Ugyancsak lényeges eltérés az is, hogy míg a 9550/1915. I. M. számú rendelet alapján működő statáriális bíróságok elsősorban halálbüntetést alkalmazhattak és csak kivételes esetekben szabhattak ki életfogytiglani és a legkedvezőbb esetben is legalább 10 évi fegyházbüntetést, addig a forradalmi törvényszéknek joga volt bármilyen büntetést – többek között pénzfőbüntetést is – kiszabni. Ezek a különbségek tehát arra mutatnak, hogy a forradalmi törvényszékek – és az FKT XCIV. számú rendeletével szervezett rögtönítélő bíróságok – felállításuk első napjától kezdve nem tekint-

hetők a szó korábbi értelmében vett, kifejezetten statáriális jellegű bíróságoknak. E fontos politikai és jogi különbségek bizonyítják, hogy a Tanácsköztársaság legfontosabb eljárási jogszabálya nem egyszerű átvétele, követése, vagy másolása a korábbi burzsoá korszak statáriális jogszabályának, a 9550/1915. I. M. számú rendeletnek, hanem hogy a munkáshatalom a korábbi jogszabályanyagot csupán keretként használta fel és azt teljesen új osztálytartalommal töltötte meg. Amikor ezt a leghatározottabban hangsúlyozzuk, rá kell világítani arra is, hogy a Tanácsköztársaságnak ez az eljárási jogszabálya mégis bizonyos kapcsolatban volt a korábbi statáriális eljárási rendelettel. E kapcsolat egyáltalán nem tekinthető hibának, hiszen egyetlen korszak sem szakíthatja el magát teljes egészében a megelőző korszak gondolati anyagától, így jogszabályanyagától sem.

Amikor a korábbi eljárási szabályoktól való politikai és jogi eltéréseket és e szabályok bizonyos fokú hasonlóságát egyaránt kiemeljük, ezt azért is tesszük, hogy elemezzük azt az ugyancsak fontos kérdést: mennyiben kellett alkalmazniok a forradalmi törvényszékeknek a bűnvádi perrendtartás előírásait. Ezt a problémát ugyanis sem a Kormányzótanács IV. számú rendelete, sem a későbbi jogszabályok nem rendezték kifejezetten. A 9550/1915. I. M. számú (statáriális) rendelet 36. §-a a bűnvádi perrendtartásra úgy hivatkozik, hogy a rögtönítélő eljárást minden hosszadalmasság kerülésével, de a Bp. XVIII. fejezetében foglalt szabályok megfelelő alkalmazásával kell lefolytatni; az FKT IV. számú rendelete a bűnvádi perrendtartásra utalást teljesen mellőzte. A Bp. szabályaira utalás elhagyása ez esetben szándékosan és csakis azzal a céllal történhetett, hogy a korábbi eljárási szabályok kötöttségét feloldják. A merev perrendi előírások feloldására szükség is volt, mert a forradalmi törvényszékek népbíróságként, túlnyomórészt jogászok közreműködése nélkül alakultak meg, a régi burzsoá perrendtartás gyakran merev alakszerűségeinek a betartását nem lehetett számukra kötelezően előírni. De foglalkozik a IV. számú rendelet 5. és 7. §-a a bizonyítékokkal, a bizonyítási eljárással, a tanúkkal, a szakértőkkel, a sértettel, 8. §-a a tárgyalás befejezésével, a zárt tanácskozással, az ítélettel és annak indokolásával, 7. §-a pedig lerögzíti az eljárás menetét. Tehát nem formátlan, alakszerűtlen eljárást ír elő a forradalmi törvényszékek számára a IV. számú rendelet, hanem kötelezően kimondja, hogy eljárásukban bizonyításra, tanúkra, adott esetekben szakértőkre feltétlenül szükség van, az eljárás során a terhelt védekezési szabadságának érvényesülnie kell és a kihirdetendő

ítéleteket meg kell indokolni. Amikor a IV. számú rendelet ezeket az eljárási meghatározásokat használja, egyben olyan percselekményekre utal, amelyeknek részletes szabályait kizárólag a korábbi bűnvádi perrendtartásban lehetett megtalálni. Ez utalások szerint a Kormányzótanács számított arra, hogy a közel húsz esztendőt megelőzően életbe lépett bűnvádi perrendtartásnak a főtárgyalási szakra vonatkozó előírásai feltétlenül befolyást gyakorolnak a forradalmi törvényszékek eljárására. Ez természetes is. A társadalom egyes osztályait nem választja el egymástól kínai fal. A munkásosztály tagjainak jelentős része már korábban is részt vett főtárgyaláson, gyakran – munkásmozgalmi tevékenysége folytán – vádlottként. A tárgyalások lefolyását a sajtóból is ismerte, s nem egyszer, épp a munkásmozgalmi perekben, a legnagyobb érdeklődéssel figyelte azt. Emellett a bűnvádi perrendtartásnak a főtárgyalásról szóló XVIII. fejezete – a tárgyalások nyilvánosságára tekintettel – a leghaladóbb volt a törvény összes rendelkezései közül, a burzsoá osztályszempontok a tárgyalási szakban voltak a legkevésbé szembetűnőek. Egészen valószínűnek látszott tehát, hogyha a munkások elfoglalják a bírói széket, a tárgyalás lefolytatásában nagyjából követelni fogják azokat az eljárási szabályokat, amelyeket közel két évtizeden át tapasztaltak.

Ez az oka annak, hogy a Kormányzótanács anélkül, hogy a Bp. XVIII. fejezetét expressis verbis elvetette volna, megszüntette annak merevségét, nem tette azokat feltétlenül kötelezővé a forradalmi törvényszékek számára, ugyanakkor a haladó, a szocialista elveknek is megfelelő rendelkezéseit, mint a közvetlenség és a szóbeliség elvét, a vádelvet, a védekezéshez való jogot, a bizonyítás szükségességét, az indokolási kötelezettséget beleépítette az új eljárási szabályba és a forradalmi törvényszékek tagjaira bízta, hogy a fő vonásokban lefektetett eljárás részleteit a munkásosztály érdekeinek szem előtt tartásával alakítsa ki.

Ez a kodifikációs módszer, amely a régi eljárási jog egy részének alkalmazását lehetővé tette, természetesen mitsem változtat a Tanácsköztársaságnak a régi jog egészét illető negatív álláspontján; azon, hogy a Tanácsköztársaság „új jogszabályait nem azok tovább folytatásaként, vagy módosításaként fogta fel, s nem is így szerkesztette; amennyiben pedig a régi jogszabályoknak – átmenetileg – bizonyos kisegítő szerepet mégis tulajdonított, eleve azzal számolt, hogy a régi jogszabályok eseti alkalmazásának ideje igen rövid lesz, s mielőbb létre lehet hozni a Tanácsköztársaság írott jogszabály-

rendszerét".[11] E szocialista kódexek elkészítéséig az Igazságügyi Népbiztosság május 9-i rendelettervezetében kívánta tisztázni a régi joganyag mikénti alkalmazhatóságát. A bíróság e tervezet szerint is a régi eljárási szabályokat – amennyiben maga a tervezet eltérő rendelkezéseket nem tartalmaz – alkalmazza, hacsak meggyőződése szerint e régi szabályok a proletár állam szellemével és a proletárok jogi meggyőződésével nem ellenkeznek. E tervezet tartalma tehát megerősíti a bűnvádi perrendtartás alkalmazhatósága kérdésében kifejtett álláspontunkat.

Ugyane tervezet a régi anyagi jogszabályokról úgy kívánt intézkedni, hogy azok csak akkor alkalmazandók, ha a proletariátus lelkiismeretével és jogi meggyőződésével nem ellenkeznek. A tervezet azonban nem került elfogadásra, elgondolásai tehát hatályos jogszabályokká nem váltak. A következőkben tehát azzal foglalkozunk, hogy a Kormányzótanács életbe léptetett rendeletei milyen mértékben rombolták le a régi, burzsoá anyagi büntetőjogot, valamint, hogy folytathattak-e a forradalmi törvényszékek jogalkotó tevékenységet az anyagi büntetőjog területén; a büntetőkódexek hiányában szükség volt-e arra, hogy a proletárbírák büntető tényállásokat állapítsanak meg.

(5) A felszabadulás után megjelent munkák többségében általános az a felfogás, hogy új szocialista büntetőkódex hiányában nagyrészt a forradalmi törvényszékekre hárult a bűncselekmények tényállásának a megállapítása, hogy a forradalmi törvényszékek tagjai, a proletárbírák jogalkotó tevékenységet folytattak.[12] Éppen ezért a forradalmi törvényszékek ítélkezésének értékelésénél előkérdésként szorul tisztázásra, hogy e bíróságok valóban betölthették-e jogalkotó tevékenységet? Ha ugyanis ez a helyzet, akkor rendkívül nehéz eldönteni, hogy a forradalmi törvényesség hogyan érvényesült a bíróságok működésében, hiszen lényegében negyven év távlatából kellene tisztázni, hogy a proletárbírák jogtudata helyesen vagy helytelenül tekintett-e valamely magatartást bűncselekménynek vagy sem. Ha viszont a forradalmi törvényszékeknek nem volt jogalkotó szerepük,

[11] *Szabó Imre* bevezető tanulmánya a „Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása" c. munkában. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959, 22. old.

[12] Lásd *Rákos Ferenc:* i. m. 83., 89., 90. old.; *Szabó András:* i. m. 135. old.; *Kádár Imre:* Országos Kísérleti Kriminológiai Intézet a Tanácsköztársaságban (Jogtudományi Közlöny 1959, 469. old.).

akkor számukra a Tanácsköztársaság jogszabályai, a Kormányzótanács, a Szövetséges Intéző Bizottság, a népbiztosok rendeletei voltak az irányadók, tehát azt kell megvizsgálni, hogy a forradalmi törvényszékek ítélkezésük során hogyan tartották be ezeket a jogszabályokat.

A Forradalmi Kormányzótanács rendeleteinek alapos elemzésével arra a következtetésre jutunk, hogy a Tanácsköztársaság nem ruházta fel jogalkotó funkcióval a forradalmi törvényszékeket, e bíróságok nem jogalkotó, hanem jogalkalmazó szerepet töltöttek be, jogalkalmazó ténykedésük azonban sokkal tágabb, szélesebbkörű volt, mint a burzsoá bíróságoké.

Az előző pontokban már rámutattunk a legfontosabb bűncselekményeket megállapító FKT rendeletekre. Kiemeltük azt is, hogy a Forradalmi Kormányzótanács XLV. számú rendelete szerint a Kormányzótanács vagy az egyes népbiztosok rendeleteinek megszegése és az ellenük bármi módon vétés bűncselekményt képez. E jogszabály jelentőségét a felszabadulás után megjelent munkák nem domborították ki eléggé. A következő elemzés dokumentálni fogja, hogy a XLV. számú rendelet e meghatározása milyen széleskörű büntetőjogi védelmet biztosított a Tanácsköztársaság új intézményei, rendelkezései számára. Az FKT XLV. számú rendelete előtt, április 3-án jelent meg az FKT XXVI. számú rendelete a Tanácsköztársaság ideiglenes alkotmányáról. E rendelet 1. §-a meghatározza a Tanácsköztársaság célját. Ez a cél a kapitalista termelési viszonyok és társadalmi rend megszüntetése és a szocialista termelési és társadalmi rendszer megteremtése. Az ideiglenes alkotmány megjelöli e cél megvalósításának fő eszközét is: a dolgozók uralmát feltétlenül biztosítani kell a kizsákmányolók felett. A rendelet felsorolja és lerögzíti a Tanácsköztársaság szerveit, működését, kiterjed a választójogra, a választási eljárás szabályozására is. A XLV. számú rendelet folytán ennek a rendeletnek minden intézkedése ugyancsak büntetőjogi védelem alá került. *Az tehát, aki a Kormányzótanácsnak a Tanácsköztársaság ideiglenes alkotmányáról szóló XXVI. számú rendeletét megsértette, aki bármilyen módon szembeszegült a kapitalista termelési és társadalmi rend megszüntetésével, a szocialista társadalom megteremtésével, továbbá e cél megvalósításának eszközével: a dolgozók uralmával, az bűncselekményt követett el. Tehát a politikai bűncselekményeket nem kizárólag az FKT I. számú rendelete határozta meg a Tanácsköztársaság elleni felkelés szításában, vagy a fegyveres ellenállásban,* hanem *csak a legsúlyosabb bűncselek-*

ményeket sorolta fel. A Tanácsköztársaság elleni egyéb politikai támadások üldözését a XLV. számú rendelet folytán a XXVI. számú rendelet tette lehetővé, mert bármely rendelkezésének a megszegése, sőt rendelkezései ellen bármi módon való vétés, bűncselekményt képezett.

De nemcsak a politikai jellegű cselekményekre állanak fenn az elmondottak, hanem más bűncselekményekre is. Akár az ipari vállalatok szocializálásáról, akár a bérházak állami tulajdonba vételéről volt is szó, e rendelkezések mind kormányzótanácsi, illetve népbiztosi rendelet formájában jelentek meg, tehát megszegésük bűncselekmény volt. A XLV. számú FKT rendelet így olyan tág keretet szabott meg, amely a bíróságok külön jogalkotó tevékenységét nemcsak feleslegessé, de a Kormányzótanács intencióival szembenállóvá, ellentétessé tette volna.

Hasonló a helyzet az ún. „átminősítések" kérdésénél is. Semmi értelme nem lett volna annak, hogy a forradalmi törvényszékek a Btk.-ban megjelölt valamely cselekményt „átminősítsenek". A minősítés szorosan összefügg a büntetési tétel kérdésével – a Btk. rendszerében. Az FKT XLV. számú rendelete folytán azonban az egész ún. „átminősítési" probléma új színezetet nyert. Hiszen a forradalmi törvényszékek a büntetést nem a relatíve határozott büntetési rendszerben szabják ki, hanem a büntetés az eset súlyához igazodik. Ennek egy korlátja volt – amint korábban már kiemeltük –, ti. halálbüntetést csak azokban az esetekben lehetett alkalmazni, amikor azt az FKT rendelete lehetővé tette. Ilyen esetekben sem lehetett szó bírói „átminősítésről", hanem csupán az alapcselekmény – jogszabály szerint minősített – súlyosabb büntetéssel járó alakzatának a megállapításáról.

Ami a régi Btk. hatályban létének problémáját illeti, ennél döntőnek kell tekintenünk az FKT XLV. számú rendeletét, amelynek 2. §-a lehetővé tette, hogy a forradalmi törvényszékek sürgős szükség esetén eljárjanak olyan bűnügyekben is, amelyeket az FKT külön rendelettel nem utalt hatáskörükbe. De melyek azok a bűnügyek, amelyeket a Kormányzótanács külön rendelettel nem utalt a forradalmi törvényszékek hatáskörébe? Csak olyanok lehetnek, amelyek tényállását nem a Kormányzótanács vagy a népbiztosok rendelete határozta meg, hanem valamely más, tehát a Tanácsköztársaság előtti régebbi jogszabály. A Tanácsköztársaság előtti legfontosabb jogszabály a Btk. volt. Korántsem akarjuk ezzel azt mondani, hogy a Btk. teljes egészében hatályban volt a Tanácsköztársaság idején.

A Tanácsköztársaság kikiáltása folytán a Btk.-nak a politikai természetű bűncselekményeket, mint például felségsértés, izgatás stb. szabályozó részei hatályon kívül helyeződtek, de hatályukat vesztették azért is, mert – amint erre már az előzőkben utaltunk – a Tanácsköztársaság létrejötte után e politikai jellegű bűncselekményeket az FKT több rendelete újból, éspedig a proletárdiktatúra érdekeinek megfelelően, tehát a Btk.-val ellentétes tartalommal rendezte. Voltak azonban a Btk.-nak olyan részei is, különösen az ún. közönséges bűncselekmények tényállását rögzítő szakaszai, amelyeket a Tanácsköztársaság jogszabályai nem helyeztek hatályon kívül. Ezzel nem azt állítjuk, hogy e bűncselekmények a proletárdiktatúra létrejötte folytán nem kaptak új osztálytartalmat, hogy azok lényegükben változatlanok maradtak, hanem azt, hogy e bűncselekményeknek új megfogalmazására sürgős szükség nem volt, az új bírói intézmény, a népi bíráskodás létrejötte kellő garanciát nyújtott ahhoz, hogy e bűncselekmények osztálytartalma a proletariátus érdekeinek megfelelő módon nyerjen kifejezést az ítélkezésben.[13]

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a Kormányzótanács egyes rendeletei a közönséges vagy a hivatali bűncselekmények csoportjában a Btk. több szakaszát hatályon kívül helyezték vagy módosították. Például az FKT I. számú rendelete a „fosztogatás"-sal új fogalmat vezetett be, amely a Btk.-ban nem található. E meghatározás a betöréses lopás, továbbá a zsarolás nagyobb jelentésű, ismételten elkövetett eseteit kívánta a mindennapi szóhasználatnak megfelelően meghatározni. A Szövetséges Központi Intéző Bizottság I. számú rendelete hatályon kívül helyezte a hivatali bűntettek körében a Btk. 462. és 470. §-ait és a vesztegetésnek, valamint hivatali sikkasztásnak teljesen új fogalmát határozta meg, határozatlan büntetési tételekkel.

Hasonló a helyzet a Btk. általános részének egyes intézkedéseivel is. Amint azt már említettük, a Btk. büntetési rendszerét, büntetési tételeit az FKT XLV. számú rendelete hatályon kívül helyezte. De hatályon kívül helyezettnek tekintendők mindazok a rendelkezések is, amelyek kihatottak a büntetés kiszabására. Például a Btk. 72. §-a, amely a kísérlet enyhébb büntetését írja elő. E rendelkezések szintén azért váltak hatálytalanná, mert az FKT XLV. számú rendelete a kísérletre és a bűnsegélyre is irányadó volt, tehát a büntetést

[13] A közönséges bűncselekmények nagy részének tényállását és büntetési tételeit jelenleg is a Btk. határozza meg.

kísérlet vagy bűnsegély esetén is a cselekmény súlyához képest kellett kiszabni.

Hatálytalanná váltak természetesen a Btk.-nak az összbüntetésről szóló 95—102. §-ai is. Az összbüntetésnek ugyanis – több bűncselekmény együttes elbírálása esetén – akkor van gyakorlati jelentősége, ha bűnhalmazat esetén a büntetési tételek maximuma feletti büntetés kiszabását teszi lehetővé. A XLV. számú rendelet szerint azonban a forradalmi törvényszékek nem relatíve határozott büntetési tételekkel operáltak, tehát nem volt irányadó számukra olyan maximum, amit csak az összbüntetési szabályok alkalmazásával léphettek túl. Ha tehát a vádlottat több bűncselekményben találták bűnösnek, a büntetést az esetek, a több bűncselekmény súlyához képest szabták ki, anélkül, hogy külön összbüntetési szabályokra lett volna szükségük.

Nem tekinthető változatlanul érvényben levőnek még a Btk. 1. §-a sem, mert hiszen a Tanácsköztársaságban nem csak a „törvények", hanem a Kormányzótanács vagy a népbiztosok rendeletei is megállapíthatnak új bűncselekményeket. Hatályát vesztette a Btk. 2. §-a is, mert a XLV. számú rendelet szerint közönséges bűncselekményeknél is az eset súlya szerint szabhatták ki a büntetést a forradalmi törvényszékek, olyan bűncselekmények elbírálásakor is, amelyeket a XLV. számú rendelet kihirdetése előtt követtek el. Tehát a forradalmi törvényszékek ez esetben a Btk. különös részében előírtnál súlyosabb büntetést is alkalmazhattak.

Az FKT XLV. számú rendelete folytán hatályon kívül helyezettnek volt tekintendő a bűncselekményeknek a Btk. szerinti megkülönböztetése (bűntett, vétség), s ebből folyóan a Btk. 92. §-a szerinti enyhítési rendszer és maga a korrekcionalizáció is. Mert ha a büntetést a konkrét cselekmény súlyához mérten kell kiszabni, ha a büntetési minimumok érvénytelenek, akkor a forradalmi törvényszék bűntett esetén is kiszabhat enyhébb büntetést annál, mint amit a Btk. büntetési rendszere lehetővé tett. És megfordítva: olyan cselekményre, amelyet a Btk. vétségnek tekintett, a forradalmi törvényszék alkalmazhat olyan büntetést is, amelyet a Btk. bűntettre írt elő.

A bíróság gyakorlatában ez az elv érvényesült is. Több bíróság tudatosan mellőzte mind a bűntetti, mind a vétségi meghatározást és a „bűncselekmény" megjelölést használta; azok a bíróságok pedig, amelyek a vétség és a bűntett közötti megkülönböztetést ezután is alkalmazták, ezt már nem a Btk. rendszere alapján tették, hanem

aszerint, hogy a kérdéses cselekmény konkréten kisebb vagy nagyobb súlyú volt-e. Kisebb súlyú cselekményekre a vétség, nagyobb súlyúakéra pedig a bűntett megjelölést alkalmazták. Tehát nem a Btk. rendszere szerint jártak el, ehhez azonban a XLV. számú rendelet folytán joguk is volt.

Mivel a bűntett – vétség felosztás hatályát vesztette, megdőlt a Btk. 75. §-a is, amely szerint bűntettet csak szándékosan elkövetett cselekmények képeznek, a gondatlan cselekmények pedig csak a Btk. különös részében meghatározott esetekben nyilváníttatnak vétséggé. A Kormányzótanács XLV. számú rendelete folytán a Kormányzótanács, vagy a népbiztosok rendeleteinek gondatlan megszegése miatt is alkalmazhattak a forradalmi törvényszékek olyan büntetéseket, amelyeket azelőtt a Btk. csupán szándékosan elkövethető bűntettekre tett lehetővé.

Az FKT XLV. számú rendelete 2. bekezdésének a forradalmi törvényszékek számára még további jelentősége is volt. Az a szabály ugyanis, amely szerint a büntetést az eset súlyához képest kell megállapítani, azt is jelentette, hogy nem lehet büntetést kiszabni olyan cselekmény miatt, amely formálisan bűncselekmény ugyan, de társadalmi veszélyessége nincs, vagy az csupán elenyészően csekély. Ha az FKT XLV. számú rendeletének ezt a szabályát összevetjük a régi rendszer alatti bűnügyek átvizsgálásáról szóló FKT LXII. számú, valamint az önhatalmú intézkedőkről kiadott FKT XLII. számú rendelet bevezető részeivel, akkor megállapíthatjuk, hogy ezek a rendelkezések a büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. tv. (Btá.) 56. §-ához hasonlóak. Csak nem olyan precízek, nem olyan pontos szövegezésűek. Nem is lehettek ilyenek, hisz a szocialista büntetőjog tudománya 1919-ben korántsem volt olyan fejlett, mint a felszabadulás után.

A Tanácsköztársaság büntető rendelkezéseket tartalmazó jogszabályainak, különösen pedig az FKT XLV. számú rendeletének részletekbe menő elemzése alapján csak arra a következtetésre juthatunk, hogy a forradalmi törvényszékek bíráinak jogtudata a szó szoros értelmében vett jogforrást nem képezett. Legfontosabb jogforrásnak a Tanácsköztársaság által kiadott különböző jogszabályok tekintendők, elsősorban a Kormányzótanács rendeletei, majd az FKT XLV. számú rendelete által megadott keretet kitöltő népbiztosi rendeletek. További jogforrásnak tekintendők a Btk. és más korábbi büntetőjogszabályok ama rendelkezései, amelyeket a Kormányzótanács valamely rendelete nem helyezett hatályon kívül. Ezek szerint

a forradalmi törvényszékek bíráinak ítélkezésük során elsősorban arra kellett figyelemmel lenniük, hogy a vád tárgyává tett cselekmény:

1. kimeríti-e valamely új, a Tanácsköztársaság által kiadott jogszabályban megjelölt bűncselekmény tényállási elemeit, vagy a XLV. számú rendeletre tekintettel a konkrét magatartás egyértelmű-e a Kormányzótanács, vagy a népbiztosok valamely rendeletének megszegésével, illetve azok más módon történt megsértésével;

2. megvalósít-e a Btk. hatályon kívül nem helyezett részében foglalt valamely büntető tényállást;

3. van-e annak társadalmi veszélyessége.

Ha a vádlott cselekménye a fentiek szerint bűncselekmény volt, akkor tovább kellett vizsgálni azt, hogy

4. mely minősítésnek van helye ama bűncselekményeknél, amelyeket valamely kormányzótanácsi rendelet alapeset és halálbüntetéssel is büntethető súlyosabb alakzat szerint differenciált; továbbá hogy

5. mekkora az elkövetett cselekmény súlya, milyen büntetés felel meg annak. Ennek során természetesen nem lehetett figyelmen kívül hagyni a vádlott személyi körülményeit, közöttük osztályhelyzetét sem.

Az előzőkben határozottan leszögeztük azt, hogy a forradalmi törvényszékeknek jogalkotó szerepük nem volt. Most legalább ugyanolyan nyomatékkal kell rámutatnunk arra, hogy a forradalmi törvényszékek a büntetés kiszabásánál nagyon széleskörű jogalkalmazó szerephez jutottak. Hiszen nemcsak speciális minimum és maximum nem korlátozta a bíróságokat, hanem a büntetések végrehajtásának felfüggesztésénél sem kötötték azokat az I. Bn. előírásai. Amíg a proletárdiktatúra előtt csak a pénzbüntetések vagy az egy hónapot még nem haladó fogházbüntetések végrehajtását lehetett három évi próbaidőre felfüggeszteni, addig az FKT XLV. számú rendelete alapján minden megkötöttség nélkül lehetővé vált a szabadságvesztés-büntetések végrehajtásának a felfüggesztése. A forradalmi törvényszékek éltek is az FKT XLV. számú rendeletében adott széleskörű lehetőségekkel és — amint a továbbiakban bemutatjuk — teljesen új és rendkívül haladó büntetéskiszabási gyakorlatot folytattak. Nyilvánvaló, hogy a felszabadulás után megjelent tanulmányok, amelyek a forradalmi törvényszékek jogalkotó szerepét emelték ki, valójában, lényegében a forradalmi törvényszékeknek e széleskörű, a korábbinál jóval fontosabb jogalkalmazó funkcióját kívánták előtérbe állítani.

II.

A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEK FELÁLLÍTÁSA ÉS ÖSSZETÉTELE

(1) Az Igazságügyi Népbiztosság a forradalmi törvényszékekről szóló FKT IV. számú rendelet megjelenése előtti napon: 1919. március 25-én távirati úton körrendeletet intézett valamennyi munkástanácshoz. Ebben közölte, hogy az FKT IV. számú rendelet a hivatalos lapban és valamennyi napilapban másnap megjelenik, s a következő felhívást intézte a munkástanácsokhoz:

„Felhívom, hogy a forradalmi törvényszék tagjainak kinevezése céljából 3 munkás vagy katona elvtárs nevét és pontos lakcímét hozzám *haladéktalanul* jelentse be, továbbá azt is, hogy sürgősen szükséges-e a forradalmi törvényszékek felállítása.

Jelentésének beérkezte után fogja a Kormányzótanács a forradalmi törvényszék tagjait, vádbiztost és jegyzőkönyvvezetőt kinevezni."[1]

E körrendelet ismertetése elsősorban azért fontos, mert csupán három személy nevének megjelölését kérte a Népbiztosság a munkás- és katonatanácsoktól. Ebből nyilvánvaló, hogy azokat a személyeket nevezték ki a forradalmi törvényszékek tagjaivá, akiket a helyi tanácsok az Igazságügyi Népbiztossághoz bejelentettek. A vidéki tanácsokhoz intézett körrendelet — a kir. ügyészségek által 1920-ban elkészített jelentések szerint — olyan felhívást is tartalmazott, hogy a lehetőség szerint két-három megbízható jogász nevét is közöljék. Ebből az következik, hogy a Budapesti Forradalmi Törvényszék vádbiztosaira és jegyzőkönyvvezetőire nézve nem kért előterjesztést a Népbiztosság, mert Budapesten ismerte azokat a jogászokat, akiket ezekre a tisztségekre alkalmasnak tartott.

Az Igazságügyi Népbiztosság körrendeletére a munkástanácsok napok alatt megküldték a kinevezni javasolt személyek névsorát, és

[1] P. I. Arch. A. II. 13/9. A körrendeletet Ládai, az Igazságügyi Népbiztos helyettese írta alá.

a Budapesti Forradalmi Törvényszék már március 26-án megalakult. Egy-két hét alatt a vidéki forradalmi törvényszékek is megalakultak.

Meg kell említenünk, hogy több helyen spontán módon, még az FKT IV. számú rendeletének megjelenése előtt forradalmi törvényszékeket alakítottak, ezeket azonban a rendelet megjelenése után vagy megszüntették, vagy a rendeletnek megfelelően átszervezték.

Az Igazságügyminisztériumban 1920-ban készített jelentés[2] szerint összesen 135 helyen állítottak fel forradalmi törvényszékeket. Közülük 23-at megyei székhelyen, 51-et járási székhelyen, 61-et pedig más községekben. Az Igazságügyminisztérium jelentése nem sorolja fel a forradalmi törvényszékek székhelyeit. A bíróságok székhelyeiről két levéltári adat nyújt közelebbi tájékoztatást: az egyik az Igazságügyi Népbiztosság Te. 309/1919. számú ügyiratában levő felsorolás,[3] a másik a Horthy-rendszer idején a forradalmi törvényszékek tagjai elleni megtorlás céljára készült jegyzék.[4] Az Igazságügyi Népbiztosság felsorolása azonban az FKT XCIV. számú rendeletének megjelenése után készült, tehát csak a megyei és járási székhelyekre terjed ki; az 1920-ban összeállított jegyzék pedig több olyan helységet is feltüntet, ahol épp a kir. ügyészségek jelentései szerint egyáltalán nem szervezték meg a forradalmi törvényszékeket. A különböző levéltári adatok összevetése és ellenőrzése alapján a következőkben sorolhatjuk fel azokat a helyeket, ahol a bíróságok felállítására sor került:

Abony, Alberti, Aszód, Balassagyarmat, Békés, Békéscsaba, Bicske, Bonyhád, Budapest, Cegléd, Csepel, Csongrád, Csurgó, Debrecen, Devecser, Dombóvár, Dunaföldvár, Dunaharaszti, Eger, Enying, Erzsébetfalva, Esztergom, Fadd, Fehérgyarmat, Garamszőllős, Gomba, Gödöllő, Gyöngyös, Győr, Gyula, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Hatvan, Hódmezővásárhely, Hőgyész, Isaszeg, Izsák, Jászapáti, Jászberény, Jászkisér, Jászladány, Kalocsa, Kaposvár, Karcag, Kecskemét, Keszthely, Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kispest, Kisujszállás, Kocsér, Komárom, Kunszentmárton, Léva, Magyaróvár, Makó, Mezőberény, Mezőtur, Miskolc, Monor, Nagyatád, Nagykanizsa, Nagykőrös, Nyíregyháza, Orgovány, Orosháza, Paks, Pápa, Pásztó, Pécel, Putnok, Püspökladány, Rákoscsaba, Rákoskeresztúr, Rákospalota, Salgótarján, Sásd, Sátoraljaujhely, Siófok, Sopron, Szarvas, Szeged, Szeghalom, Szekszárd, Szentendre, Szentes, Szentgotthárd, Szerencs, Székesfehérvár, Szikszó, Szolnok, Szombathely, Tamási, Tapolca, Tata, Turkeve, Ujpest, Üllő, Vác, Várpalota, Vecsés, Veszprém, Vízvár, Zalaegerszeg, Zalaszentgrót.

A most felsorolt bíróságok közül azonban nem ítélkezett valamennyi, jelentőségük pedig közel sem volt egyforma. A kir. ügyészségek 1920-ban készített jelentései szerint például egyáltalán nem működött a fehérgyarmati és a jászladányi forradalmi törvényszék, sok bíróság pedig az imperialista csapatok előrenyomulása miatt csak egészen rövid ideig ítélkezhetett. Például a Debreceni Forradalmi Törvényszék 18, a nyíregyházai 3, a turkevei pedig mindössze 2 ügyben tárgyalt. Emellett nagyon sok bíróság csupán a szesztilalom megszegése miatt, vagy kisebb lopási, becsületsértési, könnyű testi sértési ügyekben járt el.[5] A Kormányzótanács XCIV. számú rendeletének megjelenése után meg is szűntek a nem megyei, vagy járási székhelyen levő forradalmi törvényszékek, és a rendelet 23. §-a értelmében a járási székhelyek bíróságainak jelentősége tovább csökkent, hiszen politikai természetű, vagy gazdasági jellegű bűncselekmény miatt május 17-e után csak a megyeszékhely forradalmi törvényszéke előtt lehetett új eljárást indítani.

Az Igazságügyminisztérium által 1920-ban készített jelentés szerint az FKT XCIV. számú rendeletének megjelenése után már csak 60 forradalmi törvényszék működött: 1 Budapesten, 15 megyei székhelyen, 6 más városban, 38 pedig járási székhelyen. Valamennyi bíró-

[2] P. I. Arch. TAGYOB. Igazságügyminisztérium T. 444.
[3] P. I. Arch. A. II. 13/9. A forradalmi törvényszékek székhelyeit e levéltári adat szerint *Szabó András* „A Magyar Tanácsköztársaság Büntetőjogának Főbb Kérdései" c. tanulmányában közli. Tanulmányok a Magyar Tanácsköztársaság Államáról és Jogáról c. kötet 122. old. 9. jegyzet.
[4] P. I. Arch. A. II. 12/259.

[5] Például a Hajdúszoboszlói Forradalmi Törvényszék nyolc ügyet tárgyalt, ebből négy a szesztilalom, egy a fegyverviselési tilalom megszegése, egy lopás, egy testi sértés, és egy becsületsértés miatt indult. A bíróság által kiszabott legsúlyosabb büntetés 10 napi fogház volt. (A hajdúszoboszlói kir. járásbíróság vezetőjének 1920. El. I. D. 42. sz. jelentéséből P. I. Arch. A. II. 13/45.) Vagy: a várpalotai, a siófoki, az egyingi forradalmi törvényszékek ugyancsak a szesztilalom megszegése, kisebb lopások miatt ítélkeztek. (A veszprémi kir. ügyészség 1920. augusztus 10-i jelentéséből. P. I. Arch. A. II. 13/43.) A megyei székhelyeken levő bíróságok közül a Miskolci Forradalmi Törvényszék csak néhány politikai jellegű ügyet tárgyalt, mert az imperialista cseh csapatok támadása folytán ez a bíróság is aránylag rövid ideig működött. Miskolc visszafoglalása után pedig a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke tárgyalta az imperialista uralom idején elkövetett súlyosabb bűncselekményeket. (Dr. Vály Sándor táblai tanácselnök, igazságügyminisztériumi vizsgálati biztos 1919. október 4-i jelentése. P. I. Arch. A. II. 13/32.)

ság között a legfontosabb volt a Budapesti Forradalmi Törvényszék, amely irányító szerepet is töltött be, de a megmaradt iratok, valamint a kir. ügyészségi jelentések adatai szerint komoly jelentőségre tett szert az egri, az esztergomi, a gyöngyösi, a kaposvári, a sátoraljaujhelyi, a soproni, a szekszárdi, a szolnoki, a szombathelyi, és a zalaegerszegi forradalmi törvényszék.

A budapesti és a nagyobb vidéki városok forradalmi törvényszékein több tanácsot szerveztek. A Budapesti Forradalmi Törvényszék emellett két fő tagozatra (politikai és közönséges bűnügyi tagozatra) oszlott. Budapesten a vádbiztosok is két tagozat szerint működtek; mindegyik vádbiztosságnak – a politikainak is, a büntetőnek is – külön vezetője volt, aki az ügyeket a vádbiztosokra kiosztotta. A vidéki városokban ez a kettős tagozódás nem volt meg, ott, ha több tanács is működött a forradalmi törvényszéken, mindegyik vegyesen tárgyalt közönséges és politikai jellegű ügyeket.

Debrecenben és Miskolcon 3–3, Kaposvárott pedig 2 tanácsa működött a forradalmi törvényszéknek, a többi megyei székhelyen egy-egy tanács látta el az ügyeket.

A forradalmi törvényszékek általában nem minden formaság nélkül alakultak meg, sőt megalakulásuk nem nélkülözte az ünnepélyességet sem. A Kalocsai Forradalmi Törvényszék megalakulásáról szóló jegyzőkönyv azt tanúsítja, hogy a helyi direktórium a kinevezések közlése után komolyan figyelmeztette a bírákat és a vádbiztost a Forradalmi Kormányzótanács, valamint a népbiztosok rendeleteinek a megtartására, és figyelmeztette az új bírákat, hogy e rendeleteket: „bárkivel szemben józan ésszel, elvtársi hűséggel és proletár becsülettel végrehajtsák s mindenkivel szemben pártatlan, érdek nélküli igazságot szolgáltassanak". Ünnepélyes keretek közt folyt le a Soproni Forradalmi Törvényszék megalakulása is, amelyet a helyi sajtó méltatott.[6]

(2) A forradalmi törvényszékek a régi, burzsoá bírói apparátustól teljesen elkülönült, önálló szervezetet alkottak. A korábbi bíróságok tényleges működése megszűnt ugyan, de szervezeti keretük megmaradt és rendelkezési állományba nem helyezett tagjaik – elsősorban polgári ügyekben – perenkívüli ténykedést végeztek. Egymás

[6] A Kalocsai Forradalmi Törvényszék megalakulásáról felvett jegyzőkönyv, P. I. Arch. kalocsai törvényszék 1920–1949. Teljes szövegét lásd a Függelékben. A Soproni Vörös Újság tudósításának fontosabb részeit a későbbiekben közöljük.

mellett létezett tehát a két apparátus: a régi és az új. A két apparátus egymáshoz való viszonyát az igazságügyi népbiztos április 18-án távirati úton kiadott utasítása rendezte. Ez az utasítás a régi – csak árnyékként létező – bírói apparátust az új, vagyis a forradalmi törvényszék alá rendelte, miután a következőket mondotta ki:

„A büntető bíróságok és államügyészségek, ideértve a katonai bíróságokat és ügyészségeket is, a forradalmi törvényszék elnökének és a mellette működő vádbiztosoknak utasításait feltétlenül követni, intézkedéseit haladéktalanul foganatosítani tartoznak."[7]

A kiszabott büntetések végrehajtásáról a vádbiztos gondoskodott, és közvetlenül ő rendelkezett az igazságügyi letartóztatási intézetekről is. Módja volt arra is, hogy az elítéltet a szabadságvesztés büntetés végrehajtása végett a legközelebbi államügyészséghez kísértesse át, s ebben az esetben az ügyész a fogházba való befogadtatást nem tagadhatta meg. Ugyancsak a vádbiztos intézkedett a pénzbüntetések behajtásáról, de meg is kereshette az államügyészséget a behajtás iránt. Az utóbbi esetben az államügyészség köteles volt fenntartás nélkül intézkedni a pénzbüntetés behajtása iránt. Abban az esetben, ha a vádbiztos intézkedett a pénzbüntetés behajtásáról, az államügyészség szerepe csupán a befizetett pénzbüntetések kezelésére, s az összegeknek állami számlára való átutalására korlátozódott.

A forradalmi törvényszékek költségeiről a törvényszék területe szerinti államügyészség volt köteles gondoskodni a bűnügyi átalány terhére. Az Igazságügyi Népbiztosság utasítása szerint a forradalmi törvényszék elnökét és vádbiztosát Budapesten 60, vidéken 50 korona napidíj illette meg, de csak akkor, ha rendes köztisztviselői illetményben nem részesültek. A forradalmi törvényszék tagjait és jegyzőkönyvvezetőit napidíj csak akkor illette meg, ha működésük folytán keresetükben károsodtak. A keresetmulasztás tényét a forradalmi törvényszék elnöke volt jogosult megállapítani, s ő utalta ki a napidíjat, amelynek összege Budapesten a 60, vidéken pedig az 50 koronát nem haladhatta meg.

Az Igazságügyi Népbiztosság megfelelő instrukciókkal, felvilágosításokkal is ellátta a forradalmi törvényszékeket. Ezt rendszerint távirattal intézte, és azonos módon adta ki egyéb fontosabb rendelkezéseit is. Ekként az Igazságügyi Népbiztosság intézkedései rendkívül gyorsan érkeztek meg az egyes forradalmi törvényszékekhez.

[7] A táviratot a Kalocsai Forradalmi Törvényszék 16/1919. sz. a. iktatta. P. I. Arch. kalocsai törvényszék 1920–1949. sz. Teljes szövegét lásd a Függelékben.

A forradalmi törvényszékek rendszerint szintén távirati úton fordultak a Népbiztossághoz, ha kérdezni vagy jelenteni valójuk akadt. A Népbiztosság utasításai összefoglalták az egyes rendeletek lényegét és mintegy irányelvet adtak a törvényszékek működéséhez anélkül, hogy azok érdemi munkájába beavatkoztak volna.

Az új apparátus szervezetével kapcsolatban meg kell említenünk a forradalmi törvényszékek mellett működött ún. igazságügyi megbízottak, vagy politikai megbízottak szerepét is. Vidéken ezt a tisztséget rendszerint az egyik vádbiztos töltötte be. A politikai megbízottak funkciója nem a beavatkozás volt a konkrét ügyek intézésébe, hanem összekötőkként működtek a helyi direktóriumok és a törvényszékek között. Az eljárások megindításában ugyanis a direktóriumoknak is komoly szerepük volt. Politikai szempontból a direktóriumok tudták a legjobban eldönteni, hogy a helyi adottságokra tekintettel szükség van-e konkrét esetben a büntető eljárás megindítására. Tehát a politikai megbízottak elsősorban az eljárás megindítása kérdésében tartották az összeköttetést a direktóriumokkal, ezenfelül a politikai instruktor szerepét töltötték be, alkalmanként politikai előadásokat rendeztek vagy vezettek. Konkrét ügyek eldöntésébe azonban sem ők, sem a direktóriumok nem avatkoztak be. Még a Horthy-rendszer ügyészségeinek és bíróságainak a forradalmi törvényszékek működéséről szóló megmaradt jelentései sem tudtak példát felhozni arra, hogy akár a direktóriumok, akár a politikai megbízottak az ügyek elintézésébe beleavatkoztak, illetőleg a bíróságok függetlenségét megsértették volna.

(3) Az ismertetett körrendelet szerint az Igazságügyi Népbiztosság is elsősorban munkásokat és katonákat kívánt a forradalmi törvényszékek tagjaivá kineveztetni. Ez az intenció az esetek többségében egyezett a helyi tanácsok véleményével. A forradalmi törvényszékek elnökének és bíráinak túlnyomó többsége a munkásosztály soraiból került ki. Különösen Budapesten. Itt a 162 bíró közül[8] csak négy volt tisztviselő vagy tanító, egy jogász, a többiek a munkásosztály soraiból kerültek ki. A vidéki forradalmi törvényszékeken is munkás volt a bírák többsége, de a budapestinél jóval nagyobb arányban vettek részt a bíróságok munkájában a parasztok és az értelmiségiek is. 69 vidéki forradalmi törvényszék 391 bírájának a foglalkozása a következőképpen oszlott meg: 239 munkás (61%), 64 paraszt (16%), 50 értelmiségi, jórészt jogász (13%), 38 egyéb (kisiparos, alkalmazott, 10%). Az 50 értelmiségi közül 17-en (4,3%) működtek már korábban is az igazságügyi szervezetben mint bírák, ügyészek vagy jegyzőkönyvvezetők.

Egészen más volt a vádbiztosok foglalkozás szerinti megoszlása. Budapesten a 99 vádbiztos közül[9] 29 volt a jogászok (ügyvédek, bírák, ügyészek, bírósági jegyzők) száma, a 69 vidéki forradalmi törvényszék 126 vádbiztosa közül pedig 86. Budapesten tehát a vádbiztosoknak közel egyharmada, vidéken pedig több mint kétharmada jogász volt. Budapesten a jogász vádbiztosok többsége korábban ügyvéd, vagy bírósági jegyző volt, vidéken azonban egészen más volt a helyzet, ott a 86 jogász vádbiztos közül 50 már korábban is az igazságügyi szervezetben működött.

A munkásosztály képviselete a vádbiztosok között még így is nagyon jelentősnek mondható: Budapesten 70, vidéken pedig 33 munkás vádbiztos működött.

Az egész forradalmi törvényszéki szervezet túlnyomó többségét kitevő munkások úgyszólván kivétel nélkül a proletárhatalom érdekében, ingadozás nélkül, rendkívül lelkiismeretesen látták el feladatukat. Rajtuk kívül komoly szerephez jutott — elsősorban Budapesten — a forradalmár, a kommunista értelmiségi réteg is. A Budapesti Forradalmi Törvényszék elnöke dr. Rákos Ferenc ügyvédjelölt — a Párt egyik alapító tagja — lett, az összes forradalmi törvényszék politikai megbízottja dr. László Jenő ügyvéd, ugyancsak a Párt alapító tagja volt. Több vádbiztos is a fiatal kommunista értelmiségiek közül került ki. Például dr. Szirmay István, aki korábban a budapesti törvényszéken volt jegyző, vagy dr. Selmeczy István ügyvéd, a Csongrádi Forradalmi Törvényszék vádbiztosa.[10] A forradalmár értelmiségiek főként vádbiztosi funkciót töltöttek be, bíróként csak egészen kivételesen működtek. A kommunista értelmiségiek jelentős munkát végeztek a forradalmi törvényszékek tényleges megszervezésénél, az ítélkezés politikai és szakmai színvonalának emelésében.

[8] A bírák névsorát közli *Bónis György:* Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék történetéhez c. tanulmányában. Levéltári Közlemények, 29. évfolyam, 294., 295. old.

[9] A budapesti vádbiztosok névsorát Bónis György idézett tanulmánya 295. oldalán közli. A 69 vidéki forradalmi törvényszék tagjainak foglalkozás szerinti megoszlását a Párttörténeti Intézetben Kubitsch Imre által készített statisztika alapján közöljük.

[10] Dr. Selmeczy István 1945 után tagja lett a Népbíróságok Országos Tanácsának is. Tudtunkkal ő az egyedüli, aki nemcsak a forradalmi törvényszékek, hanem a népbíróságok működésében is részt vett.

Budapesten külön tanfolyamot tartottak a többi bíró és vádbiztos részére.[11] Ki kell emelnünk, hogy jogász képzettségű kommunista vádbiztosok és a munkásosztály tagjaiból kikerült bírák és vádbiztosok között soha, semmiféle ellentét nem merült fel, a legteljesebb egyetértésben dolgoztak. Mind a munkásbírák, mind a kommunista vádbiztosok közül többen lettek mártírjai a forradalmi igazságszolgáltatásnak.

Amint a közölt számadatokból láthattuk, elsősorban vidéken, szerepet kaptak a régi bírói, ügyészi apparátus tagjai is a forradalmi törvényszékeken. Ez főként ott történt meg, ahol a direktóriumnak az volt a kívánsága, hogy a forradalmi törvényszékek munkájában a régi jogászok is vegyenek részt. Miskolcon például Reisinger Ferenc, a direktórium elnöke kifejezetten ragaszkodott ahhoz, hogy a forradalmi törvényszék tanácsainak elnökei kivétel nélkül régi bírák, a vádbiztosok pedig vagy ügyészek, vagy törvényszéki jegyzők legyenek. Hasonló volt a helyzet Kaposvárott, Balassagyarmaton és Salgótarjánban is. Több járási székhelyen volt bírák, vagy bírósági jegyzők látták el a vádbiztosi teendőket. A járási székhelyeken ugyanis nem volt ügyészség, tehát vagy a járásbírák, vagy a bírósági jegyzők jöhettek elsősorban számításba jogvégzett személyekként. Mellettük ritkábban ügyvédek is működtek vádbiztosként. Más helyeken viszont a volt bírák, ügyészek, bírósági jegyzők, ügyvédek és ügyvédjelöltek egyáltalán nem jutottak semmiféle szerephez az új igazságügyi szervezetben. Így például Sopronban, Egerben és Kalocsán kizárólag laikusok, elsősorban munkások látták el a bírói és a vádbiztosi teendőket.

A kommunista értelmiség működésének pozitívumait már leszögeztük. Más volt a helyzet a nem forradalmár jogászok működésénél. Ki kell azonban emelnünk, hogy a régi bírák és ügyészek forradalmi törvényszéki szereplését nem szabad egyoldalúan, sematikusan megítélni. Helytelen az a felfogás, hogy minden egyes régi bíró vagy ügyész a proletárdiktatúra érdekei ellen, a vádlottak mentése érdekében tevékedett volna. Ezt a Horthy-rendszer bíróságai is jól tudták, és sok esetben igen szigorúan ítélték el a régi igazságügyi apparátusnak azokat a tagjait, akik nem voltak ugyan kommunisták, de részt vettek a forradalmi törvényszékek ítélkezésében és a proletárdiktatúra érdekében látták el feladatukat. A forradalmi törvényszékeknél működő régi jogászoknak jelentős része becsületesen dolgozott, sokan azonban csak azért vállaltak funkciót, hogy a burzsoázia számára „mentsék, ami menthető", és ebben tisztségük elvállalása előtt a törvényszék régi vezetőjével rendszerint meg is állapodtak. Arra is rá kell mutatni, hogy a régi apparátus nem forradalmár tagjainak ártó törekvése önmagában nem volt elég a vádlottak mentéséhez. A munkásbírák kellően öntudatosak voltak ahhoz, hogy az aknamunkára rájöjjenek, a burzsoázia javára történő befolyásolási kísérleteket visszautasítsák és az ilyesmivel próbálkozó régi jogászt lemondásra kényszerítsék, vagy akár lemondása nélkül is eltávolítsák az apparátusból. Ilyen eset többször előfordult.[12]

A mentőakciók eredményességéhez arra is szükség volt, hogy a helyi direktórium szintén a diktatúra „enyhe alkalmazásának" talaján álljon, ilyen irányban működjék, csak így lehetett eredményes a régi igazságügyi szervezet egyes tagjainak káros befolyása.

A régi igazságügyi apparátus nem forradalmár tagjainak száma azonban állandóan csökkent. Amikor ugyanis a törvényszékek elé komolyabb, politikai természetű ügyek kerültek, jelentős részük meghátrált, nem voltak hajlandók részt venni ilyen ügyek tárgyalásában sem mint tanácselnökök, sem mint vádbiztosok, és tisztségükről lemondottak. Helyükre munkásvádbiztosok, illetve tanácselnökök kerültek.

Feltehetjük a kérdést: mi volt az oka annak, hogy a régi apparátus nem forradalmár, nem kommunista tagjainak egy nem is jelentéktelen része becsületesen vett részt a forradalmi bíróságok működésében? A magyarázat csak az lehet, hogy a Tanácsköztársaság létrejöttét megelőző több mint négyéves imperialista világháború szörnyűségei, az általa előidézett nyomor, a burzsoázia politikai csődje nem maradt hatás nélkül a régi apparátusnak azokra a fiatalabb tagjaira, akiknek jó része tiszti rang nélkül, általában hadapródként vett részt a háborúban, s ha nem is lett forradalmár, de nem kötötte őket mélyebb szál az imperialista rendszerhez. E mellett az apparátus régi tagjai állásukat, kenyerüket látták biztosítva azzal, ha vádbiztosi vagy tanácselnöki teendőket vállalnak. A Kormányzótanács VIII. számú rendelete értelmében a régi igazságügyi apparátus bármely tagját rendelkezési állományba lehetett helyezni. A forradalmi törvényszékek összetételéből, de a proletárdiktatúra jellegéből, majd az Igazságügyi Népbiztosságnak a rendes bíróságok összetéte-

[11] *Rákos Ferenc:* i. m. 84. old.

[12] Például Zalaegerszegen és Szekszárdon. (Zalaegerszegi kir. ügyészség 1920. szeptember 5-i jelentése. P. I. Arch. A. II. 13/49. és a szekszárdi kir. ügyészség 1920. november 2-i jelentése: P. I. Arch. A. II. 13/48.)

lére vonatkozó tervezetéből nyilvánvalóvá vált, hogy az új bírói apparátus többsége munkásokból, parasztokból fog állni és jóval kevesebb szakbíróra, szakügyészre lesz szükség, mint a burzsoá rendszerben. A régi apparátus egyes tagjai tehát állásuk megmentése érdekében opportunizmusból vállalták e tisztségeket. Ezek hátráltak meg és mondottak le tisztségükről később, amikor a helyzet kiéleződött, a proletárdiktatúra nehéz helyzetbe került. Ha összehasonlítjuk a szakjogászok nélkül működött forradalmi törvényszékeknek az ítélkezését a régi apparátus nem forradalmár tagjainak közreműködésével tárgyaló bíróságok gyakorlatával, akkor megállapíthatjuk, hogy a régi jogászok befolyása a forradalmi törvényszékek működésére sokkal kisebb volt, amint azt eddig feltételezték és az országos viszonylatban jelentéktelennek mondható.[13]

Nem hagyható figyelmen kívül az a hatás sem, amit a régi igazságügyi apparátus nem forradalmár tagjaira a forradalmi törvényszékek munkásbíráinak működése gyakorolt. A munkásbírák ügyszeretete, komolysága, elmélyültsége és szocialista humanizmusa feltétlenül hatott a régi bírákra, elsősorban a fiatalabb bírósági jegyzőkre. Ez megállapítható nemcsak munkájukból, de kiérezhető még azokból a jelentésekből is, amelyeket a proletárdiktatúra bukása után az Igazságügyminisztérium utasítására egyes bíróságok, vagy ügyészségek vezetői készítettek el a forradalmi törvényszékek munkájáról.[14]

(4) A katonai forradalmi törvényszékek felállítása később történt meg, mint a civil törvényszékeké. Ennek folytán a Vörös Hadsereg és a Vörös Őrség tagjai fölött április közepéig, a katonai forradalmi törvényszékek felállításáig, a polgári forradalmi törvényszékek ítélkeztek.

A katonai forradalmi törvényszékek megszervezése az FKT LIII. számú rendeletének 1. §-a folytán eltért a polgári bíróságokétól.

[13] A káros befolyás minden valószínűség szerint Balassagyarmaton volt a legerősebb, ahol Ébneth Lajos vezetőügyészt, a Forradalmi Törvényszék vádbiztosát ellenforradalmi szervezkedés miatt le is tartóztatták. (Balassagyarmati kir. ügyészség 1920. Elb. 3/4. sz. jelentése. P. I. Arch. TAGYOB. Igazságügyminisztérium T. 444.) A balassagyarmati ügyvédi kamara hasonló tartalmú jelentése alapján erről *Szabó András* is említést tesz, i. m. 130. oldalán. A balassagyarmati esetet azonban nem szabad általánosítani. Kaposvárott például Dr. Révy Károly kir. ügyész lett a vezető vádbiztos, de ő a proletárdiktatúra szempontjából kifogástalanul járt el.

[14] Különösen észlelhető ez a kaposvári kir. ügyészség 1920. augusztus 27-i jelentésében, amelynek legfontosabb részeit a Függelékben közöljük.

A katonai forradalmi törvényszékek elnökeit, tagjait, vádbiztosát és jegyzőkönyvvezetőit ugyanis a tanácsok választották katonák vagy katonaviselt munkások és földművesek közül, tehát nem a Kormányzótanács nevezte ki azokat. A katonai forradalmi törvényszékek megszervezése és felállítása ekként helyileg történt meg, éspedig az FKT LIII. számú rendeletének megjelenése: 1919. április 13-a után, igen rövid idő alatt és nagyon sok helyen. Ahogy a katonai események folytán változott a katonai egység székhelye, úgy változott vele együtt a katonai törvényszék működésének helye is. Sok katonai törvényszék működött. Külön törvényszéke volt a hadosztályoknak, a zászlóaljaknak, az egyes tüzéregységeknek, a nemzetközi dandárnak stb. A különböző kimutatások szerint számuk meghaladta a polgári forradalmi törvényszékekét. Közülük a legnagyobb jelentőségre a Budapesti Katonai Törvényszék, vidéken pedig a III. – a Landler – Hadtest Forradalmi Törvényszéke emelkedett.

A katonai forradalmi törvényszékek személyi összetételükben is eltértek a civil bíróságoktól. A katonai törvényszékeknél a bírák között egyáltalán nem találunk jogászt, sőt a vádbiztosok és a jegyzőkönyvvezetők között is csak egészen kivételesen.[15] A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék 34 bírája közül 33 munkás, egy pedig kereskedő volt. Valamennyi fegyvernem – köztük a repülők is – képviselve volt a bíróságnál és három bíró a második budapesti nemzetközi vörös ezred tagjai közül került ki.

[15] Régi jogász volt a III. Hadtest Forradalmi Törvényszékének vádbiztosa: dr. Zilahy László, aki korábban a budapesti büntetőtörvényszéken működött. Ő mint meggyőződéses kommunista a Tanácsköztársaság egyik legkiválóbb vádbiztosa lett. A bíróság jegyzőkönyvvezetője, dr. Pálóczy Barnabás ugyancsak lelkes, odaadó munkát végzett. E bíróság jelentőségét A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke c. tanulmányunkban (A Magyar Tanácsköztársaság Állama és Joga, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959. 187–221. old.) már kiemeltük.

III.

A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEK ELJÁRÁSI GYAKORLATA

A forradalmi törvényszékek működésük során a Kormányzótanács IV. számú rendeletének az előírásai szerint jártak el. Ezenfelül – a rendeletben biztosított lehetőségekkel élve – a büntető perrendtartásnak a főtárgyalási szakra vonatkozó fontosabb szabályait is követték. E tekintetben semmiféle különbség nem tapasztalható azok között a forradalmi törvényszékek között, amelyeknek elnöke vagy vádbiztosa jogász volt, és azok között, amelyek jogászok közreműködése nélkül ítélkeztek. Ezt a forradalmi törvényszékek jegyzőkönyvein kívül a különböző kir. törvényszékek és kir. ügyészségek vezetői által 1920-ban az Igazságügyminisztériumba megküldött jelentések is tanúsítják. Ezek a jelentések is kiemelték azt, hogy a forradalmi törvényszékek a bűnvádi perrendtartás szabályait igyekeztek követni és, hogy a legtöbb helyen pontosan betartották azokat. Ebben érezhető volt annak a hatása, hogy a munkásosztály tagjai a régi rezsimben igen sok tapasztalatot szereztek a bírósági főtárgyalásokon.

Ami az egyes eljárási részcselekményeket illeti, a megmaradt számos jegyzőkönyv alapján a következőket állapíthatjuk meg:

A forradalmi törvényszékek tárgyalását nyomozás előzte meg. A Kormányzótanács IV. számú rendelete ugyanis nem magát a nyomozást, hanem csupán az alakszerű nyomozó-eljárást és a vádirat benyújtását zárta ki. Büntető tárgyalást tartani, vád alapjául szolgáló tényeket előadni tényleges nyomozás nélkül aligha lehet. A nyomozást a Vörös Őrség folytatta le. A vádbiztos a nyomozati iratokat – bár nem minden esetben – csak a tárgyaláson csatolta be. A Budapesti Forradalmi Törvényszék vádbiztosai azt a gyakorlatot alakították ki, hogy a fontosabb, elsősorban a politikai természetű ügyekben a terhelteket a tárgyalás megtartása előtt részletesen kihallgatták és, ha szükséges volt, ugyancsak a tárgyalás előtt hallgatták

ki a tanúkat is. Olyan lelkiismeretes nyomozómunkával, mint amilyent a Budapesti Forradalmi Törvényszék vádbiztosai végeztek, a magyar igazságszolgáltatás történetében korábban nem találkozhatunk. Az alapos vádbiztosi nyomozásoknak volt köszönhető, hogy a Budapesti Forradalmi Törvényszék gyorsan tárgyalhatott és sok ügyet fejezett be. A vidéki forradalmi törvényszékeknél nem mindegyik vádbiztos követte ezt az eljárást.

Részletes nyomozást végzett a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke és a Kaposvári Forradalmi Törvényszék vádbiztosa, egyes esetekben az Egri Forradalmi Törvényszék vádbiztosa is.

E nyomozások során meg nem engedett eszközök alkalmazására, bántalmazásra, erőszakra nem került sor. Ez a Vörös Őrség által folytatott nyomozásoknál is csak szórványosan fordult elő. Ezt a körülményt az Igazságügyminisztérium felhívására 1920-ban készített kir. törvényszéki, illetve ügyészségi jelentések is hangsúlyozzák, s egyben azt is elismerik, hogy a nyomozás során visszaélést elkövetőkkel szemben a vádbiztosok azonnal eljárást indítottak. A szombathelyi törvényszék jelentése arra is rámutat, hogy szemben a Tanácsköztársaság gyakorlatával, a Horthy-rendszer alatti nyomozásoknál rendszeresen alkalmaztak kínzásokat.

Az alapos nyomozati munkának volt köszönhető, hogy a tárgyalt ügyek többségében a vádlottak túlnyomórészt beismerő vallomást tettek. Ha a feljelentés a nyomozás eredménye szerint alaptalannak bizonyult, a vádbiztosok szüntették meg az eljárást, s így az ügy a törvényszék elé sem került.[1]

A forradalmi törvényszékek eljárását természetesen az általuk felvett jegyzőkönyvek tükrözik a leghívebben és a legmegbízhatóbban. Budapesten és vidéken, mind a civil, mind a katonai forradalmi törvényszékek kivétel nélkül készítettek szabályszerű tárgyalási jegyzőkönyvet. E jegyzőkönyveket gyakran a bíróságok részére korábban rendszeresített jegyzőkönyvblankették felhasználásával készítették el.[2] Azoknál a nagyobb ügyforgalmú forradalmi törvényszékeknél, ahol vagy nem állottak rendelkezésre jegyzőkönyv-blanket-

[1] A Kormányzótanács XCIV. számú rendeletének megjelenése után gyakran előfordult, hogy a vádbiztosok a forradalmi törvényszékek elnökeinek hozzájárulásával szüntették meg az eljárást. A hozzájárulást a rendelet 4. §-a írta elő, s bár ez a szakasz hatályba nem lépett, a gyakorlatot mégis befolyásolta.

[2] Így például a Budapesti, a Kalocsai, a Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszékek használtak régi jegyzőkönyvblankettákat.

ták vagy a régi blankettákat nem akarták használni, helyben készíttettek tárgyalási jegyzőkönyv-űrlapokat.[3]

A tárgyalási jegyzőkönyvek pontosan feltüntetik a tárgyaláson résztvevő személyeket, külön a bíróság elnökének, tagjainak, a vádbiztosnak a megnevezését, továbbá a jegyzőkönyvvezető, a védő s természetesen a vádlott nevét is. Rendszerint már a jegyzőkönyvek fejrészében felsorolták a megjelent tanúk nevét is. A jegyzőkönyvek minden esetben tartalmazzák a vádlott lakhelyét és életkorát, kisebb ügyek jegyzőkönyveiben azonban gyakran elmaradt a foglalkozás feltüntetése. Ez elsősorban azoknál a forradalmi törvényszékeknél tapasztalható, amelyek kisebb helyeken működtek, ahol a vádlottak foglalkozása közismert volt, s a törvényszékek nem látták szükségesnek a foglalkozás külön feltüntetését. A jegyzőkönyvek nagy része kézzel írva, a tárgyaláson készült el. Kisebb számban találhatunk géppel írt jegyzőkönyveket is, amelyeket röviddel a tárgyalások befejezése után készítettek el.

A forradalmi törvényszékek jegyzőkönyvei rövidebbek, tömörebbek, mint a régi főtárgyalási jegyzőkönyvek. Ez a körülmény azonban nem válik a jegyzőkönyvek hátrányára, sőt ezek a jegyzőkönyvek sokkal áttekinthetőbbek és egyszerűbbek, de az ügy lényegét minden esetben magukban foglalják. A jegyzőkönyvek rövidségét, tömörségét magyarázza az a körülmény is, hogy a forradalmi törvényszékek elé többnyire nem bonyolult ügyek kerültek. Akár politikai, akár közönséges, akár gazdasági vagy speciális jellegű bűncselekményről volt is szó, a cselekmény lényegét röviden össze lehetett foglalni.

A tárgyalás menete ugyancsak a korábbi főtárgyalási gyakorlatnak felelt meg. A tárgyalás megnyitása után a vádbiztos nemcsak a terhelt elleni tényeket adta elő, hanem rendszerint megjelölte azt is, hogy e tényekkel – álláspontja szerint – a terhelt milyen bűncselekményt követett el. Ez után a terhelt kihallgatása következett, amelyet a bizonyító eljárás követett. A bizonyítás befejezése után tette meg a vádbiztos az indítványát, majd a védőbeszéd és a terheltnek az utolsó szó jogán tett felszólalása következett.

A törvényszékek minden esetben biztosították a terheltek részére mind az anyagi, mind az alaki védelem lehetőségét. A vádlottak védekezésüket részletesen előadhatták, annak lényegét jegyzőkönyvbe vették és a vádlott által felvenni kívánt, az ügy lényegére vonatkozó bizonyítékokat beszerezték. Gyakran találkozunk ilyen indokból

[3] Például Egerben és Gyöngyösön.

a tárgyalások elnapolásával. Az elnapolások azonban rendkívül rövid időre, néhány napra szóltak csupán, a vádbiztosok minden esetben gondoskodtak a tanúk gyors megidézéséről, vagy a szükséges bizonyítékok beszerzéséről. Az alaki védelem biztosítása érdekében a forradalmi törvényszékek úgyszólván minden ügyben védőt alkalmaztak. Ha a vádlott nem választott védőt, úgy kirendeltek részére. Védőként az esetek túlnyomó többségében ügyvédek szerepeltek. Csak néhány ügyben fordult elő, hogy a védői funkciót nem ügyvéd, vagy más jogvégzett személy, hanem laikus látta el.

A védő nyilatkozatát, bizonyítási indítványát ugyancsak jegyzőkönyvbe vették, sőt egyes forradalmi törvényszékek – mint például a Landler-hadtesté – még a védőbeszéd lényegét is rögzítették a tárgyalási jegyzőkönyvben.

A bizonyító eljárás – bár alapjában a Bp. elveit követte – nem felelt meg teljesen a korábbi gyakorlatnak. Az eltérések azonban mindenkor a vádlottak javára történtek, mégpedig a közvetlenség, a szóbeliség továbbfejlesztése irányában. A Bp. 313. §-a lehetővé tette a tanúk, tettestársak, a részesek nyomozati vallomásainak felolvasását a tárgyaláson és ezek bizonyítékként való elfogadását. A forradalmi törvényszékek e bizonyítási lehetőséggel egyáltalán *nem éltek*. Ragaszkodtak ahhoz, hogy a tanúk a tárgyaláson megjelenjenek és őket a bíróság is kihallgassa.

Hasonló volt a helyzet a vádlott nyomozati vallomásának a felolvasásával is. A Bp. 305. §-a szerint, ha a vádlottnak a főtárgyaláson és a megelőző eljárásban tett vallomásai lényegesen eltérők voltak, a korábbi vallomásról felvett jegyzőkönyveket egészben vagy részben felolvashatták. Nem találtunk olyan adatot, amely szerint a forradalmi törvényszék elnöke felolvasott volna ilyen nyomozati jegyzőkönyvet.[4]

Lényeges eltérést jelentett a Bp.-től az is, hogy a forradalmi törvényszékek a tanúkat nem eskették meg vallomásukra.

[4] A III. Hadtest Forradalmi Törvényszékének Sz. G. földbirtokos ellen, árulás miatt folytatott eljárásában a vádbiztos nyomozati iratokat olvasott fel a július 4-i tárgyaláson. A védő kifogásolta a nyomozati iratok bizonyítékként való felhasználását, a tárgyalás elnapolását és a tanúk kihallgatását kérte, „miután ily súlyos vádról van szó, pusztán iratokból és komoly bizonyítékok nélkül ítéletet mondani nem lehet". A bíróság helyt adott a védő indítványának, elrendelte a bizonyítás kiegészítését, a tanúk megidézését. (P. I. Arch. Miskolci törvényszék 1920–1124. A III. Hadtest Törvényszékének összes ítélete e levéltári jelzet alatt található, ezért a későbbiekben már nem hivatkozunk a levéltári számra.)

A forradalmi törvényszék, ha arra szükség volt, nemcsak tanúkat, hanem szakértőket is kihallgatott. A Budapesti Forradalmi Törvényszék minden komolyabb ügyben orvosszakértői véleményt kért a vádlott elmeállapotára, idegállapotára, egyéniségére nézve. Az orvosszakértői vélemények – amelyek közül több ma is megvan – általában kedvező színben igyekeztek feltüntetni a vádlottakat. A nagykanizsai kir. ügyészség 1920. évi jelentése utal arra, hogy az orvosszakértők a vádlottak érdekében nem egyszer valótlan tartalmú szakvéleményt készítettek.[5]

Szükség esetén írásszakértőket is igénybevettek a bíróságok.

A Budapesti Forradalmi Törvényszék mellett külön Kriminológiai Intézet létesült, amely közönséges bűnügyekben fejtett ki tevékenységet. Az ország más részén nem alakult Kriminológiai Intézet.

A forradalmi törvényszékek a túlzottan hosszú védőbeszédeket, az ügyekre nem tartozó körülmények taglalását nem engedték meg. Ezt az eljárás természete is kizárta.

A vádbiztosoknak a bizonyítási eljárást követő indítványa – a jegyzőkönyvek szerint – szintén tömör volt. A terheltek gyakran éltek az utolsó felszólalás jogával és a törvényszékek soha nem korlátozták a terhelteket ebben, sőt nem egyszer az utolsó felszólalás tartalmát is rögzítették a jegyzőkönyvekben.

A tárgyalás befejeztével a törvényszékek minden esetben zárt tanácskozáson határoztak. Ezen gyakran még a jegyzőkönyvvezető sem volt jelen, illetéktelen személy (akár a vádbiztos, akár a politikai megbízott) a zárt tárgyaláson soha nem vett részt. Betartották a IV. számú rendelet 8. §-ának azt a rendelkezését is, hogy a bűnösség kérdésében titkos szavazással történik a határozathozatal.

Az ítéleteket azonnal írásba foglalták. A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke által felvett jegyzőkönyvek feltüntetik az ítéletek rendelkező részét is.[6]

*

Az ítéletek szövegezése formailag igen változatos. Abban azonban valamennyi megegyezik, hogy az ítéletek három főrészre: fejre, rendelkező részre és indokolásra tagozódnak, a Bp. előírásainak és a korábbi gyakorlatnak megfelelően.

[5] „A kir. törvényszék orvosai minden esetben a vádlottak érdekében, a diktatúra érdekével ellentétesen működtek." P. I. Arch. A. II. 13/40. sz.

[6] A Függelék több, teljes tárgyalási jegyzőkönyvet tartalmaz.

Több forradalmi törvényszék ítéletének közös vonása az, hogy rendelkező részük röviden magában foglalja a bíróság által elfogadott tényállást is.

A vádlottak bűnösségét megállapító ítéletek rendelkező részei különböző szerkesztési módszert és stílust követnek. Voltak forradalmi törvényszékek, amelyek csak a Kormányzótanács megfelelő rendeletének a megszegésére és a bűncselekmény rövid megjelölésére utaltak. Az ítéletek jelentős hányadánál azonban a rendelkező rész nem tartalmazta annak a kormányzótanácsi rendeletnek a számát, amelynek megszegése képezte a bűnösség megállapításának az alapját, vagy közönséges bűncselekmény elkövetése esetén, nem utalt a Btk. megfelelő szakaszára, hanem a rövid tényálláson felül meghatározta vagy körülírta a bűncselekmény fajtáját is.

E meghatározásokban az egyes bűncselekménytípusokat más-más elnevezéssel jelölték meg a különböző forradalmi törvényszékek. Ellenforradalmi bűntettnél gyakran közelebbről körülírták, hogy azt fegyveres felkelés útján követték el, vagy hogy az elkövetési mód ellenforradalmi felkelés szítása, illetve szervezkedés volt, de találkozhatunk olyan szövegezéssel is, amely szerint a vádlott „ellenforradalmi bűntettben" bűnös. (A bűncselekményfajta meghatározása mellett a tényállás rövid megjelölése is szerepelt a rendelkező részben.) Hasonló bűncselekményt más forradalmi törvényszék esetleg „ellenforradalmi izgatás" vagy „lázítás", esetleg „árulás" megjelöléssel rögzítette le.

E különböző elnevezésekből nem lehet olyan következtetést levonni, hogy a forradalmi törvényszékek a tényleges, a szó szoros értelmében vett minősítésnél is különböző elvek szerint jártak volna el. A forradalmi törvényszékek arra törekedtek, hogy a vádlott által elkövetett bűncselekményt mindenki számára érthetően és egyszerűen jelöljék meg úgy, hogy az minél jobban kifejezze a bűncselekmény lényegét. Ez az oka a többféle szövegezési változatnak, az egyes forradalmi törvényszékek belátása szerinti elnevezésnek. Megjegyezzük azonban, hogy e különböző elnevezések rendszerint nem különböző bűntetti alakzatokat takarnak.

A vétség és a bűntett megkülönböztetését az ítéletek rendelkező része általában elejti. Erre a megkülönböztetésre nem is volt szükség, hiszen a büntetés kiszabása kérdésében az FKT XLV. számú rendelete volt az irányadó, amely – amint már ezt kiemeltük – szakított a vétség és a bűntett közötti megkülönböztetéssel. Egyes forradalmi törvényszékek sem a bűntett, sem a vétség megjelölést nem hasz-

nálták, hanem egységesen „bűncselekmény" meghatározást alkalmaztak.

Az ítéletek indokolásainak az FKT IV. számú rendelete 8. §-ának utolsó bekezdése szerint rövidnek kellett lenniök. Az indokolások terjedelme a különböző ítéletekben ugyancsak eltérő. Volt bíróság, amely terjedelmesebb, s volt, amely rövidebb, de volt olyan is, amely csak egészen rövid indokolást fűzött az ítélet rendelkező részéhez.

Az eltérések attól függtek, hogy ki volt az írásbafoglalt ítélet szövegezője, szerkesztője. Gyakorlatilag a jegyzők szerkesztették az ítéleteket. Ha a jegyző jogász (törvényszéki jegyző, ügyvéd vagy bírósági irodatiszt) volt, akkor a korábbi gyakorlatnak megfelelően az indokolás is hosszabb. Ha azonban az ítéletet szövegező jegyzőkönyvvezető korábban nem volt jogász, nem volt tagja az igazságügyi apparátusnak, az ítéleteket rövidebben indokolta meg. Ez a rövidség általában nem ment az ítéletek rovására. A rövid indokolások is tartalmazzák a bűnösség megállapításának, illetve a felmentések lényeges okait, a büntetés kiszabásának magyarázatát, az enyhítő és a súlyosító körülmények mérlegelését.

Az egyes bíróságok közül a nagy ügyforgalom következtében az aránylag legrövidebb indokolásokat a Budapesti Forradalmi Törvényszéken készítették. A legrészletesebb, leghosszabb indokolásokkal pedig a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszékének ítéleteiben találkozhatunk. Kisebb jelentőségű ügyben az ítéletek terjedelme fél-egy oldal, nagyobb vagy több vádlottas ügyekben a terjedelem jóval nagyobb, gyakran eléri a négy-öt oldalt is.[7]

Az ítéletek szövegezésének a módja alapvetően eltér a korábbi ítéletszerkesztési stílustól. A forradalmi törvényszékek által hozott ítéletek általában rendkívül kifejezőek, egyszerűek, könnyen érthetőek, nem csak jogászokhoz, hanem mindenkihez szólnak. Úgy szövegezték azokat, hogy a tárgyalás hallgatósága számára világosak legyenek és a megfelelő nevelő hatást könnyen elérhessék. Nyakatekert kifejezésekkel, „jogászkodással" az ítéletekben nem találkozunk, abban az esetben sem, ha az ítélet szövegezője jogász volt.

Ami a forradalmi törvényszékek által egy-egy tárgyalási napon tárgyalt ügyek számát illeti, az az ügyek természetétől függött. Nagyobb jelentőségű ügyből rendszerint egyet, kivételesen kettőt tárgyalt a forradalmi törvényszék, illetve annak tanácsa; egyszerűbb: szesztilalom áthágási, kisebb lopási vagy verbális természetű ügyek-

[7] A Függelékben különféle módon szerkesztett ítéletek találhatók.

ből hármat-négyet tárgyaltak egy-egy napon. Egészen rövid, felületes tárgyalások már ezért sem adódtak.

A forradalmi törvényszékek — bár nagyon ritkán — eljártak fiatalkorúak ügyeiben is. Budapesten abban az esetben, ha a gyermekbiztos áttette az ügyet a forradalmi törvényszékhez. Vidéken azonban sehol nem szerveztek gyermekbiztosságot, ott tehát a nyomozás eredményétől és a vádbiztos indítványától függött a fiatalkorúak elleni forradalmi törvényszéki eljárás. Fiatalkorúak ügyében a kalocsai és a kaposvári törvényszék kifejezetten a fiatalkorúakról szóló törvényt (1913. évi VII. tv.) alkalmazta és arra ítéleteinek indokolásában hivatkozott is.

Fellebbezési eljárással a civil forradalmi törvényszékek gyakorlatában nem találkoztunk. Ítéleteik ellen a Kormányzótanács IV. számú rendeletének 9. §-a értelmében nem is volt helye fellebbezésnek. Nem találtunk egyetlen olyan ügyet sem, amelyben a Budapesti Forradalmi Törvényszék „Fellebbezési Tanácsa" határozatot hozott volna. Arra viszont van adat, hogy a Kormányzótanács XCIV. számú rendeletének hatályba nem lépett 12. §-a folytán bejelentett és hozzá felterjesztett fellebbezést, a Budapesti Forradalmi Törvényszék *nem* bírálta el, hanem „illetékes elintézés végett" az Igazságügyi Népbiztossághoz terjesztette fel.[8]

A katonai forradalmi törvényszékek ítéletei elleni — a Kormányzótanács CXV. számú rendelete szerint június 11-től bejelenthető — panaszok elbírálásának tehát az Országos Forradalmi Katonai Főtörvényszék működésének maradtak nyomai. Nagyon ritka esetben került sor ilyen panaszra, mert a katonai forradalmi törvényszékek működésének zöme a június 11-e előtti időre esik. Komoly katonai bűncselekmény esetében június 11-e után már a rögtönítélő bíróságok hoztak ítéletet, amely ellen perorvoslatnak nem volt helye. Mindössze két ügyben, a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke által meghozott halálos ítéletek ellen, jelentettek be panaszt. Az egyik panasz már nem került elbírálásra, a másikat a Főtörvényszék elutasította.

Újrafelvétel nagyon gyakran fordult elő a forradalmi törvényszék gyakorlatában. A Kormányzótanács IV. számú rendeletének 9. §-át valamennyi forradalmi törvényszék úgy értelmezte, hogy az újrafelvétel nem sorolható a „másféle perorvoslatok" közé. Ennek nyilvánvalóan az volt az oka, hogy a Kormányzótanács XCIV. számú

[8] Lásd az I. fejezet 8. lábjegyzetét.

rendeletének II. fejezetéből értesültek a törvényszékek, hogy ítéleteik ellen majd fellebbvitelnek lesz helye, ezért a panaszeljárás hatályba léptetéséig nem kívánták elzárni az elítéltek elől az újrafelvétel lehetőségét. Újrafelvételre minden esetben új bizonyítékok alapján és kizárólag az elítéltek javára került sor. Az újrafelvételi kérelmek elintézése során a forradalmi törvényszékek lényegében a Bp. szabályai szerint jártak el. Az ügyész és a vizsgálóbíró szerepét természetesen a vádbiztosok látták el. A törvényszékek az újrafelvételi indítványokat csak az esetek kisebb hányadában utasították el, jóval gyakoribb az új bizonyítékok beszerzése után a büntetések lényeges enyhítése, vagy az elítéltek felmentése. Gyakran éltek a törvényszékek a Bp. 453. §-ának (2) bekezdése szerinti lehetőséggel is és az elítéltek büntetését még az érdemi határozat meghozatala előtt félbeszakították. Halálos ítélettel kapcsolatban újrafelvétel kezdeményezésére egyszer sem került sor, ilyen esetekben az elítéltek rendszerint kegyelmi kérvényt adtak be.

A kegyelmi eljárást a Kormányzótanács IV. számú rendelete nem zárta ki, hanem azt rögzítette le, hogy az ily kérelemnek a kiszabott büntetés végrehajtására nincs felfüggesztő hatása. Kegyelem gyakorlása iránti kérelmeket az elítéltek nemcsak halálbüntetés, hanem szabadságvesztés-, sőt pénzbüntetés alkalmazása esetén is benyújtották. A kérvényeket a forradalmi törvényszékek — a kegyelemre vonatkozó érdemi véleményükkel együtt — az Igazságügyi Népbiztosságon keresztül terjesztették fel a Kormányzótanácshoz. 1919. június havában — az Igazságügyi Népbiztosság jóváhagyásával és nem egyszer kezdeményezésére — az a gyakorlat alakult ki, hogy a szabadságvesztés-büntetésre elítéltek büntetését maguk a forradalmi törvényszékek szakították félbe vagy függesztették fel, ha az elítélteket kegyelemre érdemesnek találták.[9]

Az eljárási résszel kapcsolatban végeredményben a következőket állapíthatjuk meg:

A forradalmi törvényszékek működésére vonatkozó iratanyag: a tárgyalási jegyzőkönyvek, az ítéletek, az újrafelvétel és a kegyelmi eljárás során hozott határozatok mind azt igazolják, hogy az új bírói apparátus rendkívül komolyan, lelkiismeretesen és alaposan működött; a Kormányzótanács IV. számú rendeletének előírásait eljárása során betartotta. A forradalmi törvényesség tehát maradéktalanul érvényesült első szocialista bíróságaink működésének alaki részében.

[9] A Függelék ilyen tartalmú határozatokat is közöl.

IV.

AZ ÍTÉLKEZÉS ALAPVETŐ SAJÁTOSSÁGAI

(1) Ahhoz, hogy a forradalmi törvényszékek működésének alapvető sajátosságait, ítélkezésének fő irányait lerögzíthessük, elsősorban azt kell tisztáznunk, hogy milyen természetű ügyekben, kik ellen és milyen ítéleteket hoztak. Tehát olyan terjedelmű statisztika elkészítésére van szükség, amelyből megnyugtató következtetéseket lehet levonni a bíróságok működéséről. Ilyen statisztika sem a Tanácsköztársaság idején, sem a Horthy-rendszer alatt, sem a felszabadulás óta nem jelent meg. Ennek ellenére a statisztikai kimutatások összeállítása — komoly nehézségek leküzdése után — megoldhatónak bizonyult. A különböző statisztikai táblázatok összeállítását elsősorban az igazságügyi népbiztosnak az az utasítása tette lehetővé, amely elrendelte, hogy a nem katonai forradalmi törvényszékek az 1919. június 10-i állapotnak megfelelően készítsék el és terjesszék fel a Népbiztossághoz ítélkezésük statisztikai kimutatását. A forradalmi törvényszékek eleget is tettek ennek az utasításnak, de a felterjesztett adatok összesítésére a Népbiztosságnak már nem volt ideje, ezt a Horthy-rendszer Igazságügyminisztériuma végezte el 1920-ban,[1] majd az összeállítás alapjául szolgáló 43 kimutatást minden valószínűség szerint megsemmisítették. Közülük mindössze a Kalocsai Forradalmi Törvényszéké maradt meg eredetiben, mert ez a bíróság két példányban készítette el jelentését, az egyiket saját irattárában helyezte el.[2]

A forradalmi törvényszékek jelentéseinek összesítését a Tanácsköztársaság Adatait Gyűjtő Bizottság (TAGYOB) részére végezte el az Igazságügyminisztérium. Ezt a bizottságot a Horthy-rendszer

[1] Az összesítés az Igazságügyminisztérium T. 36086/20. sz. jelentésében található. Ez a jelentés ismerteti az igazságügyi népbiztos említett utasítását. P. I. Arch. TAGYOB iratok, Igazságügyminisztérium T. 444.

[2] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.

1920-ban a Tanácsköztársaság elleni propagandahadjárat központi szerveként hozta létre. A statisztikai összeállítást azonban sem az Igazságügyminisztérium, sem a TAGYOB nem hozta nyilvánosságra, mert ez az összesítés teljesen alkalmatlannak bizonyult az ellenforradalmi propaganda céljára, sőt egyenesen megcáfolta volna a forradalmi törvényszékek ítélkezésére szórt rágalmakat. Az említett összeállítás adatait éppen eltitkolásuk miatt tekinthetjük megbízhatóknak, hiteleseknek.[3] Ezt a következtetést egyébként a forradalmi törvényszékek megmaradt ítéleteinek, valamint a Tanácsköztársaság bukása utáni első hetekben elkészített más kimutatások adatainak számszerű elemzése is igazolja.

Az Igazságügyminisztérium által 1920-ban összeállított és elhallgatott statisztika nagyon értékes adatokat tartalmaz a forradalmi törvényszékek működéséről, de önmagában mégsem ad teljes képet az ítélkezésről. Egyrészt azért nem, mert hiányoznak abból a Budapesti Forradalmi Törvényszék adatai, másrészt azért, mert elmaradt az összegezett számoszlopok összefüggéseinek feldolgozása, és így azokból nem lehet pontos következtetéseket levonni az ítélkezés osztályjellegéről. A Budapesti Forradalmi Törvényszék adatai könnyen pótolhatók, mert Szirmay István a „Proletárjog" 1919. július 12-i számában megjelent cikkében[4] közölte e bíróság működésének fontosabb számadatait, így ezeket csak hozzá kell adni az Igazságügyminisztérium által a vidéki forradalmi törvényszékek ítélkezéséről készített összeállításhoz, és az 1919. június 10-i *számszerű* helyzetről megközelítően pontos képet kaphatunk. Jóval nehezebb azoknak az adatoknak a pótlása, amelyek az ítélkezés osztályjellegéről is konkrét tájékoztatást nyújtanak. Az Igazságügyminisztérium által készített összesítésekből, valamint a Szirmay István által közölt adatokból nem tűnik ki, hogy: az egyes bűncselekményfajtákat milyen osztályhelyzetű vádlottak követték el; a forradalmi törvényszékek milyen súlyú büntetéseket szabtak ki a különböző fajtájú bűncselekmények (pl. politikai és közönséges bűncselekmények) miatt; és hogyan oszlottak meg a büntetések az egyes bűncselekménykategóriákon

[3] Az Igazságügyminisztérium jelentése a statisztikai összeállítást hiányosnak tüntette fel, mert „csak" 43 vidéki forradalmi törvényszék adatait tartalmazza. A 43-as szám viszont annyit jelent, hogy 1919. június 10-én a meg nem szállott területekről valamennyi megyei székhelyen működő és jelentősebb ítélkezést folytató járási forradalmi törvényszék megküldötte jelentését az Igazságügyi Népbiztossághoz.

[4] „Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék működéséről."

belül az elítéltek osztályhelyzete szerint. Tehát csupán formális és mechanikus eredményt kaphatunk az említett kimutatásokból: megtudhatjuk, hogy a forradalmi törvényszékek hány személyt ítéltek el és hányat mentettek fel; milyen bűncselekmény miatt mennyi vádlottat ítéltek el; mi volt a különböző büntetések száma. Ezért olyan kisegítő iratanyag felkutatására kellett törekednünk, amelyből nagyobb számú adatot kaphatunk arra, hogy: az egyes elítélteknek mi volt a foglalkozásuk; milyen bűncselekmény miatt és milyen büntetésre ítélték el őket. Erre a célra azok a jegyzékek voltak a legalkalmasabbak, amelyeket a Tanácsköztársaság bukása utáni első hetekben a váci országos fegyintézetben és a gyűjtőfogházban készítettek el a forradalmi törvényszékek által elítéltek ügyeinek felülvizsgálata alkalmával.[5]

A forradalmi törvényszékek által három hónapi, vagy azt meghaladó szabadságvesztés-büntetésre elítéltek többségét ugyanis az említett két letartóztatóintézetbe szálllították, úgyhogy több mint ezer elítélt töltötte ott büntetését. A Peidl-kormány az 1919. augusztus 2-án kiadott 3. számú rendelettel úgy intézkedett, hogy a politikai jellegű bűncselekmények miatt elítélteket szabadlábra kell helyezni, s ezért a jegyzékek elkészítésekor fel kellett tüntetni az elítélés alapjául szolgáló bűncselekményt is az elítéltek foglalkozásának és a kiszabott büntetéseknek a megjelölése mellett. Augusztus második felében azonban már nem töltötték ki pontosan a jegyzékek minden egyes rovatát, ezért csak 432 esetben lehetett az elítéltekre vonatkozó összes adatokat megállapítani. A 432 személy ellen az ország legkülönbözőbb forradalmi törvényszékei hozták meg az ítéleteket, adataik ezért alkalmasak általánosítható következtetések levonására. Növeli ennek az iratanyagnak az értékét az is, hogy az abban szereplő ítéleteknek (a 432 ítéletnek is) mintegy 40%-át a Budapesti Forradalmi Törvényszék hozta meg (amely bíróságnak a működéséről egyébként csak egészen kevés eredeti okmány maradt meg). A 432 ítélet számban elég magas ahhoz is, hogy a nagy számok törvénye alapján elfogadható következtetéseket vezethessünk le azok adataiból. Ezért az említett jegyzékek adatai alapján elkészítettük a három hónapra, vagy ennél hosszabb szabadságvesztés-büntetésre ítélt személyeknek olyan statisztikai kimutatását, amely mind az

[5] P. I. Arch. A. II. 13/10. Az elítéltek ügyeit külön bizottságok vizsgálták felül. A váci fegyintézetben augusztus 4. és 5., illetve augusztus 11–13. napjain készült jegyzékek tartalmazzák a legmegbízhatóbb adatokat.

elítéltek osztályhelyzetét, mind az általuk elkövetett bűncselekmény fajtáját, mind a miatta kiszabott büntetés nagyságát feltünteti.

De meg lehetett állapítani – részben az eredeti iratanyag, részben a Horthy-korszak alatt hozott ítéletek és elkészített jelentések alapján – a forradalmi törvényszékek által halálraítélt és kivégzett személyek számát, elítélésük okát és az elítéltek foglalkozását is. Ugyanezen okmányokból ezenfelül meg lehetett állapítani a katonai forradalmi törvényszékek, valamint a rögtönítélő bíróságok ítéletei alapján kivégzettek számát, az ezek által elkövetett bűncselekmények fajtáját és az elítéltek túlnyomó többségének a foglalkozását is. Tisztázni lehet tehát, hogy az ellenforradalmi propaganda által legerősebben és leggyakrabban támadott halálbüntetéseket milyen számban, milyen bűncselekmények miatt és kik ellen szabták ki a Tanácsköztársaság büntetőbíróságai.

A három hónapnál rövidebb tartamú szabadságvesztés-büntetésekről és a pénzbüntetésekről hiteles tájékoztatást nyújt a Kalocsai Forradalmi Törvényszék által készített kimutatás. Ez a bíróság ugyanis túlnyomórészt kisebb jelentőségű bűnügyeket tárgyalt, ezért az általa kiszabott büntetések többsége pénzbüntetés, vagy három hónapot el nem érő szabadságvesztés-büntetés volt. E bíróság statisztikai adataiból megállapítható a bűncselekmények megoszlása és az elkövetők osztályhelyzete is. A Kalocsai Forradalmi Törvényszék statisztikai összeállítása egyben alkalmas arra, hogy összehasonlítást tegyünk a többi, nem megyei székhelyen működött forradalmi törvényszék ítélkezési gyakorlatával. A megmaradt iratanyagban tehát olyan statisztikai kimutatások találhatók, illetve az iratok alapján olyan statisztikai táblázatok készíthetők, amelyek a forradalmi törvényszékek ítélkezésének nagyrészét átfogják és amelyekből az ítélkezés alapvető sajátosságait meg lehet állapítani.

A továbbiakban külön közöljük:

1. az Igazságügyminisztérium által a vidéki forradalmi törvényszékek ítélkezéséről 1920-ban készített összesítő kimutatást, és Szirmay István által a Budapesti Forradalmi Törvényszék működéséről közölt adatokat,

2. a végrehajtott halálos ítéletek, –

3. a három hónapot elérő és meghaladó szabadságvesztés-büntetések, –

4. a három hónapnál rövidebb szabadságvesztés-büntetések és a pénzbüntetések statisztikai adatait.

A statisztikai adatok ilyen tagolásánál nem önkényesen, hanem az iratanyag differenciáltságának megfelelően jártunk el.

Az Igazságügyminisztérium által elkészített, valamint a Szirmay István által közölt statisztika összesített adatai a következők:

a) A forradalmi törvényszékek elé került ügyek száma

A Budapesti Forradalmi Törvényszéken	2233
A vidéki forradalmi törvényszékeken	6773
Összesen	9006

b) A forradalmi törvényszékek által

	Elítéltek		Felmentettek		Megszüntetett eljárásokban szereplő vádlottak		Összesen
	száma	%-a	száma	%-a	száma	%-a	
Budapesten	655	19,3	589	17,4	2139	63,3	3383
Vidéken	3570	52,5	1127	16,5	2107	31,–	6804
Összesen	4225	41,4	1716	16,9	4246	41,7	10 187

c) 1919. június 10-én folyamatban volt az eljárás

a Budapesti Forradalmi Törvényszéken	400
a vidéki forradalmi törvényszékeken	4172
Összesen	4572

személlyel szemben.

d) Az elítéltek számának megoszlása az elkövetett bűncselekmények szerint

Az elítélés oka	Az elítéltek száma és százaléka					
	Budapesten		Vidéken		Összesen	Százalékban
	szám	%	szám	%		
Politikai bűncselekmény	174	26,6	704	19,6	878	20,8
Közönséges bűncselekmény	330	50,6	931	26,—	1261	29,8
Gazdasági bűncselekmény	69	10,5	476	13,3	545	12,8
Szesztilalom megszegése	70	10,6	895	24,9	965	22,8
Hivatali bűncselekmény	12	1,7	77	2,2	89	2,1
Meg nem nevezett más bűncselekmény	—	—	499	14,—	499	11,7
Összesen*	655	100,—	3582	100,—	4237	100,—

* A vidéken elítéltek itt kimutatott száma, illetve az összesített szám (3582, illetve 4237) azért több a *b)* rovatban szereplő végösszegeknél (3570, illetve 4225-nél), mert az Igazságügyminisztérium statisztikájához fűzött megjegyzés szerint „számos egyén több bűncselekmény miatt is el lett ítélve", a minisztérium statisztikája tehát halmazat esetén minden bűncselekményt külön is szerepeltet. (A vidéki elítéltek számát a minisztériumi statisztika összeadási hiba folytán 3583-nak tünteti fel.)

e) A forradalmi törvényszékek által kiszabott büntetések megoszlása

A büntetés neme	Budapesten	Vidéken	Összesen	%-ban
Halálbüntetés, amelyből	21	14	35	0,81
végrehajtott halálbüntetés	4	11	15	0,35
Szabadságvesztésbüntetések:				
Életfogytiglani	2	7	9	0,20
15 év és 20 év között	35	7	42	1,00
10 év és 15 év között	63	26	89	2,00
5 év és 10 év között	105	64	169	4,00
6 hó és 5 év között	259	488	747	17,3
6 hó alatt	64	1523	1587	36,7
Pénzbüntetések	74	1244	1318	30,5
Vagyonelkobzások	11	102	113	2,6
Internálás	12	—	12	0,3
Kiutasítás és kitiltás	8	4	12	0,3
Közmunka végzésére kötelezés	—	78	78	1,8
Hivatalvesztés és politikai jogvesztés	—	13	13	0,3
Foglalkozástól eltiltás	—	2	2	0,04
Iparengedély elvonás	—	11	11	0,3
Dorgálás vagy próbárabocsátás	—	67	67	1,5
Javítónevelés	—	12	12	0,3
Másféle, de a kimutatásokban meg nem nevezett büntetés	—	34	34	0,80
A büntetések együttes száma*	654	3696	4350	

* A büntetések együttes száma (4350) azért nem egyezik az elítéltek számával (4225), mert az Igazságügyminisztérium statisztikájához fűzött megjegyzés szerint „egyes elítéltekkel szemben egy alkalommal több büntetést is alkalmaztak", — tehát főbüntetést és mellékbüntetést. Ezenfelül Szirmay István adatai 655 elítélttel szemben csak 654 büntetést közölnek. — A százalékszámításnál a „másféle, de a kimutatásokban meg nem nevezett" büntetések számával csökkentett, 4316-ot kitevő összeggel végeztük el az osztást a nagyobb pontosság érdekében. A rovatok összeadásánál a végrehajtott halálbüntetések száma kihagyandó, mert azt már az előző tétel magában foglalja.

f) A vidéki forradalmi törvényszékek által elítéltek foglalkozás szerinti megoszlása

A foglalkozás megjelölése	Az elítéltek	
	száma	százalékaránya
Földmunkás	1059	29,7
Gyárimunkás	28	0,8
Egyéb munkás*	98	2,7
Kisbirtokos	696	19,3
Közép- és nagybirtokos	42	1,2
Nagykereskedő	4	0,1
Nagyiparos	8	0,2
Önálló kereskedő	256	7,2
Önálló iparos	324	9,—
Egyéb munkáltató*	27	0,8
Közalkalmazott	145	4,1
Magántisztviselő	19	0,5
Egyéb (önálló) értelmiségi	40	1,3
Vöröskatona és vörösőr	103	2,9
Kereskedelmi alkalmazott	54	1,5
Ipari alkalmazott	270	7,5
Hivatali alkalmazott (hivatalsegéd, hivatali segédmunkás)	36	1,1
Háztartási alkalmazott	93	2,6
Háztartásbeli nő	137	3,9
Foglalkozás nélküli (magánzó, kóborcigány)	34	0,9
Egyéb különféle, vagy ismeretlen foglalkozású	97	2,7
Összesen	3570	100,—

* Az Újpesti Forradalmi Törvényszék — az Igazságügyminisztérium összeállítása szerint — csupán az „elítélt munkások", illetve „elítélt munkaadók" szerinti megkülönböztetést használta, ezért hiányzik a foglalkozás közelebbi megjelölése ennél a két rovatnál, amely az Újpesti Forradalmi Törvényszék által elítélteket tünteti fel. A foglalkozások megjelölése egyébként az Igazságügyminisztérium szóhasználata szerint történt.

g) A vidéki forradalmi törvényszékek által elítéltek osztályhelyzet szerinti megoszlása az f) alatti kimutatás alapján (a foglalkozás nélküli, vagy ismeretlen foglalkozású személyek, továbbá a vöröskatonák és vörösőrök figyelembevétele nélkül)

Az elítéltek osztályhelyzete	száma	százalékaránya
Munkás	1185	37,0
Paraszt	696	21,8
Alkalmazott	472	14,8
Iparos	324	10,1
Köztisztviselő	145	4,5
Önálló értelmiségi	40	1,3
Tőkés és földbirtokos*	337	10,5
Összesen	3199	100,0
A munkás, paraszt, alkalmazott elítéltek	2353	73,6
A polgári osztályhoz tartozó (tőkés- és földbirtokos, értelmiségi, köztisztviselő és iparos) elítéltek	846	26,4
Összesen	3199	100,0

* A tőkések és földbirtokosok számának megállapításánál a közép- és nagybirtokosok, nagykereskedők, nagyiparosok, önálló kereskedők és az „egyéb munkáltatók" számát adtuk össze. A Horthy-rendszer idején a „középbirtokosnak" tekintett személyek földbirtoka jóval nagyobb volt a középparaszti ingatlanoknál és ezek a „középbirtokosok" is több gazdasági cselédet alkalmaztak.

A Budapesti Forradalmi Törvényszék által elítéltek foglalkozását Szirmay István cikke nem közli, ezért nem lehetett összeállítani a budapesti elítéltek foglalkozás-megoszlási statisztikáját.

Az eddig közölt statisztikai adatokból a következő fontosabb következtetéseket állapíthatjuk meg:

1. A forradalmi törvényszékek jelentős számú ügyet tárgyaltak, több mint tízezer vádlottal szemben hoztak érdemi határozatot.

2. A bíróságok a vádlottak 16—17%-át felmentették, több mint 40%-ával szemben megszüntették az eljárást és csak 41,4%-át ítél-

ték el. A felmentések és az eljárás-megszüntetések aránya főleg Budapesten volt magas, együttesen 80,7%. Ez a magas arányszám azt bizonyítja, hogy a forradalmi törvényszékek alaposan, lelkiismeretesen tárgyaltak, a vádlottak terhére semmiféle elfogultság nem vezette a bírákat, politikai természetű ügyekben sem. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszékének gyakorlatában a felmentések aránya politikai ügyekben is ugyanaz, mint a többi ügycsoportban, a Kaposvári Forradalmi Törvényszék pedig több vádlottat mentett fel politikai ügyben, mint közönséges bűnügyben.[6] Amint ezt dr. Rákos Ferenc, a Budapesti Forradalmi Törvényszék elnöke kiemelte, hasonló volt a helyzet Budapesten is. Dr. Rákos Ferenc rámutatott a felmentések és az eljárás-megszüntetések gyakoriságának okaira is:

„Az ügybeszüntetések és felmentések nagy számát az magyarázza, hogy igen nagy volt, különösen kezdetben az egyszerű gyanú alapján tett feljelentések száma. Munkások, munkásasszonyok féltették a proletárdiktatúrát az ellenségtől és gyanús jelenségeket észlelve, siettek bejelentést tenni az észleltekről. Számos bűntettet, ellenforradalmi és a tanácsrendszert súlyosan sértő cselekményt, összeesküvést tártak fel a nyomozók és vádbiztosok éppen az ilyen bejelentések alapján. Viszont nagy számban érkeztek olyan bejelentések is, amelyeket a gyorsan és erélyesen megejtett nyomozás és vizsgálat alaptalannak talált. Nagy volt a személyes torzsalkodásból, bosszúból eredő feljelentések száma is. Deklasszált gyülevész elemek, a proletárdiktatúra álcázott ellenségei hamis feljelentésekkel iparkodtak gyakran a tanácsállam becsületes dolgozóit befeketíteni."[7]

A Tanácsköztársaság új szocialista bíróságai számára azonban korántsem volt elég az elítéléshez a feljelentés és a vádemelés; a bíróságok forradalmi jellege nem abban domborodott ki, hogy a vádlottak mindenáron való elítélésére törekedtek, hanem nagy gondot fordítottak a bizonyítékokra, az ítélkezés megalapozottságára és egyáltalán nem idegenkedtek a felmentő ítéletek meghozatalától.

3. A forradalmi törvényszékek nem voltak kizárólag politikai bíróságok. A vádlottak elítélésével végződött ügyeknek Budapesten 26,6%-a, vidéken pedig csak 19,6%-a volt politikai természetű, és

[6] A III. Hadtest Forradalmi Törvényszékénél 70% volt az elítélés és 30% a felmentés aránya, Kaposvárott a vádlottak 28%-át mentették fel, Kalocsán 30%-át. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke által folytatott ítélkezés részletes statisztikai adatait a szerzőnek „A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke" c. tanulmánya tartalmazza A Magyar Tanácsköztársaság Állama és Joga c. tanulmánykötet 192–194. oldalain.

[7] *Rákos Ferenc:* i. m. 87. old.

a vádlottak többségét közönséges bűncselekmény elkövetése, illetve a szesztilalom megszegése miatt ítélték el. A közönséges bűncselekmények többségét Budapesten és vidéken is a vagyon elleni bűntettek tették ki. A Tanácsköztársaság igazságszolgáltatása tehát – az ellenforradalmi propaganda állításaival szöges ellentétben – a politikai bűncselekmények mellett kellő gondot fordított a közönséges, – különösen pedig a vagyon elleni bűncselekmények üldözésére is.

4. A forradalmi törvényszékek csakis olyan magatartás miatt ítélték el a vádlottakat, amely a Tanácsköztársaság idején érvényben volt jogszabályok szerint bűncselekmény volt. A Horthy-rendszer Igazságügyminisztériuma ugyanis a forradalmi törvényszékek jelentései alapján pontosan meg tudta nevezni az egyes bűncselekményfajtákat. A Függelékben közölt részletezés közönséges bűncselekmények esetén a Btk. különös részének – politikai vagy speciális bűncselekmény esetén pedig a Kormányzótanács rendeleteinek szóhasználatával jelölte meg az egyes cselekményeket. (Pl. szesztilalom megszegése, hamis hír terjesztése, ellenforradalmi kijelentés – vagy csalás, lopás, okirathamisítás, fosztogatás, rablás, zsarolás stb.) Nem tudott rovatot nyitni az Igazságügyminisztérium olyan „bűncselekménynek", mint pl. „polgári osztályhoz való tartozás" – pedig az ellenforradalmi propagandagépezet szerint emiatt számos ítéletet hoztak a forradalmi törvényszékek. Teljesen alaptalan ez az állítás. Az Igazságügyminisztérium nemcsak a statisztikai rovatok között, de részletes jelentésében sem tudott olyan esetet felhozni, amelyben a forradalmi törvényszékek a „polgári osztályhoz való tartozás" miatt, vagy más hasonló okból, „belátásuk szerint kreált bűncselekmény" miatt ítéltek volna el valakit. De nem állították forradalmi törvényszék elé a megdöntött burzsoá, imperialista államhatalom egyetlen vezetőjét sem a munkásosztállyal szemben korábban tanúsított magatartásért, vagy háborús felelőssége miatt. Ugyanígy nem ítéltek el senkit az 1918 november és 1919 március közötti földosztó mozgalmak véreskezű megakadályozása, vagy megtorlása miatt. A politikai jellegű bűncselekmények csoportjában az 1919. március 21-e után, a már létrejött munkáshatalom elleni támadások szerepelnek.[8] A Tanácsköztársaság büntetőpolitikájának erre a jellegzetességére dr. Rákos

[8] Csupán egy ítélettel találkoztunk, amely a Tanácsköztársaság létrejötte előtt elkövetett cselekmény miatt állapított meg bűnösséget. A Budapesti Forradalmi Törvényszék április 22-én halálra ítélte W. A. censtochaui munkást, aki az ottani kommunistákat beárulta a német hatóságoknál és akit az ottani forradalmi törvényszék is halálra ítélt emiatt. Az elítélt

Ferenc, a Budapesti Forradalmi Törvényszék elnöke, a Vörös Ujság 1919. március 28-i számában megjelent cikkében a következőképp mutatott rá:

„Nem tudjuk és nem akarjuk visszafizetni a kölcsönt a burzsoá állam évszázados vérítéleteiért! Most nem elszámolásról, hanem leszámolásról van szó. Nem tudjuk, mert ha meg akarnánk torolni az osztálybíráskodás gazságait, akkor egyéb munkánk sem volna, mint ez a megtorló munka. Nem akarjuk, mert megtorlásra már szükség nincs."

5. A forradalmi törvényszékek által kiszabott büntetések többsége pénzbüntetés (30,5%) és hat hónapot el nem érő szabadságvesztés (36,7%) volt, együttesen: 67,2%. Ezzel szemben csupán kis töredéket képez a halálos ítéletek (0,81%), különösen pedig a végrehajtott halálos ítéletek (0,35%) aránya; az öt évnél súlyosabb szabadságvesztés-büntetések aránya sem több 7,2%-nál. A Tanácsköztársaság büntetőbíróságai tehát – a Horthy-rendszer rágalmaival teljesen ellentétben – egyáltalán nem voltak „véreskezűek, kegyetlenek, kíméletlenek".

A halálbüntetések és a súlyosabb szabadságvesztés-büntetések nagy részét a Budapesti Forradalmi Törvényszék szabta ki. Ezt természetesnek tekinthetjük, mert a jelentősebb politikai bűnügyeket ez a bíróság tárgyalta. Feltűnő egyben az *e)* alatti kimutatásban, hogy a vidéki gyakorlattól eltérően, a Budapesti Forradalmi Törvényszék által halálraítélt személyek túlnyomó többsége (21 közül 17) kegyelemben részesült. (Ennek okaira visszatérünk.)

A pénzbüntetések és a hat hónapot el nem érő szabadságvesztés-büntetések nagyobb része azért esik a vidéki forradalmi törvényszékek ítéleteire, mert ügyeik között nagyon sok volt a szesztilalom megszegése miatt indult eljárás.

6. A forradalmi törvényszékek által elítélteknek csupán kisebb része (26,4%-a) tartozott a polgári osztályokhoz, közel háromnegyed részük (73,6%) munkásokból, alkalmazottakból és parasztokból került ki. Minden alapot nélkülöz tehát az ellenforradalmi propagandának az az állítása, hogy a forradalmi törvényszékek csekély kivételtől eltekintve a polgári osztályok tagjait ítélték el, a munkásokkal szemben pedig rendkívül elnéző magatartást tanúsítottak, s hogy a polgári

Budapestre szökött, de itt felismerték és a Budapesti Forradalmi Törvényszék elé állították. – „Halál a mozgalom árulójára" című tudósításból, Vörös Újság 1919. április 23-i száma. A Budapesti Forradalmi Törvényszék ítéletét nem hajtották végre.

osztályhoz való tartozás majdnem mindig elítéléshez, viszont a munkásosztályhelyzet általában felmentéshez vezetett. Az elítélteknek az a foglalkozás szerinti megoszlása, amelyet az *f)* alatti táblázat tartalmaz, és amelyet – ismét hangsúlyozzuk – *az Igazságügyminisztérium állított össze*, alkalmas ugyan az ellenforradalmi propaganda visszaverésére, de nem nyújthat hű képet az ítélkezés osztályjellegéről, hiszen ezekből az adatokból nem tudjuk meg, hogy miért és milyen büntetésre ítélték egyrészt a munkásokat, parasztokat, alkalmazottakat, másrészt a polgári osztályhelyzetű személyeket. Az *f)* alatti kimutatásnak a *d)* és *e)* alattiakkal való összevetése mindenesetre arra mutat, hogy az agrárproletárok („földmunkások") és a parasztok nagy részét valószínűleg a szesztilalom megszegése miatt és pénzbüntetésre ítélték el.

A végrehajtott (éspedig nemcsak 1919. június 10-ig, hanem a Tanácsköztársaság fennállásának egész ideje alatt végrehajtott) halálbüntetéseknek, valamint a három hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetéseknek a megoszlása azonban világos választ ad arra a fontos kérdésre is: hogyan érvényesült a bíráskodás osztályjellege.

(2) A (nem katonai) forradalmi törvényszékek által hozott és végrehajtott halálos ítéletek megoszlása a következő:

A forradalmi törvényszék megjelölése	Az ítélet kelte	Az elítéltek száma	Az elítéltek foglalkozása	Az elítélés oka
Budapesti	IV. 23	2	ügyvéd, rendőrtiszt	ellenforradalmi szervezkedés
Budapesti	IV. 23.	1	malomtulajdonos	ellenforradalmi felkelés vezetése
Budapesti	V. 2.	1	vörösőr	rablás
Budapesti	VI. 23.	1	tőzsdebizományos	ellenforradalmi felkelés szítása
Gyöngyösi	V. 7.	2	százados, kereskedő	ellenforradalmi felkelés vezetése
Esztergomi	V. 29.	2	kulákok	ellenforradalmi felkelés vezetése
Kaposvári	IV. 17.	2	cigányok	rablás
Komáromi	VI. 8.	1	paraszt	gyilkosság
Nyíregyházai	IV. 22.	2	főhadnagy, napszámos	ellenforradalmi felkelés, rablás

A forradalmi törvényszék megjelölése	Az ítélet kelte	Az elítéltek száma	Az elítéltek foglalkozása	Az elítélés oka
Sátoraljaújhelyi	IV. 7.	1	kulák	ellenforradalmi felkelés vezetése
Sátoraljaújhelyi	IV. 9.	1	kulák	ellenforradalmi felkelés vezetése
Sátoraljaújhelyi	IV. 22.	2	főszolgabíró, megyei tisztviselő	ellenforradalmi felkelés vezetése
Soproni	IV. 9.	1	plébános	ellenforradalmi felkelés vezetése
Szekszárdi	V. 8.	1	vöröskatona	rablógyilkosság
Szolnoki	III. 31.	2	alkalmazott	rablás
Szolnoki	IV. 4.	1	paraszt	rablás
Szolnoki	IV. 7.	2	alkalmazott	vörösőrök elleni gyilkosság kísérlete
Szolnoki	IV. 29.	1	alkalmazott	rablógyilkosság
Szolnoki	IV. 16.	1	paraszt	rablás
Összesen:*		27		

* Az itt szereplő ítéletek száma azért több az Igazságügyminisztérium statisztikájában és Szirmay István cikkében levő számnál, mert nemcsak a június 10-ig, hanem az augusztus 1-ig meghozott ítéleteket is magában foglalja.

A legsúlyosabb büntetéseknek ez a megoszlása ismét aláhúzza, hogy a forradalmi törvényszékek nem kizárólag politikai jellegű bíróságok voltak, hiszen a 27 kivégzettből tizenötöt politikai természetű, tizenkettőt pedig közönséges bűncselekmény miatt ítéltek el. A forradalmi törvényszékek tehát lényegében ugyanolyan eréllyel léptek fel a legsúlyosabb politikai, mint a legveszélyesebb közönséges bűntettek ellen. Már itt megjegyezzük, hogy a fenti statisztikában szereplő politikai jellegű bűncselekmények között kizárólag a Tanácsköztársaság elleni fegyveres felkelés, vagy összeesküvés, a közönséges bűncselekmények között pedig rablás és gyilkosság elkövetése szerepel.

Ha megvizsgáljuk a forradalmi törvényszékek által halálra ítélt és kivégzett vádlottak foglalkozását, akkor megállapíthatjuk, hogy:

a politikai természetű bűncselekmények miatt kivégzett 15 személy közül 3 tőkés, 4 kulák, 5 régi katonatiszt vagy köztisztviselő, 1 ügyvéd, 1 plébános és 1 alkalmazott volt. Viszont egyetlen paraszt vagy munkás sincs a politikai természetű bűntettek miatt kivégzettek között.

Egészen más képet mutat a közönséges bűntettek (rablás, illetve gyilkosság) miatt kivégzettek megoszlása. Ezek között 3 vöröskatona, 4 paraszt és 5 alkalmazott volt; többségük többszörösen büntetett, rovottmúltú, züllött egyén.

A katonai forradalmi törvényszékek ítéletei alapján 11 személyt végeztek ki. Az elítélés alapja: 3 esetben ellenforradalmi természetű bűncselekmény, 4 esetben katonai bűncselekmény (szökés, bajtárs meggyilkolása), 4 esetben pedig közönséges bűncselekmény (rablás, gyilkosság). Az elítéltek foglalkozását — egy volt csendőrőrmester kivételével — nem lehetett megállapítani. Az ítéleteknek bűncselekmény-fajták szerinti ezt a megoszlását természetesnek tekinthetjük. A Vörös Hadsereg túlnyomórészt munkásokból és parasztokból állott. Ez az oka annak, hogy nem a politikai, hanem a katonai és a közönséges bűncselekmények tették ki a legsúlyosabb büntetésre okot adott esetek többségét.

Egészen más képet mutat a statáriális bíróságok ítélkezése. Ezek a bíróságok 115 halálos ítéletet hoztak és hajtottak végre. A 115 vádlott közül 12 vádlottat ítéltek el közönséges bűncselekmény (rablás és fosztogatás), kettőt pedig katonai bűncselekmény (szökés, illetve őrhelyelhagyás) miatt. A többi 101 elítélt politikai bűntettet követett el, éspedig a dunántúli, továbbá a duna–tiszaközi fegyveres ellenforradalmi felkelés során a legsúlyosabbakat: fegyveres felkelést szított, vezetett, illetve abban tevőlegesen részt vett. E 101 elítélt túlnyomó többsége tőkés, földbirtokos, illetve katonatiszt vagy más köztisztviselő. Munkás mindössze kettő akad közöttük.

A Tanácsköztársaság alatt a civil és a katonai forradalmi törvényszékek, valamint a rögtönítélő bíróságok ítéletei alapján kivégzettek száma tehát: 153 (a halálos ítéletek közül 27-et a civil, 11-et a katonai és 115-öt a rögtönítélő bíróságok hozták). 119 vádlottat politikai természetű, 6-ot katonai, 28-at pedig közönséges bűncselekmény miatt ítéltek el. A politikai bűncselekmények miatt kivégzettek döntő többsége, mintegy 90%-a tőkés, földbirtokos, kulák, katonatiszt és köztisztviselő volt.

Az osztályharcnak a Tanácsköztársaság alatti kiéleződésére, az ellenforradalmi felkelések elszaporodására és hevességére figyelem-

mel ezt a számot nem tekinthetjük magasnak. Arra azonban, hogy ez a szám történelmi megvilágításban, a magyar forradalmak – tehát nem csupán a proletárforradalom – ítélkezési statisztikájában milyen helyet foglal el, csak akkor kapunk helyes választ, ha összehasonlítjuk az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc adataival. 1848/49-ben a magyar politikai bíróságok (az ún. vésztörvényszékek) és a magyar statáriális bíróságok ítéletei alapján 231 személyt végeztek ki,[9] tehát 78-cal többet, mint 1919-ben. És ebben a számban nincsenek benn az 1848/49-es katonai bíróságok ítéletei alapján kivégzett személyek. Ha az 1848/49. évi forradalomnak és szabadságharcnak nem az egész tartamát, hanem csak az 1849 március–augusztusi időszak adatait vesszük figyelembe, lényegében akkor is hasonló eredményt kapunk. Ez időszakban ugyanis 1848/49-ben 155 személyt végeztek ki a politikai és a statáriális bíróságok ítéletei alapján (122 a politikai bíróság és 33 a statáriális bíróság által hozott halálos ítéletek száma), s ezt a számot még legalább 40–50 fővel növelik a katonai bíróságok által hozott és végrehajtott halálos ítéletek.

Az 1848/49. évi polgári forradalom és szabadságharc idején tehát jóval több személyt végeztek ki a magyar bíróságok ítéletei alapján, mint 1919-ben a Tanácsköztársaság alatt. A forradalmi terror számszerűen tehát kisebb mértékben érvényesült 1919-ben, mint 1848/49-ben. Erről természetesen nem szólt a Horthy-rendszer ellenforradalmi propagandája.

Egészen más azonban a helyzet, ha az elítélteknek foglalkozás szerinti megoszlását vizsgáljuk meg. Az 1848/49-ben kivégzett 231 személy többsége (195) paraszt volt, akiknek zömét a forradalmi parasztmozgalmakban való részvétel miatt ítélték el, s a kivégzettek között mindössze 2 a földbirtokos, és 44 az állami vagy megyei tisztviselők, értelmiségiek és kereskedők száma. 1848/49-ben tehát a forradalmi bíráskodás éle elsősorban a forradalom által a feudális kötöttségek nagy részétől megszabadított parasztság ellen irányult. 1919-ben viszont a forradalmi terror túlnyomórészt a volt kizsákmányoló osztályok tagjait és csatlósait: a volt katonatiszteket, csendőrtiszteket és a kapitalizmus visszaállítására törekvő köztisztviselőket sújtotta. Ezért fájt olyan nagyon a kivégzetteknek ez az – 1848/49-hez viszonyítva – alacsony száma is a Horthy-rendszernek.

Rá kell mutatnunk ennek okaira is. 1848/49-ben az új politikai bíróságok tagjai túlnyomórészt a feudális beállítottságú megyei

[9] *Dr. Sarlós Béla:* Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc c. munkája a 111–112. és a 171. oldalon közli ezeket a statisztikai adatokat.

nemességből tevődtek össze, akik osztályérdekeikből kiindulva komoly mértékben szabotáltak a földbirtokosok, továbbá az állam- és a megyei tisztviselők érdekében. Az 1848/49-es forradalomban nem volt jelentős az a radikális polgári értelmiségi réteg, amelynek tagjaiból az új politikai bíróságokat megszervezhették volna, de a forradalom nemesi vezetése folytán a radikális irányzat nem is érvényesülhetett.

Az 1919. évi szocialista forradalom vezető ereje azonban a munkásosztály volt, a Tanácsköztársaság idején az új bíróságok tagjai túlnyomó többségben a munkások közül kerültek ki, akik épp oly természetesen irányították a forradalmi terror élét az osztályellenség ellen, mint amilyen szükségszerűen tompították a megtorlást 1848/49-ben, az akkori politikai bíróságoknak a megyei nemesség soraiból kikerült tagjai a velük azonos társadalmi helyzetű vádlottak érdekében.

(3) A váci országos fegyintézet és a gyűjtőfogház már említett jegyzékeiben szereplő 432 vádlott közül 298-at ítéltek el politikai, közönséges és hivatali bűncselekmény, illetőleg szesztilalom megszegése miatt, 134-et pedig katonai bűncselekményért. A katonai bűncselekmények miatt elítéltek foglalkozás szerinti megoszlása eltér az egyéb bűncselekményekért elítéltek foglalkozás szerinti megoszlásától, hiszen a Vörös Hadsereg tagjai között volt tőkések és földbirtokosok alig akadtak. Ezért, valamint a katonai bűncselekmények speciális jellege miatt elkülönítetten közöljük a 3 hónapnál súlyosabb szabadságvesztés-büntetésekről általunk készített statisztikai adatokat.

Először a nem katonai bűncselekmények miatt elítéltek foglalkozását (l. melléklet), továbbá a bűncselekmények fajtáját, valamint a kiszabott szabadságvesztés büntetések mértékét összefoglaló statisztikát mutatjuk be.

Az elítéltek foglalkozás szerinti százalékos megoszlása

Munkás	18,–%
Paraszt	20,8%
Alkalmazott	16,7%
Kisiparos	11,5%
Önálló értelmiségi	2,–%
Tőkés és földbirtokos	6,7%
Katonatiszt, volt köztisztviselő	24,3%

sze, akik osztályérdekeikből kiindulva
ltak a földbirtokosok, továbbá az állam-
érdekében. Az 1848/49-es forradalomban
ikális polgári értelmiségi réteg, amelynek
oíróságokat megszervezhették volna, de

Az elítéltek foglalkozása

Munkás				Paraszt					Alkalmazott					Kisiparos					Önálló értelmiségi					Tőkés, földbirtokos					Katonatiszt, volt köztisztviselő					Összesítés bűncselekmény típusok szerint
büntetés tartama				A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					
1—5 év	5—15 év	életfogytiglan	együtt	1 évig	1—5 év	5—15 év	életfogytiglan	együtt	1 évig	1—5 év	5—15 év	életfogytiglan	együtt	1 évig	1—5 év	5—15 év	életfogytiglan	együtt	1 évig	1—5 év	5—15 év	életfogytiglan	együtt	1 évig	1—5 év	5—15 év	életfogytiglan	együtt	1 évig	1—5 év	5—15 év	életfogytiglan	együtt	
2	5	1	9	4	2	20	6	32	1	5	6	4	16	1	6	7	1	15	—	3	1	2	6	4	2	3	2	11	8	18	26	20	72	161
17	5	2	36	6	10	6	2	24	8	16	6	—	30	3	8	3	—	14	—	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	109
1	—	—	2	—	—	1	—	1	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	6
1	—	—	7	1	1	3	—	5	1	1	—	—	2	1	3	1	—	5	—	—	—	—	—	1	2	—	—	3	—	—	—	—	—	22
21	10	3	54	11	13	30	8	62	11	22	13	4	50	5	17	11	1	34	—	3	1	2	6	5	9	4	2	20	8	18	26	20	72	298

kos 6,7%
köztisztviselő 24,3%

A büntetések súly szerinti megoszlása

A szabadságvesztés-büntetés tartama	Az elítéltek száma	Az elítéltek százalékaránya
Életfogytiglani	40	13,5
5—15 év közötti	95	31,8
1—5 év közötti	103	34,5
3 hó és 1 év közötti	60	20,2
Összesen	298	100,0

Az elítéltek százalékos megoszlása az elkövetett bűncselekményfajták szerint

Politikai bűncselekmény	54,–%
Közönséges bűncselekmény	36,5%
Hivatali bűncselekmény	2,–%
Szesztilalom megszegése	7,5%

Az ugyanazon foglalkozásúak által elkövetett összes bűncselekmények megoszlása bűncselekményfajták szerint százalékokban

Foglalkozás	Politikai jellegű	Köztörvényi	Hivatali	Szesztilalom megszegése
Munkás	16,6%	66,7%	3,7%	13 %
Paraszt	51,6%	38,8%	1,6%	8 %
Alkalmazott	32 %	60 %	4 %	4 %
Kisiparos	44,1%	41,2%	—	14,7%
Önálló értelmiségi	100 %	—	—	—
Tőkés, földbirtokos	55 %	25 %	5 %	15 %
Katonatiszt, v. köztisztviselő	100 %	—	—	—

Az egyes bűncselekmények foglalkozási ágak szerinti megoszlása százalékokban

A bűncselekmény fajtája	Munkás	Paraszt	Alkalmazott	Kisiparos	Önálló értelmiségi	Tőkés földbirtokos	Katonatiszt vagy köztisztviselő
Politikai	5,4%	19,8%	10 %	9,3%	3,7%	6,8%	45%
Köztörvényi	33 %	22 %	27,4%	12,8%	—	4,8%	—
Hivatali	33,3%	16,7%	33,3%	—	—	16,7%	—
Szesztilalom megszegése	31,8%	22,8%	9 %	22,8%	—	13,7%	—

Ezek a statisztikai táblázatok alapot szolgáltatnak az előző kimutatások adatainak kiegészítésére és további fontos következtetések levonására. A három hónapot elérő, vagy meghaladó szabadságvesztéssel büntetett bűncselekményeknek ugyanis egészen más a megoszlása, mint amilyennel az (1) alatti részben találkoztunk, ahol a pénzbüntetések és a három hónapnál enyhébb szabadságvesztés-büntetések száma is az összesítések adatai között szerepelt. Ott a közönséges bűncselekmények és a szesztilalom megszegései tették ki az összes bűncselekményeknek több mint a felét, és a politikai bűncselekmények csupán 20,8%-kal szerepeltek. A három hónapot elérő vagy meghaladó szabadságvesztéssel sújtott bűncselekmények közül azonban már 54% a politikai bűncselekmények aránya, a szesztilalom megszegése miatt viszont a vádlottaknak csupán 7,5%-át ítélték el, a korábbi kimutatásban szereplő 22,8% helyett. Ugyanekkor a közönséges bűncselekmények miatt elítéltek aránya 29,8%-ról 36,5%-ra emelkedett — viszont teljesen elmaradtak a gazdasági bűntettek a három hónapot elérő vagy meghaladó szabadságvesztéssel büntetett bűncselekmények közül. A hivatali bűncselekmények arányában nem történt változás. Mindez arra mutat, hogy a bűnüldözés súlya — a büntetések súlyának emelkedéséhez viszonyítva — elsősorban a politikai, majd a közönséges (jórészt vagyon elleni) bűncselekmények ellen irányult.

A bűncselekmények megoszlásában bekövetkezett változással szoros összefüggésben áll az a lényeges eltolódás is, amely az elítél-

teknek foglalkozás szerinti megoszlás-arányában mutatkozik. Amíg ugyanis a korábbi kimutatásokban 37% volt a munkás foglalkozásúak aránya, — a súlyosabb (a három hónapi vagy annál szigorúbb szabadságvesztéssel büntetett) bűncselekmények csoportjában ez az arány több mint a felével: 18%-ra csökkent. Ezzel szemben a köztisztviselők és a katonatisztek aránya a korábbi 4,5%-ról közel hatszorosára: 24,6%-ra emelkedett. Az iparos, alkalmazott, önálló értelmiségi, tőkés és földbirtokos foglalkozású elkövetők megoszlásának arányában nem történt lényeges változás.

A büntetések súlyának emelkedésével tehát növekedett a politikai bűncselekmények aránya és majdnem ugyanannyival csökkent a tettesek között a munkás osztályhelyzetűek arányszáma. Ez már önmagában is arra mutat, hogy a súlyosabb politikai bűncselekményeket *nem* munkások követték el.

Még pontosabb következtetéseket vonhatunk le, ha a különböző bűncselekményfajtáknak az elítéltek foglalkozása szerinti megoszlását vizsgáljuk.

A politikai jellegű bűncselekményeknek több mint a felét volt katonatisztek, köztisztviselők, tőkések és földbirtokosok követték el. Ez természetes is. Ezzel szemben a munkásoknak a politikai jellegű bűncselekményekben való részvétele mindössze 5,4%, ami jól mutatja a munkásosztálynak a proletárdiktatúra létrejöttével elfoglalt új társadalmi helyzetét. A bűnözés irányáról még jellemzőbb képet adhatunk, ha azt is megvizsgáljuk, hogy az ugyanazon osztály tagjai által elkövetett összes bűncselekményeknek milyen hányadát teszik ki a politikai bűncselekmények. Ennek az arányosításnak az az eredménye, hogy a volt tőkések és földbirtokosok által elkövetett összes bűncselekmények 55%-a, a volt katonatisztek és más közalkalmazottak által elkövetett összes bűncselekmények 100%-a volt politikai bűncselekmény. A munkásoknál viszont csak 16,6% ez az arány. A parasztok által elkövetett politikai jellegű bűncselekmények aránylag magas százalékának (az összes ily bűncselekmény közül 19,8%, az általuk elkövetett bűncselekmények közül pedig 51,6%) a földkérdés hibás megoldása adja meg az alapvető magyarázatát.

E statisztika adatai akkor válnak még beszédesebbé, akkor mutatják meg még világosabban a proletárdiktatúra létrejöttével bekövetkezett társadalmi változás nagyságát, ha adatait összehasonlítjuk 1913, az utolsó békeév bűnügyi statisztikájával.[10] E statisztikának foglalkozási ágak szerinti táblázatai ugyan nem felelnek meg az általunk készített részletesebb felosztásnak, s abban csak „vagyontalan", „némi vagyonnal" bíró és „vagyonos" csoportok szerepelnek, de nyilvánvaló, hogy a vagyontalan csoportba elsősorban a munkásokat és agrárproletárokat, a némi vagyonnal rendelkezők közé a kisiparosokat, az alkalmazottakat és a parasztok egy részét, a vagyonosak közé pedig a tőkéseket, földbirtokosokat, a magasabb rangú tisztviselőket és az önálló értelmiségiek egy részét sorolták. Ennek figyelembevételével az 1913. évi statisztika a következő képet mutatja:

Az utolsó békeévben az összes politikai jellegű bűncselekmények 81,3%-át a vagyontalanok, tehát a munkások és az agrárproletárok követték el.[11] Ezzel szemben a vagyonos osztály tagjai: a tőkések, a földbirtokosok, a köztisztviselők magasabb csoportjaiba tartozók, az önálló értelmiségiek az összes politikai bűncselekményeknek mindössze 5,5%-át követték el. Ez az arány a proletárdiktatúra alatt alapvetően megfordult. A Tanácsköztársaság alatt a politikai jellegű cselekményeknek 61,5%-át volt tőkések, földbirtokosok, köztisztviselők, s mindössze 5,4%-át munkások követték el. Ez az összehasonlítás világosan megmutatja, hogy a bűnözés terén milyen hatalmas változást eredményezett a proletárdiktatúra, de bizonyítja azt is, hogy a Tanácsköztársaság igazságügyi szervei helyes politikai irányvonalat követtek: a politikai jellegű bűncselekmények terén a bűnüldözés éle a volt kizsákmányoló osztályok és azok kiszolgálói ellen irányult.

Ha megvizsgáljuk, hogy a vagyon elleni bűntettek aránya hogyan változott 1913-tól, akkor a következőket állapíthatjuk meg. 1913-ban az összes vagyon elleni bűncselekmények 89,1%-át a „vagyontalanok" követték el. Ez az arány 1919-ben 50%-ra csökkent le. Ezzel szemben a „vagyonosok" 1913-ban csupán 2,8%-át követték el a vagyon elleni bűncselekményeknek, de ez az arány a proletárdiktatúra alatt (úgyszólván kizárólag a vagyon elleni bűncselekményekből összetevődő közönséges bűncselekményeket véve figyelembe) több mint 50%-kal emelkedett. Mindez arra mutat, hogy a munkásosztály anyagi helyzete a proletárdiktatúra fennállása alatt a korábbihoz képest lénye-

[10] Statisztikai Évkönyv 1913, 350. old.

[11] Az 1913. évi statisztika nem sorolta a politikai jellegű bűncselekmények közé azokat a hatósági közeg, illetve magánosok elleni erőszak miatti elítéléseket, amelyek a különböző munkásmegmozdulások során (sztrájkmozgalmak, tüntetések) következtek be. Ezeknek az ítéleteknek a figyelembe vételével a munkások és az agrárproletárok által elkövetett politikai cselekmények aránya legalább 90%-ot tenne ki.

gesen megjavult, ezért csökkent a tagjai által elkövetett vagyon elleni bűncselekmények aránya. Fordítva pedig: a tőkések megfosztása a termelőeszközeiktől a bűnözés terén azzal a hatással járt, hogy lényegesen megnőtt az általuk elkövetett vagyon elleni bűncselekmények aránya.

Jellemző képet ad az ítélkezésről annak az elemzése is, hogy a büntetések súlya hogyan oszlik meg az egyes bűncselekménycsoportok között. Ezen a téren azt tapasztaljuk, hogy az összesen 40 életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés közül 36-ot politikai jellegű bűncselekmény miatt szabták ki. A 95 személyt érintő 5–15 év közötti szabadságvesztés-büntetés közül 68-at ugyancsak politikai jellegű bűntett miatt szabtak ki. A politikai bűntettek miatt kiszabott összesen 161 büntetés közül tehát 104 (64%) meghaladta az öt évet. Ezzel szemben a közönséges – jórészt vagyon elleni – bűncselekmények miatt kiszabott büntetések többsége (109 közül 85, azaz 78%) nem érte el az öt évet. A szesztilalom megszegése miatt alkalmazásra kerülő büntetések túlnyomó része (22 közül 18) ugyancsak az 5 év alatt maradt, közel fele pedig nem haladta meg az egy évet sem. Ez a megoszlás arra mutat, hogy a legsúlyosabb büntetéseket a proletárdiktatúra léte szempontjából legveszélyesebb bűncselekmények, a politikai bűntettek miatt szabták ki.

Ha a büntetések mértékét az elkövetők osztályhelyzete szerint vizsgáljuk, arra az eredményre jutunk, hogy a munkásokkal szemben az esetek mintegy 40%-ában egy éven aluli, ugyancsak 40%-ában öt évet meg nem haladó büntetést szabtak ki; az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetések aránya viszont csak 6%, és az 5–15 év közötti büntetések aránya sem haladja meg a 14%-ot. Ezzel szemben a volt katonatisztek és köztisztviselők ellen hozott büntetéseknek több mint 63%-a 5 év fölött van és csupán 11%-a marad egy év alatt. Meglehetősen magas a volt tőkések és földbirtokosok ellen kiszabott súlyosabb büntetések aránya is (az összes velük szemben kiszabott büntetések 1/3-a).

A büntetésmegoszlásnak ezek az arányai ugyancsak arra mutatnak, hogy a bűnüldözés súlyánál, irányánál az osztályszempontok kellő módon érvényesültek a forradalmi törvényszékek ítélkezésében.

*

A már említett kimutatásból a katonai bűncselekményekről készített statisztikát l. a 84–85. old. alján.

Amint már említettük, egész természetes, hogy a katonai bűncselekmények nagy többségét munkások és parasztok követték el, mert a Vörös Hadsereg tagjainak túlnyomó többsége közülük került ki. Ugyanez az oka annak is, hogy a volt tőkések által elkövetett katonai bűntettek száma elenyésző, az összes katonai bűntettek mindössze 2,2%-a. A volt katonatisztek, vagy volt köztisztviselők – akik korábban tartalékos katonatisztek voltak – által elkövetett bűncselekmények ugyancsak alacsony arányának (1,4%) az a magyarázata, hogy a Böhm Vilmos által kiadott különböző rendelkezések különleges feltételekhez kötötték az ilyen személyek ellen indítható eljárást.

A büntetések súly szerinti megoszlása – épp az elkövetők többségének eltérő osztályhelyzete miatt – teljesen elütő képet ad a politikai bűncselekményeknél tapasztalt aránytól. Amíg a politikai bűntettek miatt kiszabásra került büntetések 64%-a meghaladta az öt évet, addig a katonai bűncselekmények esetén csupán a büntetések

Az elítéltek foglalkozása

Munkás					Paraszt					Alkalmazott					Kisiparos					Önálló értelmiségi					Tőkés, földbirtokos					Katonatiszt, volt köztisztviselő					Összesen
A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					A büntetés tartama					
1 évig	1–5 év	5–15 év	Életfogytiglan	Együtt	1 évig	1–5 év	5–15 év	Életfogytiglan	Együtt	1 évig	1–5 év	5–15 év	Életfogytiglan	Együtt	1 évig	1–5 év	5–15 év	Életfogytiglan	Együtt	1 évig	1–5 év	5–15 év	Életfogytiglan	Együtt	1 évig	1–5 év	5–15 év	Életfogytiglan	Együtt	1 évig	1–5 év	5–15 év	Életfogytiglan	Együtt	
26	15	8	—	49	11	15	11	—	37	10	10	4	—	24	6	12	—	—	18	—	—	1	—	1	1	1	1	—	3	—	—	2	—	2	134

20%-a magasabb öt évnél, 40%-a nem érte el az egy évet sem és 40%-a az 1–5 évig terjedő büntetések kategóriájába esik.

A katonai bűntettek elkövetése miatt kiszabásra került büntetéseknek ez a megoszlása újólag tanúsítja, hogy az osztályszempontok értékelése megfelelő helyet kapott a Tanácsköztársaság büntetőpolitikájában, a katonai forradalmi törvényszékek ítélkezésében.

(4) Mind a bűncselekmények, mind az elkövetők megoszlása tekintetében az előző adatoktól teljesen eltérő képet mutat a három hónapot meg nem haladó szabadságvesztésbüntetések és a pénzbüntetések statisztikája. E büntetések megoszlásáról a leghitelesebb adatokat a kalocsai forradalmi törvényszék által az Igazságügyi Népbiztosság részére 1919. június 10-én készített következő kimutatás tartalmazza:

„Kimutatás
a kalocsai forradalmi törvényszék ügyforgalmáról

1919. június 10.

Beadvány érkezett: 134. Ügyek száma: 83.

Elítélés 41 ügyben, felmentés 20 ügyben.

Elítélt egyének száma: 62, eljárás megszűnt: 3 ügyben, eljárás függőben kézrekerítésig: 1 ügyben.

Folyamatban: 10 ügy.

A 134 beadványból 24 katonai ügy, 27 egyéb ügy.

Elítélés részletezése:

Szesztilalom miatt elítélve: 32 egyén, közülük: 11 iparos, 1 gyárimunkás, 4 földműves, 13 napszámos, 1 lókereskedő, 2 közalkalmazott.

Fegyvertilalom miatt elítélve 4 egyén: 2 gazdasági intéző, 1 paprikakereskedő, 1 fiatalkorú földműves.

Izgatás miatt elítélve 1 ügyben 1 egyén: gazdasági alkalmazott, magtáros.

Katonai közegek szolgálatban elkövetett testi sértés miatt 1 ügyben elítélve 8 egyén:[12] 6 földműves, 2 napszámos.

Lopás miatt 4 ügyben elítélve 7 egyén: 3 iparos, 2 földműves, 2 napszámos.

Társadalmi rend megsértése miatt 5 ügyben 5 egyén: 1 varrónő, 2 cigányzenész, 1 földműves, 1 napszámos.

Köztulajdon elleni kihágás miatt elítélve: 1 földműves napszámos.

Betöréses lopás miatt elítélve: 1 géplakatossegéd.

Áruforgalom megbénítása (85. számú rendelet) miatt elítélve 3 ügyben 3 egyén: 1 lókereskedő, 1 földműves, 1 napszámos.

[12] Nem katonák által elkövetett, hanem katonák ellen polgári személyek által elkövetett bűncselekményről volt szó. Az ítéletet a közönséges bűncselekmények között ismertetni fogjuk.

Elítéltek foglalkozása

Földműves, illetve kisbirtokos napszámos	10
napszámos	25
iparos	16
gazdasági intéző	2
paprikakereskedő	1
lókereskedő	2
gazdasági alkalmazott	1
közalkalmazott	2
gyári munkás	1
cigányzenész	2
Összesen	62

Elítélve pénzbüntetésre

Foglalkozás	500 K-ig	500—1000 K	1000—2000 K	2000—3000 K	3000—4000 K	4000—5000 K	10 000—15 000 K	Összesen
Földműves	—	—	1	3	—	2	1	7
Napszámos	17	8	—	—	—	—	—	25
Iparos	8	3	1	2	—	—	—	14
Gazd. intéző	—	—	1	1	—	—	—	2
Paprikakereskedő	—	—	—	—	—	—	1	1
Lókereskedő	—	1	—	1	—	—	—	2
Gazd. alkalmazott	—	—	—	—	1	—	—	1
Közalkalmazott	—	1	—	—	—	1	—	2
Gyári munkás	1	—	—	—	—	—	—	1
Cigányzenész	2	—	—	—	—	—	—	2
Összesen:	28	13	3	7	1	3	2	57

Elítélve fogházra vagy fegyházra

1 cipész: 15 napi fogházra és 1000 K pénzbüntetésre.
1 molnársegéd: 3 évi fogházra.
1 géplakatossegéd: 16 évi fegyházra.
2 földműves fejenként: 5 évi börtönre.
Fiatalkorú (1 földműves kisegítő családtag): 1 évi időtartamra próbára bocsátva.
Halálbüntetés kiszabva nem lett, arany, ékszer eltitkolás miatt eljárás folyamatban nem volt, vagyonelkobzás elrendelve nem lett.
A forradalmi törvényszék tagjai, vádbiztosa egyúttal a kalocsai forradalmi-törvényszéknél is azonos minőségben működnek s 24 katonai ügyben jártak el.

Rigó s. k. elnök, *Gandényi* s. k. vádbiztos."

A Kalocsai Forradalmi Törvényszéknél ezek szerint az ügyek többségét (51%-át) a szesztilalom megsértése képezte. A politikai jellegű bűncselekmények miatti elítélések aránya viszont csak 16% volt. Vagyon elleni bűncselekmények miatt az összes vádlott 29%-át ítélték el, tehát lényegében hasonló arányban, mint amivel a három hónapon felüli büntetések megoszlásánál találkoztunk. Gazdasági természetű ügyekben az összes vádlott 5%-át ítélték el.

Az elkövetők foglalkozás szerinti megoszlása eltér az előző statisztikától. Politikai jellegű bűncselekményt ugyan munkások itt is csak elenyésző számban követtek el, de volt katonatisztekkel és köztisztviselőkkel sem találkozunk e bűncselekmény-kategóriában. Ezzel szemben a környék mezőgazdasági jellegének megfelelően a volt földbirtokosok vezető alkalmazottai és a velük érdekközösségben állott s ugyancsak a mezőgazdasággal összefüggő kereskedést űző tőkések (paprikakereskedők, lókereskedők) által elkövetett politikai cselekmények aránya magas.[18]

A közönséges — jórészt vagyoni elleni — bűncselekmények többségét is munkások, iparosok és parasztok követték el a kimutatás szerint.

A kiszabott büntetések súly szerinti megoszlása ugyancsak lényegesen eltér a 3 hónapot meghaladó büntetések statisztikájától. Amíg ott a legsúlyosabb büntetéseket a politikai természetű ügyek miatt

[18] Az 1919 júniusi kalocsai ellenforradalmi megmozdulás résztvevői felett a Szamuely Tibor elnökletével működő rögtönítélő bíróság ítélkezett. A Kormányzótanács XVIV. számú rendelete értelmében a politikai jellegű bűncselekmények május 17-e után már nem tartoztak a Kalocsai Forradalmi Törvényszék hatáskörébe, mert az nem megyei székhelyen működött.

alkalmazták, addig Kalocsán ily bűntett miatt egyáltalán nem szabtak ki szabadságvesztés-büntetést, hanem kizárólag pénzbüntetést és a legsúlyosabb büntetéseket (3 évi fogház, 5 évi börtön, 16 évi fegyház) kizárólag közönséges bűncselekmények miatt szabták ki. Emellett a büntetések túlnyomó többsége — 92% — pénzbüntetés volt.

Nagyjából hasonló adatokat találhatunk a többi járási székhelyen szervezett forradalmi törvényszékeknél is. Például a Váci Forradalmi Törvényszék mindössze két szabadságvesztés-büntetést szabott ki 40 pénzbüntetéssel szemben. Az egyik szabadságvesztés-büntetést viszont politikai jellegű cselekmény miatt (rémhírterjesztésért két évi fegyház) szabták ki. Emellett a Váci Forradalmi Törvényszék is ugyanúgy és ugyanolyan gyakran alkalmazott pénzbüntetéseket fegyverrejtegetés, izgatás és szesztilalom megsértése miatt, mint a Kalocsai Forradalmi Törvényszék. A büntetésmegoszlás ehhez hasonló arányát tapasztalhatjuk a hajdúszoboszlói, a gyulai, csongrádi, hódmezővásárhelyi, a szentesi, a putnoki, a rákoscsabai vagy a makói forradalmi törvényszékek gyakorlatában is. Ezeknél a kalocsai statisztikától csupán annyi eltérést találhatunk, hogy politikai természetű bűncselekmény miatt is szabtak ki néhány esetben szabadságvesztés-büntetést. Az esetek többségében azonban a súlyosabb büntetéseket nem a politikai, hanem a közönséges bűncselekmények elkövetőivel szemben hozták.

A pénzbüntetések kiszabásánál valamennyi bíróság helyesen differenciált. Amíg munkás foglalkozású elítéltekkel szemben a pénzbüntetések alacsonyak, kereskedőkkel, jobbmódú iparosokkal, gazdagabb parasztokkal szemben 15—20 000 K összegű pénzbüntetések is alkalmazásra kerültek, sőt nem egyszer a 40—50 000 K-t is elérték.

A katonai forradalmi törvényszékek által alkalmazott három hónapot meg nem haladó szabadságvesztés-büntetéseknek, illetve pénzbüntetéseknek megoszlása eltért a civil forradalmi törvényszékek gyakorlatától. A katonai forradalmi törvényszékek a legritkább esetben alkalmaztak csak pénzbüntetést, ítélkezésükben a 3 hónapot meg nem haladó, de végrehajtás alá kerülő szabadságvesztés-büntetések domináltak.

A katonai forradalmi törvényszékek ítélkezése általában — a halálbüntetéseket nem számítva — szigorúbb a civil forradalmi törvényszékek ítélkezésénél. Még akkor is, ha a katonai forradalmi törvényszékeknek ugyanazok voltak a tagjai, mint a polgári személyek ellen eljáró forradalmi törvényszéknek, mint ahogyan Kalocsán is

történt. A Kalocsai Katonai Forradalmi Törvényszék a katona elkövetőkkel szemben jóval szigorúbb gyakorlatot folytatott, mint a Forradalmi Törvényszék nem-katonákkal szemben: pénzbüntetést nem szabott ki, a három hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetések aránya is jóval magasabb a Katonai Forradalmi Törvényszék gyakorlatában. Hasonló a helyzet a Kiskunhalasi Forradalmi Törvényszéknél is, melynek tagjai szintén működtek, ítélkeztek a katonai forradalmi törvényszéknél is.

Ez a szigorúbb gyakorlat nemcsak katonai bűncselekmények, hanem közönséges bűncselekmények esetén is tapasztalható. Akár lopás, akár szesztilalom megsértése volt az elítélés oka, katonákkal szemben általában szigorúbb büntetéseket alkalmaztak, mint polgári személyekkel szemben. Ezt a katonai fegyelem megerősítésének a szükségessége indokolta.

(5) A forradalmi törvényszékek büntetés kiszabási gyakorlatában két újfajta jelenséggel találkozunk. Az egyik — a három hónapot meghaladó büntetések esetén — mint új büntetési nem: a kényszermunka alkalmazása. A másik: a nagyszámú felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés.

A kényszermunka-büntetést a Budapesti Forradalmi Törvényszék kezdte alkalmazni és azt úgyszólván valamennyi forradalmi törvényszék átvette. Kényszermunkát főként politikai természetű bűncselekmények miatt szabtak ki, de gyakran alkalmaztak közönséges, különösen vagyonelleni bűncselekmények esetén is. Következetesen alkalmazta például ezt a büntetést a Budapesti Forradalmi Törvényszék a zsebtolvajlások elkövetőivel szemben.

A kényszermunka-büntetés alkalmazásának aránya egészen pontosan megállapítható a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszékének a gyakorlatában, ahol a szabadságvesztés-büntetések 15%-át tette ki. A Budapesti Forradalmi Törvényszék által kiszabott és az előző pontban szereplő 132 büntetés közül 39, tehát 29,5%, az összes 432 szabadságvesztés-büntetés közül pedig 164, azaz a büntetések 37%-a szólt kényszermunkára. A járási székhelyeken működő forradalmi törvényszékek ritkábban alkalmazták e büntetést, ezért az országos átlag valószínűleg a kiszabott szabadságvesztés-büntetések 30%-a körül mozgott.

A kényszermunka végrehajtási szabályzata egyébként nem készült el. Ezért az Igazságügyi Népbiztosság hallgatólagos hozzájárulásával ezt a büntetést is úgy hajtották végre, mint a fegyházbüntetést. A kényszermunka tehát csak névlegesen jelentett eltérést a fegyházbüntetéstől.[14]

A kényszermunkához hasonló arányban alkalmazták a forradalmi törvényszékek a szabadságvesztés-büntetések végrehajtásának a felfüggesztését is. A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke az általa kiszabott szabadságvesztés-büntetések 25%-át függesztette fel.[15] Ez arány körül mozgott a vidéki forradalmi törvényszékek gyakorlata is a felfüggesztett ítéleteket illetően. A Budapesti Forradalmi Törvényszék ítélkezési gyakorlatában ezt az arányt nem lehetett megállapítani. A megmaradt eredeti ítéletei között előfordul felfüggesztett börtönbüntetés, s minthogy a vidéki törvényszékek általában a budapesti gyakorlatot követték, joggal feltételezhető, hogy a felfüggesztéseknél is hasonló volt a helyzet, azaz az országosan tapasztalt arány fennállott a Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában is.

A bíróságok a felfüggesztés kedvezményét valamennyi bűncselekmény-fajtánál alkalmazták. A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke politikai jellegű bűncselekmény esetén aránylag ritkán (az esetek 10%-ában), a járási forradalmi törvényszékek azonban sokkal nagyobb arányban alkalmazták a felfüggesztést.

A katonai forradalmi törvényszékek gyakorlata e téren is szigorúbb volt, bár az FKT CXV. számú rendelete úgyszólván korlátlan lehetőséget biztosított számukra a felfüggesztés alkalmazásához. A katonai forradalmi törvényszékek azonban politikai jellegű cselekmény esetén — a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszékéhez hasonlóan — alig alkalmaztak ilyen büntetést. Egyébként a rögtönítélő bíróságok is több esetben szabtak ki felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést.[16] Általánosnak tekinthető az a gyakorlat, hogy e büntetési nem mellett pénzbüntetést is szabtak ki a bíróságok, de ennek végrehajtását *nem* függesztették fel.

[14] A váci országos fegyintézet igazgatójának 1919. december 2-i jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/31.) Ugyanezt tartalmazza a soproni kir. ügyészség 1920. szeptember 1-i jelentése is. (P. I. Arch. A. II. 13/47.)

[15] *Dr. Sarlós Béla:* A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke. A Magyar Tanácsköztársaság Állama és Joga, Budapest, 1959, 196. old. A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke által folytatott ítélkezés részletes statisztikai adatait e tanulmány 192–194. oldalai tartalmazzák.

[16] Így pl. a Tatai Forradalmi Törvényszék mint rögtönítélő bíróság által Császár községben, június 5-én hozott ítélet 23 vádlott hosszabb szabadságvesztés-büntetésének a végrehajtását függesztette fel, s mellékbüntetésként végrehajtás alá kerülő magasabb pénzbüntetéseket szabott ki. (P. I. Arch. A. II. 8/57.)

A felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések alkalmazásánál a forradalmi törvényszékek gyakorlata teljesen eltért a burzsoá bíróságok korábbi joggyakorlatától. A forradalmi törvényszékek nem csak egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetések esetében alkalmazták a felfüggesztést (amire már az I. Bn. is lehetőséget adott), hanem a jóval hosszabb, több évi szabadságvesztés-büntetéseknél is.[17] A próbaidő tartamát – szemben a korábbi gyakorlattal – nem mindig három évben, hanem gyakran fél évben, egy évben állapították meg. Ezzel szemben – ritka esetben ugyan – előfordult olyan szabadságvesztés-büntetés is, amelynél kimondotta a forradalmi törvényszék, hogy a felfüggesztés bármilyen újabb bűncselekmény elkövetéséig tart, tehát a próbaidő határozatlan időre szólt.

(6) A forradalmi törvényszékek működésének főbb statisztikai adatai elsősorban és alapvetően az ítélkezés helyes irányára mutatnak rá. Rávilágítanak azonban ezek az adatok a bíráskodás egyes hibáira is, amelyek két irányban jelentkeznek: *a)* a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések és a pénzbüntetések túlságosan gyakori kiszabásában és *b)* e büntetések alkalmazásánál a kellő szelekció elhanyagolásában. Különösen az utóbbi jelentkezik nagyobb súllyal. Amennyire helyes volt ugyanis a pénzbüntetések, vagy a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések kiszabása kisebb közönséges bűncselekmények, vagy a szesztilalom megszegése miatt, annyira helytelennek bizonyult ez a gyakorlat a politikai és a gazdasági jellegű bűncselekményeknél. Hiányzott a kellő differenciálás is a vádlottak osztályhelyzetét illetően. Volt tőkések, földbirtokosok, katonatisztek és köztisztviselők javára is sokszor alkalmazták a büntetések felfüggesztését vagy a pénzbüntetést.

E büntetések gyakori alkalmazása ellenséges osztályhelyzetű vádlottak javára politikai és gazdasági ügyekben pedig nem hogy visszatartó hatással nem járt, hanem az ellenforradalmi elemeket nem egyszer fel is bátorította. A fegyverrejtegetési ügyekben alkalmazott enyhe büntetések mellett nem járt nagy kockázattal a háborúból megmaradt fegyverek további elrejtése. Világosan megmutatkozott e káros hatás például Kalocsán, ahol a forradalmi törvényszék kivétel nélkül pénzbüntetéseket alkalmazott a fegyverrejtegetőkkel szemben. A június 24-i kalocsai ellenforradalom során aztán jelentős mennyiségű elrejtett fegyver került elő. Hasonló volt a helyzet Egerben is.

[17] A Budapesti Forradalmi Törvényszék 5 évi, a sátoraljaújhelyi 3 évi, a tatai – a 12. sz. jegyzetben említett esetben – több 5 évi szabadságvesztés-büntetés végrehajtását függesztette fel.

A gazdasági bűncselekmények csoportjában komolyabb büntetéseket alig találunk. A három hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetések között mindössze két ilyen büntetés szerepel (e csekély szám miatt nem lett volna értelme külön rovatot nyitni azok miatt). A gazdasági természetű bűncselekményeket (árdrágítást, áruelrejtést, vagy a fehér pénz el nem fogadását) pedig rendszerint volt tőkés, vagy spekuláns elemek követték el és az azokkal szemben kiszabott pénzbüntetések, illetve felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések ugyancsak nem érték el a kívánt hatást.

E hibák okait keresve elsősorban bizonyos fokú tapasztalatlanságra és naivitásra kell rámutatnunk. Minthogy a proletariátus fegyveres harc nélkül szerezte meg a hatalmat, eléggé elterjedt az a nézet, különösen a Tanácsköztársaság első heteiben, hogy a burzsoázia nagy része átnevelhető, komolyabb restaurációs kísérletekre nem lehet számítani. E felfogás veszélyére Kun Béla is többször rámutatott.

Ha az ellenséges osztályok valamely tagja nem kiemelkedően súlyos ügyben került a forradalmi törvényszék elé és ott a Tanácsköztársaság őszinte hívének vallotta magát, s fogadkozott, hogy a jövőben bűncselekményt nem fog elkövetni, különösen pedig, ha a Vörös Hadseregbe való belépési szándékát hangoztatta, a bíróságok könnyen hajlottak pénzbüntetés, vagy felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására. Hangsúlyozzuk, hogy csak akkor, ha az elkövetett bűncselekmény nem volt komolyabb súlyú. Márpedig a forradalmi törvényszék elé került ügyek többsége aránylag kisebb jelentőségű volt.

A pénzbüntetések és a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések gyakori alkalmazásában feltétlenül közrejátszott a rendkívül nehéz élelmezési helyzet is. A forradalmi törvényszékek lehetőleg igyekeztek elkerülni a végrehajtás alá kerülő szabadságvesztés-büntetéseket, mert végrehajtás esetén az elítélt élelmezésének gondja is a letartóztató intézetre, végső soron a tanácshatalomra hárult. Ez pedig az adott helyzetben rendkívül nehéz feladat volt.

Ha tehát a volt tőkések, vagy katonatisztek nem követtek el komolyabb súlyú cselekményt, a forradalmi törvényszékek velük szemben is igyekeztek elkerülni a végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés kiszabását. Sokkal inkább alkalmazták a nagy összegű pénzbüntetéseket. A pénzbüntetések mértékének a megállapításánál viszont nagyon jól differenciáltak a forradalmi törvényszékek. Tőkésekkel, kereskedőkkel, kocsmárosokkal szemben nem egyszer

20–40 000 korona pénzbüntetést is kiszabtak, ami akkor jelentős összegnek számított. Ezzel gazdasági erejük gyengítésére s így közvetve a fekete felvásárlások csökkentésére is törekedtek. Erre a törekvésre mutat egyes forradalmi törvényszékeknek az a gyakorlata, amely lehetővé tette a kiszabott 1–2 évi szabadságvesztés-büntetések megváltását 20–30 000 korona pénzbüntetés befizetésével.[18] A kiszabott nagyösszegű pénzfőbüntetések, vagy a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések mellett alkalmazott komoly pénzmellékbüntetések sokszor hatásosak voltak. Emellett – a jelzett okok folytán – túlzások is előfordultak, ti. olyan esetekben is pénzfőbüntetést, vagy felfüggesztett szabadságvesztést szabtak ki a forradalmi törvényszékek, amikor a cselekmény súlya, vagy az elkövető fokozott társadalmi veszélyessége, a nehéz élelmezési viszonyokra tekintet nélkül, végrehajtásra kerülő szabadságvesztést kívánt volna meg.

Amikor az ítélkezésnek e hibáját említjük, arra is rámutatunk, hogy az ítélkezés egésze szempontjából ez a hiba nem volt döntő, aránylag kis mértékben csökkentette az egészében helyes ítélkezés hatását, az osztályszempontok érvényrejutását. Megerősíti ez álláspontunkat az, hogy a pénzbüntetések és a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések indokolatlan alkalmazása miatt nem érte bírálat a forradalmi törvényszékeket a proletárdiktatúra idején.

E hibák említése mellett ismételten hangsúlyozzuk, hogy a forradalmi törvényszékek a szabadságvesztés-büntetések felfüggesztésének a kedvezményét rendkívüli módon kiterjesztették, és olyan nagy számban alkalmaztak pénzbüntetést, amire Magyarországon korábban soha nem volt példa. A forradalmi törvényszékek által kiszabott büntetések nagyobbik része – a Horthy-rendszer hazug propagandájával ellentétben – pénzbüntetés, vagy felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés volt. A forradalmi törvényszékek tehát közel sem azok a feltűnően szigorú, kegyetlen bíróságok, mint amilyeneknek a Horthy-rendszer feltüntetni szerette volna, ellenkezőleg az ítélkezés gyenge pontja éppen abban az enyheségben állt, amelyet *a nem feltűnően súlyos politikai és a gazdasági természetű ügyekben* észlelhetünk. Ez a hiba azonban nem alapvető és nem döntő, a forradalmi törvényszékek érdemeit, jelentőségét nem csökkenti.

(7) A statisztikai adatokból levont valamennyi következtetésünk arra utal, hogy a forradalmi törvényszékek – kisebb hibákat leszámítva – jól működtek, ítélkezésükben alapvetően a proletárdiktatúra védelmét tartották szem előtt. De ha ez így van, akkor magyarázatot igényelnek azok a sokszor éleshangú bírálatok, amelyek 1919-ben a Tanácsok Országos Gyűlésén, a Szövetséges Intéző Bizottság és a IV. kerületi tanács ülésén érték a forradalmi törvényszékeket.

E bírálatok lényege a következőkben foglalható össze:

a) Ellenforradalmi cselekmények miatt úgyszólván csak proletárokat végeztek ki, burzsoákat nem. *b)* A Budapesti Forradalmi Törvényszék az Igazságügyi Népbiztosságnak kegyelmi ügyekben gyakorolt befolyása folytán nem akcióképes és nem alkalmas a proletárdiktatúra megvédésére. *c)* Az ellenforradalom terjeszkedését a forradalmi törvényszékek ítéletei, intézkedései is elősegítik. *d)* Korábbi formájukban meg kell szüntetni és teljesen át kell szervezni a forradalmi törvényszékeket, mert a vádbiztosok nagyobb részt jogászok, akikben nincs proletárérzés. *e)* Az ellenforradalom elleni harcra a Belügyi Népbiztosság politikai osztályán kívül a forradalmi törvényszékek sem rátermettek, mert össze vannak kötve az Igazságügyi Népbiztossággal, ítélkezésük komolytalanná vált. *f)* A forradalmi törvényszékekhez kinevezett becsületes, öntudatos proletárok is az Igazságügyi Népbiztosság parancsait kötelesek teljesíteni.[19]

E kritikákkal kapcsolatosan elsősorban a következőket kell kiemelnünk: Kunfi Zsigmond és társai a Pártkongresszuson a proletárdiktatúra kemény alkalmazása, különösen pedig a halálbüntetések ellen szólaltak fel. E felszólalásokat a proletárdiktatúra módszereinek kérdésében szenvedélyes hangú vita követte. Jórészt eközben – Kunfi álláspontjának visszaverése érdekében – hangzottak el a bíróságokat *is* támadó megjegyzések, amelyekről meg kell állapítanunk, hogy irányukban, céljukban, de nem a bíróságokkal kapcsolatos tartalmukban voltak alaposak.[20] Az éles felszólalások nyomán, de nem utolsó sorban a június 24-i budapesti ellenforradalmi puccskísérlet hatására aztán meghozta a Központi Intéző Bizottság június

[18] A Sátoraljaújhelyi és a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék gyakorlatában találkozhatunk több ilyen ítélettel.

[19] Lásd Szántó Béla, Csiki Imre, Szamuely Tibor felszólalásait. Dokumentumkötet VI/B. 207, 342, 450. old.

[20] A Dokumentumkötet előszavának VII. oldala kiemeli, hogy egyes felszólalásokban a hibák kijavítása érdekében gyakran történtek túlzások. Emellett a forradalmi törvényszékek egyes elnökeinek vezetéknevéből is téves következtetéseket vontak le. Így „Winter hadbíró"-t Szamuely tévesen azonosnak tekintette Winter Dezsővel, a IX. kerületi munkástanács intézőbizottságának tagjával, a III. hadtest forradalmi törvényszékének elnökével (a Horthy-bíróság 14 évi fegyházra ítélte); Zsitvay Lajos nyomdászsegédet, a Soproni Forradalmi Törvényszék elnökét pedig Zsitvay

25-i ismeretes határozatát, amely szerint az ellenforradalmárokkal szemben a legkíméletlenebb és legkönyörtelenebb intézkedések alkalmazására van szükség.

Ami a forradalmi törvényszékeket közvetlenül ért bírálatokat illeti, utalunk a statisztikai adatokra, amelyekből már meggyőződhetünk arról, hogy a bíróságok, beleértve a Budapesti Forradalmi Törvényszéket is, politikai jellegű, ellenforradalmi cselekmények miatt elsősorban és túlnyomórészt volt tőkéseket, földbirtokosokat, katonatiszteket és köztisztviselőket ítéltek halálra, de egyetlen munkást sem. A vádbiztosok között sok jogász akadt, de nagyrészük – elsősorban a Budapesti Forradalmi Törvényszéken – munkásokból került ki, és a jogász vádbiztosok többségében is erős proletárérzés élt. A vádbiztosok sok olyan politikai ügyben is képviselték a vádat, amelyben a bíróságok végrehajtott halálos ítéleteket hoztak. Emiatt a Horthy-rendszer idején közülük többet ki is végeztek.

Az említett bírálatok zöme tulajdonképpen nem is a bíróságok, hanem az Igazságügyi Népbiztosságon működő jobboldali szociáldemokraták ellen irányult. A forradalmi törvényszékek ugyanis jóval több halálos ítéletet hoztak, mint amennyit végrehajtottak (az ítéletek számát előbb már kimutattuk). Egyedül a Budapesti Forradalmi Törvényszék – amelyet elsősorban ért bírálat – 25 személyt ítélt halálra, de csak öt elítélten hajtották végre az ítéletet, mert a többinek a Kormányzótanács megkegyelmezett. A vidéki forradalmi törvényszékek pedig hét olyan személy ellen hozták halálos ítéletet, akiknek javára a Kormányzótanács kegyelmet gyakorolt. Ezenfelül a Kormányzótanács kegyelemben részesített még a Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék által halálraítélt három, és a budapesti rögtönítélő bíróság által a június 24-i budapesti ellenforradalmi puccs miatt elítélt tizenegy vádlottat. A kegyelemben részesült vádlottak száma tehát országos viszonylatban összesen negyvenegy volt. Közülük harmincnégy politikai, nyolc pedig közönséges bűncselekményt követett el. Ezek szerint a Kormányzótanács túlnyomórészt az ellenforradalmi jellegű bűntettek miatt elítéltek javára gyakorolt kegyelmet. Emiatt az Igazságügyi Népbiztosság és a Kormányzótanács jobboldali szociáldemokratáit joggal érte vád és támadás. *Őket, de nem a forradalmi törvényszékeket.*

Leó volt budapesti törvényszéki elnök unokájának tartotta (a Horthy-bíróság életfogytiglani fegyházra ítélte). (Szamuely Tibor felszólalása a IV. kerületi tanács 1919. július 14-i ülésén. Dokumentumkötet VI/B. 450. old.)

A kegyelemben részesült 41 személy közül harmincegyet Budapesten ítéltek el. Ezt a megoszlást az magyarázza, hogy a fővárosban hozott ítéletekkel kapcsolatban lehetett gyakorlatilag a leggyorsabban eljuttatni a kegyelmi kérvényeket az Igazságügyi Népbiztossághoz, amely azonnal intézkedett, és az ítéletek végrehajtását – a kérvények elbírálásáig – felfüggesztette. Erre vezethető vissza, hogy a Budapesti Forradalmi Törvényszék által hozott valamennyi halálos ítélet megjárta a Kormányzótanácsot, természetesen azok is, amelyeket végrehajtottak. Ezzel szemben a vidéki forradalmi törvényszékek az esetek többségében nem terjesztették fel ítéleteiket a Kormányzótanácshoz, csak május közepe táján, tehát akkor, amikor nyilvánvalóvá vált – az FKT XCIV. számú rendelete folytán –, hogy a Kormányzótanács a forradalmi törvényszékek tervbe vett átszervezése után fellebbezési jogot kíván biztosítani az elsőfokú ítéletek ellen.

Egyébként a kegyelem gyakorlásánál a jobboldali szociáldemokrácia fellépése áprilisban még nem is volt annyira feltűnő, mint a későbbi időben. Az első időszakban az ellenforradalmi cselekmények miatt halálraítélt vádlottak közül még nem valamennyinek adott kegyelmet a Kormányzótanács, hanem a főbűnösök kegyelmi kérvényét elutasította és csak a másodrendű vádlottaknak kegyelmezett meg.

Így történt ez az első ellenforradalmi összeesküvés miatt a Budapesti Forradalmi Törvényszék által április 23-án nyolc vádlott ellen hozott halálos ítélet esetében, amikor is a két fő vádlott kegyelmi kérvényét elutasította a Kormányzótanács és hatnak kegyelmet adott. Az április elejei dömsödi ellenforradalmi ügyben ugyancsak a Budapesti Forradalmi Törvényszék négy vádlottal szemben hozott halálos ítéletet; közülük három kapott kegyelmet, egy nem. Az esztergomi forradalmi törvényszék által május 29-én – az ottani ellenforradalmi kísérlet miatt – halálraítélt négy vádlott közül csupán kettőnek kegyelmezett meg a Kormányzótanács. Ezzel szemben június elején, a csabrendeki és az alsólendvai ellenforradalmi megmozdulás miatt halálraítélt valamennyi vádlottnak megkegyelmeztek.

Különösen kirívóan nyilvánult meg a jobboldali szociáldemokraták magatartása a budapesti június 24-i ellenforradalmi puccs miatt halálraítéltek esetében. Kun Béla június 26-án még erélyes hangú jegyzékben utasította vissza Romanelli alezredesnek az ellenforradalmárok érdekében történt beavatkozását és a Budapesti Rögtönítélő Bíróság tizenegy vádlottal szemben halálos ítéletet is hozott. Viszont július 10-én megjelent a Kormányzótanács CXXVII. számú

rendelete, amely kimondotta, hogy: „Ha a rögtönítélő bíróság halálos ítéletet hoz, azonban a halálbüntetést az ítélet kihirdetésétől számított 48 órán belül végre nem hajtják, a halálbüntetést nem szabad többé végrehajtani. Ilyen esetben az elítélt büntetése életfogytig tartó szabadságvesztésre változik át."

A Kormányzótanács említett rendeletét joggal támadta Biermann István és dr. Hajdu Gyula a Szövetséges Intéző Bizottság július 14—16-a között megtartott ülésén, kiemelve az ellenforradalom elleni intézkedések következetlenségét, elítélve e rendelet kiadását.[21] Korvin Ottó is rámutatott július 10-i beadványában arra, hogy a tizenegy halálos ítélet végrehajtásának elmaradása felbátorítja az ellenforradalmárokat és megszünteti az ítélet minden visszatartó hatását.[22] Az FKT CXXVII. számú rendeletének rendkívül nagy volt a demoralizáló hatása a forradalmi törvényszékekre is. Ez a rendelet úgyszólván kihúzta az erkölcsi talajt a forradalmi törvényszékek kemény ítélkezése alól, mert hiszen ha a fővárosban kirobbant legveszélyesebb ellenforradalmi puccs vezetői és irányítói is kegyelemre érdemesek, akkor nehezen képzelhető el olyan súlyos bűncselekmény, amely miatt végrehajtandó halálbüntetést kellene kimondani. Ez az oka annak, hogy július 10-e után már egyetlen forradalmi törvényszék, vagy rögtönítélő bíróság sem hozott halálos ítéletet. Annak illusztrálására, hogy a július 10-i rendelet milyen visszás helyzetet teremtett, kiemeljük a következőket. A csepeli rögtönítélő forradalmi törvényszék a június 20—21-i ráckevei ellenforradalmi felkelés miatt három halálos ítéletet hozott és azt végre is hajtották. A június 24-i budapesti ellenforradalmi megmozdulás szerves részét képező, Mauthner gyári megmozdulás kezdeményezése miatt az újpesti rögtönítélő bíróság három vádlottat — közöttük két munkást — ítélt halálra. Viszont az egész puccskísérlet magasrangú, a ráckevei vagy a Mauthner gyári ellenforradalom irányítóinál sokkal veszélyesebb vezetői, — valamennyien kegyelmet kaptak. Erről persze nem a forradalmi törvényszékek, és nem a rögtönítélő bíróságok tehettek. A július 10-i rendelet folytán

[21] Dokumentumkötet VI/B. 462. old. 1. sz. lábjegyzet, és 465. old. 1. sz. lábjegyzet. Kun Béla, Hajdu Gyula felszólalására adott válaszában kijelentette, hogy nem vállalhatja a felelősséget a Kormányzótanácsnak az ellenforradalmárokkal szemben gyakorolt kegyelmi politikájáért. (Dokumentumkötet VI/B. 462. old. 1. sz. lábjegyzet.)

[22] Korvin Ottó július 10-i jelentése. Dokumentumkötet VI/B. 429., 430. old.

állott elő ugyanis az a helyzet, amit a Tanácsok Országos Gyűlésén a forradalmi törvényszékek ellen — alap nélkül — hozták fel, hogy ti. munkásokat ítéltek halálra, viszont magasrangú katonatisztek megmenekültek a legsúlyosabb büntetés elől. Ismét hangsúlyozzuk, hogy nem a forradalmi törvényszékek hibája folytán állott elő ez a helyzet, hanem az Igazságügyi Népbiztosság és a Kormányzótanács jobboldali szociáldemokratáinak megalkuvó politikája miatt. Nem a csepeli forradalmi törvényszék és nem az újpesti rögtönítélő bíróság említett ítéletei voltak helytelenek, hanem a július 10-én kiadott FKT CXXVII. számú rendelet. Ugyanígy nem lehet helyteleníteni azokat a végrehajtott halálos ítéleteket sem, amelyeket a forradalmi törvényszékek korábban gyilkosság, vagy rablás miatt vörös katonákkal és vörös őrökkel szemben hoztak. A Tanácsköztársaságnak elsősorban a saját stabilitása érdekében meg kellett szilárdítania a közbiztonságot, meg kellett értetnie mindenkivel, hogy a proletárdiktatúra nem fajulhat anarchiává.

A Tanácsok Országos Gyűlésén elhangzott erélyes felszólalások és nem utolsó sorban a budapesti ellenforradalmi puccskísérlet miatt a Szövetséges Intéző Bizottság június 25-i ülésén meghozta ugyan az ellenforradalom elleni könyörtelen harcot hirdető határozatát (amely gyakorlatilag a Kormányzótanács liberális kegyelmi gyakorlata ellen irányult), de a Kormányzótanács által július 10-én kiadott CXXVII. számú rendelete a határozat megvalósítását megakadályozta. Ebben jelentős része volt Ágoston Péternek, a június 25-én megválasztott új igazságügyi népbiztosnak is.

Ágoston Péter azonban nem elégedett meg még a július 10-i rendelettel sem, s már nem csupán az ellenforradalmároknak kívánt válogatás nélkül megkegyelmezni, hanem szembe fordult a forradalmi bíráskodással is. A ráckevei ellenforradalmárok ellen hozott és végrehajtott ítélet miatt felelősségre kívánta vonni a csepeli rögtönítélő bíróság tagjait és le is tartóztatta őket.[23] (Ilyesmire Rónai Zoltán népbiztossága idején nem volt példa.) Ágoston Péter népbiztosságának idejére esnek azok az intézkedések is, amelyeket részben Böhm Vilmos, részben a Hadügyi Népbiztosság jogügyi osztálya több elítélt ellenforradalmár érdekében foganatosított: Böhm és a jogügyi osztály teljesen önkényesen, a Kormányzótanács megkerülésével a Landler-hadtest által súlyos szabadságvesztésre és halálra ítélt ellenforra-

[23] A pestvidéki kir. törvényszék B. VII. 1479/1920/11. számú ítéletének indokolása szerint. (P. I. Arch. A. II. 12/319.)

dalmárok szabadlábra helyezését rendelte el. Egyidejűleg Julier, az áruló vezérkari főnök vizsgálatot indíttatott a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke ellen, amely az ország egyik legkiválóbb, legkövetkezetesebb bírósága volt. A vizsgálatra egy védő minősíthetetlen hangú és a forradalmi bíráskodást támadó panasza adott alkalmat.[24]

1919 júliusában tehát, amikor a Tanácsköztársaság nehézségei fokozódtak, amikor a katonai helyzet romlott és amikor Böhm, Peyer és Weltner tárgyalásokat folytattak az antant képviselőivel a proletárdiktatúra felszámolásáról, már nem ún. kegyelmezési gyakorlatot, hanem a forradalmi bíráskodás elleni támadást tapasztalhattunk. E támadások céltáblái a forradalmi törvényszékek voltak. A jobboldali szociáldemokráciának ez a fellépése ismét csak azt bizonyítja, hogy a forradalmi törvényszékek a proletárdiktatúra védelmében hatásosan működtek közre, korántsem az ellenforradalmárok iránti enyheség jellemezte őket, mert hiszen, ha így lett volna, akkor nem lett volna szüksége a reakciónak a jobboldalról indított támadásra.

Foglalkoznunk kell még azzal is, mire vezethető vissza, hogy a halálos ítéletek többségét — beleértve a végre nem hajtottakat is — a rögtönítélő bíróságok és nem a forradalmi törvényszékek hozták meg. Vajon nem a forradalmi törvényszékek liberális gyakorlata vezetett a rögtönítélő bíróságok felállítására? Állíthatjuk, hogy nem. A forradalmi törvényszékek egyetlen esetben sem riadtak vissza a legsúlyosabb büntetés kiszabásától, ha erre akár a cselekmény súlya, akár az elkövető kiemelkedő veszélyessége folytán szükség volt. A rögtönítélő bíróságokra, mint a forradalmi törvényszékek melletti külön bírói szervre a román imperialista csapatok támadásának megindulása miatt volt szükség, mert ezzel az ellenforradalmi megmozdulások a korábbinál jóval veszélyesebb jelleget kaptak. Május elején a frontvonalhoz közel fekvő helyeken (Szolnok, Abony) törtek ki a leghevesebb ellenforradalmi mozgalmak. A volt földbirtokosok, tőkések és elsősorban a magasrangú katonatisztek fehér gárdát szerveztek, s az imperialista csapatok hadmozdulataira támaszkodva, hátbatámadták a Vörös Hadsereget és egyes helyeken, ha rövid időre is, de visszaállították a kapitalista uralmat. Leverésükhöz a kislétszámú helyi Vörös Őrség nem volt elegendő, komoly katonai erőt kellett ahhoz bevetni. E megmozdulások miatt vált szükségessé

[24] A szabadlábrahelyezések és a vizsgálat részleteit lásd *Sarlós Béla:* A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke 213—221. oldalán.

Szamuely Tibor különleges megbízatása is a keleti fronton. Az ellenforradalmi támadások leverése után a frontvonal közelében azonnali, helyszínen történő ítélkezés vált indokolttá, rendszerint olyan tettesek ellen, akiket a katonai alakulatok az ellenforradalom elleni harc során fogtak el. Ezért kellett felállítani az ellenforradalmárok ellen fegyveresen harcoló katonai egységekkel együtt mozgó és együttműködő rögtönítélő bíróságokat. A korábbi, áprilisi ellenforradalmi megmozdulások korántsem voltak olyan veszélyesek, mint a májusiak; azokat a helyi erők, a Vörös Őrség gyorsan elfojtotta. Ezenfelül a Vörös Hadseregnél május elején tapasztalt eléggé zilált fegyelmi helyzet is különleges rögtönítélő bíróságokat kívánt meg. Azt, hogy nem a forradalmi törvényszékek liberális ítélkezése volt az oka a rögtönítélő bíróságok felállításának, egyébként az FKT XCIV. sz. rendeletének az az intézkedése is igazolja, amely lehetővé tette a rögtönítélő joggal egyes forradalmi törvényszékek felruházását is. Erre a gyakorlatban is volt példa, főleg a Dunántúlon, ahol több forradalmi törvényszék (pl. szekszárdi, tatabányai) rögtönítélő bíróságként is eljárt. Ez az oka annak, hogy a forradalmi törvényszékek halálos ítéleteik többségét március végén és áprilisban hozták meg, a rögtönítélő bíróságok ítéleteinek zöme pedig május és június hónapokra esik. A proletárdiktatúra első időszakában tehát a forradalmi törvényszékek látták el a tanácshatalom védelmét, ennek a feladatnak jelentős részét azután az ellenforradalom veszélyesebbé válása idején, a katonai és az igazságügyi intézkedések együttes alkalmazásának szükségessége miatt vették át a rögtönítélő bíróságok.

A rögtönítélő bíróságok egyébként — a forradalmi törvényszékekhez hasonlóan — ítéleteikben nem csupán halálbüntetést, hanem szabadságvesztést is kiszabtak. Találkozhatunk felfüggesztett szabadságvesztés-büntetésekkel, sőt pénzbüntetésekkel is. Gyakoribb azonban — a főbűnösök halálra ítélése mellett — a komoly, 3—15 évig terjedő szabadságvesztés-büntetések kiszabása. Ez volt a gyakorlata a Szamuely Tibor vezetésével működő különleges rögtönítélő bíróságnak is, amely ugyancsak nem kizárólag halálos ítéleteket hozott, hanem legalább 50 személyt ítélt el különböző tartamú szabadságvesztésre.

(8) Az előzőkben már összehasonlítottuk a proletárdiktatúra, illetőleg az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc idején hozott és végrehajtott halálos ítéletek számát és az elítéltek foglalkozás szerinti megoszlását. Nem érdektelen annak megvilágítása sem, hogy

mennyiben különböztek egymástól azok az akciók, amelyeket ellenforradalmárok megmentésére egyrészről a Tanácsköztársaság, másrészről az 1848/49-es forradalom idején indítottak.

1919-ben – amint már láttuk – a jobboldali szociáldemokraták az *elítélt* ellenforradalmárok megmentésére a kegyelmezési jog gyakorlása útján törekedtek. Ezzel a módszerrel 34 elítélt ellenforradalmárt sikerült megmenteniök. Az 1848/49-es forradalom idején az ún. „békepárt" – abban a reményben, hogy lehetséges a megegyezés a császári reakcióval – ugyancsak megmenteni igyekezett az exponált hazaárulókat. Ennek érdekében a legfontosabb politikai bíróságokat vonta befolyása alá. 1849 tavaszán a Debrecen – az akkori kormányszékhely – közelében működő legfontosabb politikai bíróságok kifejezetten szabotálták az arisztokraták, a földesurak, a katonatisztek elleni ítélkezést, sőt a nagykállói vésztörvényszék egyenesen a politikai bíráskodás felfüggesztését kezdeményezte Kossuthnál. A fontosabb politikai bíróságok közül csak néhány működött radikális irányban. 1848/49-ben tehát nem kegyelem gyakorlásával (aminek egyáltalán nem volt helye), hanem sokkal közvetlenebb módon, az ítélkezésen keresztül érvényesült a forradalmi terror elleni küzdelem.

A jobboldali szociáldemokraták 1919-ben hasonló szerepet töltöttek be, mint az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején az ún. békepárt. A jobboldali szociáldemokratáknak azonban a bíróságokat nem sikerült befolyásolniuk, hisz a bírák túlnyomó többsége munkás volt és kijelölésükben a döntő szó a helyi munkástanácsokat illette meg. 1849-cel ellentétben 1919-ben épp a fővárosban és a fontosabb városokban működő bíróságok jártak élen az ellenforradalom elleni küzdelemben. Mivel a jobboldali szociáldemokraták a bíróságokat nem tudták eredményesen befolyásolni a liberális ítélkezés irányában, egyedüli lehetőségként a kegyelmezési jogba kapaszkodhatott bele a mentési akció. A proletárdiktatúra első időszakában azonban még nem érezte magát olyan erősnek a jobboldali szociáldemokrácia, hogy ezzel a lehetőséggel korlátlanul élt volna.

1849-ben a bíróságok szabotázsa azzal az „eredménnyel" járt, hogy az exponált hazaárulók közül mindössze nyolcat (1 földbirtokos nemest, 7 állami és megyei tisztviselőt) végeztek ki e bíróságok ítéletei alapján és 13 hasonló vádlottnak az ügyét a rendes bírósághoz tették át, ami akkor gyakorlatilag a megmentésükkel volt egyenlő. További 80 hasonló rendű és rangú hazaáruló ügyét e szabotázs folytán nem is tárgyalták le. Ezzel szemben 1919-ben mindössze 34 halálraítélt ellenforradalmár menekült meg a Kormányzótanács

kegyelme folytán, de ennél jóval többet végeztek ki a forradalmi törvényszékek és a rögtönítélő bíróságok ítéletei alapján.

Sokkal kevésbé volt tehát sikeres a jobboldali szociáldemokratáknak a proletárdiktatúra „enyhe alkalmazása" jelszavával folytatott küzdelme az ellenforradalmárok megmentése érdekében 1919-ben, mint a békepárt hasonló aknamunkája 1849-ben. Ezen a téren is fejlődés következett be tehát a szocialista forradalom idején. Ez természetes is, hiszen ezt a forradalmat a munkásosztály vezette és létrehozta teljesen új bírói apparátusát, amelynek tagjai – nagy többségben – a munkások soraiból kerültek ki. Ez az oka annak, hogy a jobboldali szociáldemokrácia nem tudott olyan közvetlen módszerrel „dolgozni" a forradalmi törvényszékeken, mint a békepárt 1849-ben, hanem csak az ítéletek meghozatala után léphetett fel. Ez a fellépés pedig közel sem lehetett olyan eredményes, mintha magukat a bíróságokat sikerült volna befolyásuk alá vonni.

Ez az oka annak is, hogy amíg 1849-ben a radikális baloldali sajtó részéről erős kritika, sokszor nagyon is éles támadás érte a politikai bíróságokat, addig 1919-ben a Vörös Ujság a forradalmi törvényszékek munkájának helyességét, az ítélkezés példaadó módját emelte ki, és a sajtótámadások a jobboldali szociáldemokrácia ellen irányultak.

A forradalmi bíráskodás elleni jobboldali támadás is jóval hatástalanabb volt 1919-ben, mint 1849-ben. Az 1849. június 2-i minisztertanács Görgei indítványára elhatározta a főhadsereggel együtt mozgó politikai bíróság, a tábori vésztörvényszék megszüntetését, amely akkor a leghaladóbb, a legforradalmibb volt az összes bíróság között, s ez a határozat június 20-ára maga után vonta az egész politikai bíráskodás gyors felszámolását még a szabadságharc és a forradalom bukása előtt. 1919-ben viszont a politikai bíráskodás elleni támadás csak két bíróságra, – a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszékére és a csepeli rögtönítélő bíróságra korlátozódott.

Míg 1849-ben a politikai bíráskodás június 20-ával véget ért, addig a forradalmi törvényszékek nemcsak a proletárdiktatúra bukásáig működtek, hanem közülük néhány még augusztus első napjaiban is ítélkezett.[25]

[25] A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék 1919. augusztus 1-én 558/1919. számú ítéletével fehér pénz el nem fogadása miatt 14 napi fogházra átváltoztatható 500 korona pénzbüntetést szabott ki. (P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–818.) „A Miskolci Forradalmi Törvényszék vádbiztosai" – pedig – „e minőségükben hivatali tevékenységüket 1919.

Az ellenforradalmárok érdekében való fellépések sikerét csökkentette az a körülmény is, hogy a forradalmi törvényszékek széles hatáskörrel rendelkező, a büntetőjog egész területét átfogó apparátussá váltak, viszont 1848/49-ben csak a vésztörvényszékek voltak szervezetükben és eljárásukban is újtípusú, burzsoá jellegű bírói szervek, s mellettük továbbra is működött a régi, feudális bírói apparátus. Ezenfelül az 1849-es politikai bíróságok csak halálbüntetést szabhattak ki, más büntetést nem és a régi feudális jellegű bíróságok jártak el azokban az ügyekben is, amelyekben a politikai bíróságok nem látták okot halálbüntetés kiszabására. Ez pedig a forradalmi terror élét jelentősen tompította 1849-ben, mert ha a vésztörvényszékek elé nem kiemelkedő jelentőségű ügy került, tehát nem volt ok a halálbüntetés kiszabására, érdemi ítéletet nem hozhattak. A régi, a feudális bíróságok többsége pedig a vésztörvényszékek által hozzájuk áttett, vagy az előttük megindult politikai jellegű ügyekben szabotálta az intézkedést, — különösen ha földbirtokos, nemes, vagy megyei, állami tisztviselő volt a vádlott. Sok ellenforradalmár elítélése ezért is elmaradt 1848/49-ben. Ezzel szemben 1919-ben valamennyi bűncselekmény elkövetője ellen eljárhattak a forradalmi törvényszékek, nem kellett egyetlen ügyet sem más bírósághoz áttenniök és bármilyen büntetést kiszabhattak. Ez a körülmény komoly mértékben növelte az ítélkezés hatékonyságát és 1849-cel ellentétben, fokozta a forradalmi terror érvényesülését.

augusztus 4-e után is folytatták, a vádbiztosi elintézés alá tartozott ügyeket elintézték és »a miskolci forradalmi törvényszék vádbiztosa« jelzésű pecsét alatt kiadmányokat adtak ki" — még szeptember 10-i keltezéssel is. (Dr. Vály Sándor táblai tanácselnök, igazságügyminisztériumi vizsgálati biztos 1919. október 4-i jelentéséből. P. I. Arch. A. II. 13/32.)

V.

BÜNTETŐJOGI ALAPELVEK A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEK ÍTÉLKEZÉSÉBEN

A forradalmi törvényszék létrejötte, különösen pedig azok tényleges összetétele forradalmi változást jelentett a magyar büntető igazságszolgáltatás történetében. A forradalmi törvényszékek többségének jogászok — beleértve a kommunista jogászokat is — közreműködése nélkül történt megszervezése a szocialista büntetőjog fejlődése szempontjából kísérletnek is felfogható arra, hogy milyen büntetőjogi alapelveket tesz magáévá az a munkásosztály, amelyet a burzsoázia osztálybíróságai már az első világháború előtt is kemény és merev büntetőjogi eszközökkel nyomtak el, a világháború során pedig kivételes büntetőjogi intézkedésekkel tartottak kordában; milyen büntetőjogi szemlélet alakul ki olyan történelmi időszakban, amelyben a munkásosztálynak külső imperialista intervenció és belső ellenforradalmi támadások ellen kell hatalmát megvédenie. Emellett a forradalmi törvényszékek megalakulása arra az időre esett, amikor a szocialista büntetőjog elmélete még Szovjetoroszországban sem alakult ki. Arra, hogy ez a változás mennyire forradalmi és mennyire alapvető volt, elég megemlítenünk, hogy a felszabadulás után, sokkal kedvezőbb nemzetközi helyzetben és a büntetőjog szocialista tudományának kifejlődése után a népbíróságok jogászok elnökletével működtek és szocialista büntetőbíróságaink ma is jogászok elnökletével ítélkeznek. A Tanácsköztársaság által a büntetőbíráskodás terén radikálisan keresztülvitt változás tehát valóban forradalmian bátor elgondoláson alapult. S amilyen nagyszabású és forradalmian új volt az elgondolás és az arra alapított jogszabályalkotás, olyan lenyűgözően impozáns az a jogszemlélet, amely a forradalmi törvényszékek ítélkezését irányította, annyira haladóak, magasszínvonalúak azok az alapelvek, amelyeket a forradalmi törvényszékek kialakítottak. *A magyar munkásosztály a Tanácsköztársaság idején a büntetőjog*

terén is hatalmas művet alkotott: s olyan büntetőjogi elveket alakított ki, amelyek mai szocialista büntetőjogunknak is alapját képezik.

A forradalmi törvényszékek egyik legfőbb érdemeként kell elismernünk, hogy szakítva a burzsoá büntetőjog formális szemléletével, kialakították azt a szocialista büntetőjog szempontjából elsőrendű fontosságú alapelvet, hogy bűncselekményt csak a szocialista társadalomra veszélyes magatartások képezhetnek, és ha valamely cselekmény, vagy mulasztás formálisan ki is tölti valamely büntetőjogszabály tényállását, de a Tanácsköztársaságra nézve konkrét veszélyt nem jelent, bűnösséget megállapítani nem lehet. A forradalmi törvényszékek ezt az álláspontot a burzsoá jogi formalizmus elleni céltudatos törekvéstől vezettetve alakították ki. A jogi sémák, a merev burzsoá büntető rendelkezések áttörését nemcsak a bíróságok, hanem a széles néptömegek is igényelték. Annak bizonyítására, hogy ez a társadalmi igény fennállott és tudatos volt, a soproni Vörös Újságnak a forradalmi törvényszék megalakulásáról szóló tudósítását idézzük: „Kellner köré sereglenek az elvtársak, az asztal köré, amely mögül az osztálybíróság olvasta ítéleteit a Habsburg-királyok nevében a szerencsétlenek ellen, akik kenyeret és ruhát loptak, mert abban a bűnös társadalmi rendben, aminő a múlté volt, lopniok kellett az embereknek. Délelőtt széjjel rebbentek, mint a csúf baglyok az osztálybíróság szánalmas figurái, holnap már emberek, nem paragrafusok és klisék ítélkeznek az emberek felett".[1]

Erre a törekvésre vezethető vissza az a gyakorlat, amely szerint, ha olyan cselekmény került a forradalmi törvényszék elé, amely formálisan beleütközött ugyan a Forradalmi Kormányzótanács valamely rendeletébe, de a Tanácsköztársaság szempontjából semmiféle veszéllyel nem járt, a vádlottat felmentették, vagy a büntetés kiszabását mellőzték. Így a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék azt a vádlottat, aki egy várható ellenforradalmi akció ellen felfegyverkezett, azzal mentette fel a fegyverviselési tilalom megszegésének vádja alól, hogy ezt a Tanácsköztársaság védelmében tette, még ha meg is szegte ezzel a fegyvertartásra vonatkozó szabályokat.[2] Ugyanerre az álláspontra helyezkedett a Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék is, kimondván: a vádlottat „nem terheli felelősség abban, hogy a munkásokat felfegyverezte a szakszervezet útján, mivel ez az intézkedés a nyugalom megőrzése érdekében történt".[3] A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke egy kassai órásmestert ugyancsak felmentett az ékszerüzletek zárvatartását elrendelő jogszabály megszegésének a vádja alól, mert a vádlott azért nyitotta ki tilalom ellenére az üzletét, hogy a Kassára bevonuló Vörös Hadsereg egyik tagjának az óráját szívességből — a város visszafoglalásán érzett örömében — megjavítsa.[4]

Hasonló elvi alapokon nyugodott a Kalocsai Forradalmi Törvényszéknek az az ítélete, amely „szociális szempontból" mellőzte a büntetés kiszabását az ellen a vádlott ellen, aki lakodalomban ivott bort, azaz a szesztilalmat formálisan megszegte,[5] mert a törvényszék tisztában volt azzal, hogy a parasztlakodalomban történt borfogyasztás nélkülözi a társadalmi veszélyességet (az elv helyességét bizonyítja, hogy nem sokkal később a Szövetséges Intéző Bizottság — kocsmai forgalmon kívül — enyhítette a szesztilalmat).

Ragyogó példáját szolgáltatta a szocialista humanizmusnak, s egyben a társadalmi veszélyesség hiánya felismerésének a Szombathelyi Forradalmi Katonai Törvényszék abban az ítéletében, amelyet két csehszlovák hadifogoly szökése miatt hozott. A két hadifogoly a köztük terjesztett rémhírek hatására, félelemből azért szökött meg, hogy hazájába visszatérjen, de a Tanácsköztársaság ellen harcolni nem akart. A forradalmi törvényszék mindkettőjüket felmentette a szökés vádja alól, azzal az indokolással, hogy „szökésük által hazájukba akartak visszatérni és a Tanácskormány ellen semmi esetre sem akartak véteni".[6]

A közönséges bűncselekményekkel kapcsolatban is büntethetőséget kizáró oknak minősült a társadalmi veszélyesség hiánya. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszékén felelősségre vontak három parasztot, akik a hadihelyzet miatt saját kaszálójukról nem tudtak takarmányt szállítani állataik részére, otthon levő takarmányuk pedig elfogyott, s ezért kaszálták le szomszédaik füvét és vitték el azok lucernáját. A bíróság felmentette a vádlottakat a mezei lopás vádja alól, mert kényszerhelyzetben levőknek tekintette őket.[7]

[1] A soproni kir. ügyészség 1920. szeptember 1-én kelt jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/47.)

[2] A Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék 279/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. egri törvényszék „Országos Levéltárból átkerült fasc.")

[3] A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék 90/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. zalaegerszegi törvényszék 1919–818.)

[4] Kassán, 1919. június 9-én kelt ítélet K. A. és társa elleni ügyben.

[5] A Kalocsai Forradalmi Törvényszék 143/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. kalocsai törvényszék 1920–1949.)

[6] A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék 1919. június 28-án kelt ítélete. (P. I. Arch. szombathelyi törvényszék 1920–784.)

[7] Miskolcon 1919. május 30-án kelt ítélet M. M. és társai elleni ügyben.

Hasonló álláspontra helyezkedtek a bíróságok abban az esetben is, ha az elkövetett cselekményeknek egészen jelentéktelen volt a társadalmi veszélyessége. A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke például felmentette az árdrágítás bűntettének vádja alól azt a hatgyermekes asszonyt, akinek férje a háborúban eltűnt, s aki 10 csomag gyufát egy koronával drágábban árusított, mégpedig azzal az indokolással, hogy tettét létfenntartása biztosítása végett, árdrágítás célzata nélkül követte el.[8]

A társadalmi veszélyesség fennforgásának mérlegelésénél a forradalmi törvényszékek nem estek túlzásba és liberalizmusba. Például az Egri Forradalmi Törvényszék bűnösséget állapított meg abban az esetben is, amikor a vádlott a direktórium esetleg helytelen intézkedését kívánta önhatalmúlag orvosolni a lefoglalt állatok önkényes értékesítése útján. Megállapította, hogy a vádlott törvényes úton tartozott volna esetleges sérelmének orvoslásáról gondoskodni.[9] Az állampolgári fegyelem meglazításának az útjára tehát nem tévedtek a forradalmi törvényszékek.

A vonatkozó ítéletek nem hivatkoztak, de nem is hivatkozhattak a társadalmi veszélyesség hiányára, hanem rendszerint a szándék, vagy a célzat hiányával indokolták a felmentést. Nem is tehettek mást, hiszen még nem nyert tudományos megfogalmazást az a tétel, hogy a társadalmi veszélyesség a bűncselekmények tényállásának elengedhetetlen sajátossága.

A forradalmi törvényszékek a bűnösség kérdésében az egyéni felelősség alapján állottak. Kollektív felelősséget, vagy objektív felelősségi rendszert nem ismertek. Alaposan vizsgálták a vádlottak szándékát, vagy gondatlanságát. A forradalmi törvényszékek által tárgyalt ügyek túlnyomó többségében az eljárás szándékos magatartás miatt indult. A bíróságok a legprecizebben vizsgálták a szándék fennállását, illetve hiányát, különösen politikai jellegű ügyekben.

Helyes elvek szerint jártak el a forradalmi törvényszékek a gondatlanul elkövethető bűncselekmények pönalizálásánál is. Bár az FKT XLV. számú rendelete szerint a Kormányzótanács vagy a népbiztosok rendeleteinek bármilyen megszegése bűncselekmény volt, a törvényszékek e rendeletek gondatlan megszegése miatt csak akkor állapítottak meg büntető következményeket, ha a kérdéses bűncselekmény gondatlan elkövetésének lehetősége elvileg fennállott. Így

[8] Miskolcon, 1919. június 4-én kelt ítélet T. J.-né elleni ügyben.
[9] Az Egri Forradalmi Törvényszék 80/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. egri törvényszék 1920–804.)

ellenforradalmi jellegű bűncselekmény gondatlan elkövetését soha nem állapították meg, de a fegyverbeszolgáltatási kötelezettség gondatlan megszegése miatt büntetést szabott ki az Egri Forradalmi Törvényszék azzal a munkáltatóval szemben, aki utasította ugyan mezőgazdasági alkalmazottját a neki használatra kiadott fegyverek beszolgáltatására, de utasításának végrehajtását nem ellenőrizte.[10] Vagy például az őrszolgálati kötelesség gondatlan megszegését ugyanúgy bűncselekménynek tekintették a katonai forradalmi törvényszékek, mint a szándékos kötelességsértéseket.

A közönséges bűncselekmények csoportjában a Btk. rendszerével egyezően állapították meg a forradalmi törvényszékek a gondatlanul elkövethető bűncselekmények körét. Gyakori volt tehát a gondatlanságból elkövetett emberölés, vagy súlyos testi sértés miatt a bűnösség kimondása. A vagyon elleni bűncselekmények kategóriájában viszont a lopáshoz és csaláshoz megkívánták a célzat fennforgását, köztulajdon megrongálása esetében viszont gondatlan elkövetés miatt is bűnösséget állapítottak meg.

Minthogy a forradalmi törvényszékek alaposan foglalkoztak a társadalmi veszélyesség, a szándék és a gondatlanság vizsgálatával, természetesen felmerült a büntethetőséget kizáró okok problémája is. Túlmenően azon, hogy a társadalmi veszélyesség generális hiányát beszámítást kizáró oknak tekintették, a Btk.-ban szabályozott speciális büntethetőséget kizáró körülményeket is ilyenként értékelték. A kényszer, a fenyegetés, a ténybeli tévedés büntethetőséget kizáró hatásával viszonylag gyakran találkozhatunk. Nem fordult elő viszont a gyakorlatban az öntudatlan állapot, az elmebetegség miatti felmentés, de ilyen irányú védekezés sem. Nyilvánvaló, hogy e körülmények felmerülése esetén ugyanúgy érdemben foglalkoztak volna azokkal a bíróságok, mint ahogy azt a többi büntethetőséget kizáró okkal tették. A forradalmi törvényszékeknek a büntethetőséget kizáró okokkal kapcsolatos álláspontja azonban a Btk. rendszerének nem egyszerű átvételét jelentette. A forradalmi törvényszékek ezen a téren is áttörték a burzsoá jogfelfogást, éppen a társadalmi veszélyességgel kapcsolatos alapvető álláspontjukból kiindulva. A Btk. 81. §-ának azt a tipikusan formális és merev szabályát ugyanis, hogy „a büntetőtörvény nem tudása, vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki", – nem tették magukévá, hanem alaposan és érdemben megvizsgálták, mert döntő jelentőségűnek tekintették azt, hogy a vádlottak ismerték-e és

[10] Az Egri Forradalmi Törvényszék 48/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. egri törvényszék 1920–2847.)

ismerhették-e azokat a Tanácsköztársaság által kiadott rendeleteket, amelyek büntetőjogi következményeket tartalmaztak. Például a Kiskunhalasi Forradalmi Törvényszék fegyverrejtegetési ügyben érdemben foglalkozott a vádlottnak azzal a védekezésével, hogy azért nem szolgáltatta be fegyvereit, mert az FKT III. számú rendeletéről nem tudott.[11] A Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék izgatás miatt indult ügyben „perdöntő ténynek" tekintette, hogy a vádlott március 23-án tudomást szerzett-e a Tanácsköztársaság megalakulásáról, a „Mindenkihez" szóló proklamáció megjelenéséről.[12] A Rákoscsabai Forradalmi Törvényszék ugyancsak érdemben vizsgálta konkrét ügyben azt, hogy a vádlott a rémhírterjesztést pönalizáló kormányzótanácsi rendeletet ismerte-e.[13] A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék egyik felmentő ítéletét arra alapította, hogy a beszolgáltatást előíró jogszabály a vádlott vöröskatona figyelmét „túlterhelt munkája folytán kerülte el".[14] De büntethetőséget kizáró körülménynek tekintette a Kalocsai Forradalmi Törvényszék a konkrét magatartás társadalmi veszélyességében való tévedést, mert bércsalási ügyben hozott felmentő ítéletének egyik indoka az volt, hogy a vádlottakat a helyi szervek nem világosították fel arról, milyen összegű munkabér illeti meg őket.[15]

A befejezett cselekmény és a kísérlet, a tettesség és a részesség alapvető fogalmait a forradalmi törvényszékek ugyanúgy ismerték, mint jelenlegi jogunk. Szó sem volt tehát a büntetőjogi alapfogalmak jelentőségének elhomályosodásáról, valamiféle alaktalan, szilárd elvi alapokat nélkülöző joggyakorlat kialakulásáról.

Rendkívül haladó elvekkel találkozhatunk a bíróságok büntetés kiszabási gyakorlatában. Jól jellemezte ezt Szirmay István a „Proletárjog" július 12-i számában megjelent cikkében:

„A forradalmi törvényszék sokkal inkább képes individualizálni, sokkal inkább hatja át a javítás, mint a megtorlás szelleme. Az

[11] A Kiskunhalasi Forradalmi Törvényszék 89/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. kalocsai törvényszék 1921–2865.)

[12] A Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék 1919. április 12-i ítélete K. Gy. végardói lelkész elleni ügyben. (P. I. Arch. sátoraljaujhelyi törvényszék 1920–1302.)

[13] A Rákoscsabai Forradalmi Törvényszék 1919. április 23-i ítélete G. I.-né elleni ügyben. (P. I. Arch. pestvidéki törvényszék 1919–3861.)

[14] A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék 143/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. szombathelyi törvényszék 1920–784.)

[15] A Kalocsai Forradalmi Törvényszék 114/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. kalocsai törvényszék 1920–1949.)

ő kezét a büntetés kiszabásánál nem köti egy rosszindulatú, régi 40 éves büntető törvénykönyv, módjában áll egy fillértől egész a halálbüntetésig bármely büntetést kiszabni, egyedül a proletár belátás és mérséklet kell, hogy irányítsa."

A vádlottak egyéniségének beható vizsgálata eredményeként alakítottak ki új büntetéseket is a forradalmi törvényszékek. A kényszermunkáról és a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések gyakori alkalmazásáról az előzőkben már megemlékeztünk. A Szolnoki Forradalmi Törvényszék gyakorlatában azonban találkozhatunk olyan „kényszermunka" alkalmazásával is, amely inkább már javító-nevelő munkának tekinthető, mert a bíróság „az elítéltet arra kötelezte, hogy bizonyos időtartamon át, a munkástanács által kijelölt bármiféle munkát elvégezze. Az elítélt minden második nap a munkástanácsnál jelentkezni s azt igazolni tartozott, hogy hol, kinél, minő munkát végez, ha ezt elmulasztja, újból a forradalmi törvényszék elé kerül".[16] A Budapesti Forradalmi Törvényszék mellett működött kísérleti kriminológiai intézetnél (osztálynál) pedig olyan gyakorlat körvonalai kezdtek kibontakozni, amely büntetés kiszabása helyett egyes vádlottak „társadalmi felügyelet alá helyezésére" irányult. „Ezen eljárás abban állott, hogy a kriminológiai osztály a tettest (aki nem volt pl. megrögzött gonosztevő) valamely munkahelyre, gyakran a csepeli gyárba utalta, az üzem vezetőjét megkereste az iránt, hogy a hozzá utalt egyént fogadja fel és gyakoroljon felette ügyeletet", egyes esetekben pedig „a munkástanács felügyeletére bízták".[17]

A katonai forradalmi törvényszékeknél büntetés kiszabása helyett fegyelmi útra való terelés is előfordult. A Kalocsai Forradalmi Törvényszék három vörös katona szolgálati kötelességszegés miatt indított ügyét a bácskai vörös ezred V. zászlóalj kalocsai parancsnokságához tette át „saját hatáskörben leendő illetékes eljárásra, mert „kisebb fegyelmi vétségek megtorlására a fenti parancsnokság hivatott s egyáltalán nem merült fel olyan körülmény, amely a katonai forradalmi törvényszék intézkedését szükségessé és a Tanácsköztársaság érdekében elengedhetetlenné tenné".[18]

[16] A szolnoki kir. ügyészség 1920. október 21-i El. 60/93. számú jelentéséből. (P. I. Arch. TAGYOB. Igazságügyminisztérium T. 444.)

[17] Dr. Váry budapesti főügyész 1920. október 26-án kelt, „Az Igazságügyi hatóságok személyzetének magatartása az 1918. évi október 31. napja után" című jelentéséből, az előző levéltári jelzet alatt.

[18] Kalocsai Katonai Forradalmi Törvényszék 52–54/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. kalocsai törvényszék 1920–1949.)

A határozott tartamú büntetések felső határát a forradalmi törvényszékek gyakorlata a Btk. 100. §-a szerinti 15 évről 20 évre emelte fel. Erre lehetőség volt az FKT XLV. számú rendelete alapján. A 20 évig terjedő szabadságvesztés-büntetésekkel elsősorban a Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszéknél és a Landler-hadtest bíróságánál találkozhatunk, mégpedig csaknem kizárólag politikai természetű ügyekben. Ezzel szemben az életfogytig tartó szabadságvesztésbüntetések csökkenését tapasztalhatjuk. Ez a körülmény azt bizonyítja, hogy a forradalmi törvényszékek a határozatlan tartamú büntetések elkerülésére törekedtek. Komoly érdeme a forradalmi törvényszékeknek, hogy — a csökkenő tendenciát mutató életfogytiglani fegyház kivételével — az imperialista büntetőjog korábbi és nem egyszer szociális frázisokba öltöztetett érvei ellenére sem alkalmaztak határozatlan tartamú szabaságvesztés-büntetést, és nem szabtak ki dologházat sem. A dologház — mint határozatlan tartamú büntetés — intézményét a burzsoázia az 1913. évi XXI. törvénnyel elsősorban a munkásosztály ellen kívánta alkalmazni. Ezzel magyarázható, hogy a szocialista bíróságok nem éltek e lehetőséggel. Ez rávilágít azokra az indítékokra is, amelyek a munkásbírákat az ítélkezésnél vezették. A burzsoázia formális osztályítélkezését a saját bőrükön tapasztalva, elutasították maguktól a reakciós burzsoá büntetőjogi elveket, nem kívánták ugyanazokat az eszközöket alkalmazni a burzsoáziával szemben, mint amilyenekkel az élt a munkásosztállyal szemben. Jól jellemezte a munkásosztály felfogását az ítélkezésről Bierman István 1919. június 13-án, a Pártkongresszuson tartott felszólalásában: „Hiszen soha a munkásság, a proletariátus nem tud olyan kegyetlen lenni és nem fog tudni olyan kegyetlen lenni a burzsoáziával szemben, mint amilyen volt velünk szemben mindig a burzsoázia és amilyen kegyetlen lenne, ha még egyszer módjában lenne diktatúrát gyakorolni, vagyis ha hatalomra kerülne."[19]

A büntetéskiszabási gyakorlat, amennyiben erre az ügy súlya és természete folytán egyáltalán lehetőség nyílt, általában a szabadságvesztés-büntetések elkerülésére törekedett. A munkásbírák tisztában voltak azzal, hogy a szabadságvesztés önmagában nem alkalmas eszköz a bűnözés üldözésére, sok esetben többet árt, mint használ. A bűnözés alapvető okát ugyanis — helyesen — a megdöntött burzsoá rendszer kizsákmányoló jellegében látták. Ez több ítélet indokolásából is kitűnik. A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék

[19] Dokumentumkötet VI/B. 41. old.

nyomatékos enyhítő körülményként értékelte azt, hogy a vádlott a betöréses lopások háromnegyed részét a múlt rendszer idején követte el. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke bőr elsikkasztása miatti bűnügyben: „a büntetés kiszabásánál figyelembe vette, hogy vádlott a régi rendszer bűnének lett áldozata, mely szerint minimális fizetésű hivatalnokok, hogy megélhessenek, kénytelenek voltak a hivataluknál fogva reájuk bízott dolgokat elvenni, s így létüket bűnös úton fenntartani.[20] Hogy ez a felfogás nem valamiféle szentimentális ellágyulásból, hanem határozott osztályszemléletből eredt, jól tanúsítja, hogy ugyanez a bíróság egy kereskedő elleni ügyben, aki házicselédje ellen erőszakos nemi közösülést követett el, nyomatékos súlyosító körülménynek tekintette, hogy a „vádlott ezen cselekménye által egy teljesen árva, proletár lányt becstelenített meg, s tette beteggé, holott mint háztartásához tartozót, vádlottnak állott volna kötelességében őt idegenek részéről érhető ily irányú támadásokkal szemben megvédeni."[21]

A büntetések javító és visszatartó hatásának növelése érdekében a bíróságok részéről határozott törekvést állapíthatunk meg a bűncselekményt előidéző okok megszüntetésére. A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék észlelve, hogy a vádlott körjegyző bűncselekményét elsősorban az idézte elő, hogy illetményeinek egy részét nem kapta meg, felhívta a járási intézőbizottságot a vádlott sérelmeinek orvoslására.[22] A Tatai Forradalmi Törvényszék vádbiztosa azt tapasztalva, hogy a falusi agitáció helytelen formája is hozzájárult az ellenforradalmi megmozdulás elterjedéséhez, külön átiratban hívta fel a megyei intézőbizottság figyelmét e hiba kijavítására. A Kalocsai Forradalmi Törvényszék miután azt tapasztalta, hogy a vádlottak közötti civakodás könnyen bűncselekmények elkövetésére vezethet, egyik felmentő ítéletében külön felhívta a vádlottak figyelmét arra, hogy minden torzsalkodást elkerülve, „egyakarattal a Tanácsköztársaság érdekében munkálkodjanak".[23]

Az elkövetett cselekmény tárgyi súlya mellett nagy jelentőséget tulajdonítottak a forradalmi törvényszékek a vádlott személyi körülményeinek, a munkához való viszonyának és elsősorban a Tanácsköztársaság iránti hűségének. E körülmények tisztázása érdekében

[20] Kassán, 1919. június 19-én kelt ítélet R. L. és társa elleni ügyben.
[21] Kassán, 1919. június 17-én kelt ítélet P. R. elleni ügyben.
[22] A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék 223/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. zalaegerszegi törvényszék 1919–900.)
[23] A 15. sz. jegyzetben említett ítéletben.

a forradalmi törvényszékek kihallgatták a vádlott közvetlen munkatársait és a szakszervezeti bizalmiakat. A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszékének előbb említett első ítélete például „figyelemmel volt arra, hogy a vádlott becsületére fogadta, miszerint jó proletár ember lesz, hű fia a Tanácskormánynak és hasonló cselekménytől tartózkodni fog". Egy másik ítéletében pedig ugyanez a bíróság „tekintettel volt arra, hogy vádlott szakmájában kiváló munkás s fogvatartásával a köz károsodnék", — s ezért felfüggesztette a kiszabott büntetés végrehajtását.

Nagy figyelmet fordítottak a törvényszékek a vádlottak társadalmi helyzetére, osztályhelyzetére is. Politikai ügyekben jól jellemezte a forradalmi törvényszékek ítélkezését a kaposvári kir. ügyészség jelentésének az a része, amely kiemelte, hogy nem csupán a cselekmény alapján, hanem „a vádlott egyéni, politikai és társadalmi súlyával egyenes arányban szabták ki a büntetéseket".[24]

A büntetőjogi szemléletet emellett egyáltalán nem jellemezte sematizmus, vagy vulgarizmus. A cselekmények társadalmi veszélyességének, vagy a büntethetőséget kizáró körülmények megállapításánál, tehát a bűnösség vizsgálatánál nem a vádlottak osztályhelyzetéből indultak ki a bíróságok. A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke például a kényszer és a tévedés együttes fennforgásának megállapítása mellett mentett fel politikai jellegű cselekmény vádja alól volt magasrangú köztisztviselőt. Ugyanez a bíróság — mint már láttuk — egy órás és ékszerész magatartásával kapcsolatban állapította meg a cselekmény társadalmi veszélyességének a hiányát. Az osztályhelyzetet, a társadalmi helyzetet a büntetés kiszabásánál vették figyelembe és ott sem kizárólag a polgári származásúak terhére és a munkások javára. Munkás származású lumpen-elemekkel szemben nagyon kemény ítéleteket is hoztak a forradalmi törvényszékek és ellenforradalmi jellegű cselekmény, a tanácshatalommal való tudatos szembehelyezkedés esetén önmagában a munkás osztályhelyzetet nem tekintették enyhítő körülménynek. Ugyanakkor politikai jellegű bűncselekmények miatt a legszigorúbb büntetésekkel sújtották a forradalmi törvényszékek a volt földbirtokosokat, tőkéseket, katonatiszteket és köztisztviselőket.

Ez a büntetőjogi szemlélet és ezek az alapelvek vagy teljesen azonosak a Btá. intézkedéseivel, és szocialista bíróságaink által — különösen az 1956. évi ellenforradalom leverése után — követett

[24] P. I. Arch. A. II. 13/44.

büntetőjogpolitikai alapelvekkel, vagy nagyon közel állnak azokhoz. A társadalmi veszélyesség tényállási elemként való fennforgásának megkívánása a Btá. 1. §-ával, a társadalmi veszélyességben való tévedés körül kialakult gyakorlat a Btá. 14. §-ával, a büntetéskiszabási gyakorlat a Btá. 50. §-ával, a határozott tartamú szabadságvesztésbüntetés felső határának húsz évben való megállapítása a Btá. 59. § (2) bekezdésével, a csekély társadalmi veszélyességű cselekmény miatti büntetés kiszabásának mellőzése a Btá. 56. §-ának első fordulatával esik egybe. A büntetések végrehajtásának felfüggesztése terén követett gyakorlat szinte visszatükröződik a Btá. 55. §-ában, a pénzbüntetések és a felfüggesztett büntetések gyakori alkalmazásával pedig jelenlegi bírói gyakorlatunk a forradalmi törvényszékek ítélkezése folytatásának tűnik. Ezekben a kérdésekben a Btá. és jelenlegi bírói gyakorlatunk ugyanúgy forradalmi változást jelent a Btk.-val és az 1945 előtti bírói gyakorlattal szemben, mint amilyen forradalmi átalakulást teremtett a forradalmi törvényszékek gyakorlata 1919-ben. A Btá. megalkotását azonban a felszabadulás utáni öt éves bírói gyakorlat, a szocialista büntetőjog tudományának több mint három évtizedes fejlődése előzte meg, a forradalmi törvényszékek munkásbírái pedig néhány hónap alatt fejlesztették ki azokat az alapelveket, amelyek szocialista büntetőjogunkat ma is jellemzik. Olyan kimagasló eredmény ez, amire nincs több példa a magyar büntetőjog fejlődésében!

Nem véletlenül emeltük ki, hogy ezeket az alapelveket *a munkásbírák* fejlesztették ki. Valamennyi ítéletet, amelyből ebben a fejezetben idéztünk, olyan forradalmi törvényszékek hozták, amelyeknek tagjai kizárólag munkások voltak. Nem szándékosan választottuk ki ezeknek a bíróságoknak az ítéleteit, a szelekciót maga az élet, a tényleges gyakorlat végezte el, s ezt természetesnek tekinthetjük. A jogászok (a kommunista jogászok is) a Btk.-n és az első világháború előtti büntetőjogi iskolák alkotásain nevelődtek fel, amelyek hatása alól teljes egészében nem tudták kivonni magukat. A Tanácsköztársaság idején megjelent büntetőjogi tárgyú cikkeken is erősen érződik az ún. „szabadjogi" és a kriminál-szociológiai iskolák hatása.[25] A bírói

[25] A burzsoá szabadjogi iskola befolyásáról bővebben lásd *Szabó Imre* álláspontját a Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása c. tanulmánykötet (Budapest, 1959.) 28. oldalán. *Kádár Imre* a Jogtudományi Közlöny 1959. évi 9. számában megjelent, Országos Kísérleti Kriminológiai Intézet a Tanácsköztársaságban c. tanulmányában a következőket írja: „Jómagam, akárcsak legtöbb munkatársam, a felemás kriminál-szociológiai és kriminálpszichológiai iskolák neveltjei voltunk".

gyakorlat alapelvei többségükben nem ezeknek a cikkeknek az útmutatása folytán alakultak ki, csupán a büntetés kiszabása körében érezhető befolyásuk. Természetesen nem akarjuk a kommunista jogászok szerepét sem csökkenteni, az ő útmutatásuk jelentős mértékben megerősítette a proletárbíráknak azt a meggyőződését, hogy nem a régi módon és nem a régi szellemben kell ítélkezni, de hogy milyen irányban haladjon az új szocialista ítélkezés, hogy mily alapelvek vezéreljék, ezt elsősorban a tömegek társadalmi igénye, a proletariátus erkölcse és jogtudata határozta meg.[26] S hogy ez mennyire így volt, azt a példaként felhozott ítéletek szövegezési módja is igazolja. Azoknak az ítéleteknek az indokolásai, amelyet proletárbírák hoztak, de jogász jegyzőkönyvvezetők szövegeztek meg, szakmailag precizebbeknek *látszanak*, de elvileg kifogásolhatók. A társadalmi veszélyesség, mint általános tényállási elem hiányában történt felmentéseket általában a bűncselekmény alanyi oldaláról kiindulva indokolták meg, ami a szocialista büntetőjog szempontjából kifogásolható. Ha pedig a tárgyi oldal szempontjából, a jogellenesség hiányával indokolták a felmentést — amint ez az ismertetett fűkaszálás esetében történt —, akkor a Btk. 80. §-ában szabályozott végszükség határainak a kiterjesztésével kísérleteztek, de nem közelítették meg azt a nagyon is kézenfekvő gondolatot, hogy általában nem valósulhat meg bűncselekmény akkor, ha a konkrét magatartás nem sérti a Tanácsköztársaság érdekeit. A Btk. alapos ismeretében viszont csak így lehetett indokolni, mert a Btk. rendszere, a bűncselekmény fogalmának formális meghatározása egyenesen ehhez az indokolási módszerhez vezetett. A nem jogász ítéletszerkesztők által készített indokolások viszont szakmailag pongyolábbnak látszanak, de elméletileg rendszerint helyesek: a társadalmi veszélyesség hiányával kapcsolatosan a felmentéseket azzal indokolták, hogy a vádlottak cselekménye nem ártott a Tanácsköztársaságnak, vagy nem veszélyeztette a tanácshatalmat. Egy pillanatig sem lehet kétséges, hogy a III. Hadtest Forradalmi Törvényszékének jogvégzett jegyzője semmivel sem volt kevésbé lelkes híve a Tanácsköztársaságnak, mint a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék, vagy a zalaegerszegi, gyöngyösi

[26] *Kádár Imre* a 25. lábjegyzetben idézett cikkében nagyon találóan így ír erről: „... nekünk a megindult proletár igazságszolgáltatás gyakorlatából kellett ellesnünk az újtípusú, szocialista kriminológia általános érvényű szabályait; engednünk kellett, hogy a proletárbírák jogérzéke, osztálytudata legyen a tanítónk, ők vegyenek minket — a költő szép szavával — roppant tenyereikre és a maguk képére átgyúrjanak minket".

forradalmi törvényszék jogászilag nem iskolázott jegyzőkönyvvezetője, de az utóbbiak hasonló módon gondolkodván, mint a bírák, jobban, közvetlenebbül és hívebben tudták kifejezni ítélkezésük rugóit, mint a jogász ítéletszerkesztők, akik a Btk. szóhasználatába, rendszerébe és fordulataiba igyekeztek beleépíteni a bírák gondolatmenetét és elhatározásuk indítékait.

El kívánunk kerülni minden túlzást és nem akarjuk a proletárbírák tévedhetetlenségének még a látszatát sem kelteni, ezért két körülményre szeretnénk rámutatni. A forradalmi törvényszékek a burzsoá jogszemléletet áttörni, az új szocialista alapelveket kialakítani főleg azoknál a bűncselekményfajtáknál tudták, amelyeknek tényállását a Tanácsköztársaság új jogszabályai határozták meg. Ezeket a jogszabályokat érezték a sajátjuknak, jól ismerték céljukat, megszületésük körülményeit és hatásukat. Az új jogszabályokkal kapcsolatosan tudták érvényrejuttatni világosan és határozottan a proletariátus erkölcsi és jogi felfogását, mert ezek a proletariátus akaratát világosan, a nép nyelvén fejezték ki. S ez annyira természetes, mint amennyire logikus volt a kommunista jogászok gondolkodásának a Btk.-hoz és a burzsoá büntetőjogi iskolákhoz fűződő kapcsolata.

Végül ki kell emelnünk, hogy a forradalmi törvényszékek nem egycsapásra és nem hibamentesen alakították ki a helyes ítélkezési alapelveket. Amint már említettük, történtek hibák és túlzások mind a pénzbüntetések, mind a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések kiszabásánál. Az egyes bűncselekménycsoportok tárgyalásánál tapasztalni fogunk félresiklásokat a társadalmi helyzet értékelésénél, s aránytalanságokat a büntetés kiszabásánál. Előfordult bizonytalankodás a felmentés, vagy a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés alkalmazása körül. Ezeken az ingadozásokon és hibákon szintén nem csodálkozhatunk. Egyetlen osztály sem alakította ki egyszerre és hibamentesen a saját büntetőjogi ideológiáját. Emellett ezek a hibák épp oly ismerősek, mint a forradalmi törvényszékek által kialakított helyes büntetőjogi alapelvek. Nagyon hasonlítanak bíróságaink mai tévedéseihez. A büntetések felfüggesztésének alkalmazása, a társadalmi helyzet értékelése során elkövetett elsőfokú bírósági tévedéseket ma is gyakran korrigálja a Legfelsőbb Bíróság.

VI.

POLITIKAI TERMÉSZETŰ BŰNCSELEKMÉNYEK

A Tanácsköztársaság idején elkövetett politikai bűncselekményeket a következő fő csoportokra oszthatjuk:

a) ellenforradalmi fegyveres felkelések, vagy azok szítása;

b) megszállt területeken imperialista szervezetekkel való együttműködés;

c) izgatás és rémhírterjesztés;

d) a Tanácsköztársaság intézményeinek és funkcionáriusainak megsértése;

e) fegyverrejtegetés, jogtalan fegyverviselés;

f) önkényes intézkedés és egyéb hivatali bűncselekmények.

E felosztás keretében ismertetjük azokat a politikai jellegű cselekményeket is, amelyeket vörös katonák követtek el, és amelyeket a Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendelete 2. §-ának 1. pontja mint a Tanácsköztársaság külső vagy belső ellenségeivel való összejátszást, illetve egyetértést katonai bűncselekménynek tekintett. E magatartások a szó szoros értelmében nem minősíthetők katonai bűncselekményeknek, és megbontanók a politikai bűncselekmények egységét, ha a katonai bűntettek közt tárgyalnánk őket. Csoportosításunk egyébként jóval kevesebb alaptípust tartalmaz annál, mint amennyit a korábbi tanulmányok feltüntetnek. Ennek több oka is van. Elsősorban az, hogy egyes forradalmi törvényszékek ugyanazokat a cselekményeket más-más módon nevezték el ítéleteikben. Így például egyes bíróságok izgatásnak, mások lázításnak jelölték meg ugyanazt a fajta magatartást, de ugyanilyen cselekménynyel kapcsolatban találkozhatunk – a Kormányzótanács XCIV. számú rendelete 6. §-a 1. bekezdésének általánosító megjelölését használva – a forradalom rendjét sértő bűncselekmény elnevezéssel is. Elhagytuk továbbá a politikai bűntettek közül azokat a katonai bűncselekményeket is, amelyeket 1919 augusztusában, a Peidl-

kormány idején a váci fegyházban készített jegyzékek „ellenforradalmi célzattal elkövetetteknek" tüntettek fel. Ezek a cselekmények valójában nem politikai bűncselekmények voltak, de a proletárdiktatúra bukása után a Peidl-kormány 1919. augusztus 2-án kiadott 3. számú rendeletének alkalmazása érdekében utólag ilyennek tüntették fel őket az elítéltek szabadlábra helyezéséről intézkedő bizottságok. A Peidl-kormány idézett rendelete ugyanis azoknak a szabadlábra helyezését írta elő, akiket politikai természetű bűncselekmények miatt ítéltek el a proletárdiktatúra idején. A bizottságok pedig arra törekedtek, hogy minél több elítélt kerüljön szabadlábra, ezért a szökést, az önkényes eltávozást, a fegyver és a felszerelés elhagyását, a parancs megtagadását ellenforradalmi célból elkövetetteknek jelölték meg.[1] Később, az ellenforradalom nyílt berendezkedése ide-

[1] Az alapul szolgáló jegyzékek egyébként is több tévedést tartalmaznak. Nem a legnagyobb gonddal készítették azokat; így pl. 132. és 133. tételei alatt a T. S. és B. D. elleni ítéleteket a Miskolci Katonai Forradalmi Törvényszék által meghozottaknak tünteti fel, holott ezeket az ítéleteket a III. Hadtest Katonai Forradalmi Törvényszéke hozta Miskolcon. Az ítélethozatal napját is tévesen jelölték meg június 31-ben, mert valójában június 1-én hozták meg mindkét vádlottal szemben az ítéletet. Ugyanennek, a Vácott 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzéknek utolsó, 322. számú tétele az ítélet keltét június 35. (!) napjában jelöli meg. A jegyzékben szereplő azok a „minősítések", amelyek valamely cselekményt „ellenforradalmi célzattal" elkövetettnek tüntetnek fel, gyakran ellentmondóak. Így pl. önkényes eltávozást „ellenforradalmi célzattal" nem lehet elkövetni, mert ez a valóságban annyit jelentene, hogy az elkövető rövid időre azért hagyja el csapattestét, hogy valamely ellenforradalmi megmozdulásban, vagy annak előkészítésében résztvegyen és utána – mintha mi sem történt volna – a katonai szolgálat továbbfolytatása végett visszatér alakulatához. Ez elképzelhetetlen. A bíróságok emellett enyhe büntetéseket szabtak ki az „ellenforradalmi célzattal" elkövetettnek feltüntetett önkényes eltávozások miatt, az esetek többségében hat hónapi börtönt. Hasonló a helyzet az ugyancsak „ellenforradalmi célzattal" elkövetettnek beírt parancsmegtagadások esetében is. A 251–258., 260–264. tételek kivétel nélkül hat hónapi börtönről szólnak. Elképzelhetetlen, hogy ilyen enyhe ítéleteket hoztak volna a katonai törvényszékek, ha valóban ellenforradalmi célból történt volna a parancs megtagadása. Ha pedig összehasonlítjuk ezekkel a tételekkel azokat az ítéleteket, amelyeket a jegyzék nem ellenforradalmi célból elkövetett önkényes eltávozás, vagy parancsmegtagadás miatt meghozottnak tüntet fel, azt tapasztaljuk, hogy ez utóbbiak sem enyhébb büntetésekről szólnak. Ez ugyancsak képtelenség lenne. Vagy: a jegyzék 240. tétele „ellenforradalmi célzattal" elkövetett függelemsértés miatti ítéletet is feltüntet 6 hónapi börtön kiszabása mellett, holott elképzelhetetlen az ellenforradalmi célzat megállapítása függelemsértő magatartásból. A 277. és 278. tétel szesztilalom megszegése és őrszolgálat ellenforradalmi célzattal történő elhagyása miatt kiszabott

jén már alig fordult elő ilyen „minősítés" a szabadítottak jegyzékében, egyszerűen azért, mert nem volt már arra szükség, a cselekmény jellegére tekintet nélkül – néhány kivételtől eltekintve – szabadlábra helyezték az elítélteket, hiszen az ellenforradalmi kormányok alatt már érdemnek számított, ha valakit a forradalmi törvényszékek ítéltek el.

Nem nyitottunk külön alcsoportot a hatóság vagy tagja és közege elleni erőszaknak sem, mert a valóságban az ilyen fellépések csupán mozzanatai voltak egy-egy ellenforradalmi felkelésnek, amelyek nem egy-egy funkcionárius elleni erőszak megvalósítására, hanem a tanácshatalom megdöntésére irányultak, az elkövetők magatartása nem korlátozódott csupán a hatóság elleni erőszakra, hanem az ily erőszak eszközcselekménye volt a rendszer megdöntése végett kirobbant egy-egy ellenforradalmi akciónak.[2] Hasonló a helyzet a politikai gyilkosságoknál is. Ilyenekre ugyancsak az ellenforradalmi felkelések közben került sor.

Szándékosan kerültük a „lázadás és lázítás" meghatározásokat is. Az FKT 1. számú rendeletének 1. §-a más fogalmakat használ, éspedig: 1. a Tanácsköztársaság parancsai, rendelkezései elleni *fegyveres ellenszegülést* és 2. a *felkelésnek* tekintendő ily ellenszegülés *szítását*. A felkelés szítása magában foglalja annak kétféle elkövetési módját: 1. a verbális elkövetést, vagyis a felkelésre irányuló felhívást és 2. a felkelés előkészítését, szervezését, kezdeményezését.

A rémhírterjesztést és az izgatást a vádlottak nagyon gyakran együtt követték el, a rémhírek a legtöbb esetben előkészítői, bevezetői voltak a Tanácsköztársaság megdöntésére utaló további izgató kifejezések használatának. Ezért együttes tárgyalásuk indokolt.

Az önhatalmú intézkedést az FKT XLII. számú rendelete kiemeli a többi politikai bűncselekmény közül; elkövetésük motívuma egé-

3 havi szabadságvesztést tart nyilván. Márpedig *italos állapotban és egyben ellenforradalmi célból* nem lehet az őrszolgálati kötelességszegést elkövetni, ez már teljes képtelenség. – A jegyzékek tehát csak megfelelő kritikai elemzéssel használhatók fel és az eredeti ítéletekkel való összehasonlításuk nélkül nem alkalmasak olyan messzemenő következtetések levonására, mint amilyenekkel a korábbi munkákban találkozhatunk.

[2] Csupán néhány esetben fordult elő hatósági közeg elleni erőszak, amelyet nem valamely ellenforradalmi akcióval kapcsolatban követtek el. A Szirmay István által készített statisztika szerint a Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában mindössze négy ilyen eset fordult elő. Ezek büntetése viszont három hónap alatt maradt, mert nem szerepelnek a már említett jegyzékekben.

szen más, mint az ellenforradalmi cselekményeknek. Rendszerint baloldali túlzásból, vagy anarchikus felfogásból eredtek.

A többi hivatali bűncselekményt rendszerint egyéni túlkapásból, vagy anyagi okokból követték el, de nem volt politikai motívumuk, viszont nehezítették az államapparátus működését és veszélyeztették tekintélyét. Ezért és a hivatali bűncselekmények kategóriájának széttagolását elkerülendő, a politikai természetű bűncselekmények között, de külön fejezetben ismertetjük a hivatali bűncselekmény körüli gyakorlatot.

Ellenforradalmi felkelések és azok szítása

A Tanácsköztársaság elleni fegyveres felkeléseket időrendben s egyben veszélyességük szempontjából is három részre tagolhatjuk. Az elsőbe: az április közepéig vidéken, elsősorban a demarkációs vonal közelében lefolyt akciók tartoznak. Ezek vezetői és résztvevői ellen a helyi forradalmi törvényszékek jártak el. A felkelések második, a korábbinál sokkal szervezettebb csoportját azok a megmozdulások képezik, amelyek összefüggésben állottak az imperialista csapatok április 16-án megindult offenzívájával és részben arra támaszkodva elsősorban a Vörös Hadsereg hátában törtek ki. Ekkor már nagyobb létszámú fehér gárdák megszervezésével és tervszerű katonai irányításával találkozhatunk. Ezek a megmozdulások már jóval veszélyesebbek voltak az április közepéig lezajlottaknál, és többségükben már nem a forradalmi törvényszékek ítélkeztek ezek résztvevői felett, hanem a rögtönítélő bíróságok, valamint a Szamuely Tibor elnökletetével működött különleges rögtönítélő bíróság. Ugyanezek a bíróságok vonták felelősségre azokat a vádlottakat is, akik a dunántúli ellenforradalmi felkelésekben vettek részt, amelyekre ugyancsak hatást gyakorolt az imperialista csapatok támadása, de részben összefüggésben állottak azzal a vasutassztrájkkal is, amely a Vörös Hadsereg északi hadjáratát kívánta megbénítani. Ezek az ellenforradalmi felkelések azonban még mindig vidékre korlátozódtak.

A megmozdulások legveszélyesebbjei azok voltak, amelyek csaknem egyidőben robbantak ki a fővárosban és vidéken, s amelyek centrumát a június 24-i budapesti puccskísérlet képezte. Ekkor vidéken erősen felfegyverzett fehérgárdák léptek akcióba, Budapesten pedig monitorok is részt vettek a puccskísérletben és a Vörös Hadsereg egyes alakulatait igyekeztek jobboldali szociáldemokrata jel-

szavak hangoztatásával megtéveszteni és elkendőzni a felkelés ellenforradalmi jellegét.

Ügyszólván valamennyi jelentősebb ellenforradalmi akcióra jellemző, hogy központilag szervezték és irányították. Az első akciókat Budapestről a Gazdaszövetség kezdeményezte, a későbbi és veszélyesebb megmozdulások szervezeti központja részben Bécsben, részint a fővárosban volt.

Az első időszakban a bűnüldözés komoly gyengéjének minősíthető, hogy csak a lezajlott és levert felkelések után jöttek rá a szervezkedés nyomára. Ezért, bár a szervezkedés időben megelőzte a felkeléseket, az ítélkezés az első hónapban kizárólag a felkelések tényleges vezetői és résztvevői ellen irányult és csak április végén került sor szervezkedés miatti felelősségrevonásra.

Az első ellenforradalmi szervezkedés 1919. március 29-én kezdődött Budapesten az országos Gazdaszövetségben. Itt elhatározták, hogy április 6-án és 7-én egyszerre több helyen, elsősorban Beregszászon, Csapon és Sárospatakon ellenforradalmi felkeléseket robbantanak ki, és mindegyik városba megbízottakat küldtek ki a felkelés előkészítésére. A sárospataki megbízottak B. A. és L. I. kulákok voltak. B. A. egyébként vörös katona volt és Herczegkúton 20—30 főnyi fegyverest szervezett be, majd „közeledést kísérelt meg a pataki Vörös Őrséghez oly célból, hogy ez fegyvereit önként kiszolgáltassa, ő pedig elcsapja, esetleg letartóztassa a sárospataki direktóriumot". B. A. biztosra vette a Vörös Őrség csatlakozását és az összeesküvő társaival megbeszélt időpont előtt egy órával, április 7-én reggel 8 órakor bevonult Herczegkútról Sárospatakra fegyvereseivel s belekötött a Vörös Őrségbe. A Vörös Őrség azonban letartóztatta B. A.-t, aki erre egy vörös őrt agyonlőtt, kettőt pedig súlyosan megsebesített. A Vörös Őrség pillanatok alatt szétverte B. A. fegyvereseit, s az akció három vezetőjét elfogta. A három elfogott ellenforradalmárt a Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék elé állították, amely április 7-én és 9-én tárgyalta ügyüket, és B. A., valamint R. J. vagyonos gazdálkodókat halálra, L. I. ugyancsak vagyonos gazdálkodót pedig öt évi fegyházra ítélte. A halálos ítéleteket azonnal végrehajtották.[3]

[3] A sátoraljaújhelyi események lefolyását és a forradalmi törvényszék ítéleteinek adatait a sátoraljaújhelyi kir. törvényszék 1799/1920. számú ítélete tartalmazza. Ez az ítélet is kiemelte, hogy az ellenforradalmi szervezkedés Budapesten, 1919. március 29-én a Gazdaszövetségben kezdődött meg. (P. I. Arch. sátoraljaújhelyi törvényszék 1920—1799.)

A sárospataki felkeléssel egyidőben, ugyancsak április 7-én a Sopron megyei Füles községben Sz. A. plébános „a szószéken nyíltan a vörös uralom ellen prédikált, a lakosságot arra biztatta, hogy fegyveresen álljon ellen és ne eresszék be a vörösöket a községbe. A lakosság ennek hatására a járási politikai megbízottat nem engedte szóhoz jutni, hanem véresre verte és az emiatt kiküldött vöröskatonaság ellen fegyveresen ellenszegült". Ennek a fegyveres ellenszegülésnek a leverése után a Soproni Forradalmi Törvényszék Zsitvay Lajos elnökletével a helyszínen, Füles községben tartotta meg a tárgyalást április 9-én és ugyanaznap — a sátoraljaújhelyi ítélettel egyidőben — halálra ítélte Sz. A.-t. Az ítéletet Sopronban, április 10-én hajtották végre.[4]

E két megmozdulással majdnem egyidőben, április 6-án Dömsöd községben V. B. malomtulajdonos földbirtokos társaival és a vagyonos parasztokkal ugyancsak felkelést szervezett a helyi direktórium ellen, s annak elnökét agyonverték. Ebben az ügyben — Pest megyei cselekményről lévén szó — a Budapesti Forradalmi Törvényszék járt el és április 22-i tárgyalásán V. B. malomtulajdonost, ifj. D. S., P. G. és F. M. földbirtokosokat golyó általi halálra, további hét vagyonos gazdálkodót pedig 5—20 évi fegyházbüntetésre ítélt.[5] A Kormányzótanács — V. B. kivételével — megkegyelmezett a halálraítélteknek.

Ezek az első ellenforradalmi kísérletezések azt tanúsítják, hogy a földbirtokosok és a kulákok rendkívül alábecsülték a Tanácsköztársaság erejét. Abban bíztak, hogy vidéken, ahol a nagyipari munkásság aránylag kisebb létszámú, könnyen meg tudják dönteni a helyi tanácsok hatalmát. E kezdeményezések erélyes és gyors elfojtása és a vezetőik elleni határozott és kemény ítélkezés alaposan elhervasztotta az ellenforradalmárok reményeit, néhány hétig semmiféle újabb próbálkozással nem találkozhatunk és külső beavatkozásra, az imperialista csapatok támadására volt szükség ahhoz, hogy a megdöntött uralkodó osztályok ismét fegyveres felkelést merjenek indítani. Az imperialista román hadsereg offenzívája megindulásának úgyszólván első napjaiban azonban mind a burzsoázia, mind a föld-

[4] A soproni kir. ügyészség 1920. szeptember 1-i jelentése szerint. Ez a jelentés ugyancsak igazolja, hogy a plébánosnak nagyon komoly ellenforradalmi tevékenysége volt. (P. I. Arch. II. 13/47.)

[5] A Vörös Újság, 1919. április 24-i száma „Ítélet a dömsödi ellenforradalmárok ügyében" c. tudósítása közli az ítélet lényeges részeit. Azonosan rögzíti az eseményeket a budapesti büntető törvényszék B. 10.303/1919/11. sz. ítélete. Ennek meghozatalakor még megvolt a Budapesti Forradalmi Törvényszék ítélete a főtárgyalási jegyzőkönyv mellékleteként.

birtokosok, mind a volt magasrangú állami tisztviselők és katonatisztek alaposan kimutatták foguk fehérjét. Elsősorban a régi közigazgatás és karhatalom korábbi vezetői léptek akcióba.

A nagyváradi csendőrszárny parancsnokság és Jeszenszky mátészalkai szolgabíró már április 19-én, az offenzíva harmadik napján körtáviratban értesítette körzetének vezetőit, hogy a Kormányzótanács megszűnt, a közigazgatást ismét a szolgabírói hivatalok vették át. A főszolgabíró felhívta a régi elöljáróságokat, hogy azonnal foglalják el a helyüket, mindenütt szüntessék meg a direktóriumokat, helyezzék vissza állásukba a régi tisztviselőket és akadályozzanak meg minden kommunista mozgalmat.[6]

A mátészalkai főszolgabíró körtávirata nyomán J. A. dolhai szolgabíró és P. J. szatmárcsekei megyei tisztviselő hozzákezdett a kiadott utasítások végrehajtásához. A helyi direktóriumok elnökét, több tagját letartóztatták, meghagyták a csendőrségnek, hogy a tanácshatalom megdőlése folytán a régi rendet állítsa vissza és minden népgyűlést betiltottak. Az ellenforradalmárok azonban elsietve léptek akcióba. A beregszászi Vörös Őrség gyorsan közbelépett, a csendőrség fegyveres fellépését leverte és az ellenforradalom két vezetőjét a Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék elé állították. A Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék – akárcsak április 7-én és 9-én – minden huzavona és habozás nélkül halálraítélte a két exponált ellenforradalmárt és az ítéleteket április 22-én, meghozatala napján végre is hajtották.[7]

Április 21-én az ország egészen más részében, Alsólendván hasonló ellenforradalmi megmozdulás tört ki. Itt az ellenforradalmárok a román offenzíva hatására az imperialista jugoszláv csapatokkal vették fel az érintkezést, elhíresztelték azt a valótlan hírt, hogy Alsólendvára négy zászlóalj jugoszláv katonaság vonult be ágyúkkal. Az ellenforradalmárok Alsólendván megszállták a középületeket, a direktórium tagjait letartóztatták. A vörös katonaságot azonban a hazug hír nem tévesztette meg, gyorsan leverték az ellenforradalmi akciót, 18 vezetőjét letartóztatták és Zalaegerszegre szállították be. A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék régi jogász elnöke és vádbiztosa azonban meghátrált feladata elől, mindketten lemondottak. Ezért a Budapesti Forradalmi Törvényszék ítélkezett felettük május 21-én és 28-án, s F. B., valamint S. J. vádlottakat halálra, további

[6] A Népszava 1919. április 26-i számában az Árulás című cikk közli az események részleteit.
[7] A 3. lábjegyzetben közölt ítélet megállapításai alapján.

8 vádlottat pedig 10-től 20 évig terjedő fegyházra ítélte. Ezeknek a halálos ítéleteknek a végrehajtására azonban a Kormányzótanács kegyelme folytán nem került sor.[8]

A román fronton bekövetkezett ellenforradalmi árulások és az ellenforradalmi felkelések egyre veszélyesebbé válása folytán a Forradalmi Kormányzótanács megbízta Szamuely Tibort a tiszántúli Vörös Hadsereg mögötti területen a rend és a fegyelem fenntartásával, és felhatalmazta, hogy evégett akár a forradalmi törvényszék mellőzésével is vegyen igénybe bármilyen rendkívüli eszközöket.[9]

E különleges megbízás alapján adta ki Szamuely Tibor április 23-án ismert I. számú parancsát, amelyben világosan leszögezte: „Aki a proletariátus hatalma ellen emeli fel kezét, aki nyílt, vagy rejtett úton ellenforradalmat szít, vagy elősegít, illetve elhallgat, aki a Forradalmi Kormányzótanács és hadsereg főparancsnokság minden rendelkezéseit végre nem hajtja, az saját halálos ítéletét írja alá. Az ítélet végrehajtása a mi feladatunk. A rend fenntartására, minden ellenforradalmi megmoccanás csírájában való elfojtására nem fogok visszarettenni semmiféle eszköztől".[10]

A volt földesurak, dzsentrik, magasrangú katonatisztek számára azonban ez a parancs nem volt elég hatásos. Május 1-én, a román hadsereg nyomásának erősödésével egyidejűen 180–200 főnyi fehérgárdát szerveztek és azzal május 1-én 24 óra tartamára elfoglalták Szolnokot, a direktórium több vezetőjét és számos kommunistát azonnal letartóztattak, közülük többet súlyosan bántalmaztak és meg is gyilkoltak.[11] Ez az ellenforradalmi puccs azonban mindössze 24 órára járt sikerrel. A Vörös Hadsereg – Szamuely vezetésével – véres utcai harcokban visszafoglalta Szolnokot; a fehér gárda egy része átmenekült a Tiszán, több vezetőjét és résztvevőjét azonban elfogták. Ezek felett a keleti front Rendkívüli Rögtönítélő Bírósága ítélkezett, s statáriális úton halálra ítélte és kivégeztette ennek a román offenzívára támaszkodó, szervezett és rendkívül véres ellenforradalomnak a vezetőit, szervezőit és az abban fegyveresen részt vett vádlottakat.[12]

[8] A budapesti kir. büntető törvényszék B. Kgy. 4586/1920. számú ítélete és a zalaegerszegi kir. ügyészség 1920. szept. 5-i jelentése szerint. (P. I. Arch. A. II. 13/49.)
[9] Dokumentumkötet VI/A. 288. oldal.
[10] Dokumentumkötet VI/A. 299. és 300. oldal.
[11] A Népszava 1919. május 6-i számának A magyar burzsoázia orvtámadása Szolnok ellen című cikke részletesen közli az eseményeket.
[12] A Vörös Őrség jelentése a szolnoki ellenforradalmi lázadásról. Dokumentumkötet. VI/A. 417. és 418. old.

A román offenzívával és a Tanácsköztársaság nehéz katonai helyzetével állottak összefüggésben azok az ellenforradalmi próbálkozások is, amelyek május elsején, vagy első napjaiban az ország több részében törtek ki. Közülük veszélyesebbnek tekintendő a május 1-i gyöngyösi megmozdulás, amelyet Cs. A. huszárszázados és W. I. kereskedő vezetett. A huszárszázados az egyik szomszéd község: Gyöngyöshalász Vörös Őrségét az általa szervezett fehér gárdával lefegyverezte, így nagyobb mennyiségű fegyvert szerzett és a fehér gárda élén a tanácsháza elé vonult, ahol több direktóriumi tagot elfogtak, súlyosan bántalmaztak. A felkelés leverése után annak két vezetőjét a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék elé állították, amely Nemecz József elnökletével május 7-én mindkettőjükkel szemben halálos ítéletet hozott, s azokat még aznap végrehajtották. A Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék halálra ítélte még K. L. főhadnagyot és K. J. gyöngyösi lakost (foglalkozása nem ismeretes, valószínűleg vagyonos földműves volt). Az előbbiről tudjuk, hogy „négy lovas élén a városházára tartott teljesen felszerelve, a régi kardbojt volt a szuronyán és tiszti sapkarózsa volt a sapkáján"; K. J. konkrét cselekménye a töredékes iratokból nem derül ki. E két vádlottnak azonban sikerült megszöknie, úgyhogy az ítéletet nem lehetett végrehajtani, később pedig Böhm Vilmos mindkettőnek megkegyelmezett.[13]

Május 1-én Egerben is hasonló ellenforradalmi felkelés zajlott le. A direktórium több tagját és más vezetőket letartóztatták és súlyosan bántalmazták. Ez akció leverése után az Egri Forradalmi Törvényszék több vádlottat 5 évi fegyházra, illetve 10 évi kényszermunkára, egy 18 éves vádlottat – B. S.-t – pedig halálra ítélt; B. S. nemcsak tevékenyen vett részt az ellenforradalmi felkelésben, hanem Somosi János tanácsfunkcionáriust súlyosan bántalmazta, rá is lőtt, úgyhogy csak a lakosság közbelépése mentette meg Somosit. B. S. büntetését, a vádlott fiatal korára tekintettel, maga az ítélet 15 évi kényszermunkára változtatta át.[14] Május 5-én Zala megyében,

[13] Nemecz Józsefnek, a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék elnökének 1919. május 8-i jelentése; Bodnár Imre vádbiztosnak Böhm Vilmoshoz küldött átirata; a Hadseregfőparancsnokság 126 95 11 3/20 m = 218 hfp. távirata. (P. I. Arch. Egri törvényszék 1919–1616., 1919–1920.) K. L. vallomása. (P. I. Arch. A. II. 8/44.)

[14] Az Egri Forradalmi Törvényszék 206/1919. számú, június 13-án kelt két ítélete. (P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2895. sz. alatt. A két ítéletet a Függelék közli.)

Csabrendeken tört ki ellenforradalmi megmozdulás, amelynek résztvevői komoly mennyiségű fegyverrel és lőszerrel rendelkeztek.

Mind a csabrendeki, mind a gyöngyösi és az egri megmozdulás központi elgondolás, irányítás, hasonló eszközök igénybevételével, úgyszólván közös receptre zajlott le. Az ellenforradalom vezetői elsősorban elterjesztették azt a hazugságot, hogy a Tanácskormány megbukott, hogy Budapesten új, polgári kormány alakult, – majd félreverték a harangokat, kitűzték a fehér zászlót, a vörös zászlót pedig eltávolították. A fehér gárda mindenütt a tanácsháza elé vonult, a Vörös Őrséget lefegyverezték, a direktórium tagjait letartóztatták, s néhány órára, vagy egy napra megszerezték egy-egy helyen a hatalmat. A Kormányzótanács felismerve, hogy központilag irányított akciókról van szó, úgy rendelkezett, hogy minden olyan ügyet, amelynek nemcsak helyi jelentősége van, a Budapesti Forradalmi Törvényszék tárgyalja. Ez a magyarázata, hogy a csabrendeki ellenforradalmárok ügyét már a Budapesti Forradalmi Törvényszék tárgyalta: három földbirtokost halálra, egyet 20 évi, hármat 15 évi, kettőt 10 évi, egyet 5 évi fegyházra, hármat pedig 3 évi felfüggesztett fegyházbüntetésre ítélt. A halálos ítéleteket azonban meghozataluk napján életfogytiglani fegyházra változtatta át a Kormányzótanács a beadott kegyelmi kérvények folytán.[15]

A május első napjaiban megkísérelt ellenforradalmi felkelések gyors és erélyes leverése, valamint a rögtönítélő bíróságok és a forradalmi törvényszékek határozott ítélkezése nem is volt hatástalan. Május végéig mindössze egy komolyabb ellenforradalmi akciót kíséreltek meg, éspedig május 20-án és 21-én Esztergomban. Sz. I., az esztergomi Vörös Őrség korábbi parancsnoka, akit anyagi visszaélései miatt leváltottak, és letartóztatását is elrendelték, „elhatározta, hogy a direktóriumot elfogatja, a proletárdiktatúrát megdönti és a hatalmat saját kezébe összpontosítja". Több személyt már le is tartóztattak, de Szentey Sándor belügyi népbiztossági politikai megbízott felfegyverezte a munkásságot és Sz. I. 150 főnyi ellenforradalmi gárdáját megfutamította. Sz. I. fegyvereseinek egy részével, a párkányi hídon át az imperialista csehszlovák csapatokhoz csatlakozott, és rábírta azokat a város megtámadására. Esztergom felfegyverzett munkássága azonban a párkányi hídon visszaszorította a csehszlovák

[15] A Budapesti Forradalmi Törvényszék ítélete és a kegyelem tárgyában beadott kérvény folytán tartott tárgyalás jegyzőkönyve. (P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1920–926. Az ítélet és a kegyelmi ülésről készített határozat a Függelékben közölve.)

csapatokkal egyesült ellenforradalmi gárdát. Sz. I. a csehszlovák csapatokkal együtt elmenekült, alvezéreit azonban elfogták és az Esztergomi Forradalmi Törvényszék elé állították, amely május 29-én négyet halálra, kettőt pedig 20 évi fegyházra ítélt közülük. A táviratilag beadott kegyelmi kérvények folytán az Igazságügyi Népbiztosság felfüggesztette az ítéletek végrehajtását, felkérte az iratokat; a Kormányzótanács két vádlottnak megkegyelmezett, a másik kettőn azonban június 10-én Esztergomban végrehajtották az ítéletet.[16]

A Dunántúl déli és nyugati részén június elején lezajlott puccskísérletek részben az imperialista jugoszláv hadsereg beavatkozására számítottak, részben pedig az Ausztriában megszervezett (és a civilbe öltöztetett osztrák katonaságot is magában foglaló) fegyveres erőre támaszkodtak. A dunántúli akciók, a vasutassztrájkkal együttműködve, meg akarták akadályozni az északi hadjárat során előrenyomuló Vörös Hadsereg utánpótlását s egyben a főváros élelmiszerellátását is. A dunántúli ellenforradalmárok arra számítottak, hogy a jugoszláv és az osztrák katonaság segítségével először a Dunántúl nagy részén, majd a fővárosban is meg tudják dönteni a tanácshatalmat. Hogy ezek a próbálkozások milyen szoros kapcsolatban állottak az Ausztriában szervezkedő ellenforradalmárokkal, azt világosan mutatja a vendek által lakott területen, Muraszombaton kitört nagyarányú puccskísérlet. Ez az eddig még alig feltárt, ún. „vend ellenforradalom" különleges helyet foglal el valamennyi puccskísérlet között. Ez volt ugyanis az egyetlen, amelynél külföldi állam hadserege és tisztjei alkották a megmozdulás fő erejét.

Muraszombaton részletesen és pontosan megtervezett ellenforradalom zajlott le. Az ottani ellenforradalmi érzelmű vörös őrök egy Tkalecz nevű volt főhadnagy vezetésével, az osztrák ellenforradalmárokkal történt megegyezés után, kisebb, 10–15 főnyi őrsökre osztották szét a Tanácsköztársasághoz hű vöröscsapatok tagjait. Ezután egy osztrák vadászfőhadnagy és egy hadnagy vezetésével Ausztriából bevonult 200 főnyi civilbe öltözött osztrák katonaság ágyúüteggel, aknavetőkkel és több gépfegyverrel felszerelve. Erre a fegyveres erőre támaszkodva május 30-án kikiáltották a „szocialista" vend köztársaságot és proklamálták annak elszakadását a Magyar Tanácsköztársaságtól. Erről a Külügyi Népbiztosságot távirati úton azzal értesítették, hogy elhatározásuk a népek önrendelkezési jogán alapul, és hogy jószomszédi viszonyt kívánnak fenntartani a Magyar Tanácsköztársasággal. Egyidejűleg kérték a magyar katonaság kivonását a „vend köztársaság" területéről, azzal a nem is leplezett fenyegetéssel, hogyha ez nem történnék meg, a külföldi imperialista államok segítségét fogják igénybe venni.

A valóságban természetesen először igénybe vették az osztrák katonai segítséget és csak utána kiáltották ki a „vend köztársaságot". A kis őrsökre elosztott vörös katonaságot könnyen lefegyverezték, majd magas, napi 30 korona zsoldot ígértek annak, aki belép az új „szocialista köztársaság" hadseregébe. Aki viszont erre nem volt hajlandó, azt a „köztársaság" területének az elhagyására kötelezték. A Vörös Hadsereg és Vörös Őrség vend nemzetiségű tagjai a hangoztatott szocialista frázisoktól megtévesztve, csatlakoztak az általuk fel nem ismert ellenforradalomhoz, a többiek azonban a Vörös Hadsereg északabbra állomásozó egységeihez vonultak át.

A szombathelyi és zalaegerszegi forradalmi katonai egységek egy nap alatt szétverték az „önálló szocialista vend köztársaságot", amelynek vezetői – miután sikertelenül kísérelték meg a jugoszláv katonai egységeket fegyveres beavatkozásra bírni – az osztrák katonasággal együtt Ausztriába menekültek.[17]

A most ismertetett ellenforradalmi kísérlet nagyobb katonai erőket vont el Szombathelyről és Zalaegerszegről, ami megkönnyítette azokat az ellenforradalmi akciókat, amelyek Szombathely, Sopron és Kőszeg környékén törtek ki volt földbirtokosok, magasrangú katonatisztek vezetésével, akik közül több a Vörös Őrségbe vagy a Vörös Hadseregbe is befurakodott és ott bomlasztó tevékenységet fejtett ki. Ezeknek az ellenforradalmi megmozdulásoknak és a velük egyidőben kezdeményezett vasutas sztrájknak a hatására a Kormányzótanács június 7-én az egész Dunántúlt hadműveleti területté nyilvánította, elrendelte a vasútra, a postára és a távirdára az ostromállapotot, és Szamuely Tibort, Jancsik Ferencet, Vántus Károlyt bízta meg a rend helyreállításával és fenntartásával.

A dunántúli ellenforradalmi próbálkozások – a muraszombati kivételével – a május első napjaiban lefolyt puccskísérletekhez hason-

[16] Pestvidéki kir. büntetőtörvényszék B. VI. 1622/1921/5. számú ítélete szerint. (P. I. Arch. A. II. 12/453.)

[17] A vendvidéki ellenforradalom adatait a vasmegyei direktórium által Szombathelyen 1919. június 9-én felvett jegyzőkönyvek, és a Külügyi Népbiztossághoz intézett távirat hivatalos másolata alapján közöljük. (P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–784.) Ugyanitt található Udvaros politikai megbízott által a szombathelyi direktóriumhoz küldött távirat, amely a jegyzőkönyvekkel egyezően ismerteti az eseményeket. A Külügyi Népbiztossághoz intézett távirat szövegét a Függelék közli.

lóan zajlottak le. Az ellenforradalmárok itt is elhíresztelték, hogy a Tanácskormány megbukott, hogy polgári kormány alakult, a harangokat itt is félreverték, a vörös zászlót több helyen letépték, kitűzték a fehér zászlót és a már korábban megszervezett fehér gárda megkísérelte a direktórium tagjainak letartóztatását, több helyen sikerrel.

Ezek a kísérletek azonban ugyanúgy, mint a felvidéki akciók, eredménytelenek maradtak. Elsősorban Szamuely Tibornak köszönhető e megmozdulások gyors katonai leverése és a főbűnösök feletti határozott, keménykezű, gyors ítélkezés.

De kivették részüket az egyes kisebb körzetre kiterjedő dunántúli ellenforradalmi megmozdulások elleni megtorlásból a forradalmi törvényszékek is. A Tatai Forradalmi Törvényszék statáriális jogkörben eljárva, június 5-én halálra ítélte W. A. plébánost, aki Császár községben szított ellenforradalmi felkelést, az abban részes 23 parasztot pedig 1-től 5 évig terjedő fogházbüntetésre és 500 koronától 10 000 koronáig terjedő pénzbüntetésre ítélte. A 23 vádlott fogházbüntetését azonban felfüggesztette a Törvényszék „azzal a megjegyzéssel, hogy a legcsekélyebb bűncselekmény elkövetésével a büntetés azonnal hatályba lép".[18] A Szekszárdi Forradalmi Törvényszék, ugyancsak rögtönítélő bíróságként, a tolnatamási fegyveres felkelésben való részvétel miatt egy községi rendőrt, egy mészárost és egy asztalosmestert ítélt halálra.[19] Mind a tatai, mind a Szekszárdi Forradalmi Törvényszék által hozott halálos ítéleteket azonnal végrehajtották. Részt vett az ítélkezésben a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék is, amely a környékbeli ellenforradalmi felkelés 13 vádlottját másfél évtől – hat évig terjedő fegyház-, illetve börtönbüntetésre ítélte.

A dunántúli ellenforradalmi megmozdulások gyors leverése és a tettesek ellen alkalmazott kemény megtorlás folytán az ellenforradalom belátta, hogy a vidéki akciók egyedül nem lehetnek eredményesek. Arra törekedett tehát, hogy a fővárosban és vidéken egy időben robbantson ki a korábbinál jóval szervezettebb, nagyobb katonai erőkre támaszkodó akciót. Így következett be alapos előkészítés és szociális frázisok hangoztatása mellett a június 24-i budapesti ellenforradalmi puccs-kísérlet. Ezzel egyidőben Kalocsán és környékén, Dunaföldvárott, Pakson, Faddon, Ráckevén, Tolnán és Egerben tört

[18] P. I. Arch. A. II. VIII. 57.
[19] Szekszárdi kir. ügyészség 1920. november 2-i jelentése. (P. I. Arch. A. II. 13/48.)

ki ellenforradalmi felkelés. A Duna–Tisza közi ellenforradalmi akciót a Szamuely Tibor parancsnoksága alatt álló katonai erő gyorsan leverte, annak ellenére, hogy pl. Kalocsán ágyúkkal és gépfegyverekkel is fel voltak fegyverezve az ellenforradalmárok. Szamuely Tibor ez alkalommal is a korábbihoz hasonló határozottsággal és eréllyel, statáriális úton ítélkezett a harcok során fegyveresen elfogott ellenforradalmárok felett. Hasonló erély jellemezte a június 20–21-i ráckevei fegyveres ellenforradalom vezetői felett ítélkező Csepeli Forradalmi Törvényszéket is, amely rögtönítélő jogkörben június 29-én 3 ellenforradalmárt: egy kulákot, egy főhadnagyot és egy csendőrőrmestert ítélt halálra. Újpesten június 25-én 3 ellenforradalmárt, Tolnán pedig (a Szekszárdi Forradalmi Törvényszék statáriális úton) a faddi ellenforradalom miatt 2 ellenforradalmárt ítéltek halálra. Valamennyi ítéletet végrehajtották.[20]

A június 24-i budapesti ellenforradalmi kísérletet széleskörű, szervezett agitáció, rémhírterjesztés, pogromra való izgatás előzte meg, amelybe a klérus is bekapcsolódott. Emiatt a Kormányzótanács június 23-án Haubrich Józsefet Budapest és környéke területére statáriális jogkörrel megbízta az ellenforradalmi mozgalmak leküzdésével. Haubrich azonnal kiadta statáriális rendeletét, amely rögtönítélő eljárás alá vonta a Tanácsköztársaság és intézményei elleni gyülekezést, bujtogatást vagy cselekményt, továbbá a felekezeti és a faji izgatást. Ez a magyarázata annak, hogy a június 24-i budapesti puccskísérlet elkövetői felett nem a Budapesti Forradalmi Törvényszék, hanem a rögtönítélő bíróság ítélkezett, amelynek elnöke Kiss Miklós városparancsnok lett. A vádlottak többsége magasrangú katonatiszt volt, köztük a Ludovika Akadémia több tanára, őrnagyok, századparancsnokok. A Budapesti Rögtönítélő Bíróság két hétig tárgyalta az ügyet, és első ítéleteit (köztük két halálos ítéletet) július 3-án, további 9 halálos ítéletet pedig július 8-án hozott meg. A 11 halálraítélt közül 9 katonatiszt volt; 78 vádlottat 6 hónaptól – életfogytig terjedő kényszermunkára, 254 ludovikás növendéket pedig internálásban eltöltendő nevelő munkára ítélt a bíróság. A rögtönítélő bíróság ítélete nem volt kifogásolható, a halálos ítéletek végrehajtását azonban megakadályozta a Kormányzótanács CXXVII. számú rendelete, amelynek megjelenésekor – amint az ítéletekből is megállapítható – már eltelt 48 óra az ítéletek végrehajtása nélkül, tehát

[20] Pestvidéki kir. büntető törvényszék B. VII. 1479/1920/11. számú ítélete szerint. (P. I. Arch. A. II. 12/319. és a szekszárdi kir. ügyészségnek a 19. jegyzetben említett jelentése.)

a halálos ítéletek automatikusan életfogytiglani fegyház-büntetéssé változtak át. Az FKT CXXVII. számú rendeletének demoralizáló hatására már rámutattunk; nem árt azonban megemlíteni, hogy a július 3-án halálra ítéltek egyike Grassy József főhadnagy volt, az a Grassy József, aki e kegyelem nélkül nem lehetett volna 1942-ben az újvidéki vérengzés fő irányítója.[21]

A fegyveres felkelések miatt hozott számos ítélettel szemben csak egy olyan büntetőügy iratait találtuk meg, amelyet ellenforradalmi felkelés előkészítése, szervezése miatt indítottak. Április 20-a körül a Belügyi Népbiztosság politikai osztálya nagyobb arányú szervezkedést leplezett le, amelynek vezetője dr. S. J. ügyvéd és N. D. detektívfelügyelő volt. Rajtuk kívül műegyetemi- és joghallgatók, több volt tényleges katonatiszt és rendőrfogalmazó vett részt a szervezkedésben. Ennek a teljesen megszervezett ellenforradalmi akciónak a szálai a vidéki városokba, sőt a demarkációs vonalon túlra is kiterjedtek. A szervezet komoly fegyver- és lőszerkészlettel is rendelkezett. Irányítása a Bécsben megjelenő, Magyar Futár című reakciós laptól indult ki. A szervezkedés letartóztatott vezetői felett a Budapesti Forradalmi Törvényszék április 22-én ítélkezett. A bíróság nyolc vádlottat halálra ítélt, de a Kormányzótanács — dr. S. J.-t és N. D.-t kivéve — hat elítélttel szemben kegyelmet gyakorolt és ezek halálbüntetését életfogytiglani fegyházra változtatta át.[22] Ez a szervezkedés egyébként csak egyik része volt a Dormándi Géza alezredes (a polgári forradalom idején az antant összekötő iroda vezetője) által irányított széleskörű és a bécsi ellenforradalmárokkal szoros kapcsolatot tartó, nagyarányú szervezkedésnek, amely először az április 25-éről 26-ára virradó éjszakára, majd május elsejére tervezett ellenforradalmi felkelést Budapesten, amely azonban dr. S. J. és N. D. részlegének leleplezése folytán már eleve meghiúsult. Tervbe vették a Kormányzótanács összes tagjának és a Párt vezetőinek a letartóztatását. Ezek az összeesküvők a munkások egy részét is be akarták szervezni, de ez vezetett leleplezésükhöz: a beszervezni kívánt munkások az összeesküvés egyik résztvevőjét átadták a Belügyi Népbiztosság politikai

[21] A Vörös Ujság 1919. június 26-i számának „Letörtük az ellenforradalmat" című cikke számol be az eseményekről és közli a statáriális bíróság első ítéleteit is. (Az elítétek jegyzéke a kiszabott büntetések feltüntetésével együtt P. I. Arch. A. II. 8/44.)

[22] A Budapesti büntető törvényszék B. 10.303/1919/11. számú ítéletéből, továbbá a Vörös Ujság 1919. április 25-i számának „Kivégeztek két ellenforradalmárt" című tudósítása szerint.

osztályának, s ezen a nyomon elindulva göngyölítették fel a szervezkedést. Ebben a nagyarányú ügyben azonban nem került sor a tárgyalásra, bár a Vörös Ujság május 10-i számában kilátásba helyezte, hogy az összeesküvők ügyének főtárgyalását a forradalmi törvényszék a legközelebbi napokban megtartja.[23] Valószínűleg az volt az oka a tárgyalás elmaradásának, hogy Dormándi letartóztatása alatt elmebajt szimulált, Horváth Győző százados (a szervezkedés másik vezetője) pedig szökési kísérlete közben karját törte és az orvosszakértők véleménye szerint hosszú ideig egyikük sem volt kihallgatható. Ezért augusztus elejére tervezték a tárgyalás megtartását, de a Tanácsköztársaság bukása miatt arra már nem kerülhetett sor.[24]

Az ellenforradalmi felkelések és összeesküvések elkövetői elleni ítéletek közül nagyon kevés maradt meg. Ennek az a magyarázata, hogy a legsúlyosabb ügyekben ítélkező forradalmi törvényszéki bírákat a Horthy-rendszer alatt halálra ítélték és kivégezték, így nem volt már szükség a további megtorlás céljából ezekre a forradalmi törvényszéki ítéletekre, tehát az ítéleteket és a jegyzőkönyveket néhány kivétellel megsemmisítették. Megmaradt azonban az Egri Forradalmi Törvényszék két ítélete; a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék június 7-én kelt ítélete: Táplánfa, Gyöngyöskereszt, Szentlőrinc, Tana, Vasszécsény, Lipárt, Gyöngyösberény és Kiskajd községekben lezajlott mozgalom miatt; a Szombathelyi Katonai Törvényszék felmentő ítélete a vend ellenforradalommal kapcsolatban; a Szamuely Tibor elnökletével Kőszegen június 10-én meghozott ítélet, továbbá a Budapesti Forradalmi Törvényszék által a csabrendeki ellenforradalmárok ügyében, végül az újpesti rögtönítélő bíróság által a Mauthner gyári ellenforradalmárok ellen hozott ítélet.

Ezek az ítéletek szerkezetükben, felépítésükben igen hasonlítanak egymáshoz, akár jogászok közreműködésével hozták meg azokat, akár nem, s akár jogász foglalta azokat írásba, akár laikus. Az ítéletek egyik jellemzője az, hogy egészen rövid tényállást tartalmaznak. Nem foglalkoznak az ítéletek a vádlottak védekezésével és a bizonyítékok mérlegelésével sem. Ennek nem az ítéletek megfontolatlansága, elsietettsége az oka, hanem az, hogy a vádlottak cselekménye köztudomású volt a szó legszorosabb értelmében. Valamely község, vagy város lakosságának jelentős része volt szemtanúja az egyes

[23] A Vörös Ujság 1919. május 10-i számának „Két meghiúsult ellenforradalmi puccs Budapesten" című részletes tudósítása szerint.

[24] Korvin Ottó nyomozati vallomása szerint augusztus 10-re tervezték a tárgyalás kitűzését. (P. I. Arch. A. II. 8/44.)

ellenforradalmi cselekményeknek, emellett a vádlottak többségét tetten is érték. Az ítéletek ezért rendszerint csak annyit tartalmaznak, hogy egy-egy vádlott az ellenforradalmi felkelésben aktívan részt vett; vagy a Tanácsköztársaság alkalmazottait lefegyverezte, letartóztatta, illetve az ellenforradalmárokhoz csatlakozott; vagy rálőtt a tanácsfunkcionáriusokra; vagy azt emelte ki az ítélet, hogy a vádlott fegyveres felkelésben vett részt. A legrészletesebb adatokat és tényállást a Szamuely Tibor elnökletével hozott június 10-i ítélet tartalmazza, amely részletesebben kitér a felkelést megelőző rémhírterjesztésre, a tüntetésben való részvételre és a vádlottak más részcselekményeire. Ez az ítélet kitűnik rendkívül szabatos és pontos szövegezésével is. Az újpesti rögtönítélő bíróság ítélete tömörsége mellett ugyancsak pontosan és világosan feltünteti a Mauthner gyári ellenforradalom vezetőinek cselekményeit.[25]

Ezek az ítéletek a legélesebb osztályharc közepette születtek meg, mind forradalmi jellegűek; kitűnik belőlük, hogy a bíróságok a cselekmények lényegére helyezték a súlyt, nem töltöttek időt a jelentéktelen részletek felderítésével, hanem azt kutatták, hogy az egyes vádlottak ellenforradalmi célból követték-e el cselekményüket, és hogy az milyen nagyságú veszélyt jelentett a tanácshatalomra. Az ellenforradalmi célzatot, a fegyveres felkelésekben való tudatos részvételt a bíróságok igen alaposan elemezték. Ezt bizonyítja a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék június 7-i ítélete indokolásának az a része, amely kiemeli, hogy a „vádlottak bűncselekményeiben határozott ellenforradalmi célzatot lát".[26] De kitűnik az alapos elemzés a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék június 21-i felmentő ítéletéből is, amely azon alapult, hogy a vádlottat parancsnokai félrevezették (amint már láttuk: szocialista frázisokkal, a „vend köztársaság" szocialista jellegével). Mérlegelte a Törvényszék, hogy a vádlott (aki vend nemzetiségű lévén, a vend csapatokhoz csatlakozott) letartóztatása alkalmával ellenállást nem fejtett ki, ellenkezőleg, barátságos magatartást tanúsított a Vörös Hadsereg járőreivel szemben. Ebből – helyesen – azt a következtetést vonta le a bíróság, hogy a vádlott a „vend köztársaságot" a magyar Tanácsköztársaság szövetségesének tartva, semmiféle ellenforradalmi célt nem fedezhetett fel parancsnokai áruló magatartásában.

[25] A Szamuely Tibor elnökletével hozott ítélet kiadmánya: P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–1644. Az újpesti rögtönítélő bíróság ítéletének másolata: P. I. Arch. TAGYOB. Igazságügyminisztérium T. 444. A Függelék mindkét ítéletet közli.

[26] A 200/1919. sz. ítélet: P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–2850. A Függelék közli az ítéletet.

A bírósági eljárás alaposságát igazolja végül az is, hogy az ítéletekkel rendszerint több vádlottat felmentettek a felkelésben való részvétel vádja alól. (Pl. a csabrendeki ellenforradalmi megmozdulás ügyében hozott ítélet, a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék június 7-én kelt, a Tatai Forradalmi Törvényszék június 5-én kelt ítélete.)

Azt is tanúsítják ezek az ítéletek, hogy a forradalmi törvényszékek, a rögtönítélő bíróságok és a Szamuely Tibor elnökletével működött rendkívüli bíróságok csak a legvégső esetben, a legsúlyosabb és a legkirívóbb bűncselekmény esetén szabtak ki halálbüntetést. Rendkívül komolynak és kimagasló veszélyességűnek kellett lenni annak az ellenforradalmi magatartásnak, amely miatt Szamuely rögtönítélő bírósága halálbüntetést szabott ki. Ezt bizonyítja a Kőszegen, június 10-én négy ellenforradalmár ellen hozott ítélet is. Ebben – bár a vádlottak között vagyonos nagykereskedő és volt rendőrtiszt is akadt – egy évtől – öt évig terjedő fegyházbüntetéseket szabtak ki, annak ellenére, hogy a vádlottak közül többen fegyveresen vettek részt a felkelésekben. Ugyanerre utalnak azok az 5, illetőleg 10 évi fegyházbüntetést tartalmazó törzskönyvi kivonatok is, amelyeket ugyancsak a Szamuely Tibor elnökletével működött rögtönítélő bíróság ítéletei alapján állítottak ki. Halálbüntetést olyan elkövetőkkel szemben alkalmazott ez a bíróság is, mint amilyen például V. J. (volt főhadnagy) vörösőr volt, aki Kőszegen megszervezte az ellenforradalmat, lázító beszédet tartott, elrendelte a direktórium tagjainak a letartóztatását és utasítást adott arra, hogy a katonák korábbi rangjelzésüket varrják fel.[27]

Szamuely Tibor rendkívüli bírósága, a forradalmi törvényszékek, a rögtönítélő bíróságok tehát egyáltalán nem voltak vérszomjasak, mint amilyeneknek őket nemcsak a Horthy-propaganda, hanem a Horthy-rendszer alatt hozott ítéletek is jellemezni igyekeztek. A munkásbírák, akiknek többsége a világháború során katona volt, elég vért láttak, sok császári-királyi katonai statáriális bíróság által

[27] Az eredeti törzskönyvi kivonatok: P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–1644. Ugyanott található dr. Halász kőszegi politikai megbízott által a szombathelyi direktóriumhoz intézett távirat hivatalos másolata. A táviratot az ellenforradalmi akció lefolyása közben mondotta be telefonon a politikai megbízott és az elkövetéssel egyidejűen írta le az elítélt cselekményeit.

hozott és végrehajtott halálos ítéletről tudtak. Őket nem az imperialista rendszer kegyetlen ítélkezésének a példája vezette. Csak akkor hozták halálos ítéleteket – de akkor habozás és ingadozás nélkül –, amikor az exponált, túlnyomórészt katonatiszt, földbirtokos, burzsoá vádlottak cselekménye a Tanácsköztársaság létalapjait fenyegette. Kiemelendő, hogy ezekben a legsúlyosabb ügyekben hozott ítéletekben egyetlen dagályos frázist sem találhatunk. Szárazon, objektíven és tömören állapítják meg a történteket és vonják le azok következményeit, hiszen maguk a tények követelték meg ezekét az ítéleteket. Lesz még alkalmunk meggyőződni arról, hogy a Horthy-fasizmus 1919–20-as éveiben a forradalmi törvényszékek bírái, vádbiztosai ellen hozott ítéletek viszont tele vannak hamis érzelgősséggel, „hazafias" frázisokkal, amelyeknek az volt a rendeltetésük, hogy leplezzék az ítéletek hazugságait, igazságtalanságát. Ilyesmire a forradalmi törvényszékeknek nem volt szükségük: igaz ügyért, igazságos ítéleteket hoztak.

*

Az ítélkezésnek azokkal a hibáival, amelyekre az előző fejezetekben rámutattunk, a legsúlyosabb politikai bűncselekmény-csoportban, a fegyveres felkelésekkel kapcsolatos magatartások elbírálásánál is találkozhatunk. Elsősorban az Egri és a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék ítéleteiben. A május elsejei ellenforradalmi akcióval kapcsolatban az Egri Forradalmi Törvényszék május 16-án hozott 151/1919. számú ítélete azt a vádlottat (foglalkozása nem volt megállapítható), aki az ítélet indokolása szerint az ellenforradalomban tevékenyen részt vett, kisebb tömeggel vörös katonai járőrt igazoltatott, három hónapi fogházbüntetésre és 5000 korona pénzbüntetésre ítélte. A pénzbüntetés nagyságából következtethető, hogy a vádlott vagyonos ember lehetett. Vagy azt a megyei közigazgatási gyakornokot, aki a május 18-án kelt 170/1919. számú ítélet szerint május 2-án „felelőtlen személyektől utasítást fogadott el, azt végrehajtotta, és a villanygyárban fegyveresen ténykedett" – mindössze nyolc napi fogházzal büntette. Hasonlóan enyhe az a nyolc napi fogházbüntetés is, amelyet ugyanez a bíróság szabott ki május 19-én kelt 173/1919. számú ítéletével egy volt törvénybíró ellen, aki a közeledő ellenséges csapat hírére a templomtoronyra fehér zászlót tűzött ki.[28] De

[28] A 151., 170. és 173. sz. ítélet: P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2895.

a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék június 7-én kelt 1919. Ft. 200. számú ítélete ugyancsak rendkívül enyhe: mindössze 1000–1000 korona pénzbüntetéssel sújtotta a 13. és 14. rendű vádlottat, akik a lakosságot „vészjellel (nyilván a harangok félreverésével) összecsődítették".

Ezeknek az aránytalanul enyhe büntetéseket tartalmazó ítéleteknek a száma egyébként csekély. Jóval komolyabb hibának tekintendő a bíróságoknak az a gyakorlata, amely szerint a súlyos szabadságvesztés-büntetésre ítélt vádlottakat az ítélet meghozatala után néhány héttel vagy egy-két hónappal – a munkaerőhiányra tekintettel – feltételesen és meghatározott időre szabadságra bocsátották, büntetésüket félbeszakították. Így rendelkezett például a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék, az említett ítéletében 5 vagy 6 évi fegyházra elítéltek javára, továbbá az Egri Forradalmi Törvényszék a június 22-i egri ellenforradalmi zendülés miatt kiszabott 10 évi kényszermunka büntetéssel kapcsolatban. Hasonló volt a helyzet a Budapesti Forradalmi Törvényszéknél is, amely 1919. július 12-én a mezőgazdasági munkák elvégzésére október 17-ig szabadságolta a csabrendeki ellenforradalom 20–20 évi fegyházra elítélt két vádlottját, sőt három olyan vádlottat is, akiket a bíróság június 7-én halálra ítélt és büntetésüket a Kormányzótanács változtatta át életfogytiglani fegyházra. Gombos Ferencről – akinek elnökletével ezt a határozatot a bíróság meghozta, s akit a Horthy-rendszer idején forradalmi törvényszéki bírói működéséért halálra ítéltek és kivégeztek – nem lehet feltételezni semmiféle ártó szándékot. Ez a helytelen gyakorlat nyilvánvalóan a Kormányzótanács – erősen demoralizáló – CXVII. számú rendeletének a hatására terjedt el.

Nem hagyhatók figyelmen kívül az Egri Forradalmi Törvényszék gyakorlatának megítélésénél Böhm Vilmos intézkedései sem. A Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék ugyanis május 7-én halálra ítélte K. L. volt főhadnagyot, aki azonban megszökött. Az elítélt szülei Böhmhöz, mint hadseregfőparancsnokhoz adtak be kegyelmi kérvényt, aki különvonatáról táviratilag úgy intézkedett, hogy: „K. L. ügyében, az elítélt atyjának kegyelmi kérvénye alapján, az elítéltnek megkegyelmezek, s ezek alapján a halálos ítélet nem hajtandó végre".

Hasonló intézkedések nyomait találhatjuk az Egri Forradalmi Törvényszék egy másik aktájában. E szerint K. J.-nak, akit május 5-én ítélt halálra a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék az ottani ellenforradalomban való részvétel miatt, Böhm ugyancsak megkegyelme-

zett. Ezenfelül Böhmnek még igen sok hasonló intézkedésével találkozhatunk a III. hadtest iratai között is.[29]

Böhmnek, mint hadseregfőparancsnoknak nem volt joga kegyelmi úton megváltoztatni a forradalmi törvényszékek ítéleteiben kiszabott büntetéseket. Feltűnő, hogy a Hadseregfőparancsnokság, illetőleg Böhm ezeket az intézkedéseket nem hozta nyilvánosságra. Elgondolkoztató az is, hogy az elítéltek hozzátartozói egyre inkább Böhmhöz és nem az Igazságügyi Népbiztossághoz, vagy a Kormányzótanácshoz fordultak kegyelmi ügyekben. Amíg Rónai igazságügyi népbiztos a kegyelmi kérvényeket a Kormányzótanács elé terjesztette és ott nyíltan mondott véleményt a kérelem teljesítése vagy elutasítása felől, addig Böhm a Kormányzótanács teljes megkerülésével, önkényesen és önhatalmúan járt el. A megmaradt levéltári adatok arra utalnak, hogy az ellenforradalmárok megmentésében Böhm Vilmosnak nagyon komoly és egyre növekvő szerepe volt.

Imperialista hatóságokkal való együttműködés

Az imperialista csapatokkal és hatóságokkal való együttműködés miatti felelősségre vonásra a Vörös Hadsereg északi hadjárata idején került sor. A Vörös Hadsereg olyan gyorsan tört előre, hogy az ellenséges csapatokkal együttműködők, a besúgók és az árulók nagy része nem tudott elmenekülni és a Tanácsköztársaság bűnüldöző hatóságainak kezére került. Az imperialista uralom alól felszabadult lakosság felháborodása igen nagy volt a kollaboránsok magatartása miatt, s jelentősen elősegítette a bűnüldözés hatékonyságát. Az elfogott ellenforradalmárok elleni ítélkezés a III. Landler-hadtest Forradalmi Törvényszékének volt a feladata, amelyet elsősorban erre a célra állították fel és nem is volt a szó szoros értelmében vett katonai bíróságnak tekinthető. Hatásköre kiterjedt a Vörös Hadsereg által visszafoglalt területekre, Miskolcon és Kassán működött.[1] Néhány

[29] A Böhm intézkedéseiről tanúskodó iratok P. I. Arch. Egri törvényszék 1919–1920. A III. hadtest működésével kapcsolatos ténykedéseit a szerző: A Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke című, A Magyar Tanácsköztársaság Állama és Joga gyűjteményben megjelent tanulmánya (215–219. old.) részletesen ismerteti.

[1] A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke működésének részleteit, ítélkezési statisztikáját a már említett tanulmányunkban dolgoztuk fel. Itt csupán a legfontosabb határozatokat ismertetjük.

kisebb jelentőségű ügyben a MÉMOSZ dandár katonai forradalmi törvényszéke is eljárt.

A csehszlovák ellenforradalmi katonai hatóságok május első felében, előrenyomulásuk idején azonnal megkezdték a kommunisták és a Tanácsköztársaság funkcionáriusainak üldözését. Letartóztatták, internálták és az északabbra fekvő területre hurcolták el őket. Közülük többet ki is végeztek. Ebben segítségükre volt a helyi értelmiség és a burzsoázia egy része is.

A kommunisták beárulásán, a letartóztatásukban való közreműködésen kívül komolyabb bűncselekményként jelentkezett még a Tanácsköztársaság által átvett régi köztisztviselők együttműködése a megszálló katonai parancsnokságokkal.

E bűncselekmények elbírálása során gyakran felmerült a kényszer és a fenyegetés problémája. Ez a kérdés egyedül a III. Hadtest Forradalmi Törvényszékét foglalkoztatta, hiszen az ország belső területein kitört ellenforradalmi felkelésekkel kapcsolatban a vádlottak nem hivatkozhattak idegen haderő által reájuk gyakorolt kényszerre vagy fenyegetésre.

A III. Hadtest teljesen megmaradt iratanyaga szerint a Tanácsköztársaság elleni legsúlyosabb bűncselekményeket Miskolcon, Edelényben és Forró községben követték el. Mindhárom helyen kommunisták, tanácsalkalmazottak elhurcolása miatt indult büntető eljárás.

A cseh katonai parancsnokság Miskolc elfoglalása után elrendelte a Szabolcs megyei direktórium már korábban Miskolcra menekült tagjainak a letartóztatását. A letartóztatás állítólagos ürügye K. I. főhadnagy Nyíregyházán, április 22-én végrehajtott kivégzése volt, a halálos ítélet meghozatalával a direktórium tagjait gyanúsították. A direktórium tagjainak letartóztatásában közreműködött K. K. gyógyszerész, aki ugyancsak tagja volt a Szabolcs megyei direktóriumnak és akit a csehek már korábban elfogtak. Ő vállalkozott a többi direktóriumi tag felkutatására, személy szerinti megjelölésére, és a direktóriumi tagok letartóztatása az ő útmutatása, leleplezése alapján történt meg. Vádlottként szerepelt még az ügyben dr. K. B. volt miskolci rendőrkapitány, az említett gyógyszerész testvére, aki a cseh térparancsnokság rendeletére utasítást adott a detektíveknek az általa és a cseh katonaság által személy szerint nem ismert direktóriumi tagok letartóztatására.

K. K. gyógyszerész, volt direktóriumi tag azzal védekezett, hogy maga is kényszer hatása alatt állott: a térparancsnokságon főbelövés-

sel fenyegették, ha nem mutatja meg a többieket. Tudva azt, hogy a nyíregyházi halálos ítélet meghozatalában a direktóriumi tagoknak semmi részük nem volt, biztosra vette, hogy üldöztetésben nem lesz részük. Ezért vállalkozott leleplezésükre. E védekezés folytán a bíróság több tanút hallgatott ki. A letartóztatott direktóriumi tagok közül Popcsa Kálmánnak sikerült elmenekülnie és tanúkénti kihallgatása során előadta, hogy K. K. gyógyszerész a letartóztatás során „oly szerepet töltött be, mint aki intézkedik és nem mint aki kényszer hatása alatt cselekszik", továbbá, hogy „vádlott és az elhurcolt direktóriumi tagok közt régibb idő óta nézeteltérések és súrlódások voltak". Az ugyancsak tanúként kihallgatott államügyész igazolta, hogy K. K. vádlott, a tanú, valamint a rendőrkapitány I. r. vádlott azon kifogására, hogy a letartóztatást nem lehet végrehajtani, mert a direktóriumi tagokat Miskolcon senki sem ismeri, önként vállalkozott tartózkodási helyük megmutatására és személyazonosságuk megállapítására. A bíróságok ezek alapján: „tényként állapította meg, hogy II. rendű vádlott a vád tárgyává tett bűncselekményeket elkövette, úgyszintén bebizonyítva látta azt is, hogy II. r. vádlottnak tudomása volt arról, hogy a csehek a nyíregyházai direktóriumi tagokat le akarták tartóztatni, s ennek dacára őket elárulta és kiszolgáltatta, s így Bükkönyi Imre, Nyeste János, Kovács János és Lyskovics nyíregyházai direktóriumi tagok elhurcoltatását lehetővé tette, mely által a proletárdiktatúra fent nevezett harcosait a cseh imperialisták kezére játszotta, miért is őt az ellenforradalmi ténykedés és árulás bűntettében egyhangúlag bűnösnek mondotta ki". A kiszabott büntetés golyó általi halálra szólt, ezt azonban nem hajtották végre, mert a törvényszék kegyelemre terjesztette fel az ítéletet a Kormányzótanácshoz, s a határozat megérkeztéig a végrehajtást felfüggesztette.[2]

A Kormányzótanács június 21-én 33 764/1919. számú határozatával megsemmisítette az ítélet e részét és az ügyet újabb tárgyalás végett a Budapesti Forradalmi Törvényszéknek adták át, mert állás-

[2] A Miskolcon, június 5-én kelt ítéletet a Függelék közli. A kegyelemre felterjesztés indokát nem lehetett pontosan megállapítani. Lehet, hogy a forradalmi törvényszéknek már tudomása volt az FKT készülő CXV. sz. rendeletéről, amelyet június 10-én fogadtak el és amely panaszt tett lehetővé a katonai forradalmi törvényszékek ítéletei ellen. Valószínű, hogy Landler Jenő, a hadtest parancsnoka már megjelenése előtt tudott a rendelet kiadásának tervéről, és – a vádbiztos későbbi jelentése szerint – elvi instrukciókkal látta el a bíróságot. De az sincs kizárva, hogy a bíróság nem akarta, hogy a legsúlyosabb ítéletet először volt direktóriumi taggal szemben szabják ki, s azt a Kormányzótanács tudta nélkül hajtsák végre.

pontja szerint „a felterjesztett iratok az ügy minden részletére kellő világosságot nem derítenek". A Kormányzótanács itt voltaképpen nem kegyelmi jogkörben, hanem fellebbezési bíróságként járt el, határozata is a másodfokú ítélet konstrukciójának felel meg. A Budapesti Forradalmi Törvényszék a proletárdiktatúra bukása miatt már nem tárgyalta az ügyet.

Ugyanebben az ítéletben a bíróság felmentette dr. K. B. rendőrkapitányt (I. r. vádlottat), mert a kihallgatott tanúk igazolták, hogy „bár rendeletet kapott azok (ti. a direktóriumi tagok) letartóztatására, azok kihallgatása után őket ártatlanoknak vélve, szabadon bocsátotta, sőt utazási igazolványok kiállításának kieszközlésében nekik segítséget is nyújtott. Így a forradalmi törvényszék I. r. vádlott cselekedetében az ellenforradalmi szándékot bebizonyítottnak nem látván, őt az ellenforradalmi ténykedés vádja alól egyhangúlag felmentette".

A bíróság által tárgyalt ügyek közül a legsúlyosabb volt az Edelényben történt árulás. K. E. volt tüzérfőhadnagy, vöröskatona, az edelényi Vörös Őrség már korábban leváltott parancsnoka átállt az imperialista csapatokhoz, mint tüzértiszt részt vett az ellenséges ütegeknek a Vörös Hadsereg elleni irányításában, majd a község elfoglalása után kezdeményezője lett egy ún. parasztgyűlés összehívásának. A gyűlést K. E. és idős, valamint ifj. T. A. kulákok – a katonai parancsnoksággal való előzetes megbeszélés alapján – hívták össze. Céljuk az volt, hogy ürügyet adjanak az imperialista hatóságoknak a község kommunistáinak az elhurcolására, hogy úgy tüntethessék fel a dolgot, mintha a lakosság kívánságára történnének meg a letartóztatások. A gyűlésen kérvényt írattak alá a helybeli gazdákkal a község kommunista és kommunista érzelmű lakosainak letartóztatása „érdekében". Az imperialista katonai hatóságok Kende Kálmánt, Mezősi Sámuelt, Nagy Istvánt, Bolha Józsefet és Antal Györgyöt letartóztatták, közülük Antal Györgyöt kivégezték, a többieket pedig elhurcolták.

A bíróság július 3-án Miskolcon tárgyalta a gyűlés összehívóinak, kezdeményezőinek, ellenforradalmi szónokainak, s a kérvény szerkesztőinek bűnügyét, és még ugyanaznap a következő ítéletet hozta:

K. E.-t „ellenforradalmi mozgalom megszervezése és ellenséggel való összejátszás bűntettében mondotta ki bűnösnek és golyó általi halálra ítélte, mert vezető szerepe volt a gyűlés összehívásában, a letartóztatásokban, és az ellenséges tüzérséget is irányította". Id. T. A. községi bíróval szemben árulás és ellenforradalmi ténykedés

miatt 5 évi fegyházat, ifjú T. A.-val szemben pedig egy évi kényszermunkát szabott ki. Id. T. A. a község bírája és legnagyobb vagyonú gazdája volt, de vagyonos paraszt volt ifj. T. A. is. Mindketten fő részesei voltak a kommunisták letartóztatásának, a gyűlésen ők bírták rá a megjelenteket a kérvény aláírására. Rámutatott az ítélet indokolása magatartásuk rugójára is: mindketten ingatlanaik elvesztésétől féltek a tanácshatalom visszaállítása esetén. Sz. Gy. volt tb. főszolgabíró (az ítélethozatalkor járási elöljáró) bűnösségét hűtlenség miatt állapította meg a törvényszék, „melyet azáltal követett el, hogy mint a Tanácskormánynak fogadalmat tett közhivatalnok a cseh megszállás alatt szolgálatot teljesített s hivatalos működése közben a magyar Tanácskormánynak tett fogadalmát megszegte", és ezért 3 hónapi fogházra és hivatalvesztésre ítélte. Felmentette azonban T. P. gazdálkodót, az edelényi munkástanács tagját árulás, ellenforradalmi magatartás és az ellenséggel való összejátszás bűntettének vádja alól.[3]

Jellemző a bíróság tárgyilagosságára, hogy a II. r. vádlottnál – aki tb. főszolgabíró volt – nem látott fennforogni kifejezett ellenforradalmi ténykedést, ellenkezőleg lerögzítette, hogy a cseh katonai parancsnokságtól kapott parancs ellenére az elfogatásra kijelöltek közül egyet védelmébe vett, a többieknek is időt adott a menekülésre és őrizet nélkül hagyta őket. Bűnösségét egyedül azért állapították meg, mert a Tanácsköztársaságnak tett fogadalma ellenére tovább működött a megszállás idején és eljárt a tanácshatalom híveivel szemben.

Az V. rendű vádlottat eredetileg tanúként hallgatta ki a bíróság, és a tanúvallomása közben emelt vádat ellene is a vádbiztos, mert az I. r. vádlott védekezése szerint neki is része volt a gyűlés összehívásában. A bíróság azért mentette fel őt, mert bizonyítva látta azt a védekezését, hogy a maga részéről mindent megtett az elhurcolni kívánt személyek megmentése érdekében, magatartása nem a kommunisták elhurcolására irányult, hanem „azok megszabadítása érdekében akart tenni, sokat ténylegesen megmentett az elhurcolástól".

Minthogy a bíróság eljárását a katonai forradalmi törvényszékekről szóló CXV. számú kormányzótanácsi rendelet alapján folytatta le, a július 3-án hozott ítélet ellen panasznak volt helye, de csak a halálra ítélt vádlott élt ezzel a joggal. Panaszát az Országos Katonai Fő-

[3] A tárgyalási jegyzőkönyvet a Függelék közli. Az ítéletet a már említett tanulmányunkban publikáltuk.

törvényszék elutasította, az ítélet végrehajtása Borghese herceg közbelépése miatt maradt el.[4]

Ugyancsak a kommunisták beárulása, elhurcolásuk kezdeményezése miatt hozta meg a bíróság egyik legsúlyosabb ítéletét június 27-én Kassán. Forró községben az Uhrinyák testvérek és Répás János a Tanácskormány lelkes hívei, a kommunista eszmék hirdetői, „Kassa város forrói ingatlanának szocializálói" voltak. Miután az imperialista csapatok elfoglalták a községet, az ottani plébános és az egyik nagybérlő kezdeményezésére a község gyógyszerésze, a községi jegyző, a segédjegyző, a körorvos, a kántor és egy gazdálkodó kérvényt írtak alá, amelyben az Uhrinyák testvérek és Répás János eltávolítását kérték. Ezt hat ellenforradalmár küldöttségileg Kassára vitte és Rossi olasz tábornoknak adta át.[5] A kassai püspök is támogatta a küldöttséget és azt az olasz tábornok jóindulatába ajánlotta. A Vörös Hadsereg előrenyomulása olyan váratlanul érte az imperialista csapatokat, hogy e kompromittáló iratok megsemmisítésére sem volt idejük, s azok döntő tárgyi bizonyítékok voltak a vádlottak ellen.[6] A bíróság mind a hat vádlottat árulás, ellenforradalmi ténykedés és az ellenséggel való összejátszás bűntettében mondotta ki bűnösnek, s ezért a gyógyszerészt és a községi jegyzőt golyó általi halálra, a többi vádlottat pedig életfogytiglani börtönre ítélte. Elrendelte a halálraítélt gyógyszerész 20 000 korona készpénzének az elkobzását és úgy rendelkezett, hogy ezt az összeget a forrói direktórium fordítsa havi részletekben az elhurcoltak árváinak segélyezésére.

A bíróság az akció főkezdeményezőit: a községi jegyzőt és a gyógyszerészt sújtotta a legsúlyosabb büntetéssel, a többi vádlottnál figyelembe vette, hogy „tulajdonképpen szegény szellemi proletárok, akik a tulajdonképpeni értelmi szerzők kezében csak eszközök voltak". Az elsőrendű vádlottnál külön enyhítő körülménynek tekin-

[4] K. E. elítélt tanúvallomása a miskolci kir. büntető törvényszék előtt a forradalmi törvényszék tagjai ellen tartott főtárgyaláson. (P. I. Arch. Miskolci törvényszék 1920–1124. Ugyane levéltári jelzet alatt találhatók a III. hadtest és a MÉMOSZ-zászlóalj Forradalmi Törvényszékének összes iratai is.)

[5] Rossi olasz tábornok ebben az időben Kassa cseh városparancsnoka volt.

[6] A vádlottak által aláírt beadványt és Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspöknek Rossi tábornokhoz francia nyelven írott levelét a vádbiztos a tárgyaláson felolvasta. A Függelék teljes terjedelmében közli az ítéletet. A tárgyalási jegyzőkönyv már publikálva van a szerző említett tanulmányában.

tette, hogy „mint szegény gazdálkodó ember az urakkal való együttműködés feletti örömében ész nélkül ment bele a kérvény aláírásába".

A besúgókat kompromittáló iratok megsemmisítésére nemcsak Kassán, hanem Sárospatakon sem volt idő. Ott H. B., a sárospataki tanítóképző intézet igazgatója feljelentette kommunista érzelmű tanártársait a cseh parancsnokságon. Nemcsak a feljelentést találták meg, hanem a tanári kar üléseiről felvett három jegyzőkönyvet is, amelyeket ugyancsak H. B. vezetett és amelyekben kommunista tanártársait súlyosan megbélyegezte; jegyzőkönyvek kerültek elő a vádlottnak a sátoraljaújhelyi zsupánnal való együttműködéséről is. H. B. sem tudott elmenekülni a Vörös Hadsereg elől és Kassán a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke elé került. A bíróság június 26-án hozott ítéletet ebben az ügyben és 15 évi fegyházra ítélte H. B.-t árulás és ellenforradalmi ténykedés miatt, „amelyet azáltal követett el, hogy Sárospatakon a cseh megszállás alatt a cseh parancsnok felhívására a kommunista érzelmű tanártársait az utasítást meghaladó túlbuzgósággal a cseh parancsnoknak beárulta, kollégáiról alaptalan és reájuk nézve káros következményű vádakat mondott". Az ítélet indokolása szerint: „Súlyosító körülménynek vette a törvényszék, hogy vádlott kartársait és kollégáit árulta el, továbbá, hogy a csehek által megparancsolt adatokon kívül sokkal több és kollégáira káros s alaptalan vádakat hozott fel jelentésében, végül, hogy a Tanácsköztársaság hűséges szolgálatára fogadalmat tett s ennek dacára a Tanácsköztársaság s annak eszméi és céljai mellett kitartó híveit csúnyán, alattomosan elárulta. Súlyosabb ítélet kiszabásától a bíróság azért tekintett el, mert elítélt öreg ember, továbbá, mert tetteiből, előadásából, feljegyzéseiből megállapíthatólag sohasem mozgott oly környezetben, hol a szocialista szellemet megismerhette és elsajátíthatta volna".[7]

Ugyancsak besúgást követett el B. B. vámosújfalusi tanító, aki az ottani direktórium elnökét, Szakács Györgyöt feljelentette, letartóztatásában segédkezett, elhurcoltatását előidézte és kérvényt is köröztetett abból a célból, hogy Szakács Györgyöt a faluból eltávolíttassa. Ezzel a kérvénnyel B. B. fondorlatos módon járt el. Az irat első részében Szakács György szabadlábra helyezését, a továbbiakban Szakács nyolc tagú családjának kilakoltatását kérte a faluból. A beadványt T. Gy. kisgazdával (a perben másodrendű vádlott) köröztette, aki a kérvénynek arról a részéről, hogy a direktóriumi elnöknek nemcsak szabadlábrahelyezését, hanem kilakoltatását is kérik, nem tudott, de nem tudták ezt az aláíró falusi lakosok sem. A bíróság a II. r. paraszt vádlottat az I. r. vádlott megtévesztő magatartása miatt felmentette, az I. r. tanító vádlottnál viszont súlyosító körülménynek tekintette, hogy: „mint szellemi munkás tudatában volt embertelen cselekedetének. Súlyosító körülménynek vette az I. r. vádlott azon ravasz eljárását, amellyel Szakács György kilakoltatása iránti kérvényt gonosz módon sokakkal aláíratta". Az I. r. vádlott azzal védekezett, hogy ő csak a szabadlábrahelyezés érdekében cselekedett. A bíróság foglalkozott ezzel a védekezéssel és több tanút hallgatott ki. A tanúk azonban azt igazolták, hogy amikor az elhurcolás megtörtént és Szakács felesége könyörgött, hogy B. B. eszközölje ki férje szabadonbocsátását, akkor „I. r. vádlott tanút magától durván ellökte és azt mondotta: gyalázatos kommunista, mars ki". Ilyen tényállás mellett a bíróság nem adott hitelt a vádlott védekezésének, hanem árulás bűntettében mondva ki bűnösnek, 5 évi kényszermunkára ítélte.[8]

Feljelentések és besúgások miatt — ha ezek következményei enyhébbek voltak — a bíróság enyhébb büntetéseket szabott ki. Így L. M. téglagyári munkást július 2-án két évi kényszermunkára ítélte, mert a cseh katonasággal házkutatásban vett részt; M. M. magánzót 1 évi fogházra és 10 000 korona pénzbüntetésre ítélte, mert a rendőrségi házkutatás során azt a kijelentést tette, hogy egy kommunista is van a házban, s e bejelentése folytán Grünberger Lajosnak el kellett menekülnie és helyette öccsét tartóztatták le, akit azonban másfél napi fogvatartás után, a vádlott közbenjárására szabadon bocsátottak. Három havi fogházra ítélte a bíróság özv. F. J.-né kassai háztulajdonost és két évi fegyházra leányát, özv. Sz. J.-né kassai tanárnőt, akik „a cseh imperialista hatóságok részére katonai és politikai természetű besúgásokat" teljesítettek.

Az ítélkezésnél a bíróság nem hagyta figyelmen kívül azt a kényszerhelyzetet, amelybe a Tanácsköztársaság egyes köztisztviselői kerültek az imperialista megszállás alatt. Ha az derült ki, hogy a vádlottak a katonai hatóságok által gyakorolt kényszer folytán kizárólag olyan adatokat közöltek, amelyek már közismertek voltak, vagy céljuk a kommunisták megmentésére irányult, a bíróság felmentő

[7] Az ítéletet a Függelék közli. A vád tárgyává tett beadványt a Vörös Újság 1919. június 11-i számában megjelent „Burzsoázia igazi arca" című cikk közli.

[8] Az ítéletet a Függelék közli.

ítéleteket hozott. Június 26-án Kassán három vádlottat — egy közigazgatási gyakornokot, egy községi jegyzőt és egy járási számvevőt — mentettek fel az árulás vádja alól a következő indokolással: „A törvényszék bebizonyítva látta, hogy vádlottak csupán kényszer hatása alatt és csupán szigorú parancsnak engedelmeskedve cselekedtek, bejelentésükben csupán csak a csehek által már különben is ismert direktóriumi és munkástanács-tagok névsorát közölték, sőt az odahaza maradt Iczkovits Vilmos direktóriumi tagot oly módon jellemezték, hogy ennek következtében semmi bántódása nem történt".

Az imperialista hatóságokkal való együttműködés vádja miatt indult ügyekben a bíróság mindig alaposan vizsgálta a vádlottak egész egyéniségét és magatartásuk, működésük részleteit is. A bíróság Sz. D. volt csendőrt árulás bűntettében mondotta ki bűnösnek és öt évi kényszermunkára ítélte: „A ruszka-krajnai népbiztostól hivatalos propaganda útra lett kiküldve, melyre ő vállalkozott, s ennek dacára cseh megszállás alá kerülvén, beállott a cseh csendőrség kötelékébe, ott szolgálatot teljesített, ezáltal a cseh haderőt erősítette".

A bíróság ítélete indokolásában részletesen foglalkozott azzal, hogy e vádlott nemcsak a cseh csendőrségbe állott be, hanem május 20-a és 22-e között Kassán, az Európa étteremben a kommunizmust, a Tanácsköztársaságot becsmérelte és szidalmazta. Ebből azt a helyes következtetést vonta le, hogy a vádlott nem kényszer hatására cselekedett. Ezzel szemben T. Sz. 62 éves, volt közhadseregbeli nyugalmazott számtanácsost bűnösnek mondotta ki azért, mert a cseh hadseregbe beállt, az erről szóló kötelezvényt aláírta, a büntetés kiszabását azonban mellőzte, „miután vádlott tettét erkölcsi és anyagi kényszer hatása alatt követte el". Az anyagi kényszerhelyzetet a megszállóknak az a rendelete idézte elő, amely szerint a volt osztrák–magyar tisztek mindennemű nyugdíjjogosultságukat elvesztik, ha a cseh hadseregbe nem lépnek be. A vádlott — jelen esetben — teljesen vagyontalan, 62 éves nyugdíjas volt, nyugdíj nélkül nem tudta volna magát fenntartani. Egyébként a vádlott terhére nem nyert beigazolást, hogy bármiféle konkrét ténykedést fejtett volna ki a Tanácsköztársaság, vagy annak intézményei, illetőleg annak funkcionáriusai ellen.

Egyetlen esetben sem tulajdonított azonban büntethetőséget kizáró hatást a bíróság a kényszernek, vagy a fenyegetésnek a miskolci köztisztviselőknek az ügyében, akik a Vörös Hadsereg közeledésének a hírére az imperialista hatóságokkal együtt — a miskolci

direktórium utasítása ellenére — Kassára menekültek. Helyesen ismerte fel a törvényszék, hogy ezek a köztisztviselők valamennyien ellenségei a tanácshatalomnak, mert a Vörös Hadsereg váratlan és gyors előrenyomulása folytán nem kényszer volt az elmenekülésük oka, hanem számítottak arra, hogy Miskolc később cseh impérium alá kerül, és ez esetre is biztosítani akarták állásukat. Valamennyi vádlottat bűnösnek mondotta ki a bíróság, mert „midőn a magyarországi vörös katonaság élet-halálharcát vívta a cseh imperialista csapatokkal szemben — vádlott akkor Miskolcról a vörös katonák elől elmenekült, magát a cseh imperialisták oltalmára bízva, a csehek által megszállt Kassára menekült" — és 3 hónaptól egy évig terjedő fogházbüntetésre, hivatalvesztésre és vagyonelkobzásra ítélte őket. Bőven akadtak közöttük volt főispánok, alispánok, vármegyei fő- és aljegyzők.

Más volt a bíróság álláspontja olyan köztisztviselő ügyében, aki nem szökött el Miskolcról, hanem a direktórium utasításának megfelelően a helyén maradt. A törvényszék június 3-án H. L.-t, a miskolci járás főszolgabíráját, a Tanácsköztársaság idején helyettes vármegyei közigazgatási biztost: „az ellenforradalmi ténykedés azon vádja alól, hogy 1919. május 7-én Miskolcnak csehek által történt megszállása alatt, azon alispáni rendeletet, hogy a csehek által megszállott területeken a március 21-e előtti állapotok állítandók vissza, mint a miskolci járás főszolgabírája, egy járásába tartozó, de a csehek által meg nem szállott községre kiadta, mely által a Tanácsköztársaság érdekei ellen tett, s ezáltal ellenforradalmi ténykedést fejtett ki, *felmenti*, mert vádlott cselekedetében az ellenforradalmi szándékot nem látta bebizonyítottnak".

A vádlott azzal védekezett, hogy nem tudta és nem tudhatta, hogy a kérdéses községet nem szállták meg, mert a posta nem működött és a kapott hírek szerint a cseh csapatok már túl is haladtak azon a területen. Védekezését a kihallgatott tanúk igazolták, hozzátéve, hogy a vádlott: „még március első napjaiban, tehát a Tanácskormány megalakulása előtt jóval, az összes borsodi főszolgabírák közt elsőnek lépett be a szocialista pártba, mely tettét többen követték. Ugyanekkor lemondott — s azt írásban is bejelentette — a cs. és kir. kamarási méltóságról, nemesi előnevéről, mely tetteiért s igazi szocialista érzelmeiért őt március 21-e után, midőn a régi rendszer vezető embereit állásuktól elmozdították, az összes borsodi főszolgabírák közül egyedül hagyták meg állásában, sőt helyettes vármegyei közigazgatási biztossá nevezték ki".

Nem mindennapi ítélet ez, s azokban, akik a bíróság egész működését és a Vörös Hadsereg északi hadjáratának a régi köztisztviselőkre gyakorolt hatását nem ismerik, felmerülhet az a kérdés, vajon helyes döntést tartalmaz-e a határozat; hiszen a vádlott az imperialisták alatt is tovább szolgált, teljesítette, sőt objektíve túl is teljesítette parancsukat. Vajon feltételezhető-e erről a volt császári–királyi kamarás főszolgabíróról, hogy valóban tévedés folytán adta ki az utasítást a meg nem szállott községre is? Könnyű és tetszetős lenne negatív választ adni a kérdésre. A bíróság azonban – amelynek minden egyes tagja nagyüzemi munkás volt – a vádlott egész egyéniségét, egész magatartását tette mérlegre. A bírák tudták, hogy az északi hadjárat választóvízként hatott a régi köztisztviselőkre. Az ellenforradalmi beállítottságúak, reakciósak menekültek, mert a Vörös Hadsereget ellenségüknek tartották – akik maradtak, azok kockára tették állásukat, ha az imperialisták visszatérnek, de engedelmeskedtek a direktórium utasításának. A vádlott pedig Miskolcon maradt, a direktóriumnak engedelmeskedett akkor, amikor a földbirtokosok, a tőkések, a banktisztviselők, az aktív és nyugalmazott köztisztviselők serege családostól menekült a városból. Bízott a Tanácsköztársaságban; a munkásbírák pedig tisztában voltak azzal, hogy az osztályharcos ítélkezés nem lehet egyoldalú, nem lehet sematikus, nem törekedhet látszateredményekre. Valóban „emberek, nem paragrafusok és klisék" ítélkeztek – úgy, ahogy azt a soproni Vörös Ujság korábban idézett cikkében kilátásba helyezte. S hogy mennyire nem a liberalizmus, vagy a naivitás vezette a bíróságot ítélete meghozatalában, azt legjobban igazolja, hogy nemcsak az elszökött köztisztviselőket, hanem a Kassára „disszidált" földbirtokosokat, kereskedőket, bankárokat, gyárosokat is kivétel nélkül elítélte, mert: „a cseh imperializmussal szövetkezve és vele állandó összeköttetést fenntartva, ennek csapataival együtt eltávoztak arról a területről, amelyet a magyar Tanácsköztársaság felszabadított. Ezáltal nyíltan a győzelmes Vörös Hadsereg ellenségeihez csatlakoztak és az ellenforradalomhoz pártoltak át". A bíróság kivétel nélkül elkobozta vagyonukat is, azokét is, akiknek sikerült Kassáról továbbszökniök, s mindezt június 6-án hirdetmény útján adta tudtul Miskolc lakosságának.

Ki kell emelnünk a bíróság internacionalista szemléletét is. A vádlottak közül többen védekeztek azzal, hogy „jó magyar emberek" és „gyűlölik a cseheket". A bíróság azonban figyelemre se méltatta az ilyen „védekezést", s nem hogy felmentő ítéletet nem hozott ilyen esetekben, de még csak enyhítő körülményként sem értékelte azt. A törvényszék egyetlen ítéletében sem található semmiféle gyűlölködő hang, soviniszta kitétel a csehekkel vagy a szlovákokkal szemben, a forradalmi törvényszék imperialista hatalomnak, imperialista hadseregnek minősítette a cseh burzsoázia hadseregét és az egyes vádlottaknak ezzel a hatalommal való összejátszását minden esetben nem nacionalista, hanem proletár osztályszempontból bírálta el. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke egyúttal meg akarta és meg tudta értetni minden rendű és rangú ellenforradalmárral, hogy a munkáshatalom nem hagyja megtorlatlanul az átmeneti burzsoá rendszer alatt a proletárdiktatúra és hívei ellen elkövetett bűncselekményeket. Ezt a történelmi leckét a magyar úri osztályok először a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszékétől kapták meg.

A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke mellett három ügyben a MÉMOSZ I. zászlóalj Forradalmi Törvényszéke járt el. A cseh imperialista csapatok részére végzett kémkedés, valamint a szakszervezeti tagoknak és családtagjainak a katonai hatóságoknál történt beárulása és az ellenséges katonasággal való összejátszás miatt június 15-én Kisszeben községben 15 évi kényszermunkára ítélte e törvényszék Cs. J. kisszebeni lakost. Ugyanott és ugyanakkor egy évi kényszermunkát szabott ki I. B. kisszebeni lakos ellen, mert „a kivonuló utolsó ellenséges járőr menekülését elősegítette, ezzel megnehezítette saját csapataink bevonulását a fenti városba". Az ítélet indokolása szerint: „ezen enyhe büntetést a forradalmi törvényszék a vádlott nagy családtagjaira (helyesen nagyszámú családjára) való tekintettel" szabta ki. Ugyancsak június 15-én 3 hónapi kényszermunkára ítélte e törvényszék O. T. kisszebeni lakost „a cseh megszállás alatt történt helytelen magatartása miatt", – közelebbről a cseh csapatok visszavonulásának tanácsadással történt támogatása miatt.

*

Nem lehet említés nélkül hagyni azt a nagyfokú hasonlóságot, amely az 1848/49-es forradalom egyik legfontosabb bírósága, a tábori vésztörvényszék és a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke között fennállott. Mind a két bíróság a főhadsereg mellett, annak támadó hadműveleteit követve működött. A maga idején mind a kettő a forradalom egyik leghaladóbb, leghatározottabb bírósága volt. Egyforma szilárdsággal hozták meg a legsúlyosabb ítéleteket, ha erre szükség

volt és ugyanolyan imponáló biztonsággal mentették fel a vádlottakat a kényesnek látszó ügyekben is. A tábori vésztörvényszék halálra ítélt földbirtokost és nemesi származású állami tisztviselőt; a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke pedig volt direktóriumi tagot is. A tábori vésztörvényszék a budai polgármestert mentette fel a hazaárulás vádja alól, mert Hentzi fenyegetésére maradt meg hivatalában 1849 elején az osztrák megszállás alatt; — a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke a volt miskolci főszolgabíró-helyettes közigazgatási biztost mentette fel, mert a cseh imperialisták fenyegetésére látta el tovább hivatalát. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke hatgyermekes proletárasszonyt mentett fel gyufadrágítás vádja alól, mert a gyermekein akart segíteni; — a tábori vésztörvényszék felmentette az ószőnyi plébános gazdaasszonyát, aki a császáriakhoz átpártolt gazdája parancsára szállította át az osztrák táborba gazdája vagyontárgyait. A cseléd javára történt humanista szellemű ítélkezés, a szakítás a feudális büntetőjogi szemlélettel ugyanannyira forradalmian új volt 1849-ben, mint 1919-ben a burzsoá formalizmus áttörésével a proletárasszony javára történt döntés. Mindkét bíróságot jobboldali támadás érte: a tábori vésztörvényszéket Görgey, a III. Hadtest Forradalmi Törvényszékét Böhm Vilmos és Julier részéről. Mind a két katonai főparancsnok az ellenforradalmárok megmentésére, a bíróság pedig elítélésére törekedett. Egyedül ezek közölték hirdetmények útján a legfontosabb határozataikat. Mindkét bíróság tagjait ugyanaz a hazaszeretet hevítette, hasonló öntudat vezérelte. Nem érdektelen, ha egy-egy ítéletük indokolásának hasonló részét, az ellenük intézett támadásra adott válaszukat egymás mellé állítjuk:

A tábori vésztörvényszék a császári reakció egyik besúgója elleni ítéletében a következőképpen jelölte meg az elkövetés idejének veszélyes voltát:

A vádlott akkor vált árulóvá és izgatott a szabadságharc és forradalom hívei ellen: *„mikor Magyarország területi épsége, függetlensége — és szabadságáért annyi becsületes honfi kebelnek kell naponta elvérezni".*

A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke pedig így jellemzi az elkövetés történelmi időpontját a Kassára szökött reakciós köztisztviselők és tőkések ügyében: *„midőn a magyarországi proletariátus Miskolc előtt élet-halál harcát vívta a cseh imperialistákkal szemben . . ."*

Az 1849-es tábori vésztörvényszéknek Görgey kezdeményezésére történt feloszlatása után a bírák és a közvádló így nyilatkoznak:

„Ami eljárásunkat illeti, erre nézve isten és ember előtt nyíltan bevalljuk, mikép nagyszerű hivatásunknak pontosan megfelelendők mindig azon igyekeztünk, hogy édes hazánk érdekében a törvény szigorát egyaránt éreztessük úrral, vagy szegénnyel, ha nemzetének árulója volt".

A Landler-hadtest vádbiztosa a Böhm és Julier által ellene és a bíróság ellen elrendelt vizsgálatra az alábbi választ adja:

„Soha működésünk ellen a proletariátus oldaláról panasz nem hangzott el, sőt mindenütt valósággal úgy tekintették forradalmi törvényszékünket és vádbiztosi működésemet, mint amely egyedül felel meg a diktatúra forradalmi igazságszolgáltatásának. Az a nézetem, hogyha valaki azzal vádolja az én működésemet és a forradalmi törvényszék működését, hogy szigorú volt a burzsoáziával szemben: ez nem vád, hanem dicséret. Mindaddig azonban, míg erről az oldalról támadnak és még ha alaptalanul támadnak is, tudom, hogy jól végeztem a dolgomat. Nekem ez a meggyőződésem és ez a forradalmi törvényszéké is."

1849-től 1919-ig hetven év telt el, a történelem nagyot lépett előre. Egészen mások a két forradalom osztályviszonyai, mások a bírái is. 1849-ben radikális polgárok és a polgárosodó nemesség képviselői, 1919-ben a proletariátus küldöttei ítélkeztek a főhadseregek mellett működött forradalmi bíróságok tagjaiként. Fejlődött a magyar nyelv is, amellyel ítéleteiket, nyilatkozataikat megszövegezték. De a forradalmi szellem, a hazafiság, a nemzeti függetlenség iránti odaadás mind a két bíróság tagjainál hasonló; ugyanolyan erős és tiszteletreméltó. Ítéleteiket nemcsak egymás mellé lehet, hanem egymás mellé kell állítani, mint a forradalmi ítélkezés kimagasló példáit, a forradalmár bírói, ügyészi öntudat maradandó okmányait.

Izgatás és rémhírterjesztés

A politikai bűncselekmények között a leggyakoribb volt az izgatás és az álhírek terjesztése. Az álhírek terjesztésének büntetéséről — minthogy ilyenfajta cselekményeket már a proletárdiktatúra első napjaiban is elkövettek — a Kormányzótanács V. számú rendelete intézkedett és különösen súlyos esetekben halálbüntetés kiszabására is módot adott. A rendelet utolsó bekezdése külön büntethetőséget kizáró okot létesített, miután előírta, hogy: büntetés kiszabásának

nincsen helye akkor, ha „a való tények tárgyilagos ismertetése a köznyugalom megzavarására irányuló célzat nélkül történik".

Az izgatás bűncselekményének a tényállását jogszabály nem határozta meg pontosan. Büntethetőségét a Kormányzótanács XLV. számú rendelete tette lehetővé, mert a Tanácsköztársaság ideiglenes, majd végleges alkotmánya ellen bármilyen módon – tehát verbális támadás formájában – való vétés is e rendelet 1. §-ának (2) bekezdése értelmében bűncselekményt képezett. Ezt az elvet fogadta el a Kormányzótanács XCIV. számú rendeletének 6. §-a is, amely példálódzó felsorolásának 3. pontjában külön kiemelte a Tanácsköztársaság vagy a hatóságok rendeletei elleni izgatást. Az FKT XLV. számú rendelete szerint a büntetőjogi védelem természetesen kiterjedt mindazokra az intézményekre és szervekre, amelyeket az alkotmány létrehozott és azokra a személyekre, akik az új szocialista hatóságokat, szervezeteket képviselték. A forradalmi törvényszékek ítélkezési gyakorlata is ezt az álláspontot foglalta el. Nem indult ki és nem is indulhatott ki a Btk. 172. §-ának (2) bekezdéséből, amelyet maga a proletárdiktatúra létrejötte helyezett hatályon kívül, hisz a Btk. 172. §-ának ez a bekezdése a tulajdon, vagy a tőkésosztály elleni izgatást bűncselekménynek tekintette. De nem alkalmazták a forradalmi törvényszékek a Btk. 171. §-át sem, amelyre a 172. § visszautalt, és nem csupán a gyülekezeten nyilvánosan szóval, vagy nyomtatvány, irat terjesztésével megvalósult ellenforradalmi agitációt minősítették bűncselekménynek, hanem annak bármely formáját.[1]

A forradalmi törvényszékek ítéleteik jelentős részét izgatás vagy álhírek, rémhírek terjesztése miatt hozták meg. Ezek közül az ítéletek közül nagyon sok megmaradt, ugyanabból az indokból, amely miatt a fegyveres felkelések ügyében hozott ítéletek többségét megsemmisítették. Izgatás vagy rémhírterjesztés elkövetése miatt ugyanis csak kivételesen szabtak ki halálbüntetést, mert erre csak az álhírterjesztés legsúlyosabb esetében volt lehetőség. A szabadságvesztésbüntetést vagy pénzbüntetést kiszabó ítéletek többségét a Horthy-rendszer alatt nem semmisítették meg, mert esetleges újrafelvételi eljárásra vagy kegyelmi kérvényre számítva szükség volt az eredeti tanácsköztársasági iratokra, hogy azok később is bizonyítékul szolgálhassanak.

[1] Erre az FKT XLV. sz. rendelete adta meg a lehetőséget.

Az izgatás és rémhírterjesztés elkövetése miatt hozott ítéletek általában sokkal részletesebbek, mint a fegyveres felkelés elkövetőinek ügyeiben hozott határozatok. Ennek az a magyarázata, hogy a felkelésekről a legszélesebb nyilvánosságnak tudomása volt és a vádlottaknál talált fegyverek tárgyi bizonyítékul szolgáltak, viszont az izgatást és a rémhírterjesztést többnyire nem a nagy nyilvánosság előtt követték el, s emellett sokszor még azt is vizsgálni kellett, hogy nem áll-e fenn az FKT V. számú rendeletének utolsó bekezdésében foglalt büntethetőséget kizáró ok. De a forradalmi törvényszékek nemcsak rémhírterjesztés elkövetése miatti, hanem izgatási ügyekben is alaposan foglalkoztak a vádlottak szándékával, s nemcsak azt vizsgálták részletesen, hogy a vád alapját képező kijelentések objektíve alkalmasak voltak-e a Tanácsköztársaság elleni gyűlölet felkeltésére, vagy ellenérzés kiváltására, hanem azt is, hogy mi volt e kijelentések indító oka, motívuma. Mindez persze részletesebb indokolást kívánt meg.

Ebben az ügycsoportban a legtöbb ítéletet a Budapesti Forradalmi Törvényszék hozta. Ez természetes is, mert az álhírek terjesztése, vagy az izgatás gyakran az ellenforradalmi szervezkedés egyik módszere volt, a felkelések többségét pedig általában Budapestről irányították.

Az egyik legsúlyosabb rémhírterjesztési és izgatási ügy tárgyalására már április 5-én sor került a Budapesti Forradalmi Törvényszéken. A Belügyi Népbiztosság politikai osztálya április elején felfigyelt arra, hogy az Élelmezési Népbiztosságnál szervezett rémhírterjesztés és izgatás folyik. Ennek kapcsán letartóztatták F. I.-t, a népbiztosság altisztjét, aki a népbiztosság folyosóján és portásfülkéjében ismételten és sorozatosan azt a hírt terjesztette, hogy a „Fehérvári úton 60 000 vidéki paraszt megütközött a katonasággal, több gyár munkásai kivonultak és a Tanácsköztársaság ellen fognak harcolni; több mint másfél millió ember ki akar vándorolni az országból, mert birtokait a kormány el akarja venni, a rendszer nem tart tovább három hétnél". F. I. figyelmeztetés ellenére is tovább terjesztette ezeket a híreket és már nemcsak a Népbiztosság épületében, hanem annak kapuja előtt is teljesen ismeretlen embereket traktált e kijelentésekkel. A Budapesti Forradalmi Törvényszék tárgyalásán a vádlott beismerésben volt, és cselekményét a bíróság által kihallgatott két tanú is igazolta. A bíróság április 5-én a vádlottat golyó általi halálra ítélte, „bizonyítva látván, hogy a vádlott a köznyugalom megzavarására a legnagyobb mértékben alkalmas rémhíreket ismételten és

figyelmeztetés után is terjesztett". Az ítéletet a Kormányzótanács április 6-án életfogytig tartó fegyházra változtatta át.[2]

Szigorú büntetéseket alkalmazott a Budapesti Forradalmi Törvényszék a munkástanácsok elleni izgatás miatt is. Április 18-án S. L.-t (foglalkozása nem állapítható meg) a munkástanács elleni izgatás miatt 5 évi fegyházra, április 11-én, Rákos Ferenc elnökletével Zs. F. volt vezérkari őrnagyot rémhírterjesztés miatt 15 évi fegyházra ítélte.[3]

De nemcsak a Budapesti Forradalmi Törvényszék, hanem a nyíregyházai is halálbüntetést — éspedig végrehajtott halálbüntetést — szabott ki a legsúlyosabb rémhírterjesztést elkövetőkkel szemben. A román offenzíva megindulásakor, április 21-én K. I. volt nemzetőrfőhadnagy a vörös katonaság között rémhíreket terjesztett a románok közeli bevonulásáról Nyíregyházára és arra bujtogatta a katonákat, hogy a románoknak ne álljanak ellent és a vörös jelvényeket tegyék le. Minthogy Nyíregyháza ebben az időben komolyan veszélyeztetett helyzetben volt, a forradalmi törvényszék a nemzetőrfőhadnagyot április 22-én halálra ítélte. Halálos ítéletet szabott ki ugyanakkor a Nyíregyházai Forradalmi Törvényszék B. J. rovottmultú egyénnel szemben is, aki elsősorban rabolt és fosztogatott, de emellett még rémhíreket is terjesztett.[4] Mindkét ítéletet végrehajtották.

Rémhírterjesztés és izgatás miatt még egy halálos ítéletet hozott a Budapesti Forradalmi Törvényszék, de már jóval később, június 23-án. H. I. volt tőzsdebizományos június 22-én a Bazilikában és az előtte levő téren a Tanácsköztársaság közeli bukására utaló, a népbiztosok ellen, felekezeti gyűlöletre és pogromra uszító röpcédulákat terjesztett. Ez a röpcédulaosztogatás — mint később kiderült — szoros összefüggésben állott a június 24-én megkísérelt budapesti ellenforradalmi puccsal és annak előkészítését szolgálta. A június 23-i tárgyalás megtartásakor ez még nem volt ismeretes és így a vádlottat nem az ellenforradalmi felkelés előkészítése, hanem a rémhírterjesztés legsúlyosabb esete és izgatás miatt vonták felelősségre. Ekkor egyébként már megjelent Haubrich statáriális parancsa is, a forradalmi törvényszék tehát az izgatás miatt is halálbüntetést szabhatott ki. A vádlott bűnössége nem volt vitás, azt tárgyi bizonyítékok: a nála megtalált röpcédulák, továbbá az őt tettenérő tanúk vallomása is igazolta. A Budapesti Forradalmi Törvényszék az ellenforradalmi puccs kitörését megelőző rendkívül feszült helyzetben, felismerve a cselekmény kimagasló veszélyességét, a vádlottat halálra ítélte. A Kormányzótanács ebben az esetben nem gyakorolt kegyelmet és az elítéltet még a puccskísérlet kitörése előtt, június 24-én reggel kivégezték.[5]

Az izgatások és rémhírterjesztések egyik legveszélyesebb módja: a különböző gyűléseken elhangzott ellenforradalmi jellegű felszólalás, zavarkeltés, agitáció volt. A Kaposvári Forradalmi Törvényszék április 17-én N. J. volt kisgazdapárti képviselőt 15 évi fegyházra ítélte el a Sand községben tartott agitációs népgyűlés megzavarása miatt. A volt kisgazdapárti képviselő kihasználva a falusi lakosság vallásos érzését, a gyűlést olyan felszólalással zavarta meg, hogy a kommunisták le akarják rombolni a templomokat, elpusztítják az iskolákat és közprédává teszik a nőket. Az izgatás célja volt egyben a munkástanács megalakításának megakadályozása, ami átmenetileg sikerült is.[6] A forradalmi törvényszék a büntetés kiszabásánál kifejezésre juttatta a cselekmény súlyát és az elkövető személyi veszélyességét is.

Hasonló ellenforradalmi agitációval találkozhatunk még a Somogy megyei Lengyeltótiban és Nagyatádon is. Mindkét helyen elsősorban a volt kisgazdapártiak zavaró, izgató közbeszólásai, felszólalásai miatt már majdnem zavargásokra került sor. A forradalmi törvényszékek mindkét helyen súlyos (15 évig is terjedő) fegyházbüntetéssel sújtották az ellenforradalmi agitátorokat.[7]

A forradalmi törvényszékek felismerték, hogy a Tanácsköztársaság ellen nemcsak közvetlenül, az érzelmek felkeltésének direkt útján, hanem közvetve is lehet izgatni. Az Egri Forradalmi Törvényszék április 4-i 8/1919. számú ítéletével 8000 korona pénzbüntetésre ítélte J. J. vagyonos egri földművest, mert az egri munkásotthonban március 30-án megtartott gyűlésen „figyelmeztetés elle-

[2] P. I. Arch. A. II. 12/581. sz. ítéletet és a kegyelmi határozatot a Függelék közli.

[3] A budapesti büntetőtörvényszék B. Kgy. 9716/1919/5. számú ítélete szerint.

[4] A nyíregyházi kir. törvényszék elnökének 1920. szeptember 11-i jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/41.)

[5] Vörös Újság 1919. június 25-i számának „Kivégeztek egy ellenforradalmárt" című tudósítása és a budapesti büntetőtörvényszék B. 10. 303/1919/11. számú ítélete szerint. (P. I. Arch. A. II. 11/6.)

[6] A Vörös Újság 1919. április 19-i számában megjelent közlemény és a kaposvári kir. ügyészség 1920. augusztus 21-i jelentése szerint. (P. I. Arch. A. II. 13/44.)

[7] A kaposvári kir. ügyészségnek a 6. lábjegyzetben közölt jelentéséből.

nére ismételten a vallás meghagyását és kisgazdaprogram betöltését követelte, miáltal, ha nem is közvetlenül, de közvetve azt a hírt terjesztette, illetőleg megerősítette, hogy az új kormányalakulat: a proletárdiktatúra a vallás eltörlését és a kisvagyon eltörlését is elrendelte volna".[8]

Az izgatások túlnyomó többségének természetesen nem ilyen közvetett propaganda volt a tartalma, hanem a nagyon is éles ellenséges kijelentések. Ebből a propagandából komoly részt vállalt a klérus is. Nem volt ritka az egyházi szentbeszédek során, a templomban, tehát nagyobb tömeg előtt tartott izgatás. Az ilyenfajta izgatásra jellemző Sz. I. kalocsai hittanár bűnügye, amelyet a Budapesti Forradalmi Törvényszék május 31-én tárgyalt. A vádlott Kalocsán, május 18-án tartott szentbeszédében a kommunistákat „hazátlan bitangoknak" nevezte és azzal izgatott, hogy — bár a Tanácsköztársaság „törvénybeiktatta az egyenlőséget és szabadságot, — a mi saját véreinktől elveszik és elrabolják a zárda négy falát és kegyetlenül hajléktalanná teszik őket, mindentől megfosztva, kikergetve a nagyvilágba"; továbbá: „Törvényeket hoznak, hogy ne lopj, ne sikkassz, embertársadat ne zsarold, és mégis sajnos oda jutottunk, hogy önön kezünk munkáját el kell lopnunk, el kell dugnunk, ha megélni akarunk". A forradalmi törvényszék 5 évi fegyházra ítélte a vádlottat, és nyilván a lakosság vallásos érzékenységére tekintettel a büntetés végrehajtását egy évi próbaidőre felfüggesztette.[9] Az ilyen kíméletes eljárást — amely az adott körülmények között, különösen a proletárdiktatúra első időszakában nem is volt indokolatlan — a Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék is magáévá tette, és április 12-i ítéletében „lázítás bűntette miatt" három évi fogházra ítélte K. G. végardói lelkészt, büntetésének végrehajtását azonban ugyancsak egy évi próbaidőre felfüggesztette. Ez a vádlott a szószékről azt hirdette, hogy „elveszik a vallást, ha adnak is földet".[10]

A forradalmi törvényszékek ilyen ítéleteit részben az is érthetővé teszi, hogy egy-egy község sok lakosa a bírósághoz intézett beadványban kérte a letartóztatott vádlott szabadon bocsátását. A forradalmi törvényszékek ebben az időszakban még azzal számoltak, hogy a hosszabb tartamú, de a felfüggesztés folytán figyelmeztető

[8] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. Az ítéletet a Függelék közli.
[9] A Budapesti Forradalmi Törvényszék május 31-i 1519/1919. forr. sz. jegyzőkönyve és ítélete (P. I. Arch. A. II. 11/138). A jegyzőkönyvet és az ítéletet a Függelék közli.
[10] P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1302.

jellegű szabadságvesztés-büntetésekkel a papságot a további izgatásoktól vissza tudják tartani. Ezek az ítéletek azt is igazolni kívánták, hogy a tanácshatalom nem támad a vallás szabad gyakorlása és a lakosság vallásos meggyőződése ellen.

Helyesen ismerték fel a bíróságok, hogy a Tanácsköztársaság elleni izgatást nemcsak szóval, hanem egyes cselekedetekkel is el lehet követni. Az Egri Forradalmi Törvényszék július 19-én meghozott ítéletében „ellenforradalmi ténykedés bűntettében" mondotta ki bűnösnek B. B.-nét, aki „május elsején a felvonuló tömeg felé fehér papírzászlóval lengetett leányával mindaddig, míg a tömeg közül oda nem ment két elvtárs és elvette azt".[11] Az Isaszegi Forradalmi Törvényszék április 20-án M. D.-nét 5 évi börtönre ítélte, mert az ottani állomásfőnök sapkájáról a vörös sapkarózsát letépte.[12] A Soproni Forradalmi Törvényszék egy soproni polgárt, aki egy vöröskatona piros jelvényét letépte, egy évi fegyházra,[13] a Kalocsai Forradalmi Törvényszék egy 14 éves fiatalkorút hatósági hirdetmény leszakításáért dorgálásra ítélt.[14]

Bűncselekménynek tekintették a forradalmi törvényszékek izgató tartalmú levelek írását, elküldését is. A Budapesti Forradalmi Törvényszék június 28-i ítéletében F. J. vádlottat egy Bécsbe címzett erősen izgató tartalmú levél megírásáért, amelyet a Keleti pályaudvaron találtak meg, 15 évi kényszermunkára ítélte.[15] A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke július 2-án W. K. kassai városi tanácsost 3 évi kényszermunkára ítélte az olasz városparancsnok felkérésére a miskolci polgármester címére írott levél izgató tartalma miatt. A Kaposvári Forradalmi Törvényszék június 28-i 392/1919. számú ítéletében két vádlottat 5–5 napi fogházra ítélt: az egyik vádlott a demarkációs vonalon túl lakó „szüleihez intézett levelében a Tanácsköztársaság kormányának közeli bukását tudatja".[16]

Az izgatások külön csoportját alkotta az április 6–8 között megtartott helyi tanácsválasztások megzavarása, amely főként Eger és

[11] P. I. Arch. Egri törvényszék 1919–1488.
[12] A Pestvidéki kir. büntetőtörvényszék B. 4101/1920/5. sz. ítéletéből. (P. I. Arch. A. II. 12/1569.)
[13] A Soproni kir. ügyészség 1920. szeptember 1-i jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/47.)
[14] 161/1919. sz. június 20-án kelt ítélet. (P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.)
[15] A Budapesti kir. büntetőtörvényszék B. Kgy. 3583/1920/6. sz. ítéletéből.
[16] P. I. Arch. Kaposvári törvényszék 1919–1431.

Gyöngyös környékén fordult elő. Az Egri Forradalmi Törvényszék egy évi fogházbüntetésre ítélte Sz. J. felnémeti lakost, „a szavazás komolyságát sértő kifejezések bűntettében" mondva ki bűnösnek, mert április 7-én a szavazásra siető tanúk előtt ismételten kijelentette, hogy „nekem is van szavazati jegyem, de tisztességes ember ma nem szavaz". A szavazás menetét gátló, a szavazókat zavaró, vagy a Tanácsköztársaság ellen hangoló kijelentések miatt más esetben is büntetést alkalmazott az Egri Forradalmi Törvényszék, így pl. S. M. vagyonos aldebrői földművessel szemben hat hónapi fogházat szabott ki.[17]

A szavazással kapcsolatos valótlan hír terjesztése miatt rendszerint pénzbüntetést szabott ki a bíróság. H. J. vagyonos aldebrői földművest például 5000 korona (nem fizetés esetén egy évi fogházra változtatandó) pénzbüntetésre ítélte a bíróság, mert a vádlott azt híresztelte, hogy: „Feldebrőn már mindent összevertek s a telefont elvágták".[18]

A gyakorlat az imperialista csapatok által megszállt területen elkövetett s a Tanácsköztársaság ellen irányuló izgatást is bűncselekménynek tekintette. Ez kitűnik a III. Hadtest Forradalmi Törvényszékének a levél útján elkövetett izgatás miatt hozott ítéletéből; azonos volt az álláspontja e bíróságnak a szóbeli izgatással kapcsolatban. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke június 26-án Kassán 10 évi kényszermunkára ítélte K. J. községi jegyzőt, aki a Vörös Hadsereg bevonulása előtt az egyik kassai étteremben élesen izgatott a Tanácsköztársaság, annak vezetői ellen és kivégzésüket tartotta kívánatosnak. Ilyen ítéleteket más bíróságnál nem találunk, mert a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke ítélkezett az északi hadjárat során visszafoglalt területeken az imperialista uralom alatt elkövetett politikai bűncselekmények elkövetői felett. Ez a gyakorlat egyébként megfelelt a Kormányzótanács CXXVII. számú rendeletének, amely kifejezetten pönalizálta a Tanácsköztársaság ellen külföldön vagy megszállt területeken elkövetett politikai jellegű cselekményeket.

A forradalmi törvényszékek izgatás, vagy rémhírterjesztés esetén a bűnösség megállapításánál behatóan vizsgálták a vádlottak szándékát, azt, hogy a híresztelés zavart keltő célzattal történt-e, illetve a vádlottak magatartása nem a megengedett és helyes kritika határain belül mozgott-e. Az utóbbi esetekben bűnösséget nem állapítottak meg. A Kormányzótanács V. számú rendeletének utolsó bekezdését tehát analóg módon alkalmazták a bíróságok az izgatásra is.

[17] 14/1919. sz. április 9-én a helyszínen, Aldebrőn meghozott ítélet. A forradalmi törvényszék rendkívül gyorsan folytatta le az eljárást, a cselekmény elkövetésétől mindössze két nap telt el az ítélet meghozataláig. (P. I. Arch. Egri törvényszék 1919–1289.)

[18] 16/1919. sz. ugyancsak április 9-én, Aldebrőn meghozott ítélet, az előző lábjegyzet szerinti levéltári jelzetnél.

A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék május 26-i ítéletében felmentette L. G. vörös katonát a rémhírterjesztés vádja alól, mert „jóhiszeműleg járt el akkor, amikor a felváltó őrség parancsnokát a volt őrség zúgolódására figyelmeztette".[19] A Kaposvári Forradalmi Törvényszék a vádbiztos indítványára, 123/1919. számú határozatával megszüntette az eljárást három vádlott ellen, akik április 30-án Gamáson, az ottani gyűlésen a munkástanács elnökének beszédét éles közbekiáltásokkal megzavarták.[20] A bíróság azért szüntette meg az eljárást, mert a munkástanács elnöke beszédének egy része félreérthető volt, ti. a már kiosztott legelők újbóli közössé tételére célzott; a vádlottak ezt nehezményezték, de nem izgattak a Tanácsköztársaság, vagy annak intézményei ellen. A Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék vádbiztosa április 8-i határozatával három olyan vádlott ellen szüntette meg az eljárást, akik a helyi tanácsválasztás során a hivatalos lista mellett külön szavazólistát rendeltek meg, mert a vádlottak „nem tudtak arról, hogy a hivatalos közegek valamely szavazólistát megállapítottak volna, így a lista megrendelésével nem célozták a köztársaság rendjének megzavarását".[21] A kalocsai Katonai Forradalmi Törvényszék május 6-i 41/kft-1919. számú ítéletében nem állapította meg annak a vádlottnak a bűnösségét, aki a helyi szervek ellen fakadt ki élesen, mert apja élelmiszerjegyeit a tisztviselők bürokratikus magatartása miatt nem tudta kiváltani. Megállapította az ítélet, hogy „az pedig, hogy vádlott e körben káromkodott is, a jogtalan eljárás felett érzett méltó felháborodásnak mutatkozik, miért is őt a vád és következményei alól felmenteni s azonnali szabadlábra helyezését elrendelni kellett". Nem tekintette izgatásnak ugyanez a bíróság a drágaság miatti panaszkodást, mert az adott esetben „nem nyert beigazolást, hogy a vádlott akár a mai társadalmi rend, akár a többtermelés ellen lázított volna, beszéde inkább a fennálló drágaságra vonatkozó panasz-szó volt, anélkül azonban, hogy a mai rendet sértően bírálta volna".[22]

[19] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–784.

[20] P. I. Arch. Kaposvári törvényszék 1919–1424.

[21] P. I. Arch. Egri törvényszék 1921–452.

[22] Mindkét ítélet P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.

A szándék vizsgálatánál azonban nem voltak liberálisok a bíróságok. Az Egri Forradalmi Törvényszék például nem fogadta el a vádlottnak azt a védekezését, hogy „tréfából" használt izgató kijelentéseket, mert „a diktatúra természete, rendeleteivel és intézkedéseivel szemben semmiféle tréfálkozást, gúnyolódást el nem tűrhet".[23] De nem kívánt meg az ítélkezési gyakorlat ellenforradalmi szándékot rémhírterjesztés esetén sem. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke június 3-i ítéletében nem tekintette büntethetőséget kizáró oknak azt, hogy M. J. vádlott, miskolci cukrász hipnózis közben hallott rémhíreket (az ellenforradalmi kitörés győzni fog, a románok négy nap múlva Miskolcra jönnek, a csehek ismét visszafoglalják Miskolcot) ellenforradalmi célzat nélkül terjesztett. A vádlott hipnotizálással foglalkozott, a médiuma által hipnózisban elmondott rémhíreket jegyezte fel és terjesztette. A bíróság megállapítva azt, hogy a vádlottat kifejezett ellenforradalmi szándék nem vezette cselekménye elkövetésekor, az ellenforradalmi ténykedés vádja alól felmentette ugyan, de rémhírterjesztésben és az egyébként tiltott hipnotizálásban (tehát kuruzslásban) bűnösnek mondotta ki és megbüntette azt a vádlott-társát is, aki ezeket a rémhíreket tovább terjesztette.

A büntetések mértékének megállapításában erős differenciálást tapasztalhatunk. Ebben a bűncselekmény-csoportban a legkisebb pénzbüntetéstől a halálbüntetésig minden büntetést megtalálhatunk. A Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában ismerünk 3 és 6 hónapi fogházat, de volt vármegyei tisztviselőkkel szemben több esetben 15 évi fegyházat is. A vidéki forradalmi törvényszékek közül a legtöbb súlyos büntetéseket szabott ki rémhírterjesztés, vagy izgatás miatt. Például az Erzsébetfalvai Forradalmi Törvényszék községi jegyzővel szemben 10 évi fegyházat, a Soproni Forradalmi Törvényszék Eszterházy Miklós herceg jószágigazgatójának leányával szemben 5 évi fegyházat, a Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék több esetben 5 évi és 8 évi fegyházat, a Csongrádi Forradalmi Törvényszék földbirtokossal szemben 5 évi fegyházbüntetést szabott ki ugyanazért a bűncselekményért. A Csongrádi Forradalmi Törvényszék működésével kapcsolatosan az 1920. évi kir. ügyészségi jelentés külön kiemelte például, hogy „a büntetés kiszabásánál konstatálható elv volt az ellenforradalmi kijelentések szigorú megtorlása". A büntetések kiszabásánál azonban nagy súlyt helyeztek a forradalmi törvényszékek arra, hogy megkülönböztessék a tudatos ellenforradalmárokat azoktól, akik nem egyszer elkeseredésből, a nehéz élelmezési, ellátási körülményekből fakadó meggondolatlanságból tettek elhamarkodott kijelentéseket. A tudatos ellenforradalmárokkal szemben alkalmazták a több évig tartó szabadságvesztés-büntetéseket, az alkalmilag megtévedt vádlottakkal szemben pedig a rövidebb tartamú, vagy felfüggesztett szabadságvesztést, illetve pénzbüntetést. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke június 1-i ítéletében, amelyben izgatás miatt 2 hónapi fogházbüntetést szabott ki, nyomatékos enyhítő körülménynek tekintette, hogy a vádlott: „mint régi szocialista nem meggyőződésből tanúsított ellenforradalmi magatartást". Az Egri Forradalmi Törvényszéken dohánygyári munkásnő által elkövetett izgatás ügyében enyhítő körülménynek tekintette a vádlott „bizonyított hűséges ragaszkodását a proletariátushoz".[24]

A nem kiemelkedő súlyú izgatás miatt a kiszabott szabadságvesztés-büntetések 1—3 hónap között mozogtak, de gyakran előfordult csak pénzbüntetés alkalmazása is.

Az izgatás és a rémhírterjesztés miatt indult ügyek bírói gyakorlata sem mentes a már korábban jelzett hibáktól. Több vidéki járási székhelyen működött bíróság egy-két esettől eltekintve csak pénzbüntetést alkalmazott e bűncselekmények miatt, de túlzottan és indokolatlanul enyhéknek tekinthetők a néhány napos fogházbüntetések is. Ilyen volt például a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék május 13-án kelt, 1919. Ft./92. számú ítélete, amely 5 napi fogházat szabott ki a kertész házaspár vádlottakkal szemben, akik faluszerte azt híresztelték, hogy a Tanácskormány megbukott, új kormány alakult, s azt az egyes községekben éltették is.[25] Vagy: a Rákoscsabai Forradalmi Törvényszék április 23-án hozott ítéletében megállapította ugyan, hogy a vádlott „rémhírek terjesztésével várva-várja azt a pillanatot, amikor a régi rendszer visszaáll és a Tanácsköztársaság megdől", és lakói előtt azt hangoztatta, hogy „ez a rendszer úgyis három nap után megszűnik, nagy felfordulás lesz, a lakók menekülni lesznek kénytelenek", — mégis mindössze 2000 korona pénzbírságra ítélte a háztulajdonos vádlottnőt.[26] A Váci Forradalmi Törvényszék báró J. M. vádlottat hatósági hirdetmény leszakításáért 1500 korona pénz-

[23] 19/1919. sz. ítélet. P. I. Arch. Egri törvényszék 1920—2847. Az ítéletet a Függelék közli.

[24] 2/1919. számú, április 1-én kelt ítélet. (P. I. Arch. Egri törvényszék 1920—2847.) Az ítéletet a Függelék közli.

[25] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919—2544. Az ítéletet a Függelék közli.

[26] P. I. Arch. Pestvidéki törvényszék 1919—3861. Az ítéletet a Függelék közli.

büntetésre ítélte.[27] A Kalocsai Forradalmi Törvényszék pedig – holott több hasonló ügyet tárgyalt – egyetlen szabadságvesztés-büntetést sem szabott ki.

Eléggé elterjedt volt az is, hogy az ítélet meghozatala után néhány héttel a forradalmi törvényszék felfüggesztette a már kiszabott szabadságvesztés-büntetés végrehajtását, vagy félbeszakította azt. Ez az eljárás az ítéletek visszatartó hatását feltétlenül csökkentette. A törvényszékek bizonyára abból indultak ki, hogy ítéletük már elérte célját, s nincs szükség az elítéltek további fogvatartására. Világosan kitűnik ez a meggyőződés a Zalaszentgróti Forradalmi Törvényszék 15/Ft.-1919. számú határozatából. Ez a bíróság május 9-én G. F. vádlottat izgató kijelentések miatt egy évi fegyházbüntetésre ítélte, „mert nevezett kijelentései alkalmasak voltak arra, hogy az egész környék nyugalmát és csöndjét felzavarják", viszont június elején már felfüggesztette az ítélet végrehajtását, „mert az elítélt a büntetés kiszabásával és a háromhetes elzárásbüntetéssel a jó büntetés azon kellékét és szükségességét, hogy a jövőre nézve visszatartó motívumként hasson rá, teljes egészében átérzi, és elég biztosítékot lát arra, hogy hasonló cselekmény elkövetésétől a jövőben tartózkodni fog".[28] Sem ennek az ügynek a vádlottját, sem a többi vádlottat, akiket a forradalmi törvényszékek elítélésük után szabadlábra helyeztek, nem találjuk a visszaeső bűnözők között, s így az ítéletek speciális visszatartó hatása – amennyiben ez a Tanácsköztársaság bukásáig eltelt aránylag rövid idő alatt egyáltalán megállapítható – érvényesülni látszott. Viszont a forradalmi törvényszékek nem számoltak azzal, hogy ez az eljárásuk bátorítóan hat a többi ellenforradalmárra, vagyis, hogy a generális prevenció szempontjából hátrányosak ezek az ítéletek. Ezt a hibát azonban nem szabad eltúlozni, mert ha gyakran fordultak is elő ilyen szabadlábra helyezések, a súlyos izgatás, vagy rémhírterjesztés miatt elítéltek nem kerültek szabadlábra. A váci fegyintézetben és a gyűjtőfogházban 1919. augusztus hónapban készített jegyzékek tanúsítják, hogy rémhírterjesztés, vagy izgatás miatt hosszabb tartamú szabadságvesztésre elítélt vádlottak csak a proletárdiktatúra bukása után, a Peidl-kormány idején kerültek szabadlábra.

[27] A Pestvidéki büntetőtörvényszék B. VII. 1431/1920/4. sz. ítélete szerint. P. I. Arch. XXVIII. 5.
[28] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–806.

A proletárdiktatúra intézményeinek és alkalmazottainak megsértése

A forradalmi törvényszékek megkülönböztették az izgatástól a Tanácsköztársaság intézményei, vagy alkalmazottai elleni megszégyenítő, lealacsonyító, becsmérlő kifejezések használatát. A megkülönböztetés helyes alapja az volt, hogy amíg az izgatásnál az egész rendszer, vagy annak valamely intézménye elleni, rendszerint ellenforradalmi beállítottságból fakadó gyűlölet volt az indító ok és a használt kifejezések objektíve is alkalmasak voltak arra, hogy másokban is hasonló ellenszenvet, gyűlöletet ébresszenek – addig az említett enyhébb kategóriák szerint akkor minősítették a cselekményt, ha a vádlott megsértette ugyan a Tanácsköztársaságot, vagy valamely funkcionáriusát, de a rendszer megváltoztatására, vagy bukására nem célzott. A két bűncselekményfajta közötti különbség a büntetések mértékénél, de magánál a minősítésnél is megmutatkozott. Az izgatást rendszerint vagy így, vagy „lázításnak", a „forradalom rendje elleni magatartásnak", „ellenforradalmi magatartásnak" nevezték az ítéletek, a lealacsonyító kifejezések használatát azonban mint a Tanácsköztársaságnak, vagy intézményének, alkalmazottjának megsértését jelölték meg, és az izgatásnál jóval enyhébben büntették.

E kategóriában gyakori cselekmény volt a Vörös Hadsereg, illetve valamely tagja elleni lealacsonyító kifejezés használata. Ezeket az eseteket tekintették ebben a csoportban a legsúlyosabbnak a forradalmi törvényszékek. Például az Egri Forradalmi Törvényszék S. J. földművest a „vörös hadsereg tagját becsmérlő kifejezések használata" miatt hat hónapi fogházra ítélte, mert április 11-én a vörös katonákat „csavargóknak" nevezte.[1] A bíróság egyúttal elrendelte az ítélet közlését az egri katonatanáccsal, nyilván azért, hogy a katonák meggyőződhessenek arról, hogy a forradalmi törvényszék megvédi a Vörös Hadsereg tekintélyét.

A Kiskunhalasi Forradalmi Törvényszék április 25-i 50/1919. számú ítéletében ugyancsak a „vörös hadsereg megsértésének" minősítette H. J.-nénak (nyomdász felesége) azt a kijelentését, hogy: „a vörös őrség parancsnokával együtt csiher banda, tetves vargainasokból áll a vörös hadsereg"; és ezért őt 30 napi fogházra, valamint 1000 korona pénzbüntetésre ítélte. Az ítélet indokolásában külön foglalkozott a bíróság a vádlottnak azzal a védekezésével, hogy az in-

[1] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. sz.

kriminált kifejezéseket asszonyi pletykálkodás közben használta, s megállapította, hogy ez a vádlottat nem mentheti, mert „asszonyi bőbeszédűség közé sem vegyíthető a vörös hadsereg megsértése".[2]

A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék július 2-i 349/1919. számú ítéletével a Vörös Örséggel szembeni becsületsértés miatt 14 napi fogházat szabott ki.[3]

A Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék július 15-én a Vörös Hadsereg kigúnyolásáért egy hónapi fogházbüntetést alkalmazott. A Rákoscsabai Forradalmi Törvényszék április 20-án G. J.-né rákoscsabai lakost a „vörös katonákkal szemben sértő kifejezések használata" miatt 5 napi elzárásra átváltoztatható 200 korona pénzbüntetésre ítélte.[4]

A Vörös Hadsereg mellett a direktóriumok tagjait is kellő büntetőjogi védelemben részesítették a bíróságok. A Kiskunhalasi Forradalmi Törvényszék április 9-i 22/1919. számú ítéletében D. M. vádlottat egy évi fogházra és 20 000 korona pénzbüntetésre ítélte azért, mert 1919. április 5-én azt mondta a tanúk előtt — akik jogaik megóvása végett a Direktóriumhoz akartak fordulni —, hogy „sz.-ik a Direktóriumba". Az Isaszegi Forradalmi Törvényszék a direktórium szidalmazása miatt, április 24-én 6 hó börtönt szabott ki.

A Kalocsai Forradalmi Törvényszék K. D.-né vádlottat azért, mert a bankbetétek fizetésének szabályozásáról szóló rendelet megjelenése után a bank tisztviselőit hivatali eljárásuk miatt megsértette, 3000 korona pénzbüntetésre ítélte. Az Egri Forradalmi Törvényszék június 25-i 90/1919. számú ítéletével a lakóbizottsági tagok megsértése miatt 200 korona pénzbüntetést alkalmazott. Ugyanez a forradalmi törvényszék a „Tanácsköztársaság alkalmazottainak megsértése" miatt 14 napi fogházat szabott ki. A Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék július 15-én, 492/1919. számú ítéletével a vádbiztos hivatalos működéssel kapcsolatos megrágalmazása miatt 10 000 koronával megváltható egy évi kényszermunkát alkalmazott.[5]

[2] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1921–2865. sz. A vádlott kegyelmi kérvénye folytán Rónai igazságügyi népbiztos táviratilag felhatalmazta a törvényszéket, hogy „a kegyelmi kérvény felett legjobb belátása szerint határozzon". A forradalmi törvényszék 1919. május 8-án a fogházbüntetés még hátralevő részét — a vádlott 4 gyermekére tekintettel — kegyelemből elengedte és elrendelte a vádlott azonnali szabadonbocsátását.

[3] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–818. sz.

[4] P. I. Arch. Pestvidéki törvényszék 1919–3861. sz.

[5] P. I. Arch. Egri törvényszék „Országos Levéltárból átkerült fasc."

A proletárdiktatúra megsértése miatt kiszabott legszigorúbb büntetésekkel a Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában találkozhatunk. Ez 1919. április 22-én egy volt tényleges századost 2 évi fegyházra, ugyanezen a napon egy építészt 1 évi fegyházra ítélt.[6] Természetesen nemcsak ilyen súlyos büntetéseket alkalmazott a Budapesti Forradalmi Törvényszék. K. J.-nét a házbizalmi és a rendszer megsértése miatt például 3 hónapi fogházra ítélte 348/1919. számú ítéletében.[7] Két évnél súlyosabb szabadságvesztés-büntetés egyáltalán nem került kiszabásra e bűncselekmény-csoportban, s a büntetések nagyobb része pénzbüntetés, vagy felfüggesztett fogházbüntetés volt. Mindez igazolja, hogy a forradalmi törvényszékek tisztában voltak a proletárdiktatúra megsértése és az izgatás bűntette közötti elvi különbséggel és ezt ítélkezésükben is kifejezésre juttatták.

Fegyverrejtegetés, tiltott fegyverviselés

A Kormányzótanács egyik legelső, III. számú rendeletével úgy intézkedett, hogy bármilyen fegyvert csak a katonaság, a népőrség, más elismert karhatalmi alakulat, a gyáriőrségek és a munkásgárdák tagjai viselhetnek és minden egyéb fegyverviselési engedélyt hatálytalanított. A tilalom nemcsak lőfegyverre, hanem minden más fegyverre is kiterjedt. A tilalom megszegőivel szemben 5 évig terjedhető fegyház- és 50 000 koronáig terjedő pénzbüntetést lehetett kiszabni az FKT XLV. számú rendeletének megjelenéséig, amely e maximumokat feloldotta.

A rendelet megszegése miatt aránylag kevés büntető eljárást folytattak le. Ez azzal magyarázható, hogy a forradalmi törvényszékek a fegyverrejtegetések legsúlyosabb eseteit — helyesen — nem tekintették önálló bűncselekménynek, hanem a fegyveres felkelések, illetve azok előkészítése eszközcselekményének, és a tilalom megszegését beolvasztották a Kormányzótanács I. számú rendeletében meghatározott legsúlyosabb ellenforradalmi bűntettbe. Az ismert esetek közül csak egyszer fordult elő, hogy ellenforradalmi felkeléssel kapcsolatosan a tiltott fegyverviselés miatt állapították meg a vádlott bűnösségét. Ezt is azért, mert a 22 éves vádlott a június 22-i egri

[6] P. I. Arch. A. II. 13/10. sz. alatt Vácott, 1919. agusztus 4. és 5-én készített jegyzék 16. és 64. tétel.

[7] P. I. Arch. A. II. 1919/502. sz. eredeti ítélet. Érdekes, hogy a sértések nagy részét nők követték el.

ellenforradalmi megmozdulásban nem vett részt, de magatartásából nyilvánvaló volt, hogy annak sikere esetén vagy az ellenforradalmárokhoz akart csatlakozni, vagy fosztogatásban szeretett volna résztvenni. Ezt az Egri Forradalmi Törvényszék 1919. június 23-án kelt 456/1919. számú ítélete a következőképpen juttatta kifejezésre: „tényként megállapította a forradalmi törvényszék, hogy nevezett a legszigorúbb rendelet ellenére sem szolgáltatta be bajonettjét, hanem azt 1919. június hó 22-én *bűnös szándékkal* magánál tartotta s csak a vörös őrök által történt lefegyverzése alkalmával vették el tőle.[1] A bíróság három évi fegyházbüntetést alkalmazott e veszélyes magatartást tanúsító vádlottal szemben, bár nem lőfegyverről, hanem katonai oldalfegyverről volt szó.

Súlyosabb büntetés kiszabására akkor került sor e bűncselekmény-kategóriában, ha a fegyverviselési, vagy beszolgáltatási rendelet megszegése mellett még egyéb — de nem az FKT I. számú rendeletben meghatározott — bűncselekményt is elkövették a vádlottak. Tehát csak az ellenforradalmi felkelésekbe és összeesküvésekbe olvasztották be az FKT III. számú rendelete szerinti tilalom megszegését, más bűntettbe nem. Például az Egri Forradalmi Törvényszék 1919. május 15-i 143/1919. számú ítéletében tíz évi fegyházra ítélte azt a hivatásos altisztet, aki katonai jelentkezési kötelezettségének nem tett eleget, tehát tiltott módon tartotta meg fegyverét és fegyveresen jogtalan lakásrekvirálást hajtott végre.[2] A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék pedig 1919. május 21-én meghozott 134/1919. számú ítéletével három évi fegyházra ítélte B. K. naprádfai lakost, aki tilalom ellenére megtartott fegyverével gondatlan emberölést követett el.[3] Az Egri Forradalmi Törvényszék április 29-én, 103/1919. számú határozatával egy évi fogházat szabott ki Sz. J. egerbaktai lakossal szemben, akinek engedély nélkül tartott lőfegyverével egy 16 éves fiú gondatlan emberölést követett el.[4]

Szigorúbb büntetést alkalmaztak abban az esetben is, ha az elkövető magatartásából arra lehetett következtetni, hogy a fegyverekkel távolabbi — feltehetően ellenforradalmi megmozdulásban való részvétel — szándéka volt. A Kiskunhalasi Forradalmi Törvényszék 89/1919. számú ítéletével Cs. K. K. vagyonos gazdálkodót három évi fegyházra ítélte, mert a nála tartott házkutatás alkalmával felszólításra előadott 2 forgópisztolyt, vadászfegyverét azonban a padláson elrejtve találták meg.[5]

A bíróságok nemcsak a használható, hanem a hibás lőfegyver tiltott birtoklása miatt is bűnösséget állapítottak meg. Például a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék 1919. április 26-án kelt ítéletében ifj. Cs. I. 21 éves gazdálkodót 5 napi fogházra ítélte, mert bár a lakásán megtalált revolver nem volt használható, „de kevés igazítással használható állapotba lehet hozni".[6]

A korábbiakban rámutattunk már, hogy a fegyverbeszolgáltatás körüli gondatlanságot ugyancsak büntették a bíróságok. Viszont a Tanácsköztársaság védelmében történt, de formális engedély nélküli felfegyverkezés esetén, társadalmi veszélyesség hiányában, nem állapították meg bűnösséget.

Az ismertetett ítéleteken kívül általában rövid tartamú fogházbüntetést, vagy magasabb pénzbüntetést alkalmaztak a bíróságok. A Sátoraljaujhelyi Forradalmi Törvényszék gyakorlatában fegyverrejtegetés miatt 2 havi és 14 napi fogházat, a székesfehérvári bíróság ítélkezésében 6 és 14 napi fogházat, a zalaegerszegi törvényszék anyagában általában 1000 korona körüli pénzbüntetést, a Kalocsai Forradalmi Törvényszéknél kizárólag magasabb összegű pénzbüntetéseket, az egri bíróság gyakorlatában pedig két és három hónapi fogházat és több komoly összegű pénzbüntetést találunk.

Figyelemre méltó e bűncselekmény-csoporttal kapcsolatos ítélkezésben, hogy felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést egyik bíróság sem szabott ki és, hogy a szabadságvesztés-büntetések végrehajtását egy esetben sem szakították félbe vagy függesztették fel az ítélet meghozatala után. Ez arra mutat, hogy a fegyverrejtegetések veszélyességét általában helyesen ismerték fel a bíróságok s egyedül a kalocsai törvényszék gyakorlata tekinthető feltűnően enyhének, mert volt tőkésekkel szemben is kizárólag pénzfőbüntetéseket alkalmazott.

Hivatali bűncselekmények

A hivatali bűncselekmények a forradalmi törvényszékek gyakorlatában egészen csekély helyet foglalnak el. A IV. fejezetben közölt statisztika is mindössze hat, hivatali bűntett miatt elítéltet mutat ki.

[1] P. I. Arch. Egri törvényszék 1919—538. sz.
[2] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920—2895. sz.
[3] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919—818. sz.
[4] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920—804. sz.
[5] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 192—2865. sz.
[6] P. I. Arch. Egri törvényszék 1921—452. sz.

Amennyire csekély az e bűncselekmények miatt elítéltek száma, annyira súlyosak, kemények a hivatali bűntettek elkövetői ellen kiszabott ítéletek. A Kormányzótanács XLII. számú rendeletében és a Központi Intéző Bizottság 1. számú rendeletében hangsúlyozott elveket a forradalmi törvényszékek gyakorlata teljes egészében magáévá tette.

E gyakorlatilag kis számú bűncselekmények között a legtöbb az önhatalmú intézkedés, azon belül is a jogtalan élelmiszer-, vagy lakás-rekvirálás. Az eredetben megmaradt iratanyagban a legsúlyosabb-ítéletet az Egri Forradalmi Törvényszék hozta: 1919. május 15-én kelt, 143/1919. számú ítéletében N. J. 23 éves volt hivatásos altisztet fegyveresen végrehajtott lakásrekvirálás miatt, valamint katonai jelentkezési kötelezettségének megszegése miatt 10 évi fegyházra ítélte, bár fiatalabb (23 éves) korát enyhítő körülményként értékelte.[1] De – a közelebbi cselekmény ismerete nélkül – találtunk kocsmárossal szemben, ugyancsak önkényes rekvirálás miatt kiszabott 15 évi fegyházbüntetést is.[2]

Megfelelőképpen tanúsítja a forradalmi törvényszékeknek a jogtalan élelmiszer-rekvirálásokkal kapcsolatos álláspontját a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék 1919. június 10-i 228/1919. ft. számú ítélete.[3] Érdekessége ennek az ügynek, hogy S. M. vádlott a Budapesti Forradalmi Katonai Törvényszék bevásárlója volt, aki Horvátnádalján a direktórium elnökét letartóztatással fenyegette meg, ha nagyobb mennyiségű élelmiszert nem teremt elő részére, a termelőbiztost pedig – karhatalom igénybevételével – letartóztatta. A Szombathelyi Forradalmi Törvényszék nem méltányolta, hogy egy másik forradalmi törvényszék bevásárlója a vádlott, hanem az ilyen cselekményeknek a falusi lakosságra gyakorolt káros hatását hangsúlyozva, 4 évi fegyházra ítélte a vádlottat, s elrendelte ítéletének közlését a vádlott felettes hatóságával, a Budapesti Forradalmi Katonai Törvényszékkel. Hasonlóan súlyos büntetést, 5 évi fegyházat szabott ki a Budapesti Forradalmi Törvényszék, ugyancsak jogtalan rekvirálás miatt, munkás vádlottal szemben április 15-én.[4] A rekvirálási tilalom bizonyára kisebb jelentőségű megszegése miatt a gyári munkás vörös katona vádlottat a felvidéki 16. Vörös Ezred Katonai Forradalmi Törvényszéke július 22-én meghozott ítéletével 6 hónapi fogházra ítélte.[5]

Önhatalmú intézkedés azonban nemcsak rekvirálásokkal kapcsolatban fordult elő. A hevesi földmunkáscsoport titkára – anélkül, hogy erre felhatalmazása lett volna – Mezei András hevesi lakost elővezetés terhével magához idézte és „fenyegetésekkel arra akarta kényszeríteni, hogy Kiss Balázs részére jogosan rendelkezése alatt álló és nevére átírt földet engedje át". Az Egri Forradalmi Törvényszék 1919. április 18-án, 54/1919. számú ítéletével hat hónapi börtönre ítélte; azért nem súlyosabbra, mert „enyhítő körülménynek vette vádlott tájékozatlanságát, s hogy ezen önkényes rendelkezéseket nem haszonlesésből követte el".[6] Négy hónapi fogházra ítélte ugyanez a bíróság május 23-án, 155/1919. számú határozatával azt a vádlottat, aki direktóriumi tagnak adta ki magát s teljesen önkényesen és jogtalanul engedélyezte egy táncmulatság megtartását.[7] Csupán betegségére tekintettel szabott ki egy hónapi fogházat az Egri Forradalmi Törvényszék K. G. egri lakos vádlottal szemben, aki: „1919. május 2-án a munkásokat önhatalmúlag kizárta, őket becsmérlőleg szidta, s az egyik alkalmazottat akasztófával fenyegette meg". Ez esetben a bíróság súlyosításként elrendelte az ítéletben, hogy a vádlott számára „fogsági ideje alatt kintről semmiféle étkezés be nem adható".[8]

Az anyagi motívumból elkövetett hivatali bűncselekményekkel, hivatali sikkasztással, vesztegetéssel szemben szintén szigorú büntetéseket alkalmaztak a bíróságok. A Budapesti Forradalmi Törvényszék április 20-án egy villanyszerelőt vesztegetésért (közelebbi tényállás nem ismeretes) 10 évi fegyházra ítélt,[9] a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék egy postai alkalmazottat május 23-án – közelebbről nem ismert hivatali visszaélés miatt – 5 évi fegyházzal sújtott.[10] A Sátoraljaujhelyi Forradalmi Törvényszék ugyancsak 5 évi

[1] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2895. sz.
[2] P. I. Arch. A. II. 13/10. sz. alatti, Vácott 1919. augusztus 11–13-án készült jegyzék 69. tétele alatt. Az ítélet kelte és a forradalmi törvényszék megjelölése hiányzik.
[3] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–2178. sz.
[4] A 2. sz. levéltári jelzet alatt 21. tétel.
[5] P. I. Arch. A. II. 13/10. sz. Vácott 1919. augusztus 4. és 5-én készült jegyzék 259. tétele.
[6] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2857. sz.
[7] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2895. sz.
[8] P. I. Arch. Egri törvényszék. „Országos Levéltárból átkerült fasc."
[9] P. I. Arch. A. II. 13/10. sz. Vácott 1919. augusztus 11–13-án készült jegyzék 15. tétele.
[10] A Vörös Újság 1919. június 7-i számának „A forradalmi törvényszék ítéletei" című közleményében.

fegyházat szabott ki hivatali hatalommal való visszaélés és sikkasztás miatt (a konkrét tényállás itt is hiányzik).[11]

E bűncselekmény-csoportban a legszigorúbb ítéletet a Rákoscsabai Forradalmi Törvényszék hozta: 1919. július 26-án közpénzek elsikkasztása, okirathamisítás és a befolyt közpénznek hűtlen kezelése miatt B. K.-t, a direktórium volt elnökét 15 évi börtönre és politikai jogainak elvesztésére ítélte. Ugyanekkor H. G. direktóriumi tagot – ugyancsak köztulajdon hűtlen kezelése és jogtalan eltulajdonítása miatt, „amellyel a nincstelen proletárok érdekeit a legmesszebbmenő módon megtámadta" – hét évi börtönnel és politikai jogainak 15 évi felfüggesztésével büntette, bár enyhítő körülménynek tekintette a vádlottak befolyásolhatóságát és tájékozatlanságát az adminisztratív munkában.[12]

Ezek az ítéletek azt tanúsítják, hogy a forradalmi törvényszékek nagyon komolyan vették a közélet tisztaságát, keményen léptek fel a proletár erkölcsi felfogás megsértőivel, és egyes anarchikus cselekmények elkövetőivel szemben. Sokszor jóval keményebben és határozottabban, mint az ellenforradalmárokkal szemben.

[11] P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799. sz., az 1919. november 25-én készített kimutatásból.

[12] P. I. Arch. Pestvidéki törvényszék 1919–3861. sz. A Rákoscsabai Forradalmi Törvényszék ugyancsak július 26-án „hivatali kötelesség mulasztás" miatt 5 évi börtönre ítélte V. Gy.-t, a gödöllői járási direktórium tagját, de nem anyagi természetű cselekményért, hanem a községben néhány nappal korában lezajlott ellenforradalmi jellegű tüntetés miatt. A pontos tényállás az iratokból nem állapítható meg.

VII.

GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK

A Tanácsköztársaság idején elkövetett gazdasági jellegű bűncselekményeket a következő három fő csoportba oszthatjuk:

1. az árszínvonal elleni támadások,
2. az áruelosztás módját, vagy különböző zárolásokat, beszolgáltatást előíró rendeletek megszegése (azaz a közellátás elleni bűncselekmények) és
3. fizetési eszközökkel, valamint aranytárgyakkal kapcsolatos bűntettek.

Az árdrágítók elleni ítélkezést döntő módon befolyásolta a fővárosban kialakult gyakorlat. Budapesten alig tárgyalt árdrágítási ügyeket a forradalmi törvényszék, mert az első hetekben a rendőri kihágási bíróságok — elvétve a direktóriumok —, később pedig a „Vörös Őrség árdrágítási ügyekben eljáró bírósága", majd a Belügyi Népbiztosság kihágási büntető tanácsa vonta hatáskörébe az ilyen cselekmények elbírálását. Az árdrágítások túlnyomó többsége kihágásként került elbírálásra. Vidéken ugyan a forradalmi törvényszékek jártak el az árdrágítók ellen, de a fővárosban kialakult gyakorlat nyomán többségükben azok is a kihágások miatt szokásos büntetéseket szabták ki.

Az árdrágítás miatt hozott első határozatról a Vörös Ujság március 27-i száma adott hírt. Üllő község direktóriuma március 26-án Sch. L. kereskedő ellen ártúllépés miatt 10 000 korona pénzbírságot szabott ki és üzletét elkobozta. A tudósítás szerint: „az ítélet nem túl szigorú, de mindenesetre gondolkodóba fogja ejteni a kereskedő urakat". A Vörös Ujság április 2-i számában már a központi árdrágítási bíróság ítéleteiről számolt be. Ezek az ítéletek 1–6 hónapi elzárást és 1000–10 000 korona közötti pénzbüntetéseket szabtak ki az árdrágítók ellen. A különböző elnevezésű kihágási bíróságok a későbbiekben is hasonló büntetésekkel sújtották a piaci vagy batyuzó

árdrágítókat.[1] A kereskedőknek alig volt lehetőségük ilyen cselekmény elkövetésére, mert a szociális termelés népbiztosságának március 24-i rendeletével előírt üzlet-zárvatartás, a leltározás, a nagykereskedelem szocializálása lehetetlenné tette a közvetlen rendelkezést áruikkal; a kiskereskedelmi üzletek kinyitásának engedélyezése után pedig nem ártúllépéssel, hanem áruelrejtéssel vagy a fehér pénz el nem fogadásával nehezítették az áruellátást.

A Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában mindössze egy árdrágítás miatt hozott ítélettel találkozhatunk. A Vörös Ujság június 15-i számában megjelent közlemény szerint 6 hónapi kényszermunkát szabott ki a bíróság e bűncselekmény miatt. A vidéki bíróságok iratanyagában is csupán elvétve található adatot ártúllépés miatti eljárásra. A Vácott és a Gyűjtőfogházban 1919 augusztusában készített jegyzékekben sem szerepel árdrágítás miatt hozott ítélet.

Szigorú büntetéseket csupán a Szolnoki Forradalmi Törvényszék szabott ki: április 9-én S. J. szolnoki marhakereskedőt, a mészárosoknak tovább adott marhák árának drágítása miatt, 10 évi fegyházra, április 22-én pedig G. J. szolnoki kereskedőt tojásdrágítás miatt egy évi börtönre ítélte.[2] A többi vidéki bíróság ítéletei ennél jóval enyhébbek: a Sátoraljaujhelyi Forradalmi Törvényszék április 26-án és 28-án 10, illetve 14 napi, – az Egri Forradalmi Törvényszék május 16-án zsírdrágítás miatt 2 napi fogházat és 200 korona pénz-mellékbüntetést, továbbá június 11-én hat hónapi próbaidőre felfüggesztett 8 napi fogházat és ugyancsak 200 korona pénz-mellékbüntetést szabott ki. Hasonló volt a helyzet Székesfehérvárott, Vácott, Makón, Szentesen és Zalaegerszegen is: az ottani forradalmi törvényszékek 15 napi, 1 és 3 hónapi fogházat, illetve 100 és 8000 korona közötti pénzbüntetést alkalmaztak az általuk tárgyalt néhány árdrágítási ügyben.[3]

[1] A Vörös Ujság 1919. április 2., április 17., április 18., április 24., május 3., május 4., május 10., május 14., május 17., május 18., május 22., május 30. és június 6-i számai „Bűnhődnek az árdrágítók" vagy „Elítélt árdrágítók", „Árdrágítók bűnhődése" cím alatt számolnak be ezekről az ítéletekről.

[2] A budapesti büntető törvényszék B. K. Gy. 8855/1919. számú ítéletének indokolása szerint. (P. I. Arch. A. II. 12/1439. sz.)

[3] P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1799–1920; Egri törvényszék 1920–2847., 1920–2995., Zalaegerszegi törvényszék 1919–818, A. II. 12/869., A XXVIII. 5. sz.
A Budapesti Forradalmi Törvényszékkel kapcsolatban figyelemre méltó, hogy a Szirmay István által közölt statisztika egyetlen árdrágítási ügyet sem tartalmaz.

Gyakoribbak voltak a közellátást veszélyeztető bűncselekmények miatt indított ügyek. E cselekményfajtánál a legsúlyosabb ítéleteket a Budapesti Forradalmi Törvényszék hozta. Április 10-én egy kereskedőt áruelrejtésért és hamis leltár készítéséért 10 évi fegyházzal, április 14-én kenyérjeggyel üzérkedés miatt egy szobafestőt 3 évi fegyházzal büntetett. Több esetben alkalmazott a forradalmi törvényszék budapesti kereskedőkkel szemben, áruelrejtés miatt, 10 évi fegyházat is.[4]

A közellátást veszélyeztető bűncselekmények miatt általában pénzbüntetést, felfüggesztett szabadságvesztést, vagy rövid, néhány heti vagy napi fogházat, vagy elzárást szabtak ki a vidéki bíróságok. Így a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék 484/1919. számú ítéletében, rézgálic és fehérnemű elrejtése miatt, melynek folytán a rézgálic már tönkre is ment (de flóbertpuska elrejtése miatt is) egy 64 éves parasztasszonyt magas korára tekintettel 3000 korona pénzbüntetésre és az elrejtett áruk elkobzására ítélte. Az Egri Forradalmi Törvényszék 80/1919. számú ítéletével közélelmezés céljára lefoglalt sertések eladása miatt 5 napi elzárást és 500 korona pénzbüntetést szabott ki, a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék 492/1919. számú ítélete pedig ruhanemű elrejtéséért 5000 korona pénzbüntetéssel megváltható hat havi kényszermunkát alkalmazott. 3000 korona pénzbüntetésre ítélt a Csepeli Forradalmi Törvényszék két élelmiszerrejtegetőt. Az Egri Forradalmi Törvényszék gyufakészlet be nem jelentése miatt 200 korona, – 375 kg búza elrejtéséért 500 korona pénzbüntetést, a Váci Forradalmi Törvényszék hamis leltár készítése és szesztilalom megszegése miatt 10 000 korona pénzbüntetést szabott ki, a Gyulai Forradalmi Törvényszék pedig tiltott sertésvágás miatt 300 és 1500 korona pénzbüntetést. A Makói Forradalmi Törvényszék egy kereskedővel és feleségével szemben, áruelrejtés miatt, fejenként 2500 korona, leltározás alkalmával elhelyezett pecsét feltörése miatt pedig órás foglalkozású vádlott terhére 500 korona pénzbüntetést szabott ki. A budapestihez hasonló szigorúbb ítélkezéssel ismét csak a Szolnoki Forradalmi Törvényszék gyakorlatában találkozunk. Ez április 25-én hamis leltár készítése, továbbá 2 zsák dohányáru elrejtése miatt Sz. B. szolnoki kereskedőt 2 évi fogházra, G. R. részvény-

[4] A váci fegyházban augusztus 4–5-én készített jegyzék 61. tétel a., az ugyanott augusztus 11–13-án készített jegyzék 22. tétel a.; – Vörös Újság 1919. május 15-i számának „A forradalmi törvényszék ítéletei" című tudósításában.

társasági igazgatót pedig gépkocsi késedelmes beszolgáltatásáért 3 hónapi fogházra ítélte.[5]

Az előző két csoportba tartozó cselekményeknél elterjedtebb bűncselekményként jelentkeztek a fizetési eszközökkel elkövetett visszaélések, elsősorban a Tanácsköztársaság által kibocsátott ún. fehérpénz elfogadásának a megtagadása. Gyakori jelenség volt, hogy piaci árusok, kereskedők, parasztok aprópénz hiányának az ürügyén nem fogadták el a Tanácsköztársaság bankjegyeit. E bűncselekménnyel minden forradalmi törvényszék gyakorlatában találkozunk.

A legsúlyosabb büntetéseket e cselekmények miatt is a Budapesti Forradalmi Törvényszék szabta ki. A Vörös Ujság május 24-i számában olvashatjuk, hogy bankjegy el nem fogadása miatt egy évi és hat hónapi kényszermunkát, május 14-én pedig bankjegy felváltásának megtagadása miatt 3 hónapi fegyházat szabott ki a Budapesti Forradalmi Törvényszék. A vidéki bíróságok ítélkezési gyakorlata a budapestinél jóval enyhébbnek mutatkozott. A Sárospataki Forradalmi Törvényszék kékpénzhalmozás és árusítás miatt július 21-én 2 hónapi fogházat, július 25-én fehérpénz el nem fogadása miatt 3 hónapi fogházat és 5000 korona pénzbüntetést, június 23-án kékpénz forgalombahozatala miatt 14 napi fogházat szabott ki. A Sátoraljaujhelyi Forradalmi Törvényszék július 21-én azért, mert ruházati utalvány beváltását fehér pénzzel történt fizetés miatt megtagadták: 4000 korona pénzbüntetéssel megváltható 2 havi elzárást, majd aprópénzfelhalmozás és fehér pénz el nem fogadása miatt 14 napi elzárást és 2000 korona pénzmellékbüntetést, másik esetben pedig 5000 koronával megváltható 3 havi elzárást szabott ki. Az Egri Forradalmi Törvényszék öt esetben egy-egy havi és 14—14 napi — hat havi próbaidőre felfüggesztett — fogházbüntetést, vagy magasabb összegű 500—6000 koronáig terjedő pénzbüntetést szabott ki. Hasonló volt a III. Hadtest Forradalmi Törvényszékének a gyakorlata is: május 30-án, Miskolcon hozott ítéletében négy zöldségárust fehér pénz elfogadásának megtagadása miatt fejenként 500 korona pénzbüntetésre ítélt.[6]

Aránylag sűrűn találkozhatunk az ékszer, az aranytárgyak, az arany- és ezüstpénzek, a valuták beszolgáltatását előíró rendelet

[5] P. I. Arch. Egri törvényszék 1919—484., 1920—804., „Országos Levéltárból átkerült fasc.". A. II. 12/319., A. XXVIII. 5., A. II. 13/32., A. II. 12/1439. sz.

[6] Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920—708., 1920—1799., Egri törvényszék 1919—1461. 1919—543. sz.

megszegésével. A legsúlyosabb ítéleteket e csoportban is a Budapesti Forradalmi Törvényszék hozta. Április 11-én három évi fegyházra ítélt egy budapesti ügyvédet 142 000 korona értékű ékszer elrejtése miatt. Aranypénz elrejtésében való segédkezés miatt 5 és 6 évi fegyházbüntetéseket is találunk e bíróság gyakorlatában. Valuta kicsempészése miatt június 14-én 5 évi kényszermunkát szabott ki a Budapesti Forradalmi Törvényszék, amely természetesen nem kizárólag ilyen súlyos büntetéseket alkalmazott. Március 30-án például F. M. ékszerészt és feleségét 50 000 korona értékű ékszer elrejtése miatt — 2000 korona kivételével — összes ékszereik elkobzásával büntette; S. J. vendéglőst és feleségét ékszerelrejtés miatt ugyancsak az ékszerek elkobzásával és 30 000 korona pénzbüntetéssel sújtotta. Ez utóbbi ítélet meghozatalánál figyelemmel volt a bíróság a vádlottak 12 kiskorú gyermekére, s ezért tekintett el súlyosabb ítélet meghozatalától.[7]

Megmaradt a Budapesti Forradalmi Törvényszék június 27-i tárgyalási jegyzőkönyve és eredeti ítélete B. N.-né ékszerkereskedő ellen arany, pénz, ékszer és gyémánt elrejtése miatt indult bűnügyben. A bíróság a vádlottat e bűncselekmények miatt 5000 korona pénzbüntetésre, a lefoglalt aranypénzek és gyémántok elkobzására ítélte. A tilalom alá nem esett ékszereket, továbbá a pénzbüntetés levonásával a letétbehelyezett készpénzét is visszaadta a vádlottnak azzal, hogy azt — 2000 korona kivételével — bankban köteles elhelyezni. Jellemző a bíróság és a vádbiztosok humánus eljárására, hogy még az ítélet meghozatala előtt, június 23-án a vádlott letétben levő készpénzéből 1000 korona kifizetését engedélyezték részére, mert „terhelt megélhetése biztosítva nincs". A vádlott az ítélet meghozatala előtt át is vette ezt az összeget.[8]

A gazdasági jellegű bűncselekmények közé sorolandók azok az ügyek is, amelyeket egyrészt a munkabéreket és a munkafeltételeket megállapító rendeletek megszegése miatt, másrészt munkakerülő életmód, csavargás miatt indítottak meg.

A munkafeltételek megsértése miatt indított legnagyobb jelentőségű ügy a Budapesti Forradalmi Törvényszék előtt folyt le. A budapesti kisiparosok jelentős része nem tartotta be a Közoktatásügyi Népbiztosság 16. számú rendeletét, az alkalmazásukban álló tanoncokkal házimunkát végeztettek, bántalmazták őket. A Budapesti

[7] A Vörös Ujság 1919. április 12-i, május 15-i, június 5-i, június 15-i számai.

[8] P. I. Arch. A. II. 12/1379. sz.

Forradalmi Törvényszék az ún. „monstre tanoncperben" 29 budapesti kisiparost ítélt el a tanoncok munkafeltételeinek megszegése miatt, közülük egyet fogházra, a többit pedig magas összegű pénzbüntetésre. Az eljárást dr. László Jenő, a forradalmi törvényszékek politikai megbízottja kezdeményezte és az ítélet hatására Budapesten megszűntek a tanoncokkal szembeni túlkapások és visszaélések.[8/a]

Bár ilyen természetű üggyel más bíróságoknál nem találkoztunk, a meglevő iratanyag arra utal, hogy a vidéki forradalmi törvényszékek is komolyan vették a munkabérek és munkafeltételek biztosítása érdekében kiadott rendelkezéseket. A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék 90/1919. számú ítéletében például nemcsak felmentette B. Gy. téglagyári munkást a gyártulajdonos feljelentésére indult tiltott fegyverviselési ügyben emelt vád alól, hanem a feljelentés hátterét képező munkaügyi vitában is döntött. Elrendelte, hogy a téglagyár tulajdonosa továbbra is a már megállapított munkabéreket tartozik kifizetni. Hasonló döntést találunk ugyanennek a bíróságnak 76/1919. számú ítéletében. A bíróság ebben is megállapította, hogy a molnárok továbbra is eddigi munkahelyükön fognak dolgozni és a malom „jogi tulajdonosait" a munkavédelmi szabályok megszegése (valamint ártúllépés) miatt 8000 korona pénzbírsággal sújtotta. Intézkedett egyben a bíróság megfelelő szakképzett gépész felvételéről és elrendelte, hogy mindaddig, amíg a Kormányzótanács köztulajdonba nem veszi az üzemet, a tulajdonosok „a malom vezetésében semmiféle tevékenységet nem fejthetnek ki, kivéve a pénzügyi részleteket, amelyeket Boronyák Kázmér, ki jogi tulajdonosa a malomnak, tartozik a saját vagyoni felelősségével a befolyt és kiadott összegekről mindenkor az illetékes hatóságnak elszámolni".[9] A zalaegerszegi kir. ügyészség 1920. szeptember 5-i jelentése szerint a forradalmi törvényszék vádbiztosa büntető eljárást helyezett kilátásba az ottani ügyvédi kamara elnöke ellen, mert az elbocsátott irnokának járó 25 000 korona munkadíjat nem akarta kifizetni. A vádbiztos fellépése elég volt a fizetés teljesítéséhez, büntető eljárásra nem került sor. A soproni kir. ügyészség 1920 szeptember 1-i jelentése ugyancsak arról számol be, hogy a Soproni Forradalmi Törvényszék egy gyárost 20 000 korona pénzbüntetésre ítélt azért, mert a kormányzótanácsi rendeletben megállapított bérnél alacsonyabb bért fizetett ki a munkásoknak.

[8/a] *Rákos Ferenc:* i. m. 87. old.

[9] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1920–2468. sz. Az ítéletet a Függelék közli.

A Putnoki Forradalmi Törvényszék ítéleteiről készített jegyzékből pedig megállapítható, hogy ez a bíróság F. J. kereskedőt 50 napi elzárásra átváltoztatható 2500 korona pénzbüntetésre ítélte a Kormányzótanács XXI. számú rendelete szerinti kötelező munkabiztosítási kötelezettség kijátszása miatt.[10]

A Tanácsköztársaság idején a magánszektor mind az iparban, mind a kereskedelemben egészen szűk térre szorult. Nyilván ez az oka annak, hogy ezek a bűncselekmények a Tanácsköztársaság fennállásának rövid ideje alatt csak elvétve fordultak elő.

A forradalmi törvényszékek gyakorlata a munkakerülést, a csavargást komoly bűncselekménynek tekintette. A proletárdiktatúra első heteiben a likvidáló bizottságok szabadlábra helyezték mindazokat, akiket a megdöntött kapitalista rendszer alatt mint ún. „közveszélyes munkakerülőket" ítéltek el. Az eljárások megszüntetéséről és az elítéltek rehabilitásáról a Vörös Ujság 1919. évi március 29-i száma külön tudósításban számolt be.[11] Ez az eljárás teljesen indokolt volt, mert ezeknek az eseteknek az alapvető oka a burzsoá rendszer alatti állandó munkanélküliség volt. Egészen más volt azonban a helyzet a Tanácsköztársaság alatt. A Kormányzótanács XI. számú rendelete megállapította a munkához való jogot, általános munkakényszert vezetett be, segélyt biztosított a munkaképtelenek és az akaratuk ellenére munkanélküliek részére. A munkanélküliség csak rövid ideig tartó, átmeneti jelenség volt a Tanácsköztársaság idején. Aki tehát a tanácshatalom fennállása alatt csavargott, megszegte a munkakötelezettséget, az egészen más jellegű cselekményt követett el, mint az, akit a burzsoá bíróságok ítéltek el „közveszélyes munkakerülés" miatt. A bíróságok szigorúan el is jártak ellenük. A Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában több ilyen ítéletet találhatunk.

Május 7-én két földművest és egy szabósegédet ítélt el a Budapesti Forradalmi Törvényszék fejenként egy-egy évi kényszermunkára, május 20-án pedig ugyanilyen büntetéssel sújtott egy napszámost.[12] Úgy látszik, ezek az ítéletek kellő hatással jártak, mert később már hasonló ügyek nyomaival nem találkozhatunk.

[10] P. I. Arch. Miskolci törvényszék 1920–4175. sz.

[11] A tudósítás szerint a toloncházból 58 ilyen elítéltet bocsátottak szabadlábra.

[12] A váci fegyházban 1919. augusztus 11–13-án készített jegyzék 134., 135. és 142. tétel alatt. A 130. tétel szerint ugyancsak a Budapesti Forradalmi Törvényszék csavargás miatt meghatározatlan tartamú kényszermunkára ítélt egy pincért. Ezt a bejegyzést azonban nem lehet megbíz-

Rendszerint a csavargók és munkakerülők űzték a tiltott szerencsejátékot is. A Budapesti Forradalmi Törvényszék május 21-én egy évi kényszermunkával büntetett emiatt egy tanoncot,[13] a Sátoraljaujhelyi Forradalmi Törvényszék pedig egy esetben 3 hónapi, két vádlottal szemben pedig 1—1 hónapi fogházat szabott ki.[14]

hatónak tekinteni, hiányzik a megfelelő rovatból az ítélet keltének a feltüntetése, bíróságként pedig a Budapesti Forradalmi Törvényszék „egyesbíráját" jelöli meg. Egyesbíróság pedig sem a levéltári adatok, sem Rákos Ferencnek, a Budapesti Forradalmi Törvényszék elnökének közlése szerint nem létezett a forradalmi törvényszéknél.

[13] A váci fegyházban 1919. augusztus 11–13-án készített jegyzék 129. tétel alatt.

[14] A Sátoraljaujhelyi Forradalmi Törvényszék ítéleteiről készített kimutatás szerint. Az ítéletek kelte: július 13., 16., és 21. (P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799. sz.)

VIII.

A SZESZTILALOM MEGSZEGÉSE

A Kormányzótanács II. számú rendeletével megtiltotta mindennemű szeszesital kimérését, forgalombahozatalát és fogyasztását. A tiltott forgalombahozatal miatt e rendelet 50 000 koronáig terjedhető pénzbüntetést és az üzlet elkobzását írta elő, a tilalom ellenére szeszesitalt fogyasztók ellen pedig egy évig terjedhető fogház és 10 000 koronáig terjedhető pénzbüntetés kiszabását tette lehetővé. A rendelet tehát súlyosabban kívánta büntetni a szeszesital tiltott fogyasztását, mint annak kimérését. E büntetési tételeket azonban a Kormányzótanács XLV. számú rendelete feloldotta és az eset súlya szerinti büntetést tett kiszabhatóvá. A szesztilalom ebben a formájában július közepéig, a Népgazdasági Tanács 94. számú rendeletének kiadásáig állott fenn. Ez utóbbi rendelet napi fél liter bor fogyasztását engedélyezte. A szesztilalom eredeti formáján feltétlenül enyhíteni kellett, mert az arra vonatkozó rendelkezések miatt „az ipari munkásság, de különösen a mezőgazdasági munkásság körében állandó mozgolódás volt észlelhető".[1]

A szesztilalom megszegése miatt indított büntetőeljárások a forradalmi törvényszékek tevékenységének jelentős részét tették ki. Láttuk már, hogy a Kalocsai Forradalmi Törvényszék ügyforgalmának több mint a felét e bűncselekmények miatti eljárás képezte. Hasonló volt a helyzet a járási székhelyeken szervezett valamennyi forradalmi törvényszéknél, de a megyei székhelyeken felállított bíróságok ügyeinek nagy részét ugyancsak e bűncselekmény-fajta képezte.

A szesztilalom megsértése miatt a legsúlyosabb ítéleteket a Budapesti Forradalmi Törvényszék hozta. Április hó 15-én 6 hónapi,

[1] Hamburger Jenő népbiztosnak a Szövetséges Központi Intéző Bizottság 1919. július 16-i ülésén elhangzott felszólalásából. Dokumentumkötet VI/B. 469. old.

de május 12-én 5 évi fegyházat, június 15-én pedig két vádlott ellen 5—5 évi kényszermunkát szabott ki ez a bíróság.[2] Ilyen súlyos büntetéseket a Budapesti Forradalmi Törvényszéken kívül csak a sátoraljaújhelyi bíróság szabott ki: április 24-én 5 évi fegyházat. Komoly büntetést alkalmazott még a szesztilalom megsértése miatt a Szerencsi Forradalmi Törvényszék is: április 17-én másfél évi börtönt.[3]

A katonai forradalmi törvényszékek általában szigorú ítéletekkel üldözték a szesztilalom megszegését, de az általuk tárgyalt esetek többségében nem csupán szesztilalom megsértéséről volt szó, hanem katonai bűntettről, mert a szolgálat közbeni lerészegedés, vagy borfogyasztás, mint szolgálati kötelességszegés az FKT LIII. számú rendelete szerint bűntett volt.

Abban az esetben is szigorú büntetéseket szabtak ki a bíróságok, ha a szesztilalom megszegéséhez még más bűncselekmény elkövetése is járult. A Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék a szesztilalom megszegése és tiltott hazárdjáték miatt két vádlottat 3 havi, kettőt pedig egy-egy havi elzárásra ítélt július 21-én; július 16-án életveszélyes fenyegetés és a szesztilalom megszegése miatt egy évi fogházat szabott ki.[4] A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék egy 18 éves vörös katonát szolgálaton kívüli ittasságáért és nyilvános helyen történt garázdálkodásáért 14 napi fogházra ítélt.[5] A Nagykanizsai Forradalmi Törvényszék szesztilalom megszegése és éjszakai csendháborítás miatt — 1176/1919. sz. ítéletével — 14 napi fogházat szabott ki.[6] De ha nem is járult más bűncselekmény elkövetése a szesztilalom megszegéséhez, súlyosabb elbírálás alá esett a szesztilalom megszegése akkor is, ha a vádlottak teljesen lerészegedtek, vagy megrögzött alkoholisták szegték meg a szesztilalmat. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke — amely a tilalom megszegése miatt általában pénzbüntetést, vagy felfüggesztett 14 napi fogházbüntetést szabott ki — hat heti fogházra ítélte K. Á.-nét, aki rendszeresen ivott,

[2] A váci fegyházban 1919. augusztus 3—5-én készített jegyzék 8., 31., 32. tételszám alatt és a Vörös Újság 1919. június 15-i számában „A budapesti forradalmi törvényszék ítéletei" c. közleményben.

[3] Az 1919. november 25-én készített, a sátoraljaújhelyi letartóztatóintézetben büntetésüket töltött elítéltek jegyzékéből. (P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920—1799. sz.)

[4] A 3. jegyzetben említett jegyzék adataiból.

[5] A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék 1919. július 15-én kelt 207/1919. számú ítélete. (P. I. Arch. szombathelyi törvényszék 1920—3907. sz.)

[6] P. I. Arch. Nagykanizsai ügyészség 1919—1176. sz.

akit többször részeg állapotban láttak, és aki egyébként is züllött életmódot folytatott.

Nem tettek kivételt a bíróságok a szesztilalmat megszegő funkcionáriusok javára sem. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke június 17-én Á. Á.-t, a VI. hadosztály politikai megbízottját a hadosztály két gépírónőjével együtt 14—14 napi felfüggesztett fogházra ítélte. A Szarvasi Forradalmi Törvényszék a tilalom megszegése miatt „egy Budapestről oda leküldött helyettes népbiztost is nagyobb pénzbírsággal sújtott".[6/a]

A bíróságok általában a szeszesital tiltott forgalombahozatalát és árusítását büntették szigorúbban. Végrehajtásra kerülő fogházbüntetést, vagy magasabb pénzbüntetést elsősorban kocsmárosokkal, vagy bort kimérő gazdákkal szemben alkalmaztak. Az Egri Forradalmi Törvényszék május 27-én, 119/1919. számú ítéletében M. S. egri pincetulajdonost szeszesital forgalombahozatala miatt 14 napi fogházra ítélte.[7] Ez az ítélet ugyan meg sem közelíti a Budapesti Forradalmi Törvényszék által néhány esetben alkalmazott szigorú büntetéseket, de Egerben ritkaság számba ment szesztilalom megszegése miatt a végrehajtásra kerülő fogházbüntetés kiszabása. Érdekes, hogy az egri bíróság ugyanebben az ítéletében két vádlottat szeszesital fogyasztásának kísérletében mondott ki bűnösnek, mert M. S. vádlottól annak pincéjében bort vettek, de leleplezésük folytán nem volt alkalmuk abból inni. E vádlottakat 8 napi fogházra ítélte a bíróság, „amelyet függőbe helyezett és a bűnbe visszaesés esetén alkalmazza a forradalmi törvényszék ezt az ítéletet is velük szemben". A büntetés végrehajtása felfüggesztésének ez egészen speciális esete, mert nem bármilyen újabb bűncselekmény, hanem a szesztilalom újbóli megszegése, tehát csak speciális visszaesés folytán rendelte volna el a bíróság a büntetés végrehajtását.

A szesztilalom megszegése miatt országszerte hozott több mint 1000 ítélet túlnyomó része természetesen pénzbüntetést és felfüggesztett fogházbüntetést alkalmazott, a budapesti gyakorlatot is ideértve. Kereskedőkkel szemben e büntetéseken felül alkalmazták az üzletelkobzást is, úgy, ahogy azt a Kormányzótanács II. számú rendelete előírta. Például az Egri Forradalmi Törvényszék május 30-án, 238/1919. számú ítéletében B. Gy. kereskedőt szesz tiltott forgalomba-

[6/a] A gyulai kir. törvényszék elnökhelyettesének 1920. december 31-én kelt jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/51. sz.)

[7] P. I. Arch. Egri törvényszék 1919—1188. sz.

hozatala miatt 2000 korona pénzbüntetés mellett üzletének elkobzására ítélte.[8] A Debreceni Forradalmi Törvényszék 4000 korona értékű szeszkészletet kobozott el.[9]

A forradalmi törvényszékek ítélkezésében még a Népgazdasági Tanács 94. számú rendeletének megjelenése előtt a kisebb jelentőségű esetekben a felmentésre, vagy a büntetés mellőzésére való törekvés állapítható meg. Az Egri Forradalmi Törvényszék május 26-án hozott 69/1919. számú ítéletével felmentette K. B. I. r. vádlottat, mert betegsége miatt ivott sósborszeszt.[10] A Kalocsai Forradalmi Törvényszék június 16-án a bűnösség megállapítása mellett „szociális szempontból" mellőzte a büntetés kiszabását, mert azt szükségtelennek találta azzal a vádlottal szemben, aki június 11-én parasztlakodalom alkalmával csekélyebb mennyiségű bort fogyasztott.[11] Általában június hónapban és július első felében a tiltott szeszfogyasztás miatt kiszabott büntetések állandóan enyhülnek. Amíg korábban több ezer koronát is elérő pénzbüntetések, és néha szabadságvesztés-büntetések kiszabására is került sor, addig később már csak néhány száz korona pénzbüntetést alkalmaztak a bíróságok. A Népgazdasági Tanács 94. számú rendeletének megjelenése után jelentősen csökkent a szesztilalom megszegése miatt indult eljárások száma is. Ez a rendelet ugyanis minden 18. életévét betöltött dolgozó számára napi félliter bor fogyasztását engedélyezte és elsősorban a vásárlási engedéllyel elkövetett visszaéléseket és a lerészegedést kívánta büntetni. Ennek a rendeletnek a hatását mutatja a Miskolci Forradalmi Törvényszék Ft. I. 165/1919. számú ítélete, amely B. R. miskolci hatósági orvost azért büntette meg hét napi, hat hónapi próbaidőre felfüggesztett fogházzal és 200 korona pénzbüntetéssel, „mert Miskolcon 1919. július 18-án a részére orvosi rendelettel kiszolgáltatott 1 liter bort egyszerre megitta, s ettől lerészegedett".[12]

Végeredményében tehát, ha a szigorú szesztilalmat nem is lehetett változatlanul fenntartani, és annak megszegését a forradalmi törvényszékek nem is tudták teljes egészében megakadályozni, az

[8] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–1455. sz.
[9] A debreceni kir. törvényszék elnökének 1920. El. I. c. 58. sz. jelentéséből és a debreceni kir. törvényszék B. IV. 3867/1919/5. számú ítéletéből. (P. I. Arch. A. II. 13/38. sz.)
[10] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2995. sz.
[11] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949. sz.
[12] P. I. Arch. Miskolci törvényszék 1919–2152. sz.

emiatt hozott számos, nem egyszer nagyon komoly ítélet jelentős mértékben hozzájárult a közrend megszilárdításához, a bűncselekmények számának jelentős csökkenéséhez. Ezt a célt a Népgazdasági Tanács 94. számú rendelete is szem előtt tartotta, mert kimondotta: „részegségben elkövetett bűncselekmény esetében a részegség enyhítő körülményül nem jöhet figyelembe".

IX.

KÖZÖNSÉGES BŰNCSELEKMÉNYEK

A Tanácsköztársaság alatt elkövetett közönséges bűncselekmények csoportjában a vagyon elleni bűntettek dominálnak. A leggyakoribb közülük a lopás és a rablás; viszont sikkasztás, csalás, orgazdaság, okirathamisítás csak egészen elvétve fordul elő. Ritkán fordultak elő a társadalmi tulajdon elleni bűntettek is, elsősorban mint a katonai vagyon elleni bűncselekményekkel találkozhatunk velük. Csekély számuk miatt nem is tárgyaljuk külön fejezetben e bűntetteket, hanem a vagyon elleni bűntettek között ismertetjük a társadalmi tulajdon elleni cselekményeket is. Ugyanezen okból szintén a közönséges bűncselekmények között tárgyaljuk az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közé tartozó hamis tanúzás és hamis vád miatt hozott néhány ítéletet is. Aránylag kevés az élet, testi épség, a nemi erkölcs és az emberi méltóság elleni bűncselekmények száma.

A Kormányzótanács LIII. számú rendelete 2. §-ának 7. pontja a katonák által elkövetett gyilkosságot, gyújtogatást, rablást, fosztogatást, lopást, közvagyon rombolást, védtelennel szembeni erőszakoskodást katonai bűntettnek minősítette, tekintet nélkül arra, hogy azt a katonaság által megszállt területen, vagy másutt követik el. Minthogy e bűncselekmények közül csak a megszállt területek lakossága ellen elkövetett cselekmények képeznek speciális katonai bűntettet és a gyakorlatban egyetlen ilyen cselekmény miatt sem hoztak ítéletet, a katonai forradalmi törvényszékeknek – gyilkosság, rablás és más, a fenti taxáció körébe eső bűncselekményekkel kapcsolatos ítélkezését ugyancsak ebben a fejezetben ismertetjük.

Bár a közönséges bűncselekmények tényállásainak többségét a régi Btk. határozta meg, az e körben folytatott ítélkezés egyáltalán nem tekinthető a korábbi burzsoá bírói gyakorlat egyszerű folytatásának. A Kormányzótanács I. számú rendelete folytán a forradalmi

törvényszékek a korábbinál jóval szigorúbb ítélkezést folytattak a rablások miatt. A fosztogatást, mint vagyon elleni új tényállást ugyancsak szigorúan üldözték. Következetes szigorral, a legsúlyosabb büntetések kiszabásával harcoltak a forradalmi törvényszékek az élet elleni szándékos támadásokkal szemben. De a Kormányzótanács XLV. számú rendelete, a büntetési tételek feloldása komoly mértékben éreztette hatását azoknak a bűncselekményeknek az elbírálásánál is, amelyek tényállásait a Kormányzótanács rendeletei nem módosították, vagy társadalmi veszélyességüket nem hangsúlyozták. A büntetések ez esetben is sokkal differenciáltabbak annál, mint amilyenekkel a proletárdiktatúra előtti ítéletekben találkozhatunk. A proletár osztályszempontok a közönséges bűncselekmények elbírálásánál is érvényre jutottak, nem leegyszerűsítve és nem vulgárisan. A forradalmi törvényszékek nem nézték el a munkások által elkövetett lopásokat, és nem tekintették büntetlenséget biztosító körülménynek, ha magánalkalmazásban levő személyek követtek el munkáltatóik ellen vagyoni bűncselekményt.[1] Így például a büntetett előéletű cselédek házilopását aránylag szigorúan büntették. A korábbinál szigorúbb büntetésekkel találkozunk sorozatos lopások, különösen pedig zsebtolvajlások elkövetőivel szemben. Viszont büntetlen előéletű vádlottakat egészen rövid tartamú fogházra, ritkábban felfüggesztett szabadságvesztésre, vagy pénzbüntetésre ítéltek el a forradalmi törvényszékek elsőízben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények miatt. Feltétlenül súlyosító körülménynek számított azonban, ha proletárok sérelmére követtek el vagyon elleni bűncselekményt. Az osztályszempontok fokozott érvényrejuttatása folytán komoly eltérés tapasztalható a korábbi gyakorlattól a nemi erkölcs megsértése miatt indult néhány bűnügyben is.

Élet és testi épség elleni bűncselekmények

A gyilkosságok többségét vagyoni motívumból követték el. A rablógyilkosság, vagy rablással kapcsolatos gyilkosság kísérlete miatt hozták a forradalmi törvényszékek a legtöbb ítéletet az élet

[1] A Horthy-rendszerben az Igazságügyminisztérium különös gondot fordított arra, hogy bebizonyíthassa: a forradalmi törvényszékek a munkáltatók elleni lopásokat nem büntették. Ez a törekvés teljesen sikertelen maradt, mert a bíróságok és az ügyészségek vezetőinek jelentései ilyenről nem tudtak beszámolni, sőt kiemelték, hogy ilyen kivételeket a forradalmi törvényszékek nem tettek.

elleni bűncselekmények kategóriájában. Az első ilyen bűncselekményt a Szolnoki Forradalmi Törvényszék területén a Pusztatenyő községhez tartozó Ilona majorban követték el, március 22-én, ahol nagyobb rablás és fosztogatás is történt. A rend helyreállítása érdekében fellépő Mester János vöröskatonát L. J. vádlott agyonlőtte. A Szolnoki Forradalmi Törvényszék április 28. és 29-én tartotta meg az ügy tárgyalását és április 29-én L. J. vádlottat rablás, fosztogatás és gyilkosság miatt halálra ítélte. Az ítéletet meghozatalának napján a szolnoki katonai hatóság hajtotta végre. Április 6. és 7-e között éjjel rablás és fosztogatás közben P. Gy. és T. B. jászárokszállási lakosok rálőttek a szolgálatot teljesítő három vörösőrre. Ez a cselekmény szintén a Szolnoki Forradalmi Törvényszék területén történt, amely április 7-én már megtartotta a tárgyalást, és gyilkosság kísérlete, valamint fosztogatásban való részvétel miatt a két vádlottat halálra ítélte; ugyanakkor T. A. 19 éves vádlottat 10 évi fegyházzal, Cs. J.-t pedig hat hónapi börtönnel sújtotta. Ezeket a halálos ítéleteket is még meghozataluk napján végrehajtották.[2]

A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék tárgyalta Sz. I. vörösőr és társai elleni bűnügyet, amely közel állott a szorosan vett katonai bűntettekhez, de maga az ítélet gyilkosságra való felbujtásban állapította meg az elsőrendű vádlott bűnösségét. Ennek az ügynek a tényállása a következő: A szombathelyi vöröskatonák és a vörösőrök két csoportja szolgálaton kívül, szórakozás közben összeverekedett. A verekedés befejezése után Sz. I., az egyik verekedő csoport bizalmija a laktanyába ment, s mint szakaszparancsnok kivezényelte szakaszát a saját és társai személyén esett sérelem megtorlása végett, tüzet nyittatott a korábbi verekedésben résztvevő vöröskatonák csoportjára. E parancsra bekövetkezett tüzelés folytán két vöröskatona meghalt és többen megsebesültek. Később a lövöldözésben ugyancsak résztvett R. F. II. r. vádlott, továbbá V. J. III. r. vádlott — szintén vörösőrök — fegyveresen megszállták a direktórium helyiségeit és a direktórium pénztárából nagyobb pénzösszeget elraboltak.

A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék terjedelmes bizonyítás felvétele után április 24-én Sz. I. vöröskatonát egyhangúlag golyó általi halálra ítélte. Az ítéletet ugyanaznap délután végrehajtották. A II. r. vádlottat azért, mert bajtársa ellen fegyvert emelt, továbbá rablás és zsarolás miatt 12 évi és hat havi fegyházra, V. J.

[2] A budapesti büntető törvényszék B. K. Gy. 8855/1919. számú ítélete szerint. (P. I. Arch. A. II. 12/1439.)

III. r. vádlottat pedig rablás és zsarolás miatt 7 évi és 6 havi fegyházra ítélte.[3]

Végrehajtott halálos ítéletet hozott a Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék V. L. vörösőr ellen, aki egy házaspárt, lakásadóit meggyilkolta. Ezt az ítéletet május 14-én az Országház téren golyó által hajtották végre.[4]

Kettős rablás miatt, amelyekhez gyilkosság kísérlete is járult, a Kaposvári Forradalmi Törvényszék április 17-én halálra ítélt két büntetett előéletű cigányt. A bíróság súlyosító körülményként értékelte mindkettőjüknél, hogy cselekményeik elkövetésénél vörösőröknek adták ki magukat.[5] Lopásának leplezése miatt, félelemből gyilkolta meg háziasszonyát Sch. A. háztartási alkalmazott, akit a Budapesti Forradalmi Törvényszék kötéláltali halálra ítélt. Ezt az ítéletet nem hajtották végre, feltételezhető, hogy a Kormányzótanács kegyelmet adott a vádlottnak.[6]

Gyilkosság és rablás miatt ítélte halálra a Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék H. J. vöröskatonát is, az ítélet azonban nem került végrehajtásra.[7]

Végrehajtott halálos ítéletet szabott ki rablógyilkosság miatt a Szekszárdi Forradalmi Törvényszék is május 8-án egy vöröskatona ellen, és a Csongrádon működött katonai forradalmi törvényszék három vöröskatona ellen szintén rablógyilkosság miatt.[8]

Nem anyagi motívumból elkövetett gyilkossággal mindössze egy esetben találkoztunk: V. J. ácsi lakos saját fiát gyilkolta meg, s ezért a Komáromi Forradalmi Törvényszék május 8-án halálra ítélte. Ez az ítélet ugyancsak végrehajtásra került.[9]

[3] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–1676. — A forradalmi törvényszék ítéletét a Függelék közli.

[4] A Vörös Újság 1919. május 17-i számának „Kivégeztek egy gyilkost" című tudósításában.

[5] A kaposvári kir. ügyészség 1920. augusztus 27-i jelentése (P. I. Arch. A. II. 13/44.) és a Vörös Újság 1919. április 18-i számában közölt tudósítás szerint.

[6] A Vörös Újság 1919. június 15-i számának „A budapesti forradalmi törvényszék ítéletei" című tudósításában. — Ez a büntetőügy volt egyik motívuma Kosztolányi Dezső „Édes Anna" című regénye megírásának (l. *Kosztolányi Dezső:* „ÁBÉCÉ" 149–150. old. Nyugat kiadása).

[7] A Vörös Újság 1919. június 7-i számának „Halálraítélt rablógyilkos" című tudósítása szerint az ítéletet végre fogják hajtani. Ez nem történt meg, mert Váry adataiban sem szerepel.

[8] A szekszárdi kir. ügyészség és a csongrádi kir. járásbíróság vezetőjének jelentése. (P. I. Arch. A. II. 13/32. és 48.)

[9] *Váry Albert:* i. m. 337. tétel alatt.

Gyilkosság bűntette miatt mindössze két esetben mellőzték a halálbüntetés kiszabását a forradalmi törvényszékek: a Gödöllői Forradalmi Törvényszék és a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke egy-egy vádlottal szemben életfogytiglani fegyházat alkalmazott.[10]

Az élet elleni legsúlyosabb bűncselekmények esetén tehát a forradalmi törvényszékek a leghatározottabb szigorral, a legsúlyosabb büntetések kiszabásával léptek fel. Erre a közbiztonság helyreállítása érdekében feltétlenül szükség volt. A több mint négy évig tartó világháború következtében tapasztalható anarchikus jelenségek, a többszörösen büntetett lumpenelemek garázdálkodása ellen csak így lehetett eredményesen harcolni.

Szándékos emberölés bűntettének az elkövetésére egy adatot sikerült találni; ezt a bűncselekményt betöréses lopással és fegyvertilalom megszegésével együtt követték el. Emiatt a cselekmény miatt az Abonyi Forradalmi Törvényszék tizenöt évi fegyházat szabott ki.[11]

Gondatlanságból okozott emberölés bűntettével két esetben találkoztunk. Az egyik ügyben az Egri Forradalmi Törvényszék járt el április 29-én egy 16 éves egerbaktai fiú ellen, aki lőfegyver gondatlan kezelésével emberhalált idézett elő. A bíróság hat heti fogházbüntetésre ítélte.[12] A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék pedig május 21-én 134/1919. számú ítéletével B. K. vádlottat revolverrel elkövetett gondatlan emberölés miatt három évi fegyházra ítélte.[13]

Halált okozó súlyos testi sértés elbírálásáról két ítélet tanúskodik. A Budapesti Forradalmi Törvényszék egy földművest szesztilalom áthágásával összefüggő halált okozó súlyos testi sértés miatt életfogytiglani fegyházra ítélt;[14] a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék pedig B. J. vörösőrt négy évi börtönnel sújtotta, mert „fegyverének minden ok nélküli használatával" halált eredményező sérülést okozott.[15]

Súlyos testi sértés elbírálásáról két ítélet számol be. Az Egri Forradalmi Törvényszék április 16-i 47/1919. számú határozatával, V. Á. 33 éves földművest 6 hónapi fogházbüntetésre ítélte, mert

[10] A Vörös Újság 1919. évi június 7-i számának „A forradalmi törvényszék ítéletei" című tudósítása és a váci fegyházban 1920. augusztus 11–13-án készített jegyzék 83. t. a.
[11] A 10. jegyzetben szereplő jegyzék 88. t. a.
[12] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–804.
[13] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–818.
[14] Váci, 1919. augusztus 11–13-i jegyzék 16. t. a.
[15] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–3907. A forradalmi törvényszék ítéletének száma: 114/1919.

„április 7-én Szabó Lászlónét annyira megverte, hogy a nevezett a jegyzőkönyv mellékletét képező orvosi bizonyítvány szerint 14 nap alatt gyógyuló sérüléseket szenvedett". A bíróság súlyosító körülménynek vette, „hogy vádlott családjával nemtörődő, kártyás, felesége állítása szerint is állandóan csavargóban levő ember".[16] Ugyancsak súlyos testi sértés miatt hozta meg a Kalocsai Forradalmi Törvényszék május 19-i 85/1919. számú ítéletét. A tényállás szerint: Nemesnádudvar községben május 15-én a parasztok összeverekedtek a községben kocsit kérő vöröskatonákkal. Az incidensnek nem volt politikai háttere. Ezt a bíróság is megállapította ítéletének bevezető részében, de ugyanez következtethető a 2. hadosztály politikai megbízottjának 1919. május 20-i jelentéséből is, amely szerint a katonai bíróság is több katonát súlyosan elítélt az incidens miatt. A Kalocsai Forradalmi Törvényszék a helyszínen tartotta meg a tárgyalást és ítéletében pontosan megállapította a sérülések gyógytartamát (8 napon túl, de 20 napon belül stb.) a Btk. megkülönböztetése szerint. A bíróság a két fő vádlottal szemben súlyos büntetést (5–5 évi börtönt szabott ki, több vádlottal szemben pedig 5000–15 000 korona közötti pénzbüntetést alkalmazott.[17]

A kalocsai bíróság is ugyanúgy orvosszakértőt vett igénybe a gyógytartam megállapítása céljára, mint az egri törvényszék. A két súlyos börtönbüntetést azzal indokolta a bíróság, „hogy vádlottak cselekménye harcászati szempontból – de a község lakosságára is – igen nagy horderejű, veszélyes következményeket vonhatott volna maga után".

Gondatlanságból okozott testi sértés miatt a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék 14 napi fogházra ítélte K. M. 18 éves vöröskatonát, mert „fegyvere gondatlanul elsült és sebzett".[18]

A Sátoraljaujhelyi Forradalmi Törvényszék gyakorlatában súlyos testi sértés miatt 14 napi fogházzal, de három hónapi börtönnel is találkozunk.[19] A budapesti bíróság ítéleteiről a váci fegyházban utólag készült jegyzék április 23-i keltezéssel 5 évi fegyházbüntetést tüntet fel e bűncselekmény miatt. A súlyos testi sértés bűntette

[16] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847.
[17] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.
[18] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–3907. A forradalmi törvényszék 61/1919. sz. ítélete elírás folytán könnyű testi sértésnek nevezte a bűncselekményt; golyó általi sérülés gyógytartama viszont csak 8 napnál hosszabb lehet.
[19] P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799.

miatt a forradalmi törvényszékek által kiszabott büntetések tehát sokszor megahaladták a Btk. szerinti maximumokat és általában szigorúbbak voltak a burzsoá bíróságok által alkalmazott büntetéseknél.

Könnyű testi sértés bűntettével ritkán találkozhatunk. E cselekményfajta elkövetése miatt hozott ítéletek közül csak kettő maradt meg. Az egyiket a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke hozta F. J. paraszt vádlott ellen, aki lucerna elvitele miatt támadt szóváltás közben a sértettet vasvillával megütötte és ezzel 8 napon belül gyógyuló egészségháborítást okozott. A bíróság emiatt 14 napi fogházbüntetést szabott ki. Ugyanez a bíróság ifj. Á. S. lakatost testi sértés és becsületsértés vétsége miatt egy hónapi felfüggesztett fogházbüntetésre ítélte, mert édesanyját tettleg és szóval bántalmazta. Figyelemreméltó és tanulságos a felfüggesztés indokolása, amely szerint a bíróság az „ítélet végrehajtásának felfüggesztését – megakadályozni akarván azt, hogy vádlott egész életén át, mint büntetett előéletű egyén mellőzésnek legyen kitéve – méltányosnak vélte".[20] Mind a két büntetés megfelel a korábbi bírói gyakorlatban kiszabásra került büntetéseknek.

Becsületsértés és rágalmazás miatt csak egészen elvétve ítélkeztek a forradalmi törvényszékek. E bűncselekményekkel kapcsolatban a Kormányzótanács XLV. számú rendeletének 2. §-át valamennyi forradalmi törvényszék helyesen értelmezte. E jogszabályhely azt mondotta ki, hogy a Kormányzótanács külön rendeletével hatáskörükbe nem utalt ügyekben „a Tanácsköztársaság érdekei védelmében sürgős szükség esetén" járhatnak el a forradalmi törvényszékek. Márpedig a becsületsértés és a rágalmazás csak a legkivételesebb esetekben vonható e meghatározás alá.

A Budapesti Forradalmi Törvényszék elnökének, dr. Rákos Ferencnek a kezdeményezésére a budapesti büntetőjárásbíróságnál folyamatban volt 2868 becsületsértési és rágalmazási ügy sértettjeit és vádlottait békéltető gyűlésekre hívták össze. Ott a forradalmi törvényszék képviselőinek felszólalásai folytán a felek túlnyomó többsége kibékült, a magánvádlók vádjaikat visszavonták; csak 157 ügyben maradt a békítés eredménytelen.[21]

Erre vezethető vissza, hogy a dr. Szirmay István által közölt statisztikában becsületsértés és rágalmazás miatt mindössze 7 bűnös-

[20] Az ítéletet a Függelék közli.
[21] A Vörös Újság 1919. április 25-i számának „A bagatell-pörök megszüntetése" című tudósítása és *Rákos Ferenc:* i. m. 97. old.

séget megállapító ítélet szerepel. A kiszabott büntetések csak pénzbüntetések, felfüggesztett, illetve egész rövid tartamú fogházbüntetések lehettek, mert az 1919 augusztus havában készített jegyzékek egyike sem tüntet fel becsületsértés, vagy rágalmazás miatt elítélt személyeket.

Hasonló volt a helyzet vidéken is. A Szombathelyi Forradalmi Törvényszék vádbiztosa 1919. Ft. 582/2. számú végzésével a körmendi járásbírósághoz tette át egy becsületsértési ügy iratait, mert „a Tanácsköztársaság érdekei védelme szempontjából olyan adat, amely az ügynek sürgősen a forradalmi törvényszék elé vitelét szükségessé tenné, nem merült fel".[22] Csak a Hajdúszoboszlói Forradalmi Törvényszék gyakorlatában találkozunk egy becsületsértési ügyben kiszabott pénzbüntetéssel.[23] A legsúlyosabb büntetést: egy havi fogházat minden bizonnyal a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke alkalmazta becsületsértés miatt. De kellő alappal tette ezt. Á. S. zsibárus ugyanis Kassán „becsmérlő kifejezésekkel illette azon lakóit, kik Oroszországból hazatért, s nyomorban s éhségben levő embertársaiknak főztek, s azokon segíteni igyekeztek".

Nemi erkölcs elleni bűncselekményekkel csak kivételesen találkozhatunk. E bűncselekmény-csoportban a legsúlyosabb ítéletet a Landler-hadtest Forradalmi Törvényszéke hozta meg Kassán, június 17-én. A megállapított tényállás szerint P. R. kereskedelmi ügynök június 10-én – tehát a Vörös Hadsereg bevonulása után – erőszakos nemi közösülést hajtott végre 15 éves, teljesen fejletlen háztartási alkalmazottján. A bíróság életfogytiglani fegyházra ítélte a vádlottat és külön súlyosító körülményként értékelte, hogy teljesen árva proletárleányt becstelenített és betegített meg. A bíróság egyben utasította a kassai direktóriumot, hogy a sértett gyógykezeléséről gondoskodjék. Ez az ítélet világosan érzékelteti azt a változást, amely az ilyenfajta, cselédleányokkal szemben gyakran elkövetett, a burzsoá ítélkezésben elbagatellizált cselekmények elbírálásában a proletárdiktatúra idején bekövetkezett.[24]

[22] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–1608. A határozat litografált blankettán készült, valószínű tehát, hogy még több hasonló áttétel is előfordult.
[23] A hajdúszoboszlói kir. járásbíróság vezetőjének 1920. május 31-i jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/45.) A jelentésből következtethetően a kiszabott pénzbüntetés valószínűleg 200 korona volt.
[24] Az ítéletet a Függelék közli.

Lemenővel szembeni vérfertőzés bűntettének kísérlete miatt szintén a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke hozott ítéletet, s abban G. M. földművest egy évi fegyházra ítélte, annak végrehajtását azonban felfüggesztette. A felfüggesztés indoka az volt, hogy „a vádlott az eset óta hasonló kísérletet nem tett".

Erőszakos nemi közösülés kísérlete miatt a Kispesti Forradalmi Törvényszék június 21-én két évi és hat hónapi kényszermunkát szabott ki.[25] A Budapesti Forradalmi Törvényszék pedig április 10-én egy géplakatos foglalkozású vádlottat megfertőztetés miatt 10 évi fegyházra ítélt.[26]

Rablás és fosztogatás

A Tanácsköztársaság idején egyik legsúlyosabb bűncselekménynek tekintették a rablást és a fosztogatást. A Kormányzótanács I. számú rendelete szerint: „mindenki, aki rabol, vagy fosztogat, halállal büntetendő". A bírói gyakorlat a sorozatos, vagy nagyobb súlyú betöréses lopást, a zsarolás súlyosabb eseteit, később pedig a zsebtolvajlást tekintette fosztogatásnak.

A Kormányzótanács I. számú rendeletének kemény intézkedéseire szükség volt. A világháború okozta rendkívül nehéz anyagi helyzet és erkölcsi leromlás folytán még a proletárdiktatúra létrejötte előtt elterjedtek a csoportos rablások s fosztogatások. A forradalmi törvényszékek tisztában voltak a közbiztonság nehéz helyzetével és az FKT I. számú rendeletének megfelelő kemény ítélkezést folytattak.

A proletárdiktatúra első heteiben a Szolnoki Forradalmi Törvényszék tanúsította a leghatározottabb szigort a rablókkal és fosztogatókkal szemben. Ez arra vezethető vissza, hogy bandákba tömörült züllött elemek a legkomolyabban veszélyeztették e nagy forgalmi csomópont és környékének közbiztonságát. Március 22-én, a proletárdiktatúra kikiáltását követő napon, a volt ún. nemzetőrök egy része sorozatos rablásokat, zsarolásokat hajtott végre Szolnokon. E lumpenelemek úgy értelmezték a proletárdiktatúra létrejöttét, hogy „ma a mi napunk van", s fegyveres fenyegetéssel kirabolták és végigzsarolták több szolnoki lakost. A „pénzről, vagy életről van szó" jellemezte fellépésüket. A Szolnoki Forradalmi Törvényszék e banda két vezetőjét, B. G. és M. I. szolnoki lakosokat március 31-én halálra ítélte, s az ítéletet ugyanaznap végre is hajtották.[1]

[25] A váci, 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 141. t. a.
[26] Ugyane jegyzék 18. t. a.

Jellemző a környék helyzetére, hogy március 22. és 23-a közötti éjszakán Jászárokszálláson 16 tagú, Fegyverneken 28 tagú, a Pusztatenyő községhez tartozó Ilona-majorban pedig 30 tagú rablóbanda garázdálkodott. A jászárokszállási rablóbanda vezérét, G. L. jászárokszállási lakost április 4-én, a fegyvernekiek vezetőjét, Cz. J. fegyverneki lakost pedig április 16-án ugyancsak halálra ítélte a Szolnoki Forradalmi Törvényszék. Mindkét tárgyalást a helyszínen tartották meg és az ítéleteket azonnal végrehajtották. Az Ilona-majori rablásokhoz gyilkosság is járult, L. J. vádlott agyonlőtte Mester János vöröskatonát. Az ellene hozott és végrehajtott halálos ítéletet már ismertettük. Ezek a szigorú, de mindenképpen indokolt ítéletek meghozták a kívánt hatást, újabb rablások és fosztogatások később már nem fordultak elő Szolnok környékén.

A Budapesti Forradalmi Törvényszék is szigorú ítélkezési gyakorlatot folytatott az ilyen bűncselekményekkel kapcsolatban: május 2-án N. G. vörösőrt többrendbeli rablás miatt halálra, vádlott-társait pedig 5 évi kényszermunkára, illetve 15 évi fegyházra ítélte. E vádlottak április 22. és 23-a közötti éjjel járőrszolgálat közben több pestkörnyéki lakásban fegyveresen arany- és ezüstpénzt, valamint ékszereket raboltak.[2] Az elsőrendű vádlott kegyelmi kérvényét – többszörösen büntetett előéletére tekintettel – a Kormányzótanács elutasította;[3] az iratok mellett elfekvő törzskönyvi kivonat szerint egyedül a budapesti büntetőtörvényszék négy alkalommal ítélte el 1906–1914 között közokirathamisítás, lopás és rablás miatt. De halálos ítéletet hozott a Budapesti Forradalmi Törvényszék már április 4-én is, Sch. K. vádlott ellen, aki rablás közben a vörösőrökkel erőszakoskodott és vörösőrnek adta ki magát. Ez a vádlott azonban kegyelmet kapott. Ugyanekkor rablás és vasúti fosztogatás miatt két vádlottat 10–10 évi fegyházra ítélt a Budapesti Forradalmi Törvény-

[1] A szolnoki eseményeket a Budapesti Büntetőtörvényszék B. K. Gy. 8855/1919. számú ítélete részletesen ismerteti. (P. I. Arch. A. II. 12/14399.)
[2] A Budapesti Forradalmi Törvényszék 879/1919. számú ítélete (P. I. Arch. A. II. 11/138.)
[3] A Kormányzótanács határozata a következő volt: „A Forradalmi Kormányzótanács kimondja, hogy a tizenkilencszeres visszaeső bűnössel szemben, mint a társadalomra nézve nem hasznos emberrel szemben, kegyelmet nem gyakorol. Az ítélet végrehajtandó." Dokumentumkötet VI/A. 389. old.

szék.[4] Öt évi szabadságvesztésnél enyhébb büntetés egyáltalán nem fordult elő a Budapesti Forradalmi Törvényszéknek rablás bűntettével kapcsolatos gyakorlatában.

A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék szintén súlyos ítéleteket hozott e bűncselekmény-csoportban. A Vörös Ujság 1919. június 5-i számában olvashatjuk, hogy két vörösőrt rablás és fosztogatás miatt — amelyekhez súlyos testi sértés is járult — halálraítélt a budapesti katonai bíróság.

A vidéki forradalmi törvényszékek is igen szigorú ítélkezést folytatták rablási ügyekben. A Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék is kiszabott egy alkalommal halálbüntetést, amelyet azonban nem hajtottak végre, az elítélt kegyelemben részesült.[5] A Gyulai Forradalmi Törvényszék — bár mindössze tíz ügyben járt el — súlyos testi sértéssel kapcsolatos rablás miatt két vádlottat 10, illetve 12 évi fegyházra ítélt.[6] A legenyhébb büntetést a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék szabta ki rablás miatt: 229/1919. számú ítéletével B. D. gorodnai munkást három évi fegyházra ítélte, a II. rendű vádlottat, H. F. gorodnai napszámost azonban ugyanez az ítélet öt évi fegyházzal sújtotta, mert büntetett előéletű volt. Az ítélet indokolása szerint a vádlottak élelmiszert és ruhaneműt raboltak el proletár sértettektől. Ezt a körülményt mindkét vádlott terhére súlyosítóként értékelte a bíróság.[7]

A forradalmi törvényszékek által alkalmazott büntetések mértékéből megállapítható, hogy *a betöréses lopások súlyosabb, illetve sorozatos, vagy ismétlődő eseteit* a bíróságok kivették a lopás köréből és *fosztogatásnak tekintve sokkal szigorúbban büntették.* Az ilyen cselekmények miatt kiszabott büntetések rendszerint meghaladták a lopásoknak a Btk. szerinti büntetési maximumát. Még a Kalocsai Forradalmi Törvényszék is — amely egyébként egyike volt a legenyhébben ítélkező bíróságoknak — egy esetben 16 évi fegyházat szabott ki betöréses lopás miatt. A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék pedig ugyanilyen cselekmény miatt 15 évi kényszermunkát alkalmazott.[8] A Budapesti Forradalmi Törvényszék működéséről dr. Szirmay István által közölt statisztika is egy rovatban szerepelteti a rablást, a fosztogatást és a *betörést.* Ugyanerre mutat a Debreceni Forradalmi Törvényszék gyakorlata is: három vádlottat sorozatos, 13—14 esetben ismétlődő betöréses állatlopás miatt fejenként 15 évi fegyházra ítélt, holott a lopás más elkövetési módja miatt sokkal enyhébb, néhány napi, vagy heti fogházbüntetést alkalmaztak. Hasonló a helyzet a Makói Forradalmi Törvényszéknél is, amely ugyancsak betöréses lopás miatt két vádlottal szemben 10, eggyel szemben pedig 12 évi fegyházbüntetést szabott ki.[9] Eltérést jelent viszont a rablások elbírálásától, hogy a fosztogatás számba menő súlyos, vagy sorozatos betöréses lopások elkövetése miatt egyetlen forradalmi törvényszék sem szabott ki halálbüntetést.

A zsebtolvajlás a dolog természete szerint Budapesten szaporodott el. A vidéki forradalmi törvényszékek gyakorlatában egyáltalán nem találkozhatunk ezzel a cselekménnyel. A Budapesti Forradalmi Törvényszék április elején még nem ismerte fel e bűntett magas társadalmi veszélyességét. Április 3-án hozott ítéletével például S. E. vádlottat hat havi fogházra ítélte el zsebtolvajlás miatt, és április első felében e bűncselekmény-csoportban kiszabásra kerülő legsúlyosabb büntetés csak 2 évi fegyház volt. Később egyre emelkedő büntetési tételekkel találkozunk. Április 15-én hat évi fegyházra ítélt a Budapesti Forradalmi Törvényszék egy kocsist, május közepén 5 évi kényszermunka volt a zsebtolvajlás miatt kiszabott legenyhébb büntetés, de 10 évi kényszermunkával is találkozhatunk már. A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék május közepén 15 évi kényszermunkára ítélt el egy vöröskatonát zsebtolvajlás miatt.[10]

A Budapesti Forradalmi Törvényszék a Kormányzótanács XCIV. számú rendeletének a megjelenése után felterjesztést tett az igazságügyi népbiztoshoz a statáriumnak a zsebtolvajlásra való kiterjesztése érdekében.[11] A rendelet 20. §-ának 1. bekezdése értelmében erre elvileg lehetőség volt, mert a Kormányzótanács bármely bűncselekményre, egyes forradalmi törvényszékek területén is, rögtönítélő bíráskodást rendelhetett el. Ez a kezdeményezés azonban nem vezetett eredményre, a Népbiztosság nem tette magáévá a törvényszék

[4] A Vörös Ujság 1919. április 4-i számának „A budapesti forradalmi törvényszék ítéletei" című közleménye.

[5] A Zalaegerszegi kir. ügyészség 1920. szeptember 20-i jelentése. (P. I. Arch. A. II. 13/49.)

[6] A szegedi kir. főügyészség jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/39.)

[7] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919—2850.

[8] A Vörös Ujság 1919. június 11-i számának „A budapesti forradalmi katonai törvényszék ítéletei" című közleménye.

[9] A debreceni kir. főügyészhelyettes és a makói kir. járásbíróság elnökének jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/32. és 41.)

[10] A váci 1920. augusztus 11—13-i jegyzék 41. 46. t. a. és a Vörös Ujság 1919. május 14. és 15-i számainak „A forradalmi törvényszék ítéletei" c. közleményei.

[11] P. I. Arch. A. II. 13/9.

álláspontját. Mivel a zsebtolvajlás egyre terjedt és egyre veszélyesebbé vált, a Budapesti Forradalmi Törvényszék május 28-án halálos ítéletet hozott Sch. B. kereskedősegéd ellen, aki „egy szegény felírónő fizetését lopta el". Az ítéletet nem hajtották végre, a Kormányzótanács kegyelmet gyakorolt, de a Budapesti Forradalmi Törvényszék ezzel az ítéletével a fosztogatás fogalma alá vonta a zsebtolvajlást is. Ezt a gyakorlatot nem lehet kifogásolni, hiszen a mindennapi, általános szóhasználat is fosztogatásnak tekinti a zsebtolvajlást. A Vörös Ujság 1919. május 29-i száma, amely erről az ítéletről beszámolt, kiemelte, hogy a forradalmi törvényszék példát kívánt statuálni az egyre jobban elharapódzó zsebtolvajlások ellen.[12] Az 1919 augusztusában elkészített jegyzékek adatai azt igazolják, hogy ennek a szigorú ítélkezési gyakorlatnak megvolt a hatása. Amíg áprilisban és május első felében elég gyakran találkozhatunk zsebtolvajlás miatt hozott ítéletekkel, addig a későbbi hónapokban ez a bűncselekmény már egyáltalán nem fordul elő.

Lopás

A lopások miatt folytatott ítélkezés a Kormányzótanács XLV. számú rendelete folytán sokkal egyszerűbbé vált. A büntetési tételek minimumának és maximumának a feloldása folytán jelentőségüket vesztették a Btk. 334—341. §-ai, illetve az I. Bn. 48. és 49. §-ai. A bírói gyakorlat a Btk. szerinti megkülönböztetéseket, a különböző, meglehetősen komplikált minősítéseket elejtette, és a bíróságok rendszerint nem tettek különbséget a lopásnak a Btk. szerinti vétségi, illetve bűntetti alakzata között sem. Abban az esetben sem, ha a forradalmi törvényszék régi, a Btk. szerinti minősítésekhez hozzászokott bíró elnökletével és jogász jegyzőkönyvvezető közreműködésével hozta meg és foglalta írásba határozatát.

Változatlanul feltüntették azonban az ítéletek a halmazati alakzatot, tehát különbséget tettek az egyrendbeli és a többrendbeli lopás között. De halmazat esetén sem szabtak ki összbüntetést, mert erre a Kormányzótanács XLV. számú rendelete folytán nem volt szükség.

Az eltérést a régebbi gyakorlattól jól szemlélteti a Nagykanizsai Forradalmi Törvényszék 1919. május 9-i ítélete, amely házicseléd, tehát szolgálatban álló személy által elkövetett lopások elbírálásánál

[12] „Halálraítélt zsebtolvaj" c. közleményben.

lerögzítette, hogy a vádlott négyrendbeli cselekményt követett el, de nem szólt összbüntetésről, holott a vádlottat a lopásokon kívül még egyrendbeli csalásban is bűnösnek mondotta ki.[1] De nem említette meg az ítéletnek sem a rendelkező része, sem az indokolása a Btk. 334. §-ának 7. pontját, még annak tartalmát sem, és azt, hogy a lopást szolgálatban álló egyén követte el nemcsak minősítő, hanem még csak súlyosító körülményként sem értékelte. Az ítélet mellőzte továbbá a bűntetti, vagy a vétségi alakzat szerinti megkülönböztetést és a Kormányzótanács XLV. számú rendeletének szellemében a „bűncselekmény" megjelölést használta. Az FKT. XLV. számú rendeletének a hatásával és jelentőségével tehát a forradalmi törvényszékeknél működő régi jogászok is teljesen tisztában voltak. Ezt bizonyítja a Győri Forradalmi Törvényszék 187/1919. számú ítélete is, amely 1200 korona készpénz ellopása miatt négy és fél hónapi *börtönbüntetést* szabott ki.[2] A bíróság tehát a lopásnak a Btk. rendszerében értékre tekintettel bűntetti alakzata miatt, hat hónapon aluli *börtönt* alkalmazott, amire a Btk. 24. §-a értelmében korábban nem lett volna lehetőség. A négy és fél hónapi szabadságvesztés a Btk. szerint csakis a 92. § alkalmazásával és *fogházban* lett volna megállapítható. Ezt az ítéletet ugyancsak régi bíró elnökletével hozta meg a forradalmi törvényszék és jogvégzett jegyző foglalta azt írásba.

A Btk. különös része szerinti minősített eseteket tehát elejtették a bíróságok, de rendszerint súlyosító körülményként vették figyelembe, ha azoknak előfeltételei fennforogtak. Így valamennyi forradalmi törvényszék súlyosítóként értékelte a büntetett előéletet, vagy a speciális visszaesést. A Zalaszentgróti Forradalmi Törvényszék büntetett előéletű vádlottal szemben hat évi fegyházat szabott ki zsírlopás miatt, mert a vádlott „többszörösen büntetett előéletű és a társadalom, valamint a környék rettegett embere volt".[3] Súlyosító körülménynek számított a bűnszövetkezetben való elkövetés is. A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék 224/1919. számú ítéletével H. I. 18 éves vöröskatonát négyrendbeli lopás miatt két évi börtönre ítélte, mert az indokolás szerint súlyosító körülménynek tekintette, „hogy vádlott társaival egy egész bűnszövetkezetet alkotott, mely bűnszövetkezet a községet és környékét betöréses lopások

[1] P. I. Arch. Nagykanizsai ügyészség 1919—352.
[2] P. I. Arch. Győri törvényszék 1919—187. A Függelék mind ezt, mind a Nagykanizsai Forradalmi Törvényszék által hozott ítéletet közli.
[3] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919—806.

sorozatával árasztotta el".[4] A két évi börtönbüntetés 18 éves vádlottal szemben nagyon szigorúnak számított, mert a forradalmi törvényszékek ilyen életkorú terheltekkel szemben rendszerint rövid szabadságvesztést, dorgálást, vagy próbárabocsátást alkalmaztak.

A társadalmi tulajdon elleni lopás külön bűncselekményfajtaként még nem alakult ki. Egyes bíróságok kiemelték ugyan, hogy a vádlottak közvagyont, illetve kincstári vagyont rövidítettek meg, de a büntetések kiszabásánál nem észlelhető, hogy az ilyen cselekményeknek nagyobb súlyt tulajdonítottak volna és elkövetőiket szigorúbban büntették volna. Társadalmi tulajdont károsító lopásokat úgyszólván kizárólag a katonai forradalmi törvényszékek gyakorlatában találunk.

A lopás fogalmi meghatározásánál a Btk. 333. §-a szerinti tényállást fogadták el a forradalmi törvényszékek. Adott esetekben komolyan vizsgálták, hogy a jogtalan eltulajdonítási célzat fennállott-e. Így a Kaposvári Forradalmi Törvényszék 135/1919. számú jegyzőkönyve szerint a vádbiztos azért ejtette el a lopás miatt emelt vádat, mert a kihallgatott tanúk igazolták, hogy a vádlott fát vitt ugyan el a termelőszövetkezet erdejéből, de azt nem a saját, hanem a termelőszövetkezet céljára, szerszámkészítésre használta fel. A vádelejtés folytán a bíróság az eljárást meg is szüntette.[5] A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke Miskolcon, május 30-án meghozott felmentő ítéletében, amelyet az V. fejezetben már ismertettünk, kiemelte, hogy a vád alapját idegen dolognak a tulajdonosok beleegyezése nélkül, a terheltek előnye végett történő, tehát jogtalan elvitele képezte. A Győri Forradalmi Törvényszék 187/1919. számú ítélete ugyancsak hangsúlyozta, hogy a vádlott az 1200 koronát „abból a célból vette el, hogy ezen reá nézve idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítsa". A Kaposvári Határvédelmi Kerületi Katonai Forradalmi Törvényszék 25/1919. számú ítéletében ugyancsak lerögzítette, hogy a vádlott *jogtalanul* megtartva akarta az eltulajdonított bőröket családjához elvinni. Ugyanígy a Kalocsai Forradalmi Törvényszék is megállapította 150/1919. számú ítéletében, hogy az elvétel jogtalan eltulajdonítási szándékkal történt.[6]

A lopás miatt kiszabott büntetések széles skálán mozogtak, erősen differenciáltak voltak, de egy esetben sem haladták meg a Btk.

[4] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–1907.
[5] P. I. Arch. Kaposvári törvényszék 1919–1886.
[6] P. I. Arch. Kaposvári törvényszék 1919–1431. és Kalocsai törvényszék 1920–1949.

szerint legsúlyosabban minősülő esetekre kiszabható 10 évi maximumot. Tíz évi szabadságvesztést is mindössze hat ügyben találunk: négy vádlottat a Budapesti, egyet a Várpalotai és egyet az Abonyi Forradalmi Törvényszék ítélt el.

A lopás miatt alkalmazott és három hónapnál súlyosabb szabadságvesztés-büntetések közül az egy–öt év közötti büntetések dominálnak. A váci fegyházban készített jegyzékek szerint 40 vádlottat ítéltek el egy–öt év közötti szabadságvesztésre és mindössze nyolcat egy évnél enyhébb büntetésre. Természetesen ennél jóval több a vidéki, főleg a járási székhelyeken működött forradalmi törvényszékek által elbírált kisebb jelentőségű lopások száma. Ezekben néhány napi vagy heti, legfeljebb azonban 3–4 hónapi fogházbüntetéseket alkalmaztak. A Debreceni Forradalmi Törvényszék lopásért általában 8 napi, a hajduszoboszlói bíróság 7–14 napi fogházat szabott ki. A Makói Forradalmi Törvényszék gyakorlatában három havi, a kalocsai bíróságnál, de a zalaegerszeginél is 15–15 napi fogházbüntetéseket találunk.

A katonai forradalmi törvényszékek ítélkezése e bűncselekménykategóriában nem mutat eltérést a civil bíróságok gyakorlatától. Azok is csak ritkán alkalmaztak szigorúbb büntetéseket. A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék egy vádlottal szemben nyolc évi fegyházat, de általában 2–5 év közötti szabadságvesztést alkalmazott. A Váci Katonai Forradalmi Törvényszék gyakorlatában is csupán egy terhelt esetében fordul elő legsúlyosabb büntetésként hat évi fegyház kiszabása. A III. Hadtest bíróságánál a legszigorúbb büntetés 3 évi kényszermunka volt, a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék általában 4 hónapi fogházbüntetéseket alkalmazott, de találunk a gyakorlatában „csekély értékű közvagyon lopása miatt" 14 napi fogházat is.[7]

Pénzfőbüntetést jóformán nem alkalmazták a forradalmi törvény-

[7] A váci fegyházban készített jegyzékekben is gyakran szerepel a „kisebb lopás" elnevezés. Ebből azonban nem lehet levonni azt a következtetést, hogy a forradalmi törvényszékek gyakorlata kialakította a kisebb súlyú lopás fogalmát. A jegyzékek ugyanis a büntetésüket töltő személyek szabadlábra helyezése érdekében készültek, és ugyanúgy „kisebb lopás"-nak tekintettek több esetet, mint ahogy „ellenforradalmi célzattal" elkövetettnek minősítettek számos katonai bűntettet. Erre mutat, hogy az ilyen „kisebb lopásokért" nem egyszer 5 évi szabadságvesztést tüntetnek fel a jegyzék megfelelő rovatai. Az eredeti ítéletek közül egyedül a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék fent hivatkozott 107/1919. számú határozata használja a csekély értékű lopás kifejezést.

székek lopások esetén. Egyedül a Kalocsai Forradalmi Törvényszék ítéleteiben találunk három vádlottal szemben kiszabott ilyen büntetést.

A szabadságvesztés-büntetések felfüggesztésére is csak kivételesen került sor. Mindössze három ilyen ítéletet találunk: a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék július 25-i 218/1919. számú határozatában négy havi felfüggesztett fogházbüntetésre ítélte B. I. vörösőrt szolgálat teljesítése közben elkövetett lopás miatt; a Zalaegerszegi Katonai Forradalmi Törvényszék május 11-én meghozott 10/1919. kft. számú ítéletével Cz. Gy. vöröskatona ellen egy katonaköpeny ellopása miatt három havi – egy évi próbaidőre felfüggesztett – börtönbüntetést alkalmazott; a Putnoki Forradalmi Törvényszék pedig két napszámost csirkelopás miatt fejenként 6 hónapi – újabb bűncselekmény elkövetéséig felfüggesztett – börtönre ítélt.[8]

Fiatalkorúak ellen egyedül a Kalocsai Forradalmi Törvényszéknél indult eljárás lopás miatt. Egy alkalommal földműves kisegítő családtagját egy évi időtartamra próbára bocsátották. Három gimnáziumi tanulót (kettő 15, egy 16 éves volt) tanszerek és könyvtári könyvek ellopása miatt a 155/1919. számú ítélettel ugyancsak próbára bocsátották.[9] Ez a határozat azonban – az I. Bn. 21. §-ától eltérve – nem egy évre, hanem csupán 1919. augusztus 31-ig bocsátotta próbára a fiatalkorúakat. Eltért az ítélet az 1915. évben meghozott 575. számú jogegységi döntvénytől is, mert a bíróság a fiatalkorúak bűnösségének megállapítása mellett alkalmazta a próbárabocsátást. Egyébként a bíróság a fiatalkorúak részére egy tanítót rendelt ki pártfogóul, akit teendőiről megfelelően kioktatott és a fiatalkorúakat is figyelmeztette a próbaidő eredménytelen elteltének következményeire.

Vagyon elleni egyéb bűncselekmények

A rabláson, fosztogatáson és lopáson kívül más vagyon elleni bűncselekmény miatt hozott ítéletek egészen ritkán fordulnak elő a forradalmi törvényszék gyakorlatában. Sikkasztás miatt hozott ítéletet csak a Szolnoki Katonai Forradalmi Törvényszék és a Putnoki

[8] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–784.; Zalaegerszegi törvényszék 1919–867., és Miskolci törvényszék 1920–4175.

[9] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.

Forradalmi Törvényszék iratai között találunk. A Szolnoki Katonai Forradalmi Törvényszék június 1-én tíz évi kényszermunkára ítélt egy vöröskatonát, a putnoki bíróság pedig július 12-én 12 napi fogházra ítélt egy kocsist sikkasztás miatt.[1] Egyébként sem a Vörös Ujság közleményeiben, sem az 1920 augusztusában készített jegyzékekben nem találunk adatokat olyan ítéletekről, amelyeket kizárólag sikkasztás elkövetése miatt hoztak volna meg. Ez minden bizonnyal a kapitalista gazdálkodás szűk térre szorításával magyarázható.

Orgazdaság miatt – amit súlyos cselekménynek tekintettek – több vádlottat vontak felelősségre a forradalmi törvényszékek. Az orgazdaság miatt kiszabott büntetések elérték, vagy megközelítették a lopás esetén alkalmazott büntetéseket. A Budapesti Forradalmi Törvényszék április 12-én egy kereskedőt orgazdaság miatt tíz évi fegyházra ítélt el,[2] egy zsibárussal szemben pedig április 5-én három évi fegyházat szabott ki. A Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék is kiszabott egyik ügyben két évi, majd egy másik ügyben egy évi fogházbüntetést orgazdaság miatt.[3]

Kisebb jelentőségű lopással kapcsolatos orgazdaságért természetesen jóval enyhébb büntetést alkalmaztak. Például a Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszék 205/1919. számú ítéletével tolvajjal szemben 15 napi, a napszámos foglalkozású orgazdával szemben pedig 5 napi fogházat szabott ki. A Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában is találkozunk egy havi, a sátoraljaújhelyi bíróságéban pedig három havi fogházbüntetéssel.[4] A katonai forradalmi törvényszékek közül egyedül a kecskemétinél fordult elő orgazdaság miatt felelősségrevonás, amely három évi kényszermunkára szóló ítélettel végződött.[5]

A forradalmi törvényszékek komoly és veszélyes bűncselekményként értékelték a csalást is. Ezzel kapcsolatban enyhe büntetéseket nem találtunk. A Budapesti Forradalmi Törvényszék április 11-én csalás és zsarolás miatt 10 évi fegyházra ítélte el Dr. Sz. E. budapesti ügyvédet, aki a forradalmi törvényszék által orgazdaság miatt elítélt

[1] A váci, 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 122. t. a. és P. I. Arch. Miskolci törvényszék 1920–4175.

[2] A Vörös Ujság 1919. április 12-i számának „A budapesti forradalmi törvényszék ítéletei" című közleménye és a váci, 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 7. t. a.

[3] P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799.

[4] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–818.

[5] A váci 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 108. t. a.

vádlott hozzátartozóitól 1000 korona ügyvédi honoráriumot erőszakolt ki megtévesztéssel és fenyegetéssel. Előfordult a Budapesti Forradalmi Törvényszék gyakorlatában csalás miatt 8 évi kényszermunka, kereskedővel szemben pedig 3 évi kényszermunka kiszabása. A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék ugyancsak csalásért 3 évi fegyházra ítélt egy vöröskatonát.[6]

A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék 60/1919. számú ítéletével csalás, sikkasztás és szökés miatt 3 évi börtönt szabott ki egy 18 éves vöröskatonával szemben. E bíróság gyakorlatának az ismeretében nyilvánvalónak látszik, hogy e súlyosabb büntetést elsősorban a csalás és a sikkasztás miatt alkalmazta a forradalmi törvényszék.[7]

A köztulajdonba vett lakóházak tartozékainak eltulajdonítása, megrongálása (az FKT X. számú rendeletének 9. §-a szerinti bűncselekmény) miatt Ung megye Forradalmi Törvényszéke április 10-én 34/1919. számú ítéletével: egy mezőőrt három évi, egy napszámost pedig öt évi fegyházbüntetésre ítélt.[8] E határozat meghozatala a Kormányzótanács XLV. számú rendeletének a megjelenését követő napra esett, amikor a nehéz közlekedési viszonyok miatt a bíróság a rendeletet még nem ismerhette. Az FKT X. számú rendeletének 9. §-a szerint ennek a bűncselekménynek a maximális büntetése 5 évi fegyház volt. A bíróság ezt a határt betartotta.

Bár ritkán, de találunk a bíróságok gyakorlatában olyan eljárást is, amelyet zsarolás miatt indítottak. A csalással kapcsolatban már utaltunk egy ilyen ítéletre. Hasonló jellegű cselekmény miatt indult eljárás a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke előtt L. B. kassai lapszerkesztő ellen. A vádbiztos azért állította a bíróság elé L. B.-t, mert a cseh imperialista hatóságok által letartóztatott Sebők Samu vasutas, a gyári vörösőrség egyik parancsnoka szabadlábrahelyezésének kieszközléséért 25 000 koronát követelt a hozzátartozóktól. A vádlott azzal védekezett, hogy ezt az összeget azért követelte, mert ő azonos összegre szóló váltót írt alá Rossi tábornok barátnője részére, aki a szabadlábrahelyezést a városparancsnok-tábornoknál kieszközölte. A tárgyaláson nem lehetett megnyugtató módon tisztázni a tényállást.

[6] A Vörös Újság 1919. április 12-i, június 5-i számában megjelent „Zsarolásért és csalásért elítélt ügyvéd", illetve „A forradalmi katonai törvényszék ítéletei" c. közlemények, valamint a váci, 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 79. és 96. t. a.

[7] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–3907.

[8] A váci 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 1. t. a.

A védelem tanúi igazolták, hogy a beregmegyei direktórium letartóztatott elnökének a kiszabadítása érdekében anyagi ellenszolgáltatás nélkül járt el a vádlott; Rossi tábornok barátnője viszont a Vörös Hadsereg bevonulása után öngyilkos lett és hagyatéka leltározás alatt állott. Jellemző a bíróság alaposságára és tárgyilagosságára, hogy a védő indítványára (amely nyomatékosan hangsúlyozta, hogy „a zsarolás elkövetéséhez anyagi haszon szükséges") elrendelte a bizonyítás kiegészítését: a vádlott által említett váltó beszerzését a hagyatéki iratokból. Ítélet hozatalára azonban már nem kerülhetett sor.

Egyéb bűncselekmények

A nem vagyon, hanem más jogtárgyak ellen irányuló közönséges bűncselekmények csak szórványosan fordultak elő a forradalmi törvényszékek gyakorlatában. A dr. Szirmay István által készített statisztika is — az „egyéb cselekmények" között — mindössze három, hamis vád miatt bekövetkezett elítélésről számol be.[1] Hamis vád, hamis tanúzás miatt a legsúlyosabb ítéletet a Budapesti Forradalmi Törvényszék hozta május 23-án. A Vörös Újság május 24-i számának közlése szerint H. R. gépész bosszúból alaptalan feljelentést tett ellenforradalmi bűncselekmény miatt. Az alaptalanul feljelentett személyt a bíróság felmentette, és ugyanazon a tárgyaláson hamis tanúzás miatt 10 évi fegyházra ítélte el az alaptalanul vádaskodó és a forradalmi törvényszék előtt valótlan vallomást tevő H. R.-t.

Hasonló szemlélet vezette a Kalocsai Forradalmi Törvényszéket is, amely 110/1919. számú ítéletében felmentette a rablással vádolt I. L.-t, mert beigazolást nyert, hogy alaptalan feljelentés folytán jogtalan meghurcolásnak volt kitéve. A vádlottat minden valószínűség szerint elvált felesége jelentette fel. A bíróság ítéletében felhívta a vádlottat, mutasson be elvált feleségétől származó iratokat, hogy írásszakértő meghallgatása után a feljelentő kilétét megállapíthassa.[2]

Hamis tanúzás bűntettével az Egri Forradalmi Törvényszék gyakorlatában is találkozunk, de valószínűleg kisebb jelentőségű ügyekről lehetett szó, mert a bíróság május 27-én „hatóság félrevezetése miatt", a forradalmi törvényszék előtt tett hamis vallomásokért

[1] A statisztika „egyéb cselekmények" rovatában ezen kívül még becsületsértés, rágalmazás miatt 7, hatóság elleni erőszak miatt pedig 4 elítélés szerepel.

[2] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.

két vádlottat fejenként két-két napi fogházra és ugyanilyen cselekményért más ügyben két nővádlottat tizennégy napi fogházra átváltoztatható 200–200 korona pénzbüntetésre ítélt.[3] Hasonló ügy a Zalaegerszegi Forradalmi Törvényszéknél is előfordult: 501/1919. számú ítéletével július 23-án, két hónapi fogházra ítélt egy mezőőrt hatóság félrevezetése miatt, de a büntetés végrehajtására – bizonyára az elítélt foglalkozását véve figyelembe – november 1-ig halasztást adott.[4]

Ugyancsak elvétve, mindössze egy-egy ítélet tartalmaz adatot az okirathamisítás bűntette miatt lefolytatott eljárásokról. A Lévai Katonai Forradalmi Törvényszék okirathamisítás – valószínűleg katonai okmány meghamisítása – miatt két hónapi fogházra ítélt el egy vöröskatonát; a Budapesti Forradalmi Törvényszék pedig július 2-án hat hónapi kényszermunkával büntetett okirathamisításért egy hivatalnokot.[5] A Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék gyakorlatában is előfordul egy, okirathamisítás miatt hozott ítélet, amelyben (június 22-én) négy napi fogházat szabott ki a bíróság a tettessel szemben.

Kettős házasság miatt csak egy esetben hoztak ítéletet a Tanácsköztársaság bíróságai, ezt is a Budapesti Forradalmi Törvényszék. Ez a bíróság 2165/1919. számú ítéletében kettős házasság miatt hat havi kényszermunkára ítélte június 27-én az építész foglalkozású vádlottat.[6] Ez az ítélet arra mutat, hogy a házasság intézménye a Tanácsköztársaság idején büntetőjogi védelemben részesült. Egyébként nem lehet feltűnő, hogy több ítéletet nem találunk ebben a kategóriában, a kettős házasság egyike a legritkábban előforduló bűncselekményeknek.

[3] Az Egri Forradalmi Törvényszék 130., 182. és 254. számú ítéletei. (P. I. Arch. 1920–2895.)
[4] P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–818.
[5] A váci, 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 89. és 93. tétel a., valamint Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799.
[6] A váci, 1920. augusztus 11–13-i jegyzék 91. tétel a.

X.

KATONAI BŰNCSELEKMÉNYEK

A katonai bűncselekményeket a Kormányzótanács LIII. számú rendeletének 2. §-a sorolja fel. Közülük a rendelet 7. pontjában szereplő gyilkosság, rablás, fosztogatás és lopás miatt a katonai forradalmi törvényszékek által hozott ítéleteket a közönség bűncselekmények csoportjában már ismertettük. A rendelet 1. pontjában szereplő bűntettet: a Tanácsköztársaság külső és belső ellenségével történő összejátszást és egyetértést az ellenforradalmi felkelések és összeesküvések csoportjában elemeztük.

Kémkedés miatt (az FKT LIII. számú rendelete 2. §-ának 2. pontja) igen kevés büntető eljárás indult. A legsúlyosabb ítéletet a III. Hadtest Forradalmi Törvényszékének határozatai között találjuk. A bíróság június 1-én Miskolcon, két földművest kémkedés kísérlete miatt 20–20 évi fegyházra ítélt, mert „román tisztektől, mint ellenséges katonáktól reá beszélni engedték magukat arra, hogy a románok által megszállott területről a magyar Tanácsköztársaság által uralt területre átjöjjenek, itt a vörös katonaság erejéről, a csapatok elhelyezéséről tájékoztatást szerezzenek, azt a románoknak hírül viszik, mely cselekedetük véghezvitelének megkezdése végett a demarkációs vonalon tényleg át is jöttek, hol azonban a valószínűség szerint tettük végrehajtásában meggátoltattak". A román csapatok előrenyomulása előtt mind a két vádlott vörösőrként teljesített szolgálatot, cselekményük tehát katonai bűntettet képezett. A kémszolgálatot azért vállalták el, mert a román hatóságok korábbi vörösőri szolgálatuk miatt a felelősségrevonás elmaradását helyezték kilátásba, s ezenfelül 5000 korona jutalmat is ígértek nekik. Ugyancsak 20 évi fegyházat szabott ki a Kiskunhalasi Forradalmi Törvényszék vörösőrrel szemben kémkedés kísérlete miatt.[1] A Kalocsai Forradalmi Tör-

[1] A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék 37. tétel alatt. A közelebbi tényállás nem ismeretes.

vényszék május 6-án, 40/1919. számú ítéletében egy jugoszláv állampolgárt ítélt el kémkedés kísérletéért, mert a Vörös Hadseregbe jelentkezett szolgálattételre, holott korábban Baján a jugoszláv járőrökkel együtt teljesített szolgálatot, s a bíróság ebből azt a következtetést vonta le, hogy a Vörös Hadseregbe történt jelentkezése kémkedési célokat szolgált. A büntetés kiszabásánál figyelemmel volt azonban a bíróság arra, hogy a cselekmény megvalósítása egészen kezdeti stádiumban volt, és ezért csak 3 évi fegyházzal büntette.[2]

Az ellenségnek fegyveres szolgálattal való támogatása (az FKT LIII. számú rendelete 2. §-ának 2. pontja) miatt a bíróságok csak egy esetben indítottak eljárást. K. E. volt tüzérfőhadnagy Edelény környékén részt vett a cseh ütegek irányításában, továbbá kommunisták feljelentésében és elhurcolásában is. A III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke által ez ügyben hozott ítéletet a VI. fejezetben már ismertettük.

A bajtárs elleni fegyverfogás cselekményével (az FKT LIII. számú rendelet 2. §-ának 3. pontja) már találkoztunk abban az ítéletben, amelyet Sz. I. és társai ellen hozott a Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék (l. a Közönséges bűncselekményekről szóló részt). Más ilyen ügyre sem a megmaradt ítéletekben, sem az újságközleményekben nincs adat. A Kormányzótanács LIII. számú rendelete 2. §-a 3. pontjának második fordulatában említett parancsnak való ellenszegülés, vagy a függelemsértés egyéb alakzata ugyancsak elvétve fordul elő az ítélkezési gyakorlatban. A Lévai Katonai Forradalmi Törvényszék parancsmegtagadás miatt 6 évi kényszermunkát; a 44. ezred III. zászlóaljának bírósága a szolgálat megtagadása miatt 3 évi kényszermunkát; a Hatvani Katonai Forradalmi Törvényszék pedig ittas állapotban a parancsnoknak történt megfenyegetése miatt – 10 évi fegyházat szabott ki. Közelebbről nem ismert tényállású függelemsértés miatt a Salgótarjáni Katonai Forradalmi Törvényszék egy évi és hat hónapi kényszermunkát alkalmazott.[3]

[2] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949. Polgári személyekkel szemben kémkedés bűntette miatt kiszabott ítéletet összesen kettőt találtunk: az egyiket a Barsmegyei Forradalmi Törvényszék hozta június 13-án egy 17 éves géplakatostanonc ellen, akit 5 évi kényszermunkára ítélt; a másikban a Magyaróvári Forradalmi Törvényszék április 18-án egy lakatost egy évi és hat havi fogházzal büntetett. (A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék 55. és 59. tételei alatt.) A konkrét cselekmények egyik ügyben sem voltak felderíthetők.

[3] A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék 216., 236., 211., 222. tételei alatt.

Súlyos ellenszegülés és politikai izgatás miatt ítélkezett április 18-án a Váci Katonai Forradalmi Törvényszék. A cseh offenzíva megindulása idején H. J. vöröskatona a katonák politikai gyűlésén felszólalt és kijelentette, hogy egyáltalán nem hajlandó harcolni, nem hajlandó semmiféle harcban meghalni.[4] A Vörös Hadsereg fegyelmi helyzete ebben az időben volt a legkritikusabb, így érthető, hogy a Váci Katonai Forradalmi Törvényszék halálra ítélte a vádlottat, s az ítéletet végre is hajtották. A Győri Forradalmi Törvényszék zendülés és a szolgálati kötelesség megszegése miatt április 29-én tíz személyt 7 évig terjedő börtönbüntetésre ítélt.[5]

Őrszolgálati vagy egyéb fontos szolgálati kötelesség megszegése gyakran szerepel a megmaradt ítéletek anyagában. A legfontosabb ítéletek egyike a Kiskunhalasi Katonai Forradalmi Törvényszék április 11-én kelt, 24/1919. számú határozata. A bíróság P. F. elsőrendű és J. Gy. másodrendű vádlottakat „őrszolgálatbeli kötelességsértés bűntettében mondotta ki bűnösnek és ezért az I. r. vádlottat 10 évi, a II. r. vádlottat pedig 15 évi fegyházbüntetésre ítélte". A tényállás szerint a vádlottak a kiskunhalasi vasúti állomásnál teljesítettek őrszolgálatot, őrhelyüket azonban elhagyták, „ezáltal esetleg a reájuk bízott kincstári tárgyakat (mások) el is idegeníthették, vagy megrongálhatták volna". A büntetés kiszabásánál súlyosító körülménynek tekintette a törvényszék, hogy „a vádlottak vöröshadseregbeli katonák, kiknek főhivatásuk a forradalom rendje fölött őrködni, s mint ilyenek követtek el nagyobb szabású bűncselekményt."[6] Ilyen súlyos büntetés kiszabására csak ritkán került sor. A Szamuely Tibor által vezetett rögtönítélő bíróságnál szolgálati hely elhagyása miatt például 10 évi fegyház volt a legsúlyosabb büntetés, fegyverelhagyás miatt pedig (bizonyára gyávasággal összekötve) 5-től 15 évig terjedő fegyház.[7] A Váci Katonai Forradalmi Törvényszék őrhelyelhagyás miatt ugyancsak 5 évi fegyházat, a sátoraljaújhelyi bíróság pedig őrszolgálati kötelesség súlyos megszegése miatt 5 évi fegyházat szabott ki.[8]

[4] P. I. Arch. A. XXVIII. 5. sz. a Pestvidéki büntető törvényszék B. VII. 1431/1920/4. számú ítéletének megállapítása szerint.

[5] A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék 282. és 291. tételei alatt. A bűncselekmények részleteit ez esetben sem lehetett megállapítani.

[6] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1921–2865.

[7] A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék 138–145. tételei szerint.

[8] P. I. Arch. A. XXVIII. 5. sz. A Pestvidéki büntetőtörvényszék

A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék gyakorlatában is előfordulnak kötelesség megszegése miatt alkalmazott súlyosabb büntetések. Fogolyszöktetés miatt – amely ugyancsak a rendelet 2. §-ának 4. pontja szerint volt minősítendő – egy vádlottal szemben életfogytiglani kényszermunkát, egy másikkal szemben pedig hat évi fegyházat szabott ki ez a bíróság.[9] Az ítéletek többsége azonban jóval enyhébb büntetéseket állapított meg.

A Kalocsai Forradalmi Katonai Törvényszék május 10-én, 62/Kft.–1919. számú ítéletével B. M. vöröskatonát „az LIII. számú rendelet 2. §-ának 4. és 7. pontjába ütköző, a szesztilalom áthágása folytán elkövetett hatóság elleni erőszakban és mulasztással elkövetett parancsmegszegésben" mondotta ki bűnösnek és ezért őt 3 évi és hat hónapi börtönre ítélte. Az ítélet szerint a vádlott május 7-én, Nemesnádudvaron elhagyta szolgálati helyét, majd leittasodva a községházára ment, ott ittas állapotban a direktórium vezetőségét lelövéssel fenyegette meg és csak többeknek sikerült őt lefegyverezni. Ugyanez az ítélet W. J. másodrendű vádlottat is bűnösnek mondotta ki az LIII. számú rendelet 2. §-ának 4. pontja szerinti „katonai rend megsértésében és a szesztilalmi rendelet áthágásában", mert ugyanakkor „a rend és fegyelem megsértésében részt vett, tehát szolgálati helyét elhagyta és leittasodott". Az ítélet indokolása az elsőrendű vádlott terhére súlyosító körülményként vette figyelembe, hogy „cselekményét a Tanácsköztársaság érdekei védelmére hivatott egyénnel szemben követte el". Ez a cselekmény egyike volt azoknak a fegyelmezetlenségeknek, amelyek néhány nappal később a lakosság és a katonaság közötti incidensre vezettek.[10]

Jóval enyhébben bírálta el a Kalocsai Katonai Forradalmi Törvényszék D. P. vöröskatona kötelességszegését, amelyet szintén lerészegedés folytán követett el. Ez a vádlott egyik kivonulás alkalmával lerészegedett, majd felszerelését eldobálta, fegyverét megrongálta, az iskola ablakát betörte. Büntetése mindössze 2 havi fogház

B. VII. 1431/1920/4. számú ítéletének megállapítása szerint és a sátoraljaújhelyi letartóztató intézetben 1919. szeptember 25-én készített kimutatás szerint. (P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799.)

[9] A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék 107. és 108. tételei szerint.

[10] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949. A polgári lakosság által Nemesnádudvaron a katonaság ellen elkövetett bűncselekmények miatt hozott kalocsai 85/1919. számú ítéletet a közönséges bűncselekmények között már ismertettük.

volt.[11] A törvényszék bizonyára figyelembe vette e vádlott fiatal, 22 éves korát.

A fronttól, vagy a demarkációs vonaltól távolabbra eső helyeken őrszolgálati, vagy más szolgálati kötelesség megszegése miatt 6 hónapnál súlyosabb büntetést általában nem szabtak ki a bíróságok. A Szombathelyi Forradalmi Katonai Törvényszék június 23-án meghozott ítéletében két vöröskatonát szolgálatuk hanyag ellátása miatt, amely három fogoly megszökését idézte elő, hat havi börtönre ítélte. Hat hónapi fogházat szabott ki ugyanez a bíróság június 3-i ítéletével K. J. vörös őrrel szemben a szesztilalommal kapcsolatos parancs nem teljesítése miatt. De találunk hat heti fogházbüntetést is őrszolgálati kötelesség megszegése miatt a Szombathelyi Forradalmi Törvényszék gyakorlatában.[12] Az Egri Forradalmi Törvényszék április 13-án, 34/1919. számú ítéletével K. J. vöröskatonát a „szesztilalom áthágása és ittas állapotban való garázdálkodás bűntette" miatt egy évi fogházra és a Vörös Hadseregből való kitaszításra ítélte. Ez a vádlott április 10-én, Feldebrő községben „*szolgálat alkalmával* annyira berúgott, hogy Egerbe, állomáyhelyére beérkezve kihúzott bajonettjével garázdálkodott és a tanúk vallomása szerint elfogatása után sem lehetett kihallgatni, annyira részeg volt".[13] E cselekmény ugyancsak a rendelet 2. §-ának 4. pontja alá esett, mert a szolgálat közbeni lerészegedés súlyos kötelességszegésnek minősült.

Nem hozott súlyos ítéletet ilyen bűncselekmény miatt a III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke sem: P. J. (volt csendőrfelügyelő), P. J. (volt csendőr) vörösőröket kötelesség megszegése és parancs nem teljesítése miatt egyenként 3 havi fogházra ítélte, büntetésük végrehajtását azonban felfüggesztette. Ez a két vádlott azt a parancsot kapta, hogy a román csapatok elől Szerencsről az őrs összes felszerelésével együtt vonuljanak vissza Mezőkövesdre. A parancsot nem teljesítették. Az elsőrendű vádlott betegségével, a másodrendű pedig azzal védekezett, hogy sem vasút, sem szekérközlekedés már nem volt: „gyalog azért nem ment, mert eddigi fáradalmaival szerzett kis szegénységét nem akarta a románok prédájául hagyni". A büntetés végrehajtása felfüggesztésének az volt az indoka, hogy „a bíróság alkalmat akart adni azon óhajuknak, hogy vörös katonák

[11] 84/Kft. 1919. számú, május 26-án kelt ítélet. (P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.)

[12] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–3907.

[13] P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847.

szeretnének lenni és tettekkel akarják bebizonyítani a Magyar Tanácskormány iránt érzett hűségüket".

A Sátoraljaújhelyi Katonai Forradalmi Törvényszék által e kategóriában kiszabott büntetések (szolgálati kötelességmulasztás miatt hat, illetőleg három hónapi börtön; őrszolgálati kötelességszegés és lopás miatt hat hónapi fegyház) is mutatják, hogy e bűncselekménykategóriákban a büntetések országos átlaga 6 hónap körül mozgott.

Gyávaság miatti elítélés csak szórványosan fordult elő. Az I. nemzetközi ezred II. zászlóaljának forradalmi törvényszéke e bűncselekmény miatt egy esetben 5 évi kényszermunkát állapított meg, a Kiskunfélegyházai Katonai Forradalmi Törvényszék gyakorlatában 6, 9 és 12 évi kényszermunka kiszabásával találkozhatunk. A Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék ugyancsak 5 évi fegyházat szabott ki e bűncselekmény elkövetése miatt.[14]

A „vend ellenforradalom" leverése után az ellenforradalmárok és az osztrák katonaság által lefegyverzett három vörösőr ellen gyávaság, szökés és az ellenforradalmárokkal való egyetértés miatt indult eljárás. E vádlottak nem voltak hajlandók magasabb zsoldért sem a „vend köztársaság" szolgálatába lépni, hanem az északabbra levő magyar csapatokhoz csatlakoztak. A bíróság mindhármukat felmentette, a következő indokolással: „Nevezettek nem gyávaságból kifolyólag szöktek, hanem ellenforradalmi túlerővel álltak szemben, akik őket le is fegyverezték és a lefegyverzés után rögtön a fölöttes parancsnokságnál jelentkeztek".[15]

A Kormányzótanács LIII. számú rendelete 2. §-ának 6. pontja nem tett különbséget a *szökés és az önkényes eltávozás* között. A bírói gyakorlat azonban megkülönböztette egymástól ezt a két bűncselekményt. Szökést akkor állapítottak meg, ha a vádlottak cselekményükkel végleg ki akarták vonni magukat a katonai szolgálat alól; ha a szolgálati helyét elhagyó katona nem akarta kivonni magát a szolgálat alól, hanem csapatához való visszatérési szándékkal, de engedély nélkül távozott el, úgy az önkényes eltávozás bűntettét állapították meg a bíróságok.

A szökés miatt hozott ítéletek közül egyike a legtanulságosabbaknak a 27. vörös gyalogezred I. zászlóalja (várpalotai) forradalmi

[14] A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék 228., 306–308. tételei alatt, továbbá a Vörös Újság 1919. május 14-i számában „A forradalmi katonai törvényszék ítéletei" című közleményben.

[15] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–3907. A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék június 23-án kelt 93/1919. számú ítélete.

katonai törvényszékének június 16-án meghozott, 11/1919. számú ítélete. Ez Sch. I. vöröskatonát: „a hadrakelt seregtől szökésért három évi kényszermunkára ítélte". Az ítélet indokolásából arra lehet következtetni, hogy a vádlott a felvidéki visszavonulás alkalmával — amikor egyes csapatok fegyelme komoly mértékben megromlott — szökött meg, és később, amikor már nyomoztak utána, jelentkezett csapattesténél. Az ítélet indokolása kimondotta, hogy nem szolgálhat a vádlott mentségére későbbi jelentkezése, „mert azt már akkor tette, amikor már égett a föld a talpa alatt" és hogy „ily egyének fegyelmezetlenségükből eredő cselekedeteikkel a Vörös Hadsereg fegyelmét felbontják, miáltal súlyosabb vétséget követnek el, mint a kimondott ellenforradalmár".[16]

Szökés miatt egyetlen esetben szabtak ki halálbüntetést, éspedig július 19-én Tarcalon,[17] tehát a Vörös Hadsereg egyik legválságosabb helyzetében. Aránylag ritkán alkalmaztak a forradalmi törvényszékek súlyos szabadságvesztés-büntetést is e cselekmény elkövetéséért. Szökés bűntette miatt a legszigorúbb ítéleteket a Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszék hozta: egy esetben 15 évi fegyházat, több ügyben 10 évi kényszermunkát, vagy fegyházat, továbbá 3, 5 és 8 évi fegyházat, vagy kényszermunkát szabott ki.[18] A keleti hadsereg — Szamuely Tibor elnökletével működő — különleges rögtönítélő bírósága szintén nem hozott 10 évi fegyháznál súlyosabb ítéletet szökés bűntette miatt.[19] Megállapítható azonban, hogy a bíróságok az egyik legsúlyosabb katonai bűntettként kezelték a szökést, mert két évi szabadságvesztésnél enyhébb büntetést egyetlen forradalmi törvényszék sem szabott ki e bűncselekmény-kategóriában, és egyetlen esetben sem került sor a szökés miatt alkalmazott büntetések végrehajtásának felfüggesztésére.

Jóval enyhébben büntették a bíróságok az *önkényes eltávozást.* A Kaposvári Határvédelmi Ezred Forradalmi Törvényszékének július

[16] P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799. Ez az ítélet a Horthy-rendszer alatti nyomozás során került a sátoraljaújhelyi törvényszék anyagába.

[17] *Váry Albert:* A vörös uralom áldozatai Magyarországon, 539. tétel alatt. — Az ítéletet bizonyára rögtönítélő bíróság hozta. A közelebbi részletek ismeretlenek.

[18] A Vörös Újság 1919. május 6., 8., 14. és június 11-i számaiban található közlemények adatai szerint.

[19] A váci fegyházban 1919. augusztus 4. és 5-én készített jegyzék adatai szerint. A 10 évi fegyház a 141. tétel alatt.

28-i 25/1919. számú ítélete húsz napi fogházbüntetést szabott ki H. J. V. 44. zászlóaljbeli vöröskatona ellen, aki az önkényes eltávozás mellett fosztogatást is elkövetett. Ez esetben a bíróság nyomatékos enyhítő körülménynek tekintette a büntetlen előélet mellett a vádlottnak a „Tanácskormány érdekében teljesített hű szolgálatát és azt, hogy meghaladott kora dacára, megszállott területről önként jelentkezett a vörös hadseregbe szolgálattételre".[20]

Néhány esetben, különösen a fronthoz közel működő törvényszékek 2 évi kényszermunkát is kiszabtak önkényes eltávozás miatt; az ítéletek túlnyomó többsége azonban néhány heti, vagy csak néhány napi és sokszor felfüggesztett fogházbüntetést állapított meg e bűncselekmény elkövetőivel szemben. A Szombathelyi Forradalmi Törvényszék gyakorlatában találunk olyan ítéletet is, amely csupán dorgálást alkalmazott azzal a vöröskatonával szemben, aki családjának ruhaellátása végett osztrák területre ment át bevásárolni, de onnan rövidesen visszatért és szolgálattételre jelentkezett.[21]

A büntetések végrehajtásának a felfüggesztését rendszerint azzal indokolják a bíróságok, hogy a vádlottak „tanújelét adják annak, hogy becsületes és hű katonái akarnak maradni a Tanácsköztársaságnak".

A Kormányzótanács XXIII. számú rendeletének 4. pontja alapján a kisebb fegyelmi vétségek, mulasztások és hanyagságok miatt az osztályok és csapattestek választott esküdtszékei ítélkeztek. A katonai esküdtszékek a Hadügyi Népbiztosság 4. számú rendeletének kiadásáig, azaz április 15-ig működtek. Határozataik ellen fellebbezésnek volt helye a katonai forradalmi törvényszékekhez. A katonai forradalmi törvényszékeknek e fellebbviteli jogkörben hozott ítéletei őrizték meg az esküdtszékek működésének nyomait.[22]

A Kalocsai Katonai Forradalmi Törvényszék május 8-án, 57/1919. számú ítéletével megsemmisítette a sükösdi esküdtszék ítéletét és két vöröskatonát szesztilalom és katonai parancs megszegése miatt két-két havi fogházbüntetésre ítélt el.[23] A vádlottakat a demarkációs vonalra rendelték ki április 15-én; ennek a parancsnak azonban nem tettek eleget, mert útközben megittasodtak. Az iratokból nem állapítható meg az esküdtszék határozata, de feltehető, hogy jóval enyhébb lehetett a bíróság ítéleténél, amelynek indokolása megállapította, hogy az esküdtszéki határozat „a Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendeletével szemben jogellenesen hozatott meg". Valószínű, hogy az esküdtszék fegyelmi vétségnek minősítette a cselekményt.

A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék május 26-án, kifejezetten fellebbviteli jogkörben bírálta felül a zászlóaljesküdtszék két határozatát.[24] A 24/1919. számú ügyben a bíróság szabályszerűen kihallgatta a vádlottat és részére védőt is rendelt. A vádlott kihallgatása után a vádbiztos vádat emelt, mert a vádlott a gazdasági hivatal vezetőjének eljárását „szemtelenség"-nek nevezte. Az történt ugyanis, hogy a gazdasági hivatal vezetője felelősségre vonta a vádlottat, mert az elmulasztotta menetlevelét lepecsételtetni. A vádlott e felelősségrevonás közben viselkedett fegyelmezetlenül. A bíróság az esküdtszék határozatának megváltoztatásával a vádlottat fegyelmi vétség miatt nyolc napi fogházra ítélte. Az ítélet nem említi meg, hogy mi volt az esküdtszék határozata (az hiányzik az iratok közül), de valószínűnek kell tartanunk, hogy felmentő határozatot hozott. Erre utal az a körülmény is, hogy a bíróság által tárgyalt következő ügyben ugyanaz a védő, aki az említett eljárásban is eljárt, a vádlott távollétében visszavonta a vádlott fellebbezését. Erre pedig rendszerint akkor kerül sor, ha a védő a korábban tárgyalt ügyekben azt tapasztalja, hogy a bíróság súlyosbítja az elsőfokú határozatot. A bíróság a fellebbezés visszavonását tudomásul vette és megerősítette az esküdtszék határozatát. Az esküdtszék határozata ebben az ügyben is hiányzik az iratok közül, de az csak marasztaló lehetett, mert a vádlott fellebbezett ellene.

A megmaradt ítéletekből, a katonai forradalmi törvényszékek ítéleteiről szóló tudósításokból és a különböző jegyzékek adataiból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a proletárdiktatúra idején alapvető változás következett be a speciális katonai bűncselekmények elbírálásában. A kiemelkedően súlyos ügyekben kiszabtak

[20] P. I. Arch. Kaposvári törvényszék 1919–1431. A vádlott az érsekújvári visszavonulás alkalmával 10 000 korona értékű bőrt lopott és azt családjához akarta elvinni.

[21] P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920– 784. A Szombathelyi Katonai Forradalmi Törvényszék 230/1919. számú, július 19-én kelt ítélete. A bíróság enyhítő körülménynek tekintette, hogy a vádlott alkalmatlansága ellenére önként jelentkezett felvételre a Vörös Hadseregbe.

[22] A rendelet kifejezetten nem mondotta ki a fellebbezési lehetőséget az esküdtszéki határozatok ellen. A gyakorlat bizonyára a rendelet 4. pontjának azon az intézkedésén alapult, amely szerint a forradalmi törvényszékek a Vörös Hadsereg fegyelmén *legfelső fokon* őrködnek.

[23] P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.

[24] Mindkét ügy a Szombathelyi törvényszék 1920–784. száma alatt található.

ugyan a bíróságok az új Vörös Hadsereg fegyelmének megerősítése érdekében nagyon szigorú ítéleteket is, de az a kegyetlen és embertelen szigor, amely a közös hadsereg katonai bíróságait jellemezte, megszűnt. A bíróságoknak a volt közös hadsereg közkatonáiból kikerült, többségükben munkás foglalkozású tagjai nagyon gyakran felfüggesztett szabadságvesztés-büntetésekkel, vagy rövid tartamú büntetésekkel, sokszor jó szóval, dorgálással igyekeztek a fegyelmet megerősíteni. Súlyos büntetéseket csak akkor alkalmaztak, ha arra a proletárdiktatúra védelme érdekében elkerülhetetlenül szükség volt.

XI.

A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEK ÉS AZ ELLENFORRADALMI PROPAGANDA

(1) A proletárdiktatúra megdöntése után, az ismét hatalomra került kizsákmányoló osztályok kegyetlen bosszút álltak a Tanácsköztársaság hívein. „A fehérterror idején több mint 5000 embert gyilkoltak meg, 70 000 embert zártak börtönbe vagy internálótáborba. Mintegy százezer kommunistát, szocialistát, egyszerű munkást és dolgozó parasztot kényszerítettek emigrációba."[1] Ugyanakkor működésbe lépett az ellenforradalmi propagandagépezet is, amely egyrészt igazolni szerette volna a véres bosszúhadjáratot, másrészt gyűlöletessé kívánta tenni a Tanácsköztársaság emlékét. Mind a fasiszta megtorlás, mind a fasiszta propaganda nagy erővel támadt a forradalmi törvényszékek ellen. Ez érthető is, hiszen a forradalmi törvényszékek a proletárdiktatúra védelmében számos ellenforradalmárt ítéltek el. A győztes ellenforradalmárok fokozott gyűlölettel üldözték azokat, akik a Tanácsköztársaság idején elítélték a leleplezett ellenforradalmárokat, és külön igyekezettel feketítették be a forradalmi igazságszolgáltatást. A különböző különítmények a forradalmi törvényszékek volt bírái és vádbiztosai közül sokat — minden bírósági eljárás nélkül — lemészárolták,[2] az ellenforradalmi rendszer bíróságai pedig kíméletlen szigorral büntették meg a forradalmi törvényszéki bírákat és vádbiztosokat. Közülük többet halálra ítéltek és kivégeztek,[3] sokan

[1] A magyarországi munkásmozgalom 1919–1929. A MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete, 10. old. Kossuth Könyvkiadó 1957–1958.

[2] A különítmények gyilkolták meg — többek között — Tánczos Vendel szekszárdi, Bende József kecskeméti, dr. Láng István sátoraljaújhelyi, Borsi László és Tauffer Lajos soproni vádbiztosokat, Csaplár János devecseri, Kerekes Ferenc budapesti, Czigány János kecskeméti forradalmi törvényszéki bírókat.

[3] Így Polai Jánost a Nagykanizsai Forradalmi Törvényszék vádbizto-

Szovjet-Oroszország közbelépése és csereakciója folytán menekültek meg a halálos ítéletek végrehajtásától.

A Tanácsköztársaság funkcionáriusai közül elsőnek a forradalmi törvényszékek tagjait állították bíróság elé. A velük szemben meghozott ítéletek nemcsak a bosszú eszközei voltak, hanem egyben a propaganda céljait is szolgálták. Ezekben az ítéletekben dolgozták ki először a fasiszta rendszernek a Tanácsköztársasággal szemben elfoglalt „jogi álláspontját". Az ott található „jogi érvelés" később mint „kialakult joggyakorlat" került be a proletárdiktatúra többi vezetői elleni ítéletekbe. De ezeknek az ítéleteknek a megállapításaira építette fel a Horthy-rendszer történetírása is a Tanácsköztársaság elleni rágalmait. A Horthy-fasizmus ezzel a módszerrel azt a látszatot igyekezett kelteni, hogy a proletárdiktatúrát élesen elítélő álláspontja „objektív forrásokon" alapul, hisz a „független bíróság" jogi álláspontjából, nem pedig elfogultnak tekinthető politikai nézőpontból indult ki. Erre az „objektív alapra", a „független bíróságok" ítéleteire való hivatkozásra azért volt szüksége a Horthy-rendszernek, mert külföldön nemcsak a munkásosztályban, hanem az antant államok burzsoá köreinek egy részében is nagy felháborodást keltett a fehér terror vérengzése. Éppen ezért különös jelentőséggel bír a forradalmi törvényszékek tagjai ellen 1919 végén és 1920 elején meghozott, az ellenforradalmi propaganda valóságos „ideológiai alapját" képező ítéleteknek az elemzése.

A forradalmi törvényszékek tagjai elleni fasiszta ítélkezésben a vezető szerepet dr. Surgoth Gyula ítélőtáblai bíró töltötte be. Ő elnökölt a dr. László Jenő, Korvin Ottó, Gombos Ferenc, Horváth Károly és dr. Szirmay István ellen indított büntetőügyben a budapesti büntető törvényszéken 1919. december 19-én megtartott tárgyaláson, továbbá a dr. Szirmay István ellen indított második bűnügy 1920. január 7-i tárgyalásán. Majd mint a pestvidéki büntető törvényszék tanácsvezetője, ő vállalta az Esztergomi Forradalmi Törvényszék tagjai: Győri János és Miklóssy György elleni bűnügy főtárgyalási elnökségét is. Ezekben az ügyekben nyolc vádlottat ítéltek halálra; ezek az ítéletek tartalmazzák a forradalmi törvényszéki bírák „bűnösségének" részleges „jogi indokolását".

Az ítéletek arra az alapvetően hazug fikcióra épültek, hogy a Tanácsköztársaság, de jure nem létezett, a proletárdiktatúra nem

sát, Kertész Mórt a Csepeli Forradalmi Törvényszék elnökét, Nemecz Józsefet a Gyöngyösi Forradalmi Törvényszék elnökét, Gombos Ferencet és Horváth Károlyt a Budapesti Forradalmi Törvényszék bíráit.

volt állam, hanem csupán néhány ember által végrehajtott lázadás. Ezt a „lázadást" azonban a társadalomnak egyetlen rétege sem támogatta, ezért kizárólag terroreszközökkel tudta létét biztosítani. Az a tény, hogy az 1919 április havában megtartott tanácsválasztások alkalmával több mint négymillió szavazat erősítette meg a proletárdiktatúrát, a legkisebb mértékben sem zavarta a bíróság tagjait. Az ismertetett hazug fikciót feltétlenül ki kellett találniok, mert különben semmiféle jogcímük nem lett volna a vádlottak felelősségre vonásához.

Minthogy az ítélet kiindulópontja hamis volt, abból csakis további hazug fikciók következhettek. Ha ugyanis a proletárdiktatúra nem volt állam, akkor az általa meghozott jogszabályok sem léteztek —, tehát a forradalmi törvényszékek jogi szempontból nem voltak bíróságok, tagjai nem bíróként jártak el, hanem mint magánemberek önkényeskedtek, s ezzel közönséges bűnözőkké váltak. Ha tehát valakit pénzbüntetésre ítéltek el, akkor zsarolást követtek el; ha szabadságvesztés-büntetést alkalmaztak, akkor megsértették a személyes szabadságot; ha pedig halálos ítéletet hoztak és az végrehajtásra is került, akkor felbujtóivá váltak a gyilkosság bűntettének, amennyiben pedig a halálraítélt kegyelmet kapott, a gyilkosság bűntettének kísérlete valósult meg. Tekintet nélkül arra, hogy a forradalmi törvényszékek által elítélt személy bűncselekményt követett el, figyelem nélkül arra, hogy a proletárdiktatúra idején elítélt olyan bűncselekményt valósított meg, amely nemcsak a Kormányzótanács rendeletei, hanem a Btk. szerint is bűncselekmény volt. Hiszen a forradalmi törvényszékeknek nem volt joguk ítélkezni — mondották —, mert a Tanácsköztársaság „de jure" nem is létezett. De ha nem létezett a Tanácsköztársaság, akkor hazaárulást sem lehetett ellene elkövetni; egészen világos tehát, hogy az idegen imperialista csapatokkal való szövetkezés, a nem létező proletárdiktatúra katonai terveinek elárulása, sem erkölcsileg, sem jogilag nem lehet elítélendő. Ellenkezőleg, azokat kell elítélni, akik Tanácsmagyarország védelmét — beleértve a fegyveres védelmet is — megszervezték, akik ezt a nem létező államot vezették és annak érdekében tevékenykedtek. Mindez teljesen világos és logikus, hiszen az ellenforradalom hazaáruló vezetőinek szükségük volt arra, hogy ezt a „teljesen objektív" és „jogászi következtetést" a bíróság levonja —, a „független magyar bíróság" pedig készségesen kiszolgálta az ellenforradalom érdekeit.

Mivel az ellenforradalmi ítélkezés tarthatatlan, hazug és egyben nevetséges fikcióra épült, az egyes ítéletek indokolásai tele vannak

logikai ellentmondásokkal, és nem egyszer közönséges ostobaságokkal is. Az ítéletek emellett még kendőzni is igyekeztek ellentmondásaikat, mindenképpen arra törekedtek, hogy a törvényesség és a Btk. legszigorúbb betartásának látszatát keltsék ugyanakkor, amikor a burzsoá büntetőjog elemi szabályait sértették meg. Ez a kínos és egyben cinikus igyekezet gyakran a nevetségességig fajult. Így pl. az ítéletek indokolásai a legegyszerűbb fizikai összefüggéseket a legaprólékosabb részletességgel magyarázzák, például azt, hogyha egy lőfegyvert a forradalmi törvényszék által halálra ítélt személyre irányoznak és a fegyver ravaszát elhúzzák, aminek következtében a kilőtt golyó az elítélt szívébe hatol és annak halálát eredményezi, — akkor a lőfegyver elsütése okozati összefüggésben áll az elítélt halálával. Ha ezek a határozatok csak papíron maradtak volna és nem hajtották volna végre azokat, az ítélkezés paródiájának lehetnének iskolapéldái. De mivel az ellenforradalom kegyetlen valóságát jelentették, bitófa és börtön járt a nyomukban, a magyar munkásmozgalom kimagasló vezetőinek pusztulását okozták. Egyben a magyar burzsoá büntetőítélkezés csődjét, a burzsoá *formális* törvényességnek belső felbomlását, az igazságszolgáltatás fasizálódását is jelentették. Olyan utat nyitott meg a Surgoth-tanács ítélkezése, amelynek — burzsoá szemszögből nézve is — a bíráskodás teljes lezüllését kellett eredményeznie, amely szükségszerűen az 1921. évi III. tv. hírhedt bírói gyakorlatához vezetett, és amely a nyilas uralom ítélkezésével ért dicstelen véget. A magyar munkásmozgalom súlyos vérveszteséget szenvedett a Surgoth-tanács és a hozzá hasonló vérbíróságok ítéletei folytán, de újabb fejlődésnek indult és győzött, — a magyar burzsoá büntetőítélkezés azonban olyan mély sebet kapott a Tanácsköztársaság elleni ítéletek folytán, amelyből többé nem tudott kigyógyulni, a tömegek előtt minden hitelét elvesztette.

Lássuk most már az ítéletek részleteit. A Surgoth-tanács ítéletei közül az időrendben első, az 1919. december 19-én meghozott a legfontosabb. Ennek alapján végezték ki dr. László Jenőt, a Budapesti Forradalmi Törvényszék és egyben a vidéki forradalmi törvényszékek politikai megbízottját; Korvin Ottót, a Belügyi Népbiztosság politikai osztályának vezetőjét; Gombos Ferenc és Horváth Károly munkásokat, a Budapesti Forradalmi Törvényszék bíráit. A B. 10 303/1919/11. számú ítélet[4] indokolásának első mondata a következőképpen hangzik:

[4] P. I. Arch. A. II. 11/6.

„A bíróság minden szubjektív érzéstől menten, a legszigorúbb objektivitás terén állva hozta meg ítéletét.”

Szinte hihetetlennek tűnik, hogy bírói ítélet indokolása így kezdődjék, nem valószínű, hogy bárhol a világon párja akadjon ilyen ítéletnek! Miért volt szükség erre a kezdő mondatra? Azért, hogy a bíróság közhírré tegye, miszerint ők a legigazságosabb és legtárgyilagosabb bírák, akiket semmiféle indulat a vádlottak irányában nem vezet. Ezt annakidején, a tisztikülönítmények garázdálkodásának korszakában külön kellett hangsúlyozni, s főleg a külföld számára portrét kellett rajzolnia a bíróságnak saját magáról, hogy ti. ők nem gyilkosok, nem különítmény-tagok, hanem megfontolt úriemberek! De ki hiheti ezt el nekik akkor, amikor a következő mondatokban már maguk is elfeledkeztek arról, hogy „minden szubjektív érzéstől menten” ítélkeztek és szinte tajtékoznak a vádlottak elleni gyűlölettől. Az indokolás ugyanis a következőképpen folytatódik:

„Nem terjeszkedik ki tehát (ti. a bíróság) azokra az okokra, amelyek a közelmúltban a bűncselekményeknek olyan tömegét hozták létre, aminőkhöz hasonló példa a magyar történelemben még nem volt; — nem foglalkozik azokkal az okokkal sem, amelyek a bolsevizmusnak uralomra jutását lehetővé tették, — sőt figyelmen kívül hagyta azt is, hogy olyan emberek felett mond ítéletet, akik megtagadták vallásukat, megtagadták hazájukat, megtagadták azt, hogy magyarnak születtek.

Pedig talán ez sokkal nagyobb bűn, mint azok, amelyekért a tételes törvény alapján felelősségre vonattak.

Ezért azonban nem itt, a földi igazságszolgáltatás, hanem majd annak idején a legfőbb bíró, az Isten ítélőszéke előtt felelnek.”

Ez aztán a csodálatos tárgyilagosság és a kiváló logika: Az ítélet indokolása először is megállapítja, hogy a Tanácsköztársaság a bűncselemények tömegét hozta létre, — holott ezek miatt a „bűncselekmények” miatt még egyáltalán nem hoztak ítéletet a bíróságok, csupán a különítmények gyilkoltak a proletárdiktatúra alatt „elkövetett bűncselekmények megtorlásának” ürügyével. Még egyetlen bíróság sem szögezte le ezt a tényt, ennek ellenére a Surgoth-tanács mindezt feltételezi, de azt is megállapítja, hogy az egész magyar történelemben nem volt még példa a „közelmúltban” elkövetett bűncselekményekhez. Úgy látszik, megfeledkeztek az urak többek között a Dózsa-féle parasztmozgalom válogatott kínzásokkal történt megtorlásáról, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc hóhérairól, de a világháborúról is, a munkásmozgalmak, az aratósztrájkok elleni

csendőrsortüzekről is. Végül is burzsoá osztálybíróság tagjai voltak, nem kellett jól emlékezniök. Csupán ezért nem foglalkoztak a Tanácsköztársaság létrejöttének okaival sem, mert hiszen, ha foglalkoztak volna, akkor kénytelenek lettek volna megállapítani, hogy a munkásosztály fegyveres harc, polgárháború nélkül szerezte meg a hatalmat. A tárgyilagosság érdekében mindenesetre jobb volt hallgatni a proletárdiktatúra létrejöttének körülményeiről. Bizonyára a nagyobb objektivitás kedvéért állapították meg azt is mindjárt bevezetőként, hogy a vádlottak megtagadták hazájukat, magyarságukat, sőt — horribile dictu — még a vallásukat is, és hogy mindez sokkal nagyobb bűn annál, mint amiért felelősségre vonták őket. Ők azonban mentesek minden szubjektív érzéstől, ezek miatt a „nagyobb bűnök" miatt ők nem ítélkeznek, ítéljen felettük a legfőbb bíró, — ők csupán arról gondoskodnak, hogy a vádlottak mihamarabb „az Isten ítélőszéke" elé kerüljenek. Magára vessen, aki ezt a bírói álláspontot nem a legnagyobb fokú tárgyilagosság megnyilvánulásának minősíti!

Azután pedig, hogy saját elfogulatlanságáról ilyen remek képet sikerült festenie, a Surgoth-tanács elmélyült politikai tudásáról szolgáltatott bizonyítékokat. A bíróság ugyanis szükségesnek tartotta, hogy „rámutasson azokra az okokra, amelyek teljesen kétségtelenné teszik azt, hogy az ún. proletárdiktatúra megszületése első percétől, halálának utolsó pillanatáig a törvényesség, a jog és az erkölcs minden kellékét nélkülözte, tehát illegitim, törvénytelen volt, s mint ilyen politikának *(sic!)* egyáltalán nem minősíthető".

A Surgoth-tanács ezzel kapcsolatos fő érvei a következők:

„A proletárdiktatúra internacionalista volt, tehát nem a nemzet akaratában gyökerezett, nem a többségnek, de nem is a kisebbségnek, hanem csak egy kalandor társaságnak egy évtized óta tudatosan és szándékosan bujtogatott és félrevezetett társadalmi osztály csekély töredékének a segítségével és támogatásával életbeléptetett és erőszakkal és terrorral fenntartott uralma volt.

Egy olyan uralom, amelynek nyíltan hirdetett célját a magántulajdon teljes megszüntetése, egyes társadalmi osztályoknak — ha kell, kiirtása árán is — legázolása, az emberiségnek az ős, a csordaszerű állapotba való visszavezetése képezte. A cél tehát a rablás, az eszköz pedig a gyilkolás volt.

Végül, hogy az ölésnek hatósági jelleg is adassék, ún. forradalmi törvényszékek állíttatnak fel, amelyeknek tagjaiul teljesen tudatlan, tehát laikus egyének és olyan megtévedt intelligens emberek neveztetnek ki, akik a jog és igazságszolgáltatásnak még csak a csecsemőkorát élik s ez disponál az emberek szabadsága és élete felett."

Valóban, egészen mélyenszántó politikai érvelés ez! Egészen magától értetődő a bíróság számára, hogy a nemzet akarata és a proletárinternacionalizmus egymást kizáró fogalmak, különösen akkor, amikor a Tanácsköztársaság egyáltalán nem titkolta, hogy a proletárnemzetköziség alapján áll és a magyar nép túlnyomó többsége ennek tudatában a proletárdiktatúra mellett szavazott 1919 áprilisában. Ugyanilyen természetes a bíróság számára az a logikai következtetés, hogy a Tanácsköztársaságot még csak a társadalom kisebbsége sem támogatta, hiszen idegen imperialista államok fegyveres támadására, katonai túlerejére volt szükség a proletárdiktatúra megdöntéséhez. Az a megállapítás pedig, hogy a kommunizmus „az emberiségnek az ős, a csordaszerű állapotba való visszavezetését" célozza, ugyanakkora politikai tájékozottságra vall, mint amilyen tárgyilagosságot jelez az, hogy a munkáshatalom a burzsoázia kiirtására törekedett. Éppen a forradalmi törvényszékek ítéletei igazolták mindennél világosabban, hogy a Tanácsköztársaság a kelleténél is nagyobb mérsékletet tanúsított az ellenséges osztályok tagjai iránt, a Kormányzótanács többször említett CXXVII. számú rendelete pedig nyilván a kizsákmányoló osztályok „legázolását" célozta, hiszen általános kegyelmet jelentett ez a rendelet még a budapesti puccskísérlet vezetői részére is! A forradalmi törvényszékek pedig bizonyára azért ítéltek halálra számos rablót és gyilkost — akik közül még véletlenül sem volt egyetlen tőkés sem a közönséges bűntettek csoportjában —, hogy bebizonyítsák, mennyire a rablás volt a célja és a gyilkosság az eszköze a proletárállamnak! Hiszen ezek között a rablók és gyilkosok között olyan is akadt, aki a királyi ügyészség jelentése szerint azt hangoztatta, hogy: „Gyerünk, minden a miénk! Pesten kitört a forradalom, gyerünk a gazdagokat kifosztani!"[5] Az ilyen anarchista rablókat is a forradalmi törvényszékek ítélték halálra bizonyára az emberiségnek „a csordaszerű állapotba való visszavezetése" érdekében, de meg azért is, hogy „az ölésnek hatósági jelleg is adassék", továbbá, hogy bebizonyítsák, mennyire „a jog és az igazságszolgáltatásnak még csak a csecsemőkorát élik". Bezzeg ők, a Surgoth-tanács tagjai most meg fogják mutatni, hogy milyen is az a magasszínvonalú kapitalista büntetőjog. Mert hiszen az idézett

[5] A szolnoki kir. ügyészség 1920. október 21-én kelt, 1920. El 60/93–2. számú jelentéséből. P. I. Arch. TAGYOB Igazságügyminisztérium T. 444.

elmefuttatás nem képezte alapját a vádlottak elítélésének, mindezt csak azért mondták el, hogy tárgyilagosságukat és „politikai tudásukat" igazolják, egyébként teljesen „figyelmen kívül hagyták" és „a legfőbb bíró ítélőszéke" elé utalták mindezeket a bűnöket.

Lássuk tehát, miért is ítélték el 1919. december 19-én a vádlottakat. Az ítélet Korvin Ottót három rendbeli gyilkosságra való felbujtásban mondotta ki bűnösnek azért, mert 1919. április 23-án a Budapesti Forradalmi Törvényszék által halálraítélt három ellenforradalmár kivégzésénél jelen volt, és a kivégzés módozatairól a vádbiztossal vitatkozott. Ezért ítélték halálra és végezték ki, semmi másért. A Surgoth-tanács egyetlen szóval sem foglalkozott azzal, hogy ez a magatartás miért felbujtás a Btk. 69. §-ának (1) bekezdése szerint. De nem is foglalkozhatott ezzel a problémával, mert különben meg kellett volna állapítania, hogy Korvin Ottó e magatartása – még ha a Tanácsköztársaság nem is lett volna állam és a forradalmi törvényszékek nem is lettek volna bíróságok – nem tekinthető felbujtásnak, hanem még a legmerevebb és a legszigorúbb jogalkalmazás mellett is csupán bűnsegély, pszichikai bűnsegély. Hiszen már régen kialakult a királyi Kúriának az a joggyakorlata, amely szerint: „A bűnsegéd a bűncselekmény elkövetését szándékosan segíti, akár tettel, valamely akadály elhárításával, akár tanáccsal, vagy a tettes elhatározásának erősítésével." Valamint: „Lényeges, hogy e felbujtó tevékenysége, mint döntő motívum folytán határozza el a tettes a bűncselekmény elkövetését."[6]

De lehet-e ezek szerint a kivégzésnél való megjelenés, a kivégzés módozatairól a vádbiztossal folytatott vita döntő motívum a halálos ítéletet végrehajtó karhatalom tagjai felé? Semmi esetre sem, – a Btk. és a királyi Kúria elvi döntései, tehát a burzsoá büntetőjog szerint, hanem legfeljebb bűnsegély. A gyilkosság bűntettében való bűnsegély maximális büntetése azonban a Btk. 72. és 66. szakaszai szerint 15 évi fegyház. Tehát nem lehetett volna halálra ítélni Korvin Ottót, ha betartják a burzsoá büntetőjog szabályait. De mit számított ez a Surgoth-tanácsnál, minden indokolás mellőzésével felbujtást állapítottak meg, hogy halálos ítéletet hozhassanak. Hasonló „jogi „alapon" ítélték halálra dr. László Jenőt is.[7]

[6] Dr. *Isaák Gyula:* Büntető Törvénykönyv. Grill kiadás, 42. old. A kúriai gyakorlat később idézett részei ugyanitt találhatók.

[7] Gombos Ferencet és Horváth Károlyt azért ítélték halálra, mert tagjai voltak annak a forradalmi törvényszéki tanácsnak, amely halálra ítélte az 1919. április 23-án kivégzett három ellenforradalmárt.

Az ítélet azt is igazolja, hogy nem a Surgoth-tanács jogi tévedése okozta a két vádlott terhére a felbujtás megállapítását. Ugyanabban az ítéletben gyilkosság bűntettében való bűnsegélynek minősítette a bíróság dr. Szirmay István és dr. Somogyi Károly vádlottaknak azt a cselekményét, hogy ugyanazon három ellenforradalmár kivégzésénél jelen voltak és, hogy dr. Szirmay István még egy lámpást is vitt a kivégzés színhelyére. Mindkettőjüket 15 évi fegyházra ítélték ezért, mint a kivégzés megtörténtével bekövetkezett három rendbeli gyilkosság bűnsegédeit. Pedig a burzsoá büntetőjogi szabályok szerint nem volt különbség Korvin Ottó és dr. László Jenő, valamint dr. Szirmay István és Somogyi Károly magatartása között. Mindegyik legfeljebb bűnsegédnek lett volna tekinthető, amennyiben a forradalmi törvényszék ítélete folytán bekövetkezett kivégzést gyilkosságnak tekinti az ellenforradalmi bíróság. Korvin Ottót és dr. László Jenőt azonban mindenképpen halálra akarta ítélni a Surgoth-tanács. Hamarosan megbánta a bíróság még azt is, hogy dr. Szirmay Istvánt „csak" 15 évi fegyházra ítélte. Néhány hét múlva ismét a Surgoth-tanács elé állították azért, mert 1919. június 23-án is jelen volt egy másik ellenforradalmár kivégzésénél. A Surgoth-tanács 1920. január 7-én kelt B. II 315/1919/7. számú ítéletében.[8] Szirmay Istvánnak ezt a „bűnét" már gyilkosságra való felbujtásnak minősítette, ezért halálra ítélte és kivégeztette. Az ítélet indokolása szerint dr. Szirmay István: „azzal, hogy a kivégzés színhelyén is jelen volt, a vörösőr tetteseket a H. G. szándékos megölésére irányuló akaratelhatározásukban végleg megerősítette és megszilárdította".

Ezzel szemben a királyi Kúria joggyakorlata szerint: „A bűnsegéd a bűncselekmény elkövetését szándékosan segíti, akár tettel, valamely akadály elhárításával, akár tanáccsal, vagy a tettes elhatározásának megerősítésével."

A Surgoth-tanács ezek szerint dr. Szirmay István cselekményét felbujtásnak minősítette, de mint bűnsegélyt indokolta. Az imperialista törvényesség nagyobb dicsőségére!

Ez az ítélet egyébként nemcsak megismételte az 1919. december 19-i határozat durva jogtiprását, hanem tovább is fejlesztette az ott tapasztalt „objektivitást" és leplezetlen cinizmusba csapott át. Itt már nem volt más a Tanácsköztársaság, mint „egy 40–50 főből álló és Kun Béla által vezényelt társaságnak erőszakkal és terrorral fentartott uralma, ahol minden ok nélkül ezreket és ezreket foszta-

[8] P. I. Arch. A. II. 12/440.

nak meg szabadságuktól és életüktől, ahol egy bizonyos társadalmi osztályhoz való tartozás már bűn, és ahol a vallást magánügynek tekintik" – mondja az ítélet. Ezért: „Az ilyen uralom minden, csak törvényes uralom nem." Az elvakult gyűlölet már olyan ostobaságok leírására vezette a bíróságot, hogy nem lehet törvényes uralom az, amely a vallást magánügynek tekinti és elfeledkeztek arról is, hogy az antanthatalmak egyik vezetőállamában, Franciaországban, a vallás már régen magánügynek számított, – holott az ellenforradalmi rendszer az antant támogatásával kerülhetett csak uralomra. Ezzel mitsem törődve lerögzítették, hogy „Az ilyen uralom minden, csak törvényes uralom nem. Az ennek a nevében és fenntartása érdekében elkövetett mindennemű cselekmény tehát, ha a de inres (sic!) mindig érvényben volt és érvényben levő törvényekkel összeütközésben áll, közönséges bűncselekmény, annak tettesei és részesei pedig mint közönséges bűnösök felelősek."

Most már a természetjogi iskola tételeire kellett hivatkozniok, hogy a burzsoá törvényeket (amelyeket épp maguk szegtek meg ítéletükben) a dolgokban mindig érvényben levőknek tekinthessék, olyanoknak tehát, amelyek a burzsoá állam megdöntése után a Tanácsköztársaság idején is érvényben voltak. Világos tehát, hogy a proletárdiktatúra funkcionáriusai, „közönséges bűnözők".

Ezek után ismét bebizonyította a bíróság, hogy mennyire tiszteli a jogrendet, mert egyszerre rádöbbent arra, hogy: „Ez azonban a vád alapján való felelősségre vonáshoz nem elég. Ezenfelül megkívántatik még annak a kérdésnek a tisztázása is, hogy vajon a vádlottakban cselekményeiknek a véghezvitelekor megvolt-e annak a tudata, hogy azzal törvényellenes, tehát büntetendő cselekményt követnek el, mert ha ez a tudat a vádlottak lelki világából hiányzott, akkor cselekményeikért a büntető törvény alapján felelősségre nem vonhatók.

Ennek a megvilágítására egyetlen példa is elegendő.

Köztudott dolog az, hogy a forradalmi törvényszék halálos ítéleteit azért hajtották golyóval és nem kötéllel végre, mert Bali Mihály állami hóhér nem volt hajlandó az ítéletek végrehajtására. Nyilván azért, mert nagyon is jól tudta, hogy közreműködésével nem a törvénynek szerez érvényt, hanem közönséges gyilkosságot, tehát büntetendő cselekményt követ el.

Ha pedig Bali Mihályban megvolt a jog és törvényellenességnek a tudata, mint ahogy tényleg megvolt, – minden kétséget kizáróan meg kellett ennek lennie és nyilván meg is volt a jogtudori oklevéllel bíró Trattner Árpádban és Szirmay Istvánban, úgyszintén Rózsa

Istvánban[9] is, aki magatartásából megállapíthatólag az értelmiségnek és a műveltségnek magasabb fokán áll, mint az egyszerű paraszti sorban levő állami hóhér."

Az ítélet most idézett részének első bekezdése azt a látszatot kelti, mintha a bíróság komolyan meg akarná vizsgálni, tudhatták-e azt a vádlottak, hogy burzsoá megítélés szerint a Tanácsköztársaság „nem létező állam", vagy pedig arról voltak meggyőződve, hogy mint a forradalmi törvényszékek bírái és vádbiztosai jogszerűen járnak el, mert ha ez volt a meggyőződésük, akkor nem lehet őket büntetőjogilag felelősségre vonni. Aztán rájövünk, hogy ez semmi más, mint porhintés, a törvényesség látszatának erőltetése, hiszen utána olyan cinikus mondatok következnek, amelyeket már nem is lehet kommentálni. Bali Mihály feltételezett, nyilvánvaló jogtudata, mint a vádlottak bűnösségének magyarázata? – ez már kicsúfolása mindennek, aminek egyáltalán köze van a joghoz, a burzsoá büntetőjoghoz is! Bali Mihály „törvénytisztelete" – és az ítéletek golyóval történő végrehajtásának „köztudott" összefüggése és ebből „jogi" következtetés levonása, a bűnsegély és a felbujtás tudatos összecserélése után, – ez már túl megy minden határon!

Az elvakultságnak és a gyűlöletnek azonban nem voltak határai a Surgoth-tanács ítélkezésében. Az Esztergomi Forradalmi Törvényszék elnökének, Győri Jánosnak, és egyik tagjának, Miklóssy Györgynek a bűnügyében még egy lépéssel tovább mentek. Az Esztergomi Forradalmi Törvényszék 1919. május 29-én négy ellenforradalmárt ítélt halálra azért, mert részt vettek abban a puccskísérletben, amely az imperialista csehszlovák csapatoknak Esztergom városába való behívására irányult. A támadás meg is indult Esztergom ellen, de a munkásság visszaverte. A forradalmi törvényszék a Tanácsköztársaság elleni felkelés és hazaárulás bűntettében állapította meg a vádlottak

[9] Rózsa István tagja volt a Budapesti Forradalmi Törvényszék azon tanácsának, amely H. G. ellenforradalmárt halálra ítélte. A Surgoth-tanács ugyanebben az ítéletében ezért életfogytiglani fegyházra ítélte. Dr. Trattner Árpádot ugyanakkor 15 évi fegyházra ítélte el a Surgoth-tanács, mert a H. G. ellenforradalmár elleni ügyet a tárgyaló vádbiztosnak kiosztotta. Ugyanilyen cselekményért, tehát az ügy szignálásáért, Hikádé Aladárt a B. 10303/1919/II. számú ítéletében nyolc évi fegyházzal büntették. A forradalmi törvényszékek tagjai elleni ítélkezés minden részletére nem térhetünk itt ki. A többszáz hasonló ítéletet tartalmazó iratanyagnak, mint a Horthy-korszak politikai bíráskodása fontos részének kritikai feldolgozása külön monográfiát igényelne. Ennek elkészítése jogtörténetünk egyik fontos feladatát kell, hogy képezze.

bűnösségét. Közülük kettőt – akiknek a Kormányzótanács nem kegyelmezett meg –, 1919. június 10-én Esztergomban kivégeztek. Ez képezte a vád alapját a Surgoth-tanács által 1920. április 14-én megtartott tárgyaláson. A Surgoth-tanács Győri Jánost és Miklóssy Györgyöt halálra ítélte. Az ítélet[10] indokolásában többek között a következőket olvashatjuk:

„A királyi törvényszék elbírálás tárgyává tette még azt is, hogy a vádlottak tudatában voltak-e annak is, hogy éppen hazaárulás címén nem hivatottak bíráskodni és eljárni. A királyi törvényszék ezt a kérdést igenlegesen döntötte el.

Nem szenvedhet kétséget, hogy a vádlottak a proletárdiktatúrában vállalt tisztségüknek már első percében tisztában voltak azzal, hogy a magyar nemzeti állam, mint ilyen, de facto nincsen, csak a szívekben él, hogy a haza és a területi integritás az internacionális alapokon nyugvó tanácsköztársaság előtt csak üres, nem létező fogalmak, és, hogy eszerint a tanácsköztársaság sérelmére hazaárulás, tehát az a cselekmény, amelynek a címén a sértetteket megölték, nem is követhető el. E szerint tehát az ítéletben kifejezésre juttatott hazaárulásnak nem volt egyéb rendeltetése és indoka mint az, hogy az ítéletnek külső és csillogó fénymázt adjon. Mindezekből a bíróság teljes bizonyosságból megállapítja, hogy a vádlottak lelki világában cselekményeiknek elkövetésekor a jog és törvényellenességnek a tudata teljes mértékben megvolt, s így cselekményeik büntetőjogi megítélésében tévedésben nem voltak.

Ha tévedtek valamiben, csupán a tanácsköztársaság fennmaradása s így felelősségre vonásuk időpontjának megítélésében tévedtek."

A Tanácsköztársaság honvédő háborúja, a Vörös Hadsereg északi hadjárata tehát nem volt más a Surgoth-tanács tagjai számára, mint „üres, nem létező fogalom, csillogó fénymáz" azért, hogy tisztára mosni igyekezzenek az imperialista katonai segédlettel az ország nyakára ültetett hazaáruló ellenforradalmárokat. Ez az ítélet azonban nem a Tanácsköztársaság, hanem az ellenforradalmi rendszer elleni kritika, úgyszólván nyílt leleplezése annak, hogy az ellenforradalom „nemzeti" és „hazafias" jelszavai csupán üres frázisok voltak.

De teljesen leleplezte a bíróság saját magát is ebben az ítéletben. A súlyosító körülmények mérlegelése során ugyanis a következőket állapították meg:

[10] Az ítélet száma: B. VI. 1622/1920/5. P. I. Arch. A. II. 12/453.

„A halálra ítéltek kivétel nélkül olyan emberek, akiknek örökre való ártalmatlanná tétele nemcsak az igazságnak szükségszerű követelménye, *de egyenesen állami érdek is."*

Ezzel aztán őszintén megmondták, hogy az ellenforradalmi állam egyenes érdeke azoknak „örökre való ártalmatlanná tétele", akik a proletárdiktatúrát minden kockázatot vállalva szolgálták. Egyben pontos fényképet adtak magukról és a fasiszta bíróságokról is.

Ilyen volt a forradalmi törvényszékek tagjai elleni fasiszta ítélkezés, de a proletárdiktatúra többi vezetői elleni bíráskodás is, amelyről dr. Mendelényi László kúriai bíró 1921-ben azt hirdette:

„Aki jelent volt ezeknek az ügyeknek (ti. a proletárdiktatúra vezetői ellen indított ügyeknek) ... tárgyalásán, vagy elolvasta a hozott ítéleteket, az be fogja látni, hogy itt nem lehet szó fehér terrorról, hanem egyedül csak a jogfolytonosság helyreállításával ismét szóhoz jutott jogállamnak jogos büntetéséről olyan bűnökért, amelyeknek adaequat megtorlásáról semmiféle büntetőkódex nem gondoskodott."[11]

A Surgoth-tanács valóban alapos leckét adott arról, hogy milyen is az ellenforradalmi jogfolytonosság és a jogállam. Egyet azonban nem a Surgoth-tanács, sem a Horthy-Magyarország valamennyi bírósága nem tudott bebizonyítani. Azt, hogy a forradalmi törvényszékek bárkit is ártatlanul ítéltek volna el, hogy az elítéltek nem követték el azt a tettet, amely miatt a forradalmi igazságszolgáltatás elé állították őket és az ne lett volna a Tanácsköztársaság jogszabályai szerint bűncselekmény. Ellenkezőleg, a horthysta bíróságok ítéletei megerősítik, hogy a forradalmi törvényszékek által elítéltek valóban bűnösek voltak. A Surgoth-tanács 1919. december 19-i ítélete például lerögzíti: „Az ellenforradalomnak, amelynek célja a proletárdiktatúra megdöntése volt, részesei voltak St. J. ügyvéd és N. D. rendőrfogalmazó is", – akiket a forradalmi törvényszék elítélt. Az ellenforradalmi megmozdulások azonban a fehér terror bíróságai számára „a törvényes rend helyreállítására irányuló mozgalmak" voltak, ebből pedig világosan következett, hogy az őket elítélő forradalmi törvényszéki tagok csakis „közönséges bűnözők" lehettek. Találóan jellemezte Landler Jenő a Horthy-rendszer igazságszolgáltatását az 1920 júliusában írt cikkében:

„Bölcsen tudják (az uralkodó osztályok), hogy ha az ügyész azt vágná szemébe a vádlottak padján ülő elvtársaknak, hogy ők fel

[11] A Bolsevizmus Magyarországon, Gratz Gusztáv szerkesztésében. Budapest, Franklin, 1921. 205. old.

akarták forgatni a régi rendet, meg akarták szüntetni a kizsákmányolást, nyakára akartak hágni elnyomóiknak: akkor, büszkén tekintve a vádlottak padjára, száz meg százezer munkás felelné Horthy-Magyarországon: »Mi is csak ezt akarjuk.«
Ezért kell folyamodni a régi ellenforradalmi parasztfogáshoz: a magyar kommunárdok is rablók, gyilkosok, tolvajok voltak."[12]

(2) A fehér terror ítélkezése után vizsgáljuk meg a Horthy-rendszer történetírásának a forradalmi törvényszékekkel kapcsolatos álláspontját. A legtárgyilagosabbnak látszani akaró munkából, a Gratz Gusztáv szerkesztésében megjelent „A bolsevizmus Magyarországon" c. kötetből idézünk, melynek a forradalmi igazságszolgáltatással foglalkozó részeit kúriai bírák, közigazgatási bírák írták.

A kötet mindenekelőtt a Surgoth-tanács ítéletének azokat a részeit idézi,[13] amelyeket az előbbiekben már közöltünk, amelyek szerint a proletárdiktatúra internacionalista volt, a rablás volt a célja és a gyilkolás az eszköze. Erre támaszkodva levonja a történelmi következtetést a Tanácsköztársaság által a forradalom védelme érdekében alkalmazott terrorról, így:

„Ez a terror nem a rendes forradalmi terror volt. Nem a Messidor, a Thermidor terrora, mely forradalmi célt követett, midőn a bűnt eszközül használta. Ez a terror magát a bűnt akarta, s a forradalmi célokat csak ürügynek állította be."[14]

Figyeljük meg, milyen álszent okoskodás ez. Elismerik általában a forradalmi terror létjogosultságát, ha az „igazi, rendes" forradalmi terror, sőt magasztalják a nagy francia forradalom terrorját is:

„Jöttek aztán a politikai forradalmak, amelyeknek céljaik elérésére szükségük volt erőszak alkalmazására, sőt terrorra. De a terrornak hátterében igen gyakran szent cél állt, bizonyos eszmei jogosultsága volt. Ilyen volt az 1792/93-i francia forradalom terrorja, melyet Anatole France Everiste Gamelinja mély meggyőződéssel »Terreur salutaire, o sainte terreur«-rel aposztrofált. Ez »üdvösség« mögött azonban a szabadságeszmék nagy hármasága állt."[15]

Anatole France-szal szemben azonban csak egyetlen érvük van: a Surgoth-tanács ítélete arra, hogy a proletárdiktatúrának nem voltak

[12] *Landler Jenő:* A történelem – a vádlottak padján. Proletár I. évf. 2. sz. 1920. július 8, 3–4. old.
[13] I. m. 187. old.
[14] I. m. 531. old.
[15] I. m. 191. old.

szent céljai, hanem kizárólag rabolni akart. Milyen összehasonlítás, micsoda kontraszt: Anatole France – és a Surgoth-tanács!

De az ellenforradalmár szerzők be akarták bizonyítani, hogy ők nem csak a francia forradalmat, hanem az 1848-i magyar forradalmat is jól ismerték. Kegyesen elismerték róla, hogy valóban forradalom volt, – szemben az 1919-i proletárforradalommal, majd nyomatékosan hangsúlyozták: „Ennek a magyar forradalomnak sem volt terrorra szüksége."[16]

Tudjuk, annyira nem volt terrorra szüksége, hogy a magyar politikai és statáriális bíróságok jóval több végrehajtott halálos ítéletet hoztak 1848/49-ben, mint a Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékei és rögtönítélő bíróságai.

A Gratz Gusztáv szerkesztésében megjelent kötet nemcsak a forradalmi terror kérdését „intézte el" a Surgoth-tanács ítéletével, hanem a proletárdiktatúra jogfelfogását is. Báró Wlassics Gyula, a közigazgatási bíróság és a Főrendiház elnöke többek között a következőket írta:

„A jogtudományt... vissza akarták taszítani az emberiség ős, kezdetleges korszakába."[17]

Wlassics mindenesetre elfelejtette idézőjelbe tenni ezt a megállapítását, pedig a Surgoth-tanácstól kölcsönözte azt, majd – kétszer is bocsánatot kérve, hogy a Tanácsköztársaság jogi életét a „jogi élet tiszteletreméltó nevével" illette, meg is toldja Surgothék rágalmait: „A tanult, tapasztalt jogászt egyszerűen mellőzendőnek, fölöslegesnek tartották" – a proletárdiktatúra idején.[18]

Tudjuk, és Wlassics is nyilván jól tudta, mert rendelkezésére állott a TAGYOB anyaga, hogy a vidéki forradalmi törvényszékek vádbiztosainak többsége régi, tanult jogász volt, de a Budapesti Forradalmi Törvényszéken is több jogász vádbiztos működött.

A forradalmi törvényszékek érdemi ítélkezését dr. Székács Aladár, a Közigazgatási Bíróság bírája a következőképpen jellemezte:

„Azokat a bűncselekményeket, amelyek a büntetőtörvénykönyv szerint büntetendő cselekmények, csak a nem proletár osztályhoz tartozó bűnözőkkel szemben tekintette ilyeneknek, a proletár bűnözőkkel szemben pedig csak annyiban, amennyiben a bűncselekmény proletár sérelmére követtetett el, vagy az a proletáruralom érdekének,

[16] I. m. 188. old.
[17] I. m. 479. old.
[18] I. m. 480. old.

mint közérdeknek sérelmére volt alkalmas."[19] Továbbá: „Általában a burzsoá vádlott a forradalmi törvényszék előtt alig jutott szóhoz. Mindjárt lehurrogták s elítélték, mert hisz társadalmi állását sokkal nagyobb bűnnek tekintették, mint a vádbeli cselekményt, mely ha nem volt ellenforradalmi ténykedés, akkor rendesen valami csekély jelentőségű engedetlenség volt."[20]

A közölt statisztikák világosan bebizonyították, hogy a közönséges bűncselekmények miatt a forradalmi törvényszékek által elítéltek többsége munkás és paraszt volt, és azt is alkalmunk volt tapasztalni, hogy a vagyon elleni bűntettek sértettjei többnyire – a dolog természete szerint – a polgári osztályhoz tartozókból kerültek ki; a forradalmi törvényszékek a közrend megszilárdítása érdekében szigorú büntetéseket szabtak ki a gyilkosokkal, rablókkal, tolvajokkal szemben. Dr. Székács Aladár természetesen elfelejtette megírni, hogy a közrend biztosítása elsőrendű proletár közérdeknek számított, mint ahogy semmiféle statisztikai adatot sem mertek közölni, mert az ellenük szolgált volna bizonyítékul. Többek között azt is igazolták volna a horthysta Igazságügyminisztérium által épp a TAGYOB részére összeállított statisztikai kimutatások, hogy a polgári osztályhoz való tartozás miatt nem ítéltek el senkit. A konkrét adatok közlése helyett sokkal célszerűbb volt olyan hazugságokat közölni, amelyekről azt hitték, hogy nem kerülhet sor a megcáfolásukra, és amelyekre hivatkozva el lehetett kerülni a pontos tények publikálását. Ilyen főbb hazugságok a következők:

„Itt említem meg, hogy azokról az ügyekről, melyekben a halálos ítéletet végre is hajtották, periratok egyáltalán nem maradtak. Az ilyen ügyek iratai a kegyelmi kérvény elutasítása után nem a forradalmi törvényszékhez, hanem a vádbiztosokhoz kerültek, akiknek sikerült azokat a diktatúra utolsó napjaiban kivétel nélkül megsemmisíteni."[21]

Az ilyen ügyek többségének iratai megmaradtak, s azokat a fehér terror bírósági tárgyalásain, mint a forradalmi törvényszék tagjai elleni fontos bizonyítékokat fel is használták (ezt a Surgoth-tanács által tárgyalt bűnügyek jegyzőkönyvei is feltüntetik). Néhány ilyen ítélet még ma is megvan, a hiányzókat nem a vádbiztosok tüntették el, hanem a Horthy-rendszer idején semmisítették meg. Ők tudták, hogy miért: lehetetlenné akarták tenni, hogy rágalmaik cáfolatára

[19] I. m. 531. és 532. old.
[20] I. m. 540. old.
[21] I. m. 538. old.

használják fel azokat. A vádbiztosoknak tiszta volt a lelkiismeretük, nem semmisítettek meg semmiféle forradalmi törvényszéki iratot.

„A leggyakoribb bűncselekmények voltak: a tanácsköztársasággal szemben tanúsított engedetlenség, a tanácsköztársaság, vagy a munkásosztály megsértése, az ellenforradalmi kijelentés, vagy másnemű ily ténykedés, és a rémhírterjesztés."

„Nagyon sűrű bűncselekmény volt a fehérpénz el nem fogadása. Ezt nagyon szigorúan büntették."[22]

A közölt statisztikai adatokból alkalmunk volt meggyőződni arról, hogy a bűncselekményeknek több mint a felét a közönséges bűntettek és a szesztilalom megszegése képezte és a politikai jellegű bűncselekmények alig haladták meg országos viszonylatban a 20%-ot. A gazdasági bűntettek pedig, amelyek közé a fehér pénz el nem fogadása is tartozott, nem egészen 13%-át tették ki az összes bűncselekményeknek. A fehér pénz el nem fogadása miatt általában pénzbüntetést szabtak ki a forradalmi törvényszékek, szabadságvesztés-büntetés alkalmazására csak egészen kivételesen került sor és azok közül is a legsúlyosabb egy évi és hat hónapi kényszermunka volt.

Dr. Székács Aladár természetesen eltorzítva közölte annak a néhány ügynek a tényállását is, amelyet a forradalmi törvényszékek ítélkezésének elrettentő példájaként mutatott be. Lássunk közülük egyet:

„F. I. irodaszolga egyszer beszélgetés közben azt mondta, hogy a parasztság nincs megelégedve a mostani rendszerrel, fellázadt és a főváros ellen vonul. Rémhírterjesztésért golyó általi halálra ítélték."[23]

A valóság az – amint ezt a rémhírterjesztés miatt indult ügyek ismertetésénél már közöltük –, hogy F. I. az Élelmezési Népbiztosság altisztje volt és a Népbiztosságon, valamint annak épülete előtt, nem egyszer, hanem sorozatosan, figyelmeztetés ellenére azt a hírt terjesztette, hogy a Fehérváry úton 60 000 paraszt megütközött a katonasággal, több gyár munkásai is a Tanácsköztársaság ellen fognak harcolni, a kormány másfélmillió ember birtokait el akarja venni és a rendszer nem tart tovább három hétnél. Arról pedig, hogy az ilyen súlyosabb rémhírterjesztések elkövetői ellen halálbüntetés

[22] I. m. 535. és 536. old.
[23] I. m. 537. old. F. I. egyébként kegyelmet kapott, ezt Székács is megemlítette.

kiszabását tette lehetővé a Kormányzótanács V. számú rendelet, természetesen mélyen hallgatott az ellenforradalmi szerző. Minek is beszélt volna róla, hiszen a Surgoth-tanács már megállapította, hogy a Tanácsköztársaság jogszabályai „de jure" nem léteztek.

„A bolsevizmus Magyarországon" című kötet szerzői, de az ellenforradalmi korszak alatt megjelent más történelmi, vagy jogi munka írói egyetlen szóval sem említettek meg olyan „apróságot", hogy a forradalmi törvényszékek által kiszabott halálbüntetések aránya nem volt több 0,81%-nál, a végrehajtott halálbüntetéseké pedig 0,35%-nál, viszont a pénzbüntetések aránya több mint 30% volt. Ugyancsak mélyen hallgattak a szabadságvesztés-büntetések végrehajtása felfüggesztésének gyakoriságáról is.

Ilyen „hiteles" volt a Horthy-korszak propagandája, a forradalmi törvényszékekkel kapcsolatos minden *nyilvánosságra hozott* megállapítása. De ugyanolyan cinikus is volt ez a propaganda, mint a Surgoth-tanács ítélkezése. Hiszen nagyon jól tudták, hogy mi volt az igazság, tudatosan hazudtak és rágalmaztak. Rendelkezésükre állottak azok a jelentések, amelyeknek a beszerzését az Igazságügyminisztérium rendelte el 1920-ban, hogy azok alapján megcáfolhassák: nem volt fehérterror Magyarországon. Ezért írta meg dr. Váry Albert koronaügyészhelyettes „A vörös uralom áldozatai Magyarországon" című hírhedt könyvét[24] is, amelyben 588 „áldozatról" számolt be. De hogyan? Együtt szerepeltette az ellenforradalmárok által indított fegyveres harcban elesetteket, a vadorzók által agyonlőtt személyekkel, a véletlen balesetek áldozatait a forradalmi törvényszékek által gyilkosság és rablás miatt halálraítélt vádlottakkal, és gondosan elkerülte a forradalmi törvényszékek és a rögtönítélő bíróságok ítéletei alapján kivégzettek számának kimutatását.[25] Pedig elsősorban Váry könyvének megjelenése érdekében gyűjtötték össze a bíróságok és az ügyészségek jelentését. De hogyan is írhatta volna meg Váry koronaügyészhelyettes, hogy a Tanácsköztársaság bíróságainak ítéletei

[24] Hivatalos jelentések és bírói ítéletek alapján írta és kiadja: Dr. Váry Albert koronaügyészhelyettes. Váci fegyintézet könyvnyomdája. Az első kiadás 587 „áldozatról" számolt be.

[25] Váry ugyanazt a módszert követte, mint az 1848/49-i szabadságharc leverése után az osztrák kormány a „Verzeichniss der unter der insurrectionellen Regierung Ungarn durch Martial – oder Statarialgerichte hingerichteten oder ohne alle Justiz hingeschlachteten Individuen" című félhivatalos kiadmányában (Pest, 1850). Az osztrák kormány, Haynau vérengzéseit igazolandó állíttatta össze ezt a listát és abban ugyanúgy összekeverte a bíróságok által elítélteket a többi „áldozattal", mint Váry.

alapján kivégzettek száma nem volt több 153-nál, amikor a fehér terror többezer embert gyilkolt le és végeztetett ki? Hiszen ezzel a saját rendszerét, az ellenforradalmat vádolta volna! Vagy miképpen publikálhatott volna olyan ügyészségi jelentéseket, amelyek arról szóltak, hogy: „A katonai forradalmi törvényszék halálos ítélete felfogásom szerint a vörös hadsereg fegyelmét s ily módon közvetve a lakosság biztonságát is szolgálta."[26] Vagy: „A hozott ítéletek lényegükben megfeleltek a törvényes anyagi szabályoknak, ... a halálos ítélet az anyagi törvényeknek megfelelő volt."[27]

Be kell látnunk, hogy a Horthy-rendszer koronaügyészhelyettese ilyesmiket nem írhatott meg. Annyit azonban ő is kénytelen volt megállapítani könyve második kiadásának előszavában, 1922. decemberi keltezéssel, tehát jóval a Surgoth-tanács ítéleteinek végrehajtása után, hogy: „Pár száz kommunista a szervezett munkások százezreit nem terrorizálhatta".

Ezzel legalább annyit elismert, hogy a Tanácsköztársaságot a munkásosztály nagy tömegei támogatták. Egészen természetes azonban, hogy ebből a megállapításából azt a következtetést vonta le, hogy: „A munkás vezéreknek tehát szakítaniok kell az osztályharc, osztálygyűlölet, erőszak és forradalom jelszavaival."

Ez a figyelmeztetés teljesen megfelelt az egy évvel korábban megkötött Bethlen–Peyer paktum szellemének. A magyar munkásmozgalmat azonban sem a Peyer paktum, sem a koronaügyészhelyettesi figyelmeztetés nem térítette el az osztályharc marxista–leninista útjától, attól az úttól, amelynek egyik fontos mérföldkövét a forradalmi törvényszékek ítélkezése jelzi.

[26] A szombathelyi kir. ügyészség 1920. november 5-i keletű, 1920. El. 1/B. 1919. számú jelentéséből. (P. I. Arch. TAGYOB Igazságügyminisztérium T. 444.)

[27] A kaposvári kir. ügyészség 1920. augusztus 27-i keletű, 1920. E. 1/4. számú jelentéséből. (P. I. Arch. A. II. 13/44.)

ÖSSZEFOGLALÁS

Foglaljuk össze végül a forradalmi törvényszékek működésének fontosabb jellemvonásait és e bíróságok ítélkezésének jelentőségét.

A forradalmi törvényszékek a Tanácsköztársaság bírói szervezetének legfontosabb intézményét képezték, hazánk első szocialista bíróságai voltak. A forradalmi törvényszékek az ország minden fontosabb helységében megalakultak, tagjainak többsége a munkásosztály soraiból került ki, de képviselve volt e bíróságokban az egész dolgozó nép. Megalakulásukban és ítélkezésükben jelentős szerepet töltött be a haladó, forradalmár értelmiségi réteg is.

A forradalmi törvényszékek működése kiterjedt a büntetőjog egész területére, nemcsak a politikai jellegű, hanem a gazdasági, a közönséges, és a katonai bűncselekmények elkövetői felett is ítélkeztek.

Az új szocialista büntetőbíróságok híven követték azokat a jogszabályokat, amelyeket a Tanácsköztársaság kiadott, ítélkezésük során a forradalmi törvényesség teljes mértékben érvényesült. A forradalmi törvényszékek ítélkezése éppen ezért nem a korábbi burzsoá joggyakorlat folytatása volt, hanem a proletárdiktatúra új büntető jogszabályainak keretein belül épp a forradalmi törvényszékek döntötték meg gyakorlatilag a burzsoá büntetőjogot.

A forradalmi törvényszékek olyan ítélkezést folytattak, amelyben megtalálhatók azoknak az alapelveknek a fő jellemvonásai, amelyeket a szocialista büntetőjog tudománya később kialakított. A bíróságok szakítottak a burzsoá formalizmussal, a társadalmi veszélyességet a bűncselekmények elengedhetetlen sajátosságának tekintették, erősen egyéniesített büntetéseket szabtak ki, elvetették a határozatlan tartamú büntetéseket, széles körben alkalmazták a pénzbüntetést és a szabadságvesztés-büntetések végrehajtásának a felfüggesztését, ítélkezésükben már megtalálhatók a javító-nevelő munka alkalmazásának a nyomai is. A bíróságok általában helyesen vették figyelembe az osztályharc követelményeit, kemény kézzel léptek fel a munkáshatalom megdöntésére törekvő kizsákmányolók és csatlósaik ellen, de elsősorban javító, nevelő jellegű intézkedéseket alkalmaztak a dolgozó osztályok olyan tagjaival szemben, akik nem ellenséges érzületből, hanem megtévedtségük, alacsonyabb öntudatuk folytán követték el bűncselekményt; ugyanakkor szigorú büntetéseket szabtak ki a Tanácsköztársaság rendjét és közbiztonságát fenyegető anarchista, vagy züllött elemekkel szemben. Az ítélkezés osztályjellegének érvényesítése során a bíróságokat nem vezette egyoldalú, vagy vulgáris szemlélet; a vádlottak osztályhelyzetét nem önmagában, hanem magatartásukkal összefüggésben vizsgálták; a polgári osztályokhoz való tartozás csak bűncselekmény elkövetése esetén jött figyelembe, és a bűncselekményt elkövető munkás osztályhelyzete önmagában nem szolgált alapul a felmentésre.

A forradalmi törvényszékek eredményesen töltötték be legfőbb történelmi szerepüket, a Tanácsköztársaság védelmét. Következetes szigorúsággal, a legsúlyosabb büntetések alkalmazásával sújtottak le a proletárdiktatúra megdöntésére irányult szervezkedések és ellenforradalmi megmozdulások vezetőire és résztvevőire.

Az ellenforradalmárok elleni határozott, keménykezű ítélkezés a kizsákmányoló osztályokat engesztelhetetlen gyűlölettel töltötte el a forradalmi törvényszék tagjai ellen. A proletárdiktatúra megdöntése után közülük sokan mártírjai lettek a szocialista bíráskodásnak. Az ellenforradalmi Horthy-rendszer egyben mindent megtett annak érdekében, hogy a forradalmi törvényszékek ítélkezését valótlan színben tüntesse fel, tagjait megrágalmazta, emlékét gyűlöletessé kívánta tenni. Ez az ellenforradalmi propaganda azonban történelmi szempontból visszafelé sült el; a forradalmi törvényszékek tagjainak hatásos üldözése érdekében – ha töredékesen is –, de megőrizte a forradalmi törvényszékek iratanyagának jelentős részét. Ezzel nemcsak az ellenforradalmi rágalmak leleplezését tette lehetővé, hanem a felszabadulás után kiteljesedett szocialista büntetőjogunk alapjainak a feltárását is. Mert hiszen a forradalmi törvényszékek ítélkezése azt is bizonyítja, hogy a szocialista büntetőbíráskodás nem a felszabadulás után kezdődött el hazánkban, hanem széles és szilárd alappal, történelmi hagyományokkal rendelkezik.

A forradalmi törvényszékek működésének nemzetközi jelentősége is van. Ezek a bíróságok a gyakorlatban bizonyították be, hogy nemcsak Szovjetoroszországban, hanem Magyarországon is tud ítélkezni a dolgozó nép, büntetőjogi eszközökkel is eredményesen képes

megvédelmezni a szocialista forradalmat. És amint a szovjet forradalmi törvényszékek példája kihatott a Magyar Tanácsköztársaság szocialista bíróságaira, ugyanúgy a magyar forradalmi törvényszékek létezése és ítélkezése is komoly hatást gyakorolt a Szlovák Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékeinek megszervezésére és működésére is. A forradalmi törvényszékek ítélkezése tehát nemcsak hazánk szocialista büntetőbíráskodásának alapja és kiindulópontja, hanem ugyanakkor jelentős szerepet töltött be az egész munkásmozgalomban is. A magyar és a nemzetközi munkásmozgalom mindenkor büszkén emlékezhet a Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékeire.

FÜGGELÉK

I.

A KALOCSAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK MEGALAKULÁSÁRÓL KÉSZÍTETT JEGYZŐKÖNYV

Jegyzőkönyv

felvéve Kalocsán 1919. április 11. napján délután 7 órakor a kalocsai forradalmi törvényszék megalakulása tárgyában.

A kalocsai direktórium közlése szerint az Igazságügyi Népbiztos elvtárs a kalocsai Forradalmi Törvényszék elnökéül Rigó Ferenc elvtársat, tagjaiul Molnár Gergely és Bagó György elvtársakat nevezte ki oly szigorú meghagyással és komoly figyelmeztetéssel, hogy a magyarországi Tanácsköztársaság, illetve a Kormányzótanács és az általuk kinevezett népbiztos elvtársak rendeleteit, utasításait, parancsait és meghagyásait bárkivel szemben józan ésszel, elvtársi hűséggel és proletár becsülettel végrehajtsák s mindenkivel szemben pártatlan, érdeknélküli igazságot szolgáltassanak.

Ugyancsak a fenti szellemben és értelemben lett kinevezve a Forradalmi Törvényszék mellé vádbiztossá Gandényi Lajos elvtárs.

A forradalmi törvényszék elnöke és tagjai, úgy a vádbiztos a fentieknek magukat mindenben alávetik, működésüket azonnal megkezdik.

Az igazságügyi népbiztos elvtárs távirati kinevezésének száma: 27580.

Felolvasás, helybenhagyás után aláíratott.

Kelt mint fent.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949.]

*

II.

AZ IGAZSÁGÜGYI NÉPBIZTOS 1919. ÁPRILIS 18-I TÁVIRATI UTASÍTÁSA A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEKHEZ

Addig is, míg a forradalmi törvényszékek eljárásának és szervezetének újabb szabályozása meg nem történik, felhívom, hogy minden esetre szigorúan tartsa szem előtt a következő elveket.

A forradalmi törvényszéknek csak büntető ügyben szabad eljárnia. Erre nézve a FKT. továbbá az egyes népbiztosságok rendeletei, valamint a FKT. 45. sz. rendelete irányadó. A nyomozást elrendelheti a FKT., a vörös őrség parancsnokság, a forradalmi törvényszék vádbiztosa, valamint saját ügykörében bármely népbiztos. Ha az előzetes letartóztatás, amelyre nézve a FKT. 39. sz. rendelete irányadó, politikai bűncselekmény gyanúja miatt történt, erről azonnal jelentést kell tenni a belügyi népbiztosságnak.

A forradalmi törvényszékek mellett működő vádbiztosok jogosultak a büntető bíróságoknál, államügyészségeknél folyamatba tett bármely bűnügy iratait megtekinteni s ha az illető bűnügyet a forradalmi törvényszék hatáskörébe tartozónak tartják, azt a forradalmi törvényszék elé utalják. A büntető bíróságok és államügyészségek, ide értve a katonai bíróságokat és ügyészségeket is, a forradalmi törvényszék elnökének és a mellette működő vádbiztosoknak utasításait feltétlenül követni, intézkedéseit haladéktalanul foganatosítani tartoznak.

A kiszabott büntetések végrehajtásáról a vádbiztos gondoskodik. A vádbiztos közvetlenül rendelkezik az igazságügyi letartóztatási intézetek felett. Szükség esetén azonban az elítélteket a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása végett további intézkedésig a legközelebbi államügyészséghez kísérteti át haladéktalanul. A vádbiztos intézkedik a pénzbüntetés behajtása iránt is. Ha azonban az elítélt a kiszabott pénzbüntetést nyomban be nem fizette, a vádbiztos szükség esetén további intézkedésig azt az államügyészséget keresi meg, amelynek területén a forradalmi törvényszék működik. Ehhez az államügyészséghez küldi meg a forradalmi törvényszék elnöke azt a pénzbüntetést, amelyet az elítélt a forradalmi törvényszéknél lefizetett. Pénzbüntetés csak akkor szabható ki, ha előreláthatólag behajtható. Az ítéletben a forradalmi törvényszék belátása szerint rendelkezik a pénzbüntetésnek szabadságvesztés-büntetésre való átváltoztatásáról is arra az esetre, ha a pénzbüntetés mégis behajthatatlannak bizonyulna.

A forradalmi törvényszék költségfedezetéről további intézkedésig a bűnügyi átalány terhére az az államügyészség köteles gondoskodni, amelynek területén a forradalmi törvényszék működik. A forradalmi

törvényszék elnökét és a vádbiztost működésük tartamára Budapesten 60–60, vidéken 50–50 korona napidíj illeti. Nem fizethető napidíj annak az elnöknek vagy vádbiztosnak, aki rendes illetményeiben részesülő közalkalmazott. A forradalmi törvényszék tagjait és a jegyzőkönyvvezetőt napidíj csak annyiban illeti, amennyiben működésük folytán keresetükben károsodtak. Azt, hogy a forradalmi törvényszék tagjainak és a jegyzőkönyvvezetőnek van-e és mennyi keresetmulasztása, a forradalmi törvényszék elnöke belátása szerint állapítja meg és ehhez képest ő intézkedik részükre napidíj kiutalása iránt, amelynek összege azonban Budapesten 60–60, vidéken 50–50 koronát meg nem haladhat.

Rónai igazságügyi népbiztos.

*

III.

AZ IGAZSÁGÜGYI NÉPBIZTOS RENDELETE A LETARTÓZTATOTTAK ERKÖLCSI OKTATÁSÁRÓL

Az Igazságügyi Népbiztostól

14240/1919. I. N. VI.

Valamennyi forradalmi törvényszéknek, valamennyi főállamügyészség vezetőjének, valamennyi országos büntetőintézet, javító intézet vezetőségének.

A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendelete kimondja azt, hogy a Magyarországi Tanácsköztársaság az oktatás ügyét az állam feladatának tekinti. Elhatározta továbbá az állam és az egyház teljes szétválasztását. Hogy ezek az elvek az igazságügyi intézetekben is megvalósuljanak, a következőket rendelem.

A vallásoktatás valamennyi igazságügyi intézetben (letartóztatási, javító stb. intézetben) megszűnik. Az igazságügyi intézeteknél a lelkészek csak a letartóztatottak kívánságára végezhetnek egyes vallási cselekményeket (gyónás, áldozás, úrvacsora stb.). A lelkészi tiszteletdíjak megszüntetése iránt már intézkedtem. A tisztviselői fizetési osztályokba sorozott lelkészeket pedig ezennel rendelkezési állapotba helyezem.

Minden igazságügyi intézet vezetője köteles arról gondoskodni, hogy az intézetben elhelyezett egyének megfelelő erkölcsi és felvilágosító oktatásban részesüljenek. Ha ily teendőkre alkalmas egyén nincs, annak kijelölése végett a legközelebbi munkás-, katona- és földműves tanácshoz kell

fordulni. Az így kijelölt oktatók díjazására az igazságügyi népbiztoshoz esetről-esetre kell javaslatot tenni.

Budapest, 1919. április hó 23-án.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1921 – 2865. sz. a.]

*

IV.

AZ IGAZSÁGÜGYI NÉPBIZTOS 1919. ÁPRILIS 25-I KÖRTÁVIRATA

Politikai és különösen ellenforradalmi ügyekben, ha a forradalmi törvényszék elé állításhoz hozzájárulásomat kéri, arra vonatkozó táviratban mindig jelentse lehető részletességgel a tényállást is. Ha alapos gyanú van arra, hogy nem csupán helyi jelentőségű, hanem olyan ellenforradalmi mozgalomról van szó, mely kiterjedt akcióval kapcsolatos, a letartóztatott egyéneket összes adatok közlése és az iratok átküldése mellett Budapestre kell szállítani a belügyi népbiztosság politikai osztályához, az ilyenek felett a budapesti forradalmi törvényszék ítél. Igazságügyi népbiztos.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1919–1949. sz. a. – A táviratot a kalocsai törvényszék 31/1919. szám alatt 1919. április 25-én iktatta.]

*

V.

AZ ÚJPESTI RÖGTÖNÍTÉLŐ BIRÓSÁG ÍTÉLETE
A MAUTHNER GYÁRI ELLENFORRADALOM VEZETŐI ELLEN

Újpest város rögtönítélő bírósága

Fegyveres ellenforradalomban való részvétellel és ellenforradalmi cselekvésre való felbujtásban részességgel vádolt K. I. és M. B. ügyében 1919. június hó 25-én a következőképpen

ítélt:

M. B. bűnös a Tanácsköztársaság elleni fegyveres felkelés szításában és abban való részvételben, és ezért golyó általi halállal bűnhődik.

K. I. bűnös a Tanácsköztársaság elleni fegyveres felkelésben és ezért golyó általi halállal bűnhődik.

Indokok:

A tanúvallomások egyhangúlag azt bizonyították, hogy M. fegyveres ellenállásra izgatott és úgy ő, mint K. részt vettek a Tanácsköztársaság katonái ellen vezetett harcban. Bűnösségük mellett vall az a körülmény is, hogy bár egyikük sem dolgozik a Mauthner gyárban, mindketten éppen akkor voltak ott, amikor az ellenforradalom kitört.

A Forradalmi Kormányzótanács statáriális rendelete értelmében e bűncselekményekért halálbüntetés jár.

K. m. f.

Paksy József s. k. elnök *Pick Ignácz* s. k. jegyzőkönyvvezető.

Hogy ez a másolat az eredetivel szóról-szóra megegyez, hivatalosan igazolom.

Újpest, 1919. július 14.

Babusek János s. k. *Potyondy* s. k. vádbiztos.

[P. I. Arch. TAGYOB. Igazságügyminisztérium T. 444.]

*

VI.

A BUDAPESTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE
A CSABRENDEKI ELLENFORRADALMI FELKELÉS ÜGYÉBEN

A tanácskozás befejezése után az elnök kihirdette a következő

ítéletet:

A budapesti forradalmi törvényszék vádelejtés folytán P. S. és B. N. vádlottakat az ellenük emelt vád alól felmenti és szabadlábra helyezésüket elrendeli, idősb K. M. vádlottat bűnösnek mondja ki, de büntetését elszenvedett vizsgálati fogságával kitöltöttnek tekinti és szabadlábra helyezését elrendeli, a többi vádlottat a forradalmi törvényszék a beigazoltnak talált ellenforradalmi cselekményekben való részvétel miatt bűnösnek mondja ki, s ezért H. K.-t húsz évi, A. J.-t tizenöt évi, Ny. J.-t tizenöt évi, H. S.-t tíz évi, S. K.-t tíz évi, H. S.-t öt évi fegyházra ítéli, Cs. I., Z. M. és Cs. G. vádlottakat a forradalmi törvényszék egyenként három

évi fegyházra ítéli, de büntetésük végrehajtását feltételesen egy évre felfüggeszti és szabadlábra helyezésüket elrendeli, P. J.-t 30 000 (harmincezer) korona pénzbüntetésre, behajthatatlanság esetén öt évi fegyházra ítéli és szabadlábra helyezését elrendeli, B. L., K. K., és H. Gy. vádlottakat golyó általi agyonlövetésre ítéli.

A lefoglalt bűnjeleket a forradalmi törvényszék elkobozza, s a katonai központi fegyverraktárba szállítani rendeli.

Horváth s. k. (elnök) *Schenker Béla, Orbán Alajos* s. k. (szavazóbírák)
Rákos s. k. jegyző.

Az ítélet mellett levő kegyelmi határozat:

A Forradalmi Kormányzótanács B. L., K. K. és H. Gy. elítéltek büntetését életfogytiglani fegyházra változtatta át.

Budapest, 1919. június 7.

Rónai s. k. igazságügyi népbiztos.

*

VII.

A BUDAPESTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚLIUS 12-I ZÁRT KEGYELMI ÜLÉSÉRŐL KÉSZÍTETT JEGYZŐKÖNYV

Elnök: Gombos Ferenc.

Szavazóbírák: Csorba Mária és Paxián János.

Vádbiztos: Trattner Árpád.

Jegyzőkönyvvezető: Rákos Sándor.

Vádbiztos ismerteti az ügyet.

A budapesti forradalmi törvényszék kegyelmi tanácsa H. K., Dr. B. L. és H. Gy és K. K. elítéltek kérelmét teljesíthetőnek nem találja s a kérvények elutasítását javasolja, de nevezetteket mezőgazdasági munkák elintézése végett 1919. október 15-ig Csabrendekre direktóriumi felügyelet mellett szabadságolja.

H. S., S. K. és A. J. elítéltek kérvényében jelenleg javaslatot nem tesz és H. S. büntetésének félbeszakítását 1919. november 15-ig, S. K. és A. J. elítéltekét 1919. október 15-ig mezőgazdasági munkálataik elvégzése végett félbeszakítja, s javaslatát ez idő alatti magatartásuktól teszi függővé.

Gombos Ferenc s. k. elnök, *Csorba Mária, Paxián János* s. k. bírák,
Rákos Sándor s. k. jegyzőkönyvvezető.

[P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1920–926. sz. a.]

*

VIII.

A TATAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK VÁDBIZTOSÁNAK JELENTÉSE A CSÁSZÁR KÖZSÉGBENI ELLENFORRADALMI MOZGALOMRÓL

Jelentés:

Tudomására adom az illetékes köröknek, hogy a Császár község és környékén előfordult ellenforradalmi mozgalomnak véleményem szerint a következő indító okai voltak:

1. A falusi parasztság kellőképpen felvilágosítva nincs. A munkástanács tagjai a rendeleteket teljesen nem ismerik. Hatalma a kisgazdákkal szemben nagyon kevés. Bizonyos rendeletek, ú. m. szesztilalom betartását, fogatok előállítását a hadsereg részére, élelmiszer beszolgáltatását csak igen kicsinyes mértékben és részben tudja foganatosítani.

2. A vizsgálat lefolytatása alatt meggyőződtem arról, a földmunkások bemondása alapján, hogy a Budapestről lekerülő agitátorok nincsenek tisztában azzal, hogy milyen formában kell a földműveseket felvilágosítani. Az ellenforradalom kitörése előtt lent volt egy kiküldött, akinek nevét nem tudtam megszerezni, amely úgy nyilatkozott, hogy „tudjátok meg, hogy még az a kalap is kettőnké, ami a fejeteken van, s az a föld, amit munkáltok s az a ház, amiben laktok, az sem a tietek". Ezeket a helybeli munkástanács tagjai, mint a földmunkások nagy része mondotta nekem.

Ugyancsak fentiek egyhangúlag mondották azt is, hogy az így oda lekerülő, magukat különböző megbízottaknak mondó egyének legelső dolga az élelmiszerek felkutatása s azoknak uzsora áron való megvétele, amely nagyon rossz visszahatást gyakorolt az emberekre.

Kérem az illetékes köröket, hogy ezen jelentésemet szem előtt tartva, ezen dolgokra bizonyos rendszabályokat léptessen életbe. Lássa el a vidé-

ket kellően kiképzett agitátorokkal, mert a tűz nem aludt el, csak el van fojtva.

Tata, 1919. június 10.

Katona Sándor s. k. vádbiztos.

[P. I. Arch. A. II. 8/57. sz. a.]

*

IX.

A KŐSZEGI RÖGTÖNÍTÉLŐ BÍRÓSÁG 1919. JÚNIUS 10-I ÍTÉLETE

A Forradalmi Kormányzótanács Nevében!

Kőszegen 1919. június hó 10-én Szamuely Tibor népbiztos elnöklete alatt ülésezett rögtönítélő bíróság D. L. és társai ügyében akik ellenforradalmi lázadásban való részvétel és a nép fegyveres hatalma ellen elkövetett bűncselekménnyel voltak vádolva, a következő

ítéletet

hozta:

1. D. L. kőszegi 1868. évi születésű gazdálkodó és cipész, vagyonos, kőszegi lakós,

2. S. I. nagybajomi 1875. évi születésű, volt rendőrtiszt, kőszegi lakós, vagyonos borkereskedő,

3. K. Gy. váti 1887. évi születésű, vagyonos kőszegi lakós, mészárosmester,

4. F. K. 1897. évi kőszegi születésű, szellemi munkás, kőszegi lakós, bűnösek a munkásság fegyveres ereje ellen felidézett lázadás bűntettében, amelyet azáltal követtek el, hogy D. L. azzal a rémhírrel lármázta fel a várost, hogy a kormány megbukott, a direktórium a város pénzével megszökik, a direktóriumot elfogatta, a tüntetésben részt vett.

S. I. Az ellenforradalmi lázadásban részt vett, a postán posztoló vöröskatonákat félrevezette, hogy a direktóriumot azért fogatták el, mert 5 millióval megszökött, a lázadás idején felfegyverkezett, a lázadóknak bort ígért, Schrancz vörösőr fegyverét erőszakkal elvette, lakásán ellenforradalmi kiáltvány-részlet találtatott és névsort vezetett a munkásmozgalomban részt vett egyénekről, akik miatt állását vesztette.

K. Gy. mert B. L. mészárossal fehér zászlóval falura utazott, a falusi népet felizgatta és a városba való fegyveres felvonulásra buzdította.

F. K. mert özv. K. M. kocsijával több társával együtt fehér zászlóval bejárta a falvakat és a lakosságot felhívta, hogy miután a kormány megbukott és a direktóriumot letartóztatták, legalább minden házból egy felnőtt menjen be Kőszegre az ellenforradalom győzelmének biztosítására.

Ezért D. L. 5 évi fegyházra, és vagyonának elkobzására, S. I. 5 évi fegyházra, vagyonelkobzásra,

K. Gy. és F. K. egy-egy évi börtönre, ezenkívül K. Gy. vagyonának elkobzására ítéltetett.

Miről vádlottak kihirdetés után, a szombathelyi forradalmi törvényszék pedig az ítélet végrehajtása végett ezen ítélet kiadásával a vádlottak átadásával egyidejűleg értesíttetik.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–1644.]

*

X.

A SZOMBATHELYI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚNIUS 7-I ÍTÉLETE

1919. Ft. 200.

A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A szombathelyi forradalmi törvényszék W. A. és társai ellen megtartott tárgyaláson a következően

ítélt:

F. D., V. I., Sz. J., N. GY., S. J., N. J., O. J., T. J., H. I., S. V., S. J., Sz. J., Cs. I., T. J., Sz. A., H. S., H. Gy., G. M. és Sz. K. terheltek ellen vádelejtés folytán az eljárást megszünteti, a letartóztatásban levőknek azonnali szabadlábra helyezését elrendeli.

Bűnösnek mondja ki:

1. F. D.-nét a szesztilalom megszegése miatt s ezért őt 5.000, azaz Ötezer korona pénzbüntetésre, le nem fizetés esetén 8 hónapi fogházra ítéli,

2. G. J.-t és 3. V. I.-t zászlógyalázás, felkelésben fegyverrel való részvétel, hatósági közeg bántalmazása, szesztilalom megszegése és magánlaksértés bűncselekményében s ezért őket összbüntetésül egyenként 6 (hat) évi fegyházra ítéli,

4. T. I. és 5. S. J.-t zászlógyalázás, felkelésben fegyverrel való részvétel és T. I.-t a szesztilalom megszegése bűncselekményeiben is és ezért őket összbüntetésül egyenként 5 (öt) évi fegyházra ítéli,

6. V. S.-t zászlógyalázás, felkelésben való részvétel, hatósági személy bántalmazása és magánlaksértés bűncselekményeiben és ezért őt összbüntetésül 4 (négy) évi fegyházra ítéli,

7. Sz. I. és 8. H. L.-t zászlógyalázás és felkelésben való részvétel bűncselekményeiben és ezért őket összbüntetésül egyenként 3 (három) évi fegyházra ítéli,

9. Š. K.-t zászlógyalázás, felkelésben való részvétel és szesztilalom megszegése bűncselekményeiben és ezért összbüntetésül 3 (három) évi fegyházra ítéli,

10. K. J.-t felkelésben való részvétel bűncselekménye miatt és ezért őt 3 (három) évi fegyházra ítéli,

11. S. J.-t felkelésben való részvétel és szesztilalom megszegése bűncselekmények miatt és ezért őt összbüntetésül 2 és 1/2 évi börtönre ítéli,

12. T. I.-t felkelésben való részvétel bűncselekménye miatt és ezért őt 2 évi börtönre ítéli,

13. Cs. F. és 14. H. J.-t a lakosságnak vészjellel indok nélküli összecsődítése bűncselekménye miatt és ezért őket egyenként 1.000 korona pénzbüntetésre, le nem fizetés esetén 1 és 1/2 hónapi fogházra ítéli.

Kötelezi az összes elítélt vádlottakat a felmerült bűnügyi költség egyetemleges megfizetésére.

W. A., L. B. és M. L. terhelteket az ellenük emelt vád és következményei alól felmenti, azonnali szabadlábra helyezésüket elrendeli.

Kötelezi továbbá a forradalmi törvényszék, hogy ezen ítélet kézhezvételétől számított 15 napon belül Vasvármegye direktóriumának pénztárába közcélra

1.	Táplánfa község	10.000 koronát
2.	Gyöngyöskereszt	5.000 "
3.	Szentlőrinc	5.000 "
4.	Tana	5.000 "
5.	Vasszécsény	30.000 "
6.	Lipárt	10.000 "
7.	Gyöngyösberény	5.000 "
8.	Kiskajd	4.000 "

befizessenek különbeni végrehajtás terhe mellett.

Indokolás:

Vádlottak bűnösségét részben beismerésük, részben a tárgyaláson szolgáltatott bizonyítékok alapján állapította meg a forradalmi törvényszék, a felmentettekre vonatkozóan pedig nem találja a vád tárgyává tett bűncselekményeknek vádlottak által való elkövetését beigazoltnak. Vádlottak bűncselekményeiben határozott ellenforradalmi célzatot lát a forradalmi törvényszék, ezért ítélt a kiszabott büntetésekkel.

A községeket azért marasztalta el a pénzösszegek megfizetésében, mert a nem hibás lakosságnak is kötelessége lett volna a bűncselekmények elkövetését már előzetes intézkedésekkel is megakadályozni és intő példát nyújt a forradalmi törvényszék, hogy a községek lakosságának csak kisebb része által is elkövetett hasonló bűncselekményekért az egész község – talán köztük az ártatlan is – egyetemlegesen felelős.

Szombathely, 1919. évi június hó 7. napján.

Dr. Lengyel Mátyás s. k. jegyzőkönyvvezető.
Halász József s. k. a forradalmi törvényszék elnöke.
Reidl Antal, Takáts Ferenc s. k. a bíróság tagjai.

A szombathelyi forradalmi törvényszék 1919. június 17-én kelt 200/13. számú végzése az elítéltek szabadlábra helyezéséről:

Végzés:

A szombathelyi forradalmi törvényszék Kajd, Lipárt és Gyöngyösszentkereszt községek indokolt kérelmére a forradalmi törvényszék vádbiztosának meghallgatása után, tekintettel a nagy munkáshiányra H. L., K. J., S. K., S. J., Sz. I., Sz. J., T. I., V. I., V. S., T. I. és G. J. elítélteknek szabadságvesztés-büntetésük egyidejű felfüggesztésével 1919. december 11-ig a mezőgazdasági munkák elvégzésére szabadságot engedélyez. Felhívja a vádbiztost, hogy nevezettek azonnali szabadlábra helyezése iránt intézkedjék. Ezen végzés a fentebb felsorolt elítéltekkel azzal közlendő, hogy tartoznak lakhelyükön tartózkodni és naponként a reggeli órákban az illetékes munkástanácsoknál jelentkezni.

Wallesz József s. k. a tanács elnöke.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919 – 2850. sz. a.]

*

XI.

A 18. DANDÁR (SZOMBATHELYI) FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚNIUS 21-I ÍTÉLETE

A Forradalmi Kormányzótanács Nevében!

A 18. dandár forradalmi törvényszéke az 1919. június 21-én tartott zárt ülésben a következő felmentő

ítéletet

hozta:

T. F. vörösőrt az ellenforradalmi mozgalomban való részvétel vádja alól felmenti és a vörös hadsereg kötelékébe való belépésre kötelezi.

Indokok:

A katonai forradalmi törvényszék T. F. vörösőr felmentését abban látja indokoltnak, hogy nevezett és a vele együtt szolgálatot teljesítő vörösőrök az akkori parancsnokuk által félre lettek vezetve, továbbá, hogy a letartóztatása alkalmával, sem előtte, sem utána ellenállást nem tanúsított, ellenben járőreinkkel szemben barátságos magatartással viselkedett.

Czink József s. k. elnök, *Szabó József* s. k., *Vukics Ferenc* s. k. bírák, *Kohn Arnold* s. k. jegyzőkönyvvezető.

A vendvidéki ellenforradalmi mozgalomnak – az ítélet mellett található – távirati proklamációja:

15/Res. Belügyi Népbiztosság, Budapest. A vendvidéki munkás, katona és földművestanács folyó hó 31-én a következő táviratot intézte a magyar tanácsköztársaság külügyi népbiztosához:

Muraszombat 414 115 31 12 s. A magyar tanácsköztársaság külügyi népbiztosa. Van szerencsém tudmására hozni, hogy vendvidék lakosságának kifejezett kívánságára a vendvidéki munkás, katona és földművestanácsok f. hó 29-én proklamálták a Muraköztársaságot, amely magában foglalja Zala és Vasvármegye vendlakta részeit. Muraköztársaság proklamálása a nemzetek önrendelkezési jogán alapul. A nemzetközi szociális demokrácia programjával szocialista állami életünk kiépítéséhez kérjük a magyar tanácsköztársaság támogatását, amellyel a legbarátságosabb szomszédság viszonyában óhajtunk élni. Azon esetben, ha a magyar tanácsköztársaság fegyverrel törne Muraköztársaság ellen, úgy kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy szükség esetén a szomszédos imperialista államok segítségét fogjuk igénybe venni, amellyel azonban a végső szükség esetén fogunk élni. Kérjük a magyar tanácsköztársaság csapatainak Muraköztársaság területéről való azonnali visszavonását. Muraköztársaság intézőbizottság.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920 – 784. sz. a.]

XII.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 206/1919. SZÁMÚ 1919. JÚNIUS 13-I ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után S. A. 34 éves, egri születésű, egri lakost, a F. K. T. I. számú rendeletébe ütköző ellenforradalom bűntettében a F. K. T. IV. számú rendelet 8. §-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és zárt-tárgyalás után 5 évi fegyház büntetésre ítélte. Mert:

A tanúk vallomásából és a saját bevallásából tényként megállapította a forradalmi törvényszék, hogy nevezett vádlott 1919. május 1-én az ellenforradalmi mozgalomban aktívan részt vett, sapkájára fehér szallagot tűzött és a Tanácsköztársaság alkalmazottjait lefegyverezve letartóztatta és lezáratta.

S. J. 39 éves, egri születésű lakost a F. K. T. I. számú rendeletébe ütköző ellenforradalom bűntettében bűnösnek találta, és 5 évi fegyházbüntetésre ítélte. Mert:

a tanúk vallomásából tényként megállapíttatott, hogy nevezett vádlott május 1-én az ellenforradalmárokhoz csatlakozott és a Tanácsköztársaság alkalmazottait lelövéssel fenyegette, és rájuk fegyvert fogott.

H. J. 31 éves, egri születésű lakost a F. K. T. I. sz. rendeletébe ütköző ellenforradalmi akcióban való részvételért 6 hónapi fogházbüntetésre ítélte.

H. J. 16 éves, egri születésű egri lakost a F. K. T. I. sz. rendeletébe ütköző fegyveres felkelés bűntette miatt 10 évi kényszermunkára ítélte, mert:

tényként megállapíttatott, hogy nevezett vádlott az 1919. május 1-i ellenforradalomban aktív részt vett és a Tanácsköztársaság alkalmazottja

után lőtt, abban a hiszemben, hogy a menekülő Somodainál nagymennyiségű pénz van, s azt elvegye.

Demmer Géza s. k. a forradalmi törvényszék elnöke,
Ujlaki József s. k., *Csirmaz Dezső* s. k. bírák.

[*P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2895.*]

*

XIII.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 206/1919. SZÁMÚ, 1919. JÚNIUS 13-I ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után B. S. 18 éves, egri születésű, egri lakóst a F. K. T. I. számú rendeletébe ütköző fegyveres felkelés bűntettében a F. K. T. IV. számú rendelet 8. §-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és kötél általi halálra ítélte. Mert:

Tényként megállapíttatott, hogy nevezett vádlott az 1919. május hó 1.-ei ellenforradalomban tevékenyen részt vett s a Forradalmi Kormányzótanács alkalmazottjára rálőtt, súlyosan megverte, és csak a közbelépő utcai lakosok könyörgésére nem vette életét a menekülni akaró Somodi János F. K. T. alkalmazottjának.

A halálbüntetést azonban a Forradalmi törvényszék 15 évi kényszermunka büntetésre változtatta át, fiatal korára való tekintettel.

Demmer Géza s. k. a Forradalmi törvényszék elnöke,
Ujlaki József s. k., *Csirmaz Dezső* s. k. bírák.

[*P. I. Arch. Egri törvényszék szám nélkül.*]

*

XIV.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 3-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon, 1919. június hó 3-án megtartott tárgyaláson H. L. ügyében a következő

ítéletet

hozta:

H. L. vattai (Borsod megye), 1872. évi születésű, miskolci illetőségű és lakos, nős, 2 gyermek atyja, volt miskolczi járás főszolgabírája, legutóbb helyettes vármegyei közigazgatási biztos, vádlottat az ellenforradalmi ténykedés azon vádja alól, hogy

1919. évi május hó 7-én Miskolcznak csehek által megszállása alatt, azon alispáni rendeletet, hogy a csehek által megszállott területeken a március 21. előtti állapotok állítandók vissza, mint a miskolczi járás főszolgabírája, egy a járásba tartozó, de a csehek által meg nem szállott községre kiadta, mely által a tanácsköztársaság érdekei ellen tett, s ez által ellenforradalmi ténykedést fejtett ki,

felmenti, mert vádlott cselekedetében az ellenforradalmi szándékot nem látta bebizonyítottnak.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy a vád tárgyává tett cselekményt elkövette. Védelmére előadta, hogy nem tudta, miszerint a jelzett község cseh megszállás alá tartozik-e vagy sem, mert sem pósta, sem telefon összeköttetés nem volt, s különböző hírek szerint a csehek azon községen már jóval túl is haladtak. Előadta, hogy ezen tettével hibát követett ugyan el, de ez által nem akart a tanácsköztársaság érdekei ellen tenni. Védelmére előadta, hogy még márczius hó 1-ső napjaiban, tehát a tanácskormány megalakulása előtt jóval az összes borsodmegyei főszolgabírák közt elsőnek lépett be a szocialista pártba, mely tettét többen követték. Ugyanekkor lemondott, s azt írásban is bejelentette, – cs. és kir. kamarási méltóságáról, nemesi előnevéről, mely tetteiért s igazi szociális érzelmeiért őt márczius 21-e után, midőn a régi rendszer vezető embereit állásuktól elmozdították,

az összes borsodi főszolgabírák közül egyedül hagyták meg állásában, sőt helyettes vármegyei közigazgatási biztossá nevezték ki.

Ez alapon, úgyszintén a kihallgatott tanúknak vádlott fenti állításáról igazoló vallomásaik alapján a törvényszék, bár bebizonyítottnak látta, hogy vádlott a cselekményt elkövette, azonban cselekedetében az ellenforradalmi szándékot nem látván bebizonyítva, őt a vád alól felmentette.

Miskolcz, 1919. évi június hó 3.

Winter Dezső s. k. *Törzsök Elek* s. k. ülnökök
Walzer Béla s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

XV.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 5-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon 1919. évi június hó 5-én megtartott tárgyaláson Dr. K. B. és társa bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

1. K. K. 1893. évi vencsellői (Szabolcs megye) születésű, nyíregyházai illetőségű és lakos (legutóbb Budapesten tartózkodott) gyógyszerészsegéd, a szabolcsmegyei intéző bizottságnak tagja, nőtlen, II-od r. vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki ellenforradalmi ténykedés és árulás bűntettében, melyet az által követett el, hogy

mint a szabolcsmegyei intéző bizottságnak Nyíregyházáról Miskolczra menekült tagja, az ugyancsak Nyíregyházáról Miskolczra menekült s ideiglenesen itt tartózkodó Bükkönyi Imre, Nyeste János, Kovács János és Lyskovics nyíregyházai direktóriumi tagokat, proletár testvéreit, a Miskolczot megszálló cseh imperialistáknak elárulta és kiszolgáltatta, mely tettével azoknak elhurczoltatását lehetővé tette, s ezért őt

egyhangúlag golyó általi halálra ítéli, azonban a Kormányzó Tanácshoz kegyelemre terjeszti fel, s annak határozata megérkeztéig az ítélet végrehajtását felfüggeszti; —

2. ellenben dr. K. B. 1874. évi miskolczi születésű, illetőségű és lakos, nős, 2 gyermek atyja, volt miskolczi rendőrkapitány, jelenleg vörösőr, I.-ső r. vádlottat az ellenforradalmi ténykedés fenti vádja alól

felmenti, mert I.-ső r. vádlott cselekedetében az ellenforradalmi szándékot nem látta bebizonyítottnak.

Indokok:

II-od r. vádlott K. K. beismerte, hogy a nyíregyházai direktórium menekült, Miskolczon tartózkodó tagjait az ő segítségével és útmutatása alapján lehetett a rendőrségre kihallgatás végett előállítani.

Védelmére előadta, hogy kényszer hatása alatt cselekedett, mert a cseh térparancsnokság őt letartóztatta és agyonlövetéssel fenyegette, ha a nyíregyházai direktóriumi tagokat meg nem mutatja. Előadta, hogy ő nem tett volna azokról említést, ha Jéger volt honvédfőhadnagy joghallgató bemondása alapján, ki őt és azokat Nyíregyházáról ismerte, s őt Miskolczon azokkal együtt látta, nem kényszerítik a csehek erre. Előadta, hogy abban a határozott tudatban volt, hogy a direktóriumi tagoknak semmi bántódásuk sem lesz, minthogy a csehek a nyíregyházai forradalmi törvényszék által halálra ítélt K. főhadnagy agyonlövetésében részes, forradalmi törvényszék tagjait keresték, s akarták letartóztatni, melyben a nyíregyházai direktóriumi tagoknak semmi részük nem volt, s így nem is gondolhatott arra, hogy azokat le fogják tartóztatni. Előadta, hogy hosszas unszolásra és főbelövéssel való fenyegetésre vállalkozott a direktóriumi tagok megmutatására és kihallgatás végetti előállítására abban a reményben, hogy ezek őt, kit elsősorban letartóztattak, igazolni fogják, s így ő is szabadon bocsáttatik.

Varga Sándor és Petró Ferencz detektívek, tanúk előadják, hogy a direktóriumi tagok keresése alkalmával II-od r. vádlott úgy nyilatkozott előttük, hogy a csehek őt főbe akarják lőni, ha a direktóriumi tagokat meg nem mutatja.

Szatai Ferencz tanú előadta, hogy értesülése szerint II-od r. vádlott azért mutatta meg a direktóriumi tagokat, hogy azokkal magát tisztáztassa.

Novák Miklós és dr. Feyér Aladár tanúk határozottan állítják, hogy II-od r. vádlott önként vállalkozott a direktóriumi tagok felkutatására és kihallgatás végetti előállítására; utóbbi határozottan vallotta, hogy midőn nála, mint államügyésznél megjelent Turcsek cseh főhadnagy, a cseh térparancsnok segédtisztje, II-od r. vádlott és egy civil társaságában, s neki azon határozott parancsot adta nevezettek jelenlétében, hogy

a nyíregyházai direktóriumi tagokat tartóztassa le, melyre tanú azon kifogást tette, hogy azokat Miskolczon senki sem ismeri, tartózkodási helyüket a hatóságok nem tudják, II-od r. vádlott azt felelte, hogy ő ismeri azokat, s azért jött, hogy ő majd megmutatja. Ily körülmények közt kénytelen volt a cseh térparancsnokság rendeletére az utasítást megadni a rendőrségnek, azok kihallgatása és letartóztatása végett.

I-ső r. vádlott vallomása szerint, midőn hivatali helyiségében a cseh főhadnagy, államügyész és II-od r. vádlott megjelentek, II-od r. vádlott azt mondta, hogy ő tudja hol vannak a nyíregyházai direktóriumi tagok, ő előállítja azokat.

Poncsa Miklós tanú a szabolcsmegyei intéző bizottságnak Nyíregyházáról Miskolczra menekült tagja előadta, hogy megfigyelése szerint II-od r. vádlott oly szerepet töltött be, mint aki intézkedik és nem mint aki kényszer hatása alatt cselekszik. Tagadja II-od r. vádlott azon állítását, hogy a Korona étteremben az együttlevő nyíregyházai direktóriumi tagokat figyelmeztette volna, hogy le akarják őket tartóztatni. Előadta, hogy a letartóztatott s a rendőrségen történt kihallgatás után szabadon bocsátott direktóriumi tagokkal az esetről beszélgetve, mindannyiuknak közös véleménye az volt, hogy II-od r. vádlott elárulta őket. Előadása szerint ezt lehetségesnek is véli, mert II-od r. vádlott és az elhurczolt direktóriumi tagok közt régebb idő óta nézeteltérések és súrlódások voltak.

Szatai Gyula tanú előadta, hogy előtte úgy tűnt fel, hogy II-od r. vádlott önként ajánlkozott a nyíregyházai direktóriumi tagok megmutatására.

A forradalmi törvényszék részint II-od r. vádlott beismerése, részint a kihallgatott tanúk egyöntetű vallomása alapján tényként állapította meg, hogy II.-od r. vádlott a vád tárgyává tett bűncselekményeket elkövette, úgyszintén bebizonyítottnak látta azt is, hogy II-od r. vádlottnak tudomása volt arról, hogy a csehek a nyíregyházai direktóriumi tagokat le akarták tartóztatni, s ennek dacára őket elárulta és kiszolgáltatta, s így B. I., Ny. J., K. J. és Ly. nyíregyházai direktóriumi tagok elhurcoltatását lehetővé tette, mely által a proletár diktatúra fent nevezett harczosait a cseh imperialisták kezére játszotta, miért is őt az ellenforradalmi ténykedés és árulás bűntettében egyhangúlag bűnösnek mondotta ki.

2. I-ső r. vádlott vallomásában beismerte, hogy az államügyészség, illetve a cseh térparancsnokság rendelete folytán a nyíregyházai direktóriumi tagoknak felkutatására s hozzá kihallgatás végetti előállítására detektíveket utasított. Védelmére előadta, hogy ezt a kényszer hatása alatt a cseh térparancsnokság rendeletére tette, s midőn ő azok feltalálhatás végetti előállítását a cseh térparancsnok segédtisztje előtt kétségbe vonta, a szintén jelenlevő II-od r. vádlott azok megmutatására vállalkozott; így ő egyebet nem tehetvén, a detektíveket II-od r. vádlottal együtt a direktóriumi tagok felkutatására küldötte. Előadta, hogy bár rendeletet kapott azok letartóztatására, azok kihallgatása után őket ártatlanoknak vélve, szabadon bocsátotta, sőt utazási igazolványok kiállításának kieszközlésében nekik segítséget is nyújtott. Előadta, hogy nincs tudomása arról, hogy a direktóriumi tagok mikor és ki által lettek letartóztatva.

A kihallgatott tanúk I-ső r. vádlottnak ezen vallomását igazolták.

Így a forradalmi törvényszék I-ső r. vádlott cselekedetében az ellenforradalmi szándékot bebizonyítottnak nem látván, őt az ellenforradalmi ténykedés vádja alól egyhangúlag felmentette.

Miskolc, 1919. évi június hó 5.

Winter Dezső s. k. *Sikorszky L.* s. k. ülnökök
Walzer Béla s. k. elnök *Pálóczy B.* s. k. jegyző.

*

XVI.

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS KEGYELMI HATÁROZATA A XV. ALATTI ÜGYBEN

Igazságügyi népbiztostól.
33764/1919. I. N. E. szám.

A Forradalmi Kormányzótanács a III. hadtest forradalmi törvényszékének Miskolcon 1919. évi június hó 15.-én kelt ítéletével árulás bűntette miatt golyó általi halálra elítélt és a törvényszék részéről hivatalból kegyelemre felterjesztett K. K. bűnügyében az alulírt napon tartott ülésben a következő

határozatot

hozta:

A Forradalmi Kormányzótanács a fent megjelölt ítéletnek K. K.-ra vonatkozó részét megsemmisíti, s az ügy újabb elbírálását a budapesti forradalmi törvényszék illetékességéhez utalja.

Az ítéletnek K. B.-ra vonatkozó részét nem érinti.

Indokok:

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke K. K. vádlottat az ítéletben közelebbről körülírt árulás miatt golyó általi halálra ítélte, az elítéltet azonban hivatalból kegyelemre terjesztette fel.

Minthogy a kegyelemre hivatalból történt felterjesztésre tekintettel a bizonyítás egész anyagának beszerzése és az összes körülmények részletes felderítése szükséges, a kegyelem ügyében leendő határozathozatal céljából, minthogy továbbá az eljárt forradalmi törvényszék részéről felterjesztett iratok az ügy minden részletére kellő világosságot nem derítenek: a Forradalmi Kormányzótanács az ügy újabb tárgyalását tartja szükségesnek s ezért a rendelkező rész értelmében döntött.

Budapest, 1919. évi június hó 21-én.

Garbai s. k. a Forradalmi Kormányzótanács elnöke.
Rónai s. k. igazságügyi népbiztos.

*

XVII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 9-I ITÉLETE

A III. Hadtest Forradalmi Katonai Törvényszéke

A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán, 1919. évi június hó 9.-én megtartott tárgyalásán Sz. D. bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

Sz. D. 1887. évi kőrösmezői születésű és illetőségű, legutóbb tállyai csendőrőrsön beosztott csendőr, nős, vádlottat bűnösnek mondja ki, árulás bűntettében, melyet az által követett el, hogy

A Ruszka-Krajnai népbiztostól hivatalos propaganda útra lett kiküldve, melyre ő vállalkozott, s ennek daczára cseh megszállás alá kerülvén beállott a cseh rendőrség kötelékébe, ott szolgálatot teljesített, ez által a cseh haderőt erősítette.

Ezért őt 5 (öt) évi kényszermunkára ítéli.

Indokok:

Vádolt beismerte, hogy a Ruszka-Krajnai népbiztostól április 15-én propaganda útra küldetett ki, melyre, nem ment el. Beismerte, hogy cseh megszállás alá kerülvén, a csehek őt felszólították, hogy vagy be áll a cseh csendőrségbe, vagy internálják, mely kettő közül ő hosszas kényszerítésre a cseh csendőrségbe állott be, abban 2 napig szolgálatot is teljesített. Védelmére előadta, hogy ő önként vállalkozott a propaganda útra, s csak a cseh megszállás folytán nem tudott a propaganda útra menni, továbbá hogy őt a csehek letartóztatták, fogva tartották, éheztették, s így kényszer folytán állott be a cseh csendőrségbe, honnan ő 3 napi szolgálat után megszökött s Kassára jött, hol hallván a vörös csapatok közeledéséről pár napig bujkált azzal a szándékkal, hogy a csehektől megmeneküljön, s a vörös hadseregbe lépjen.

A tárgyaláson kihallgatott tanúk egyöntetűen azt vallották, hogy vádlottat május 20–22-ike között Kassán az Európa étteremben látták, vele beszélgettek, s a kommunizmust és a Tanácsköztársaságban folyó állapotokat elítélte és szidalmazta. Előadták, hogy vádlott egyedül volt.

A törvényszék ezek alapján bebizonyítottnak látta, hogy vádlott bár önként jelentkezett a propaganda útra, arra el nem ment, sőt cseh megszállás alá kerülvén a cseh csendőrségbe beállott, s bár onnan megszökött, a propaganda útra még sem ment el, daczára annak, hogy ideje s alkalma lett volna. Beigazolva látta azt is, a tanúk előadása alapján, hogy vádlott ezt azért nem tette, mert a tanácsköztársaságnak szolgálatokat tenni nem akart, sőt azt, annak elveit s intézkedéseit elítélte, szidalmazta, s a Tanácsköztársaság katonáiról azt állította, hogy azok rabolnak, gyilkolnak, azt mondotta, hogy csak csirkefogó gazemberek vannak, maradnak közöttük.

Ez alapon őt bűnösnek mondotta ki egyhangúlag árulás bűntettében.

Kassa, 1919. június hó 9.-én.

Walzer Béla s. k., *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök.
Winter Dezső s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

XVIII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK
1919. JÚNIUS 16-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919. évi június hó 16-án megtartott tárgyaláson M. M. ügyében a következő

ítéletet

hozta:

M. M. 1854. évi, gálszécsi születésű és illetőségű, kassai lakós, nős, 2 gyermek atyja, magánzó, vádlottat az ellenforradalmiság vádja alól felmenti,

ellenben bűnösnek mondja ki azért, mert egy kommunista érzelmű kassai proletárt a cseh rendőrségnek feljelentett, s azt a cseh rendőrség üldözésének kiszolgáltatta, ki az üldözés következtében kénytelen volt Kassa városát elhagyni,

s ezért őt 1 (egy) évi fogházra és 10.000 korona pénzbüntetésre ítéli, a fogházbüntetés végrehajtását azonban vádlott agg korára való tekintettel felfüggeszti.

A pénzbüntetés behajtatlansága esetén 6 (hat) hónapi fogházra változtatandó át.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy Grünberger Lajos kassai szabómunkás, kommunista érzelmű embert a cseh rendőrségnek feljelentett. Védelmére előadta, hogy nem kommunista érzelméért tette ezt, hanem azért, mert házában levő Milder szabó üzletében volt az illető, s vele beszédbe elegyedve nevét megmondani nem akarta. Minthogy pedig a csehek oly rendeletet adtak ki, hogy minden idegen embert a háztulajdonos köteles azonnal bejelenteni, ő ezért tudakolta nevét, s minthogy az meg nem mondta, rendőrért küldött, hogy azzal kényszerítse neve megmondására. Tagadta, hogy ő azt a kijelentést tette volna „egy kommunista van a házban", célozva Grünbergerre.

A tanúként kihallgatott Grünberger Lajos és Grünberger Jenő vallomásukban egyöntetűen azt adták elő, hogy vádlott a csehek által elhurcolt munkásvezéreket rabló kommunista bandának nevezte, s midőn ezen kijelentésére Grünberger Lajos megjegyezte, hogy azok nem rablók, vádlott az üzletből kirohant s a házmestert rendőr után küldte azzal, hogy egy kommunista van a házban, értve alatta Grünberger Lajost. Előadta, hogy a cseh rendőrök tényleg megjelentek az üzletben, minthogy azonban Grünberger Lajos időközben elszökött, öccsét Grünberger Jenőt tartóztatták le, s másfél napi fogvatartás után vádlott közbenjárására bocsátották szabadon. Előadták, hogy Grünberger Lajos után a cseh rendőrök többízben és minden elképzelhető helyen kutattak, úgy hogy az kénytelen volt Kassa városából elmenekülni.

Ez alapon a törvényszék bebizonyítottnak látta, hogy vádlott Grünberger Lajost mint kommunistát a cseh rendőrségnek feljelentette, s őt azok üldözésének kitette, mely miatt bűnösnek mondotta ki.

A fogház büntetés végrehajtásának felfüggesztését vádlott agg korára való tekintettel rendelte el a bíróság.

Kassa, 1919. évi június hó 16.-án.

Walzer Béla s. k. *Sikorszki Lajos* s. k. ülnökök.
Winter Dezső s. k. elnök.

XIX.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK
1919. JÚNIUS 19-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919. évi június hó 19-én megtartott tárgyaláson B. B. és társa bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

I. *B. B.* 1886. évi, munkácsi születésű és illetőségű, vámosújfalusi lakos, nős, 3 gyermek atyja, tanító, vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki árulás bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy

a cseh megszállás alatt, közelebbről meg nem határozható időben, a vámosújfalusi direktórium elnökét Szakács György kommunista elvtársat a megszálló cseh csapatoknak feljelentette, letartóztatásában segédkezett s ezáltal annak elhurcoltatását idézte elő,

ezért őt 5 (öt) évi kényszermunkára ítéli, – ellenben

II. *T. Gy.* 1868. évi, bodrogsárai születésű, vámosújfalusi illetőségű és lakos, 5 gyermek atyja, nős, kisgazda, vádlottat az árulás bűntettének azon vádja alól, hogy

az I. r. vádlott által a cseh parancsnoksághoz írt kérvényt, melyben Szakács György szabadonbocsáttatását, egyúttal 8 tagú családjával együtt a községből való kilakoltatását kérték, – a faluban aláírás végett körözte, s bár tudta, hogy abban a kérvényben Szakács György kilakoltatásáról is szó van, azt a kérvényt aláírók előtt elhallgatta s ezáltal I. r. vádlott aljas szándékának tudatosan szolgálatába állott

felmenti.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy a Szakács Györgyöt kereső cseh katonáknak segítségére volt Szakács György felkutatásánál. Tagadta, hogy ő jelentette volna fel Szakács Györgyöt a cseheknek. Tagadta, hogy ő jószántából segédkezett volna a cseh katonáknak Szakács letartóztatásában. Védelmére előadta, hogy a csehek őt tolmácsként használták, mint egyedüli tótul tudó embert a faluban. S ezt kényszerítésből fogadta csakis el. Előadta, hogy bár Szakács Györgyöt jól ismerte, az őt kereső cseh katonák előtt ezt letagadta, azoknak azt mondta, hogy nem ismeri Szakácsot. Ez volt oka annak, hogy a cseh katonák Szakács megmutatása végett letartóztatásakor Szakács kislányát is magukkal vitték. Előadta, hogy Szakács letartóztatása után egy kérvényt írt, melyben Szakács szabadon bocsáttatását kérte a cseh parancsnokságtól, ezt körülbelül 85 emberrel alá is írta. Beismerte, hogy ugyanebben a kérvényben azt is kérte a cseh parancsnokságtól, hogy Szakácsot 8 tagú családjával együtt a községből lakoltassák ki. Védelmére előadta, hogy erről T. Gy. ki a kérvényt aláírás végett körözte tudomásul bírt. Előadta, hogy ezt azért kérte, mert Szakács összeférhetetlen természetű ember volt.

II. r. vádlott beismerte, hogy a kérvényt ő hordta aláíratás végett a falubeliekhez, előadta, hogy ő nem olvasta el a kérvényt s az aláírókkal sem olvastatta el, hanem azoknak ugyanazt mondta amit I. r. vádlott mondott neki, t. i. hogy Szakács György szabadonbocsáttatását kérik. Előadta, hogy I. r. vádlott kérésére körözte a kérvényt.

A tárgyalás során kihallgatott tanúk egyöntetűleg azt vallották, hogy a kérvény azon tartalmáról, miszerint Szakács György kilakoltatását kérik a községből nem tudták s ha tudták volna, semmi esetre sem írták volna alá a kérvényt. Azt vallották, hogy a kérvényt nem olvasták el, csak

Tóth Gyula mondta pár szóval, hogy Szakács György szabadonbocsáttatását kérik benne, s erre írták alá.

F. J. és P. M. tanúk előadták, hogy látták vádlottat, B. tanítót, amint a cseh katonákkal együtt jött autón, s Szakács letartóztatásában részt vett. Lehóczki János tanú előadta, hogy Szakács letartóztatása utáni napon küldöttségileg többen menve a cseh parancsnokságra Szakács Györgyné szabadonbocsátását kérni, hallotta, amint B. tanító előttük beszélt a cseh parancsnokkal s annak azt mondta, ne engedjék haza Szakácsot, mert tanúkat fog bejelenteni arra a körülményre, ami miatt azt feljelentette. Az elhurcolt Szakács György felesége tanúkénti kihallgatása során előadta, hogy midőn férjét elhurcolták a csehek I. r. vádlottnak könyörgött, hogy szabadonbocsátását eszközölje ki, mire I. r. vádlott tanút magától durván ellökte s azt mondta, „gyalázatos kommunista mars ki". Előadta, hogy ő is többed magával kénytelen volt bújkálni a cseh uralom alatt, mert féltek vádlott bosszújától s a csehek előtti nagy hatalmától és befolyásától.

Mindezekből a törvényszék tényként állapította meg, hogy I. r. vádlott Szakács Györgyöt a cseheknek feljelentette s letartóztatásában segédkezet nyújtott, majd kenyérkereső nélkül maradt ártatlan családját még a községből is ki akarta lakoltatni, s ezért őt bűnösnek mondotta ki. Súlyosító körülménynek vette a törvényszék, hogy I. r. vádlott, mint szellemi munkás tudatában volt embertelen cselekedetének. Súlyosító körülménynek vette I. r. vádlott azon ravasz eljárását, mellyel Szakács György kilakoltatása iránti kérvényt gonosz módon sokakkal aláíratattott. Végül azon körülményt, hogy nem csak a terhelő tanúk, hanem I. r. vádlott által bejelentett védelmi tanú vallomásából is kitűnt, az, hogy Szakács György elhurcoltatását ő idézte elő.

A tanúk vallomásából úgyszintén II. r. vádlott előadásából beigazolva látta a törvényszék, hogy II. r. vádlott teljesen I. r. vádlott befolyása alatt állott, a kérvény azon tartalmáról, hogy Szakács György családjával együtt a községből kilakoltassék, tudomással alig bírhatott, miért is őt a vád alól felmentette.

Kassa, 1919. évi június hó 19.-én.

Walzer Béla s. k. *Sikorszki Lajos* s. k. ülnökök.
Winter Dezső s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző

XX.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK
1919. JÚNIUS 21-I ÍTÉLETE

A magyar tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919. évi június hó 21-én megtartott tárgyaláson T. F. ügyében a következő

ítéletet

hozta:

T. F. 1858. évi párisházai (Liptó megye) születésű, szieniczi illetőségű, kassai lakós, nős 4 gyermek atyja, volt közös hadseregbeli nyugalmazott számtanácsos vádlottat bűnösnek mondotta ki azért, mert a cseh hadseregbe beállott, azonban büntetés-kiszabását ebből folyó minden jogkövetkezmény kimondását mellőzi, miután vádlott tettét erkölcsi és anyagi kényszer hatása alatt követte el.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy március hó 27.-e után midőn a Kassát megszálló cseh csapatok, a cseh megszállás alatt fenti időpontig működő magyar hadbiztosságot feloszlatták, beállott a cseh hadseregbe és a kötelezvényt aláírta. Védelmére előadta, hogy rendeletet adtak ki a csehek, mely szerint azon volt osztrák–magyar tisztek, kik a cseh hadseregbe be nem lépnek mindennemű nyugdíj igényjogosultságukat elvesztik, előadta, hogy vagyona nem volt, s így nem tudta volna magát miből fenntartani. Előadta, hogy mint nyugdíjas semmilyen szolgálatot nem teljesített a csehek részére.

Vádbiztos felolvas egy a cseh megszállás idejéből kelt újság cikket, mely az összes volt osztrák–magyar tényleges tiszteket felhívja, hogy a cseh hadseregbe lépjenek be, mert ellenkező esetben nyugdíj-igényjogosultságukat elveszítik, egyben az általános védkötelezettség mint közkatonákra rájuk is kiterjed.

Bernolák Károly tanú, vádlottnak volt főnöke előadja, hogy a csehek Kassán a cseh megszállás alatt olyan erős kényszert alkalmaztak, hogy egyes gyöngébb lelkű emberek könnyen elveszíthették lelki egyensúlyukat, s vádlottról is, mint szorgalmas, derék emberről ez a benyomása, s tettét ezen erős kényszer hatása alatt követhette el.

Törvényszék ezek alapján bebizonyítva látta, hogy vádlott a cseh hadseregbe belépett, az erről szóló kötelezvényt aláírta, melyért őt egyhangúlag bűnösnek mondotta ki. Minthogy azonban bebizonyítva látta azt, hogy vádlott a cseh hadseregbe való belépésekor erkölcsi és anyagi kényszer hatása alatt cselekedett, hogy nyugdíj igényét megkaphassa, büntetéskiszabását és a bűnösségből folyó minden jogkövetkezmény kimondását mellőzte.

Kassa, 1919. évi június hó 21-én.

Walzer Béla s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. *Winter Dezső* s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

XXI.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK
1919. JÚNIUS 26-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke

A magyar tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919. évi június hó 26-án H. B. bűnügyében megtartott tárgyaláson a következő

ítéletet

hozta:

H. B. 1864 évi, Kercsa (Vas megye) községi születésű, sárospataki illetőségű és lakos, nős, két gyermek atyja, állami tanítóképző intézeti igazgató, vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki árulás bűntettében és ellenforradalmi ténykedés miatt, melyet az által követett el, hogy Sárospatakon, a cseh megszállás alatt, a cseh parancsnok felhívására a kommunista érzelmű tanár társait, az utasítást meghaladó túlbuzgósággal a cseh parancsnoknál beárulta, kollégáiról alaptalan és rájuk nézve káros következményű vádakat mondott,

s ezért őt egyhangúlag 15 évi (tizenöt) évi fegyházra ítéli.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy a Vörös Újság június 12-iki számában közzétett, s általa mint a sárospataki tanítóképző Intézet igazgatója által a cseh

parancsnok felhívására a cseh parancsnokhoz írt, s kommunista érzelmű tanár társait beáruló jelentést ő írta. Védelmére előadta, hogy parancs folytán cselekedett, s azokat az adatokat, melyeket ő tanár társairól írt a jelentésben, mindenki tudta. Előadta, hogy a jelentésének káros következménye nem lett, mert az általa bejelentett egyének közül csak egyet tartóztatott le a cseh parancsnokság, ez is azonban fél napi fogvatartás után szabadon lett bocsájtva. Előadta, hogy a cseh parancsnok felhívásában statáriális eljárás terhe alatt lett elrendelve a kommunista érzelmű egyének bejelentése. – Így erős terror alatt állott, s a jelentést kénytelen volt megtenni.

Vádbiztos: Felolvassa a sárospataki tanítóképző Intézet tanári karának gyűléséről felvett 3 ízbeni jegyzőkönyvet, melyekben az elmenekült és kommunista érzelmű tanárokat bélyegzik meg. Ezen gyűléseknek elnöke és irányítója vádlott volt. – Felolvassa Bohlmann Jenő IV. éves tanítóképző intézetbeli növendék vallomásáról felvett jegyzőkönyvet, mely szerint vádlott az előadások után a kommunista rendszert elítélte, a pataki direktórium működését helytelenítette, s azokat megrágalmazta oly kijelentésekkel, hogy a hercegi kastélyból elrequirált nőiruhákat a direktóriumi tagok feleségei hordják. – Felolvassa a sárospataki direktórium jegyzőkönyvét, mely szerint vádlott egy küldöttséggel a sátoraljaújhelyi zsupánnál járt a végett, hogy a kommunista érzelmű és a proletárokat védelmébe vevő főszolgabírót állásától mozdítsák el. Felolvassa Róth Ignácz sárospataki direktóriumi tagnak jegyzőkönyvét, mely szerint vádlott rossz lelkű, áruló, kit tettében a személyes gyűlölet vezetett.

Védő: Beismeri, hogy védence azon túlbuzgóságával mellyel tanártársait jelentésében jellemezte, ellenforradalmi magatartást tanúsított, de árulás bűntettében nem tartja bűnösnek, mert kényszer hatása alatt cselekedett.

Törvényszék ezek alapján bizonyítva látta, hogy vádlott tettével árulás bűntettét és ellenforradalmi ténykedést követett el, miért őt bűnösnek mondotta ki.

Súlyosító körülménynek vette a törvényszék, hogy vádlott kartársait és kollégáit árulta el, továbbá, hogy a csehek által megparancsolt adatokon kívül sokkal több és kollégáira káros s alaptalan vádakat hozott föl jelentésében, végül, hogy a tanácsköztársaság hűséges szolgálatára fogadalmat tett s ennek dacára a tanácsköztársaság, s annak eszméi és céljai mellett kitartó híveit csúnyán s alattomosan elárulta. – Súlyosabb ítélet kiszabásától a bíróság azért tekintett el, mert elítélt öreg ember, továbbá, mert tetteiből, előadásából, feljegyzéseiből megállapíthatólag sohasem mozgott

oly környezetben, hol a szocialista szellemet megismerhette és elsajátíthatta volna.

Kassa, 1919. évi június hó 26-án.

Walzer Béla s. k. *Šikorszky Lajos* s. k. ülnökök,
Winter Dezső s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

XXII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 27-I ÍTÉLETE

III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke

A magyar tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919. évi június hó 27-én megtartott tárgyaláson Cs. J. és 5 társa bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

I. *Cs. J.* 1864. évi, aszalói születésű, forrói illetőségű és lakos, nős, két gyermek atyja, gazdálkodó, I. r. –

II. *L. J.* 1851. évi, tornai születésű, forrói illetőségű és lakos, nős, öt gyermek atyja, nyugalmazott tanító, jelenleg róm. kath. kántor, II. r. –

III. *P. S.* 1862. évi, abaújszántói születésű, forrói illetőségű és lakos, nőtlen, körorvos, III. r. –

IV. *N. E.* 1889. évi, szepesragyóczi születésű, forrói illetőségű és lakos, nős, egy gyermek atyja, segédjegyző, IV. r. –

V. *T. F.* 1868. évi, budapesti születésű, forrói illetőségű és lakos, nős, öt gyermek atyja, gyógyszerész, V. r. –

VI. *Dr. M. D.* 1868. évi sályi (Borsod megye) születésű, forrói illetőségű és lakos, nős, 4 gyermek atyja, községi jegyző, VI. r. vádlottakat egyhangúlag bűnösnek mondja ki árulás, ellenforradalmi ténykedés és ellenséggel való összejátszás bűntettében, melyet az által követtek el, hogy a cseh megszálló csapatok főparancsnokához, Rossi olasz tábornokhoz benyújtott, és általuk aláírt írásbeli feljelentésben Répás János, Uhrinyák Árpád és Uhrinyák István forrói elvtársakat, mint a magyar tanácskormánynak lelkes híveit, a kommunista eszméket hirdető egyéneit a cseh

imperialistáknak elárulták, kiszolgáltatták, s ezzel nevezett elvtársak elhurcoltatását lehetővé tették,

ezért Cs. J. I. r., L. J. II. r., P. S. III. r., és N. E. IV. r. vádlottakat életfogytiglani fegyházra, T. F. V. r. és Dr. M. D. VI. r. vádlottakat pedig golyó általi halálra ítéli, –

egyben elrendeli, hogy a vádlottak közül egyedül vagyonnal rendelkező T. F. V. r. vádlottnak 20 ezer (húszezer) korona értékű készpénze elkoboztassék s az a forrói direktórium által az elhurcoltak árváinak felsegélyezésére havi részletekben folyósíttassék.

Indokok:

Vádlottak elleni eljárásra azon kérvény szolgáltatott alapot, melyet a cseheknek Kassáról történt elmenekülése után a megszálló csapatok főparancsnokának, Rossi olasz tábornoknak íróasztalában találtak. A kérvényt Timkó Jordán forrói róm. kat. plébános írta, melyet a plébános, úgyszintén vádlottakon kívül még Frenkel Albert forrói nagybérlő sajátkezű aláírásukkal írtak alá. Ezen kérvény rövid tartalma az, hogy az aláírottak kérik a megszálló csapatok parancsnokát arra, hogy Répás János forrói tanítót két sógorával, Uhrinyák Árpáddal és Istvánnal, kik kommunista izgatásuk miatt a csehek által már egy ízben le lettek tartóztatva, azonban ismét szabadon bocsáttattak, mint a kommunista eszméknek az egész környéken lelkes terjesztőit, s mint veszedelmes bolsevistákat a községből távolítsák el, s Répás Jánost és feleségét Uhrinyák Máriát, kik forrói tanítók, s kik az iskolában kommunista eszméket hirdettek, kommunista ünnepélyt rendeztek, a gyermekekkel az Internacionálét énekeltették, – a tanítástól tiltsák el.

Ugyanezen levél mellett találták Rossi tábornok íróasztalában Fischer-Colbrie kassai püspöknek a tábornokhoz írott francia nyelvű levelét, melyben a püspök Forró községnek fenti kérését előterjesztő küldöttséget a tábornoknak szíves figyelmébe ajánlja.

Vádlottak beismerték, hogy a kérvényt sajátkezűleg aláírták. Védelmükre előadták mindannyian, hogy a kérvényt nem olvasták el, csupán Timkó plébános azon kijelentésére, hogy a kérvényben Répásék elhelyeztetését kéri, a kérvényt olvasatlanul aláírták. Előadták egyöntetűen, hogy nem voltak ellenségei Répáséknak, sőt V. és VI. r. vádlottak kijelentették, hogy úgy Répással, mint sógoraival jó baráti viszonyban voltak.

V. r. vádlott beismerte, hogy Répásnénak előtte s Timkó Jordán előtt tett azon kijelentésére, hogy magukat más községben akarják áthelyeztetni, Timkó Jordánnal – emlékezete szerint kettesben – megbeszélték,

hogy ők is fogják kérni Répásék áthelyeztetését írásban, hogy azok áthelyeztetése annál sikeresebb legyen.

Vádlottak mindannyian beismerték, hogy az elhurcolt Répás tanító és Uhrinyák testvérek szabadonbocsátása érdekében semmiféle lépéseket nem tettek. I. r. vádlott előadta, hogy három kérvényt is írt alá a csehek által letartóztatott más községi lakosok szabadon bocsátása érdekében. – III. r. vádlott előadta, hogy Répásék letartóztatásával egyidejűleg letartóztatott Répásné részére egy orvosi bizonyítványt állított ki s annak alapján Répásnét a csehek szabadon bocsátották. – IV. r. vádlott előadta, hogy ha a községben a csehek valakit letartóztattak, annak érdekében eljárt, hivatalos községi bizonyítványt írt a letartóztatott megbízhatóságáról, melynek alapján a letartóztatottakat a csehek rendesen szabadon bocsátották. VI. r. vádlott előadta, hogy Répásné szabadon bocsátása érdekében ő járt közbe, – s közbenjárására lett szabadon bocsátva.

Répás Jánosné szül. Uhrinyák Mária tanú előadta, hogy férjének s fivéreinek letartóztatásakor falubeliek közül senkisem volt jelen. Előadta, hogy nem volt tudomása arról, miszerint vádlottak nekik ellenségeik. Előadta, hogy őt is letartóztatták, azonban III. r. vádlott orvosi bizonyítványára és VI. r. vádlott közbenjárására szabadon bocsátották. –

Preszperin János tanú előadta, hogy Répásék elhurcoltatása után a falu lakói zúgolódtak, s az elhurcoltakat sajnálták. Előadta, hogy vádlottakat I. és III. r. vádlottak kivételével jóformán nap-nap mellett látta összejönni V. r. vádlott gyógyszertárában, mely a falusi inteligencia kaszinóját képezte, s rajtuk kívül a csehekkel együtt elmenekült Frenkel Albert nagybérlőt és Timkó Jordán plébánost is nap-nap mellett a patikában látta.

Dezső Miklósné tanú előadta, hogy midőn férjét letartóztatták a csehek, IV. r. vádlott az éjszaka folyamán felkelt, s futkosott férjének szabadon bocsátása érdekében, de eredménytelenül.

Védő: Beismeri vádlottak bűnösségét, minthogy azonban a bizonyítási eljárás folyamán beigazolást nyert, hogy vádlottak csak eszközök voltak a csehekkel együtt elmenekült Timkó Jordán és Frenkel Albert aljas céljának véghez vitelében, kéri a bíróságot, hogy vádlottakra ne alkalmazza a legszigorúbb büntetést.

Törvényszék ezek alapján bebizonyítottnak látta, hogy vádlottak a bűncselekményt elkövették, miért is őket árulás, ellenforradalmi magatartás és ellenséggel való összejátszás bűntettében egyhangúlag bűnösnek mondotta ki. Súlyosító körülménynek vette a törvényszék azt, hogy az elhurcoltak a csehek által egy ízben szabadon bocsáttattak s másodszori letartóztatásuk s végleges elhurcolásuk csakis a vádlottak által aláírt írásbeli kérvényre történt.

Súlyosító körülménynek vette a törvényszék V. r. vádlottnál azt, hogy a saját beismerése szerint is az elmenekült Timkó plébánossal közösen beszélték meg Répásék elhelyeztetése tárgyában írandó kérvényt, melyből a törvényszék azt is valószínűnek találta, hogy a kérvény egész tartalmát megbeszélte Timkó plébánossal.

Enyhítő körülménynek vette a törvényszék I. r. vádlottnál azt, hogy mint szegény gazdálkodó ember az urakkal való együttműködhetés feletti örömében ész nélkül ment bele a kérvény aláírásába, II. r. vádlottnál úgyszintén III. IV. r. vádlottnál azt, hogy szegény szellemi proletárok, kik a tulajdonképpeni értelmiszerző kezében csak eszközök voltak. III. r. vádlottnál figyelembe vette a törvényszék azt is, hogy az általa kiállított orvosi bizonyítvány alapján Répásnét az elhurcoltatástól megmentette.

Kassa, 1919. évi június hó 27-én.

Walzer Béla s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök.
Winter Dezső s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

XXIII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚLIUS 3-I JEGYZŐKÖNYVE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Miskolczon, 1919. július hó 3-án, a harmadik hadtest forradalmi katonai törvényszéke által tartott tárgyaláson.

Jelen vannak:

Elnök: Winter Dezső elvtárs,
Ülnökök: Walzer Béla elvtárs
Sikorszki Lajos elvtárs
Jegyző: Pálóczy Barnabás elvtárs
Vádbiztos: Zilahy László elvtárs.

Elnök a tárgyalást megnyitván tárgyaltatik:

I. *Sz. Gy.* 1888. évi vattai (Borsod megye) születésű, berentei illetőségű, edelényi lakos, tb. főszolgabíró, jelenleg járási előadó, I-ső r.

II. *K. E.* 1888. évi jólsvai (Gömör megye) születésű, edelényi illetőségű és lakos, vörös katona, nőtlen II.-od r.

III. *Id. T. A.* 1852. évi edelényi születésű, illetőségű, és lakos, kisgazda, nős, egy gyermek atyja, III.-ad r.

IV. *Ifj. T. A.* 1874. évi edelényi születésű, illetőségű és lakos, nős, gazdálkodó, IV.-ed r. vádlottak bűnügye.

I. és II-od r. vádlottak kirendelt védője Bernát Bertalan elvtárs,
III-ad és IV.-ed r. vádlottak választott védője Hercz Ödön elvtárs.

Vádbiztos: Vádat emel ellenük árulás, ellenforradalmi magatartás, és ellenséggel való összejátszás bűntette miatt, mert Edelényben, a gazdákat gyűlésre hívták össze, mely gyűlésnek eredménye az lett, hogy az edelényiek közül többeket elhurcoltak és lemészároltak a csehek.

I-ső r. vádlott: Ellenem felhozott bűncselekményeket el nem követtem, a vizsgálat folyamán bejelentett tanúim ezt igazolhatják,

II.-od rendű vádlott: Bónis főszolgabíró által lettem a kérdéses gyűlésre kiküldve. Szepessy tb. főszolgabíró vezette a gyűlést. Emlékszem arra, hogy Szepessynek a beszéde alatt a gazdákkal beszélgettem, de nem tudom, hogy miről.

I-ső r. vádlott: Nem tudom, hogy az én beszédem alatt állott föl és beszélt a gazdákkal, azt tudom azonban, hogy a gyűlés alatt le ment a gazdákhoz, velük beszélgetett, hogy mit azt nem hallottam, azonban utólag értesültem a gazdáktól, hogy Kende Kálmán és Nagy István elhurcoltatását illetve letartóztatását akarta tőlük kierőszakolni.

Vádbiztos: Felolvassa I-ső r. vádlottnak a vizsgálat során tett vallomását, felolvassa Deutsch edelényi lakos vallomását, mely szerint Kachelmann Szepessy beszéde alatt sorba járta a gazdákat és velük beszélgetett.

II-od r. vádlott vallomását folytatja: Jóviszonyban voltam I.-ső r. vádlottal, családjához is eljártam. Nem vagyok ellensége a kommunizmusnak. Bolhának nem voltam ellensége. Én Bónis főszolgabíró által lettem megbízva ez év elején, hogy Edelényben a polgárőrséget szervezzem. Annak voltam a parancsnoka. Fizetés nélkül teljesítettem ezt.

III-ad r. vádlott: Részt vettem a gyűlésen, melyen Szepessy elnökölt. Egy kérvényt, melyben a kommunista érzelmű egyének letartóztatását kérték a gazdák, K. hozta hozzám aláírás végett. Három ízben is keresett a lakásomon a kérvénnyel. Azt mondta, hogy a cseh parancsnokság rendelete folytán én mint bíró tartsak gyűlést, mert ki akarja nyomozni a kommunistákat, s le akarja tartóztatni azokat, kik a kommunista mozgalomban részt vettek. A kérvényt nem olvastam el. Turai Pál a gazdák elnöke olvasta fel a gyűlésen a kérvényt, melyet 58-an írtunk alá. Tudtuk, hogy mi van a kérvényben.

Elnök: megállapítja, hogy vádlott beismeri tettét.

II-od r. vádlott: Nem én írtam a kérvényt, nekem Bónis főszolgabíró adta át.

III-ad r. vádlott vallomását folytatja: Több gyűlés volt. Az első gyűlés mindjárt a csehek bejövetele után, május 4-én egy vasárnapi napon, melyen K. elnökölt. Sz. ezen a gyűlésen részt nem vett, a gazdák nagy része jelen volt. K. előterjesztette, hogy a főszolgabíró arra kéri a gazdákat, miszerint a kommunista érzelmű egyéneket kérjék a cseh parancsnokság által letartóztatni, s távolíttassák el a községből. Ugyanezt kérte ő is, s a jelenlévő 58 gazda, köztük én is aláírtuk a K. által hozott s már készen lévő kérvényt. A másik gyűlés 8-án volt, melyen Sz. elnökölt. Ezen a kommunista érzelmű egyének lettek egyenkint kihallgatva. Én egyik gyűlést sem hívtam össze. Ezután pár nappal Groszmannal beszélgettem, s azt mondotta, szeretnék megtorolni a kommunista mozgalom vezetőinek rajtuk elkövetett sérelmeit. Én azt mondtam, hogy nem csináltam semmit, Sz. és K. adnak felvilágosítást az eljárásra.

Vádbiztos: Felolvassa Groszmann vallomását, mely szerint III-ad r. vádlott neki azt mondta, hogy beszéljen csak Sz-szel meg K.-val, majd megmondják azok, hogy kell a kommunistákkal elbánni, mint ahogy azt az edelényi kommunista vezetőkkel tették már.

II-od r. vádlott: A gazdák jöttek hozzám, s kértek, hogy gyűlést tartsak, s ezeknek, köztük III.-ad r. vádlottnak is volt az a kérése, hogy a kommunista vezetőket tartóztassuk le. III-ad r. vádlott is beszélt velem erről.

Szembesíttetik II-od és III-ad r. vádlott, mely alatt II-od r. vádlott kijelenti: III-ad r. vádlott is volt nálam T. P.-al és ifj. T. A.-sal együtt, s kértek a gyűlés tartására. III.-ad r. vádlott kijelenti: nem voltam II-od r. vádlottnál, én nem avatkoztam bele az ő dolgukba. Én hozzám már készen hozták a kérvényt, s csak akkor tudtam meg, mit akarnak.

IV.-ed r. vádlott: Nem hallottam, hogy a kommunista mozgalom vezetői azt mondták, hogy mindent elvesznek a gazdáktól. K.-t ismerem, emlékszem, hogy volt édes apámnál nem tudom azonban, hogy vele mit beszélt, azt sem, hogy írás is volt-e nála. A cseh megszállás előtt volt már egy gyűlés, amikor a jelenlévő gazdáktól édes apám, III-ad r. vádlott is jelen volt, kikeltek Berentés azon kijelentései ellen, hogy az összes legelők közösek. A cseh megszállás után az első gyűlésen én is részt vettem. Ezen K. elnökölt, s azt mondta, illetve kérte a gazdákat, hogy a kommunista mozgalom vezetőit, kiket ő egy írásból név szerint felolvasott, távolítsák el a községből, s tartóztassák le azokat.

II-od r. vádlott: Nem igaz, nem én indítványoztam, én csak a főszolgabíró kérését tolmácsoltam.

IV.-ed r. vádlott vallomását folytatja: második gyűlésen Sz. elnökölt. Én is részt vettem ezen, de semmi szerepem nem volt. Ezen K. a volt direktóriumi tagokat egyenkint kihallgatta.

III-ad r. vádlott kérdésre előadja: Én csak a fiamtól hallottam, hogy K. a direktóriumi tagokat kihallgatta. Mezössy a volt kommunista mozgalomnak egyik vezetője egy privát beszélgetés alatt mondta nekem, hogy mindent el fognak venni a gazdáktól.

Ezután elnök a tanúkat a hamis tanúzás súlyos következményeire való egyenkénti figyelmeztetés után a következő sorrendben hallgatja ki:

Pongrácz Ferencz 1880. évi, kaposvári születésű, hangácsi illetőségű, edelényi lakos, nőtlen, járási közigazgatási előadó, tanú előadja: Egy tárgyalás volt a cseh megszállás alatt, melyen körülbelül 50 gazda volt jelen, s én a jegyzőkönyv diktálására lettem Bónis főszolgabíró által kiküldve a gyűlésre. A gyűlést Sz. vezette. A gazdák kérvénye lett felolvasva, mely kérvényben részint a direktóriumi, részint a munkástanács tagok voltak felsorolva, kik a kommunista rendszernek hívei voltak, s a rendet felforgatták, s a kérvényben az volt, hogy a felsoroltakat tartóztassák le. A kérvény a cseh parancsnoksághoz lett intézve. A gyűlésen jelen voltak a kérvényben felsoroltak is, kik egyenkint lettek kihallgatva. A gazdák összkívánsága volt, hogy a felsorolt egyéneket le kell tartóztatni. Ezt megelőzőleg már többeket letartóztattak. S midőn a felolvasottak közt volt Kende Kálmán és Nagy István is, I-ső r. vádlott, ki a gyűlésen elnökölt, hosszú beszédet tartott érdekükben, s igyekezett a gazdákat rábeszélni, hogy ezek letartóztatásától álljanak el, ennek daczára a gazdák nem tágítottak, s az illetők tényleg le lettek tartóztatva. K. is részt vett a gyűlésen. Nem emlékszem, hogy Sz. beszéde alatt a gazdákhoz ment, s nekik súgott volna valamit. K.-t a cseh megszállás alatt Bónis főszolgabíró tolmácsként alkalmazta a hivatalban, s úgy gondolom, hogy mint ilyen hivatalos egyén vett ő is részt a gyűlésen. Nem tudom, hogy a kommunisták megfigyelésére lett volna a főszolgabíró hivatalba rendelve. Ezen gyűlés hatása folytán még két embert tartóztattak le.

II-od r. vádlott: Én a főszolgabíró által lettem a gyűlésre kirendelve.

Tanú előadja: Lehet, hogy megbízatása volt Bónistól a gyűlésen való megjelenésre.

Turai Pál 1882. évi edelényi születésű, illetőségű és lakos, nős, 3 gyermek atyja, gazdálkodó, az edelényi gazdakör elnöke, munkástanács tagja, tanú előadja: A cseh megszállás alatt tartott első gyűlésen K. elnökölt, s többek közt ezeket mondotta: „Ha a gazdák most fel nem szólalnak, elvesznek mindent a kommunisták, s nem kapunk semmit enni, a legutolsó fejpárnát is elveszik".

IV-ed r. vádlott tanú vallomását kiegészíti a következőkép: „A legutolsó fejpárnát is elvették volna, ha a csehek be nem jönnek." Így mondotta K.

Szembesíttetik II-od r. vádlott tanúval; mely alatt II-od r. vádlott előadja: T. P. is volt nálam s kért, hogy hívjuk össze a gazda gyűlést a kommunisták letartóztatása végett. T. P. tanú előadja: Tudtam, hogy miért akarta K. a gyűlést összehívni, tudtam, hogy abban működött, hogy Edelényből a volt kommunista vezetőket elvigyék.

Vádbiztos: Vádat emel tanú ellen árulás, ellenforradalmi magatartás és ellenséggel való összejátszás miatt, mert neki is része volt a kommunista vezetők elhurcoltatásában.

T. P. V.-öd r. vádlott vallomását folytatja: A gyűlést megelőzően K. egy czeruzával írott írást hozott hozzám, melyen 42 egyén volt felsorolva, s azt mondta, hogy azokat mint kommunistákat mindet el akarja vitetni, s ezért kért, hogy gazdagyűlést hívja össze. Én vele szóváltásba kezdtem, s a 42 név közül 29-et azonnal ki is húztam. K.-nak az volt a szándéka, hogy a gazdák felhatalmazása folytán gyűlést hívhasson össze, s azok beleegyezésével a kommunista érzésű embereket a községből eltávolíttassa. A gazdákat akarta felhasználni szándékának véghezvitelére, s úgy adta elő a dolgot, mintha ezt a gazdák kérték volna. Az első gyűlésen sikerült nekem kivinni, hogy 4 ember kivételével a fölírtakat az elhurcoltatástól megmentsem. A második gyűlésen Sz. elnökölt, ezen a kérvényben fölsoroltak ki lettek hallgatva, s Sz. megfogadtatta velük, hogy többé nem politizálnak, s nem fogják többé a kommunisták szekerét tolni. K. is részt vett a gyűlésen, s Sz. mellett ült az emelvényen s ő indítványozta, hogy mondja ki a gyűlés, a felolvasottakat bűnösnek, s hogy azokat tartóztassák le. Én erre felszólaltam és beszédet tartottam, hogy azok, kik a kérvényben fel lettek sorolva, nem mind bűnösök, s érdekükben beszéltem. Ezt Sz. is helyeselte, s ő is beszédet tartott egyesek érdekében. Nem emlékszem, hogy Sz. beszéde alatt K. sorba járt a gazdákhoz, s velük beszélgetett.

Deutsch József 1885. évi edelényi születésű, ill. és lakos, közig. irodatiszt, tanú előadja: A cseh megszállás alatt Edelényben május 4-én volt egy gyűlés, melyen K. elnökölt. Egy kérvényt kezdett T. P. olvasni, miután azonban erősen akadozott, a jelenlévők engemet kértek, hogy olvassam fel, s én azt meg is tettem. A kérvény tartalma az volt, hogy a gazdák azt kívánják, hogy a kérvényben felolvasottakat, mint kommunista érzelmű embereket tartóztassák le, esetleg megfigyelés alá vegyék őket. Engemet T. P. kért fel, hogy vegyek részt a gyűlésen, ki nekem régi gyerekkori ismerősöm és jóba vagyok vele. Egy ízben azt mondta nekem: „Látom, hogy erősen mozgolódnak és sokakat el akarnak hurcolni Edelényből, de én azt nem engedem, csinálj te is valamit ez irányban, mert te, mint hivatalnok ember szintén tehetsz az érdekükben lépéseket. Én jót állok érte, hogyha ezt a kérésemet teljesíted, ezért semmi bántódásod sem lesz." Megbeszéltük T. P.-lal, hogy az elhurcolástól megmentjük az Edelényieket. Egy ízben T. P.-nál voltam, s K. jött hozzá, s egy czeruzával írott kérvény volt nála, melyet ő írt, melyben több edelényi ember letartóztatását kérte. Azt is mondotta, hogy a kérvényt egy nővel fogja lemásoltatni, hogy ha esetleg a helyzet változik, az ő írását föl ne ismerhessék. A gyűlésen K. többek közt azt is mondotta, hogy felhatalmazása van a cseh parancsnokságtól és a főszolgabírótól, hogy a kommunista vezetőket tartóztassa le, de a gazdák ez irányú óhaját is bírni akarja, s kérte a gazdákat, hogy a kérvényt írják alá, s a jelenlévők tényleg alá is írták. A második gyűlésen Sz. elnökölt, K. mellette ült az emelvényen. Sz. a kérvényt felolvasta és ismertette, s felszólította a gazdákat, hogy nyilatkozzanak. Emlékszem, hogy midőn Kendére került a sor, Sz. állást foglalt mellette s erősen beszélt érdekében, a többieknél azonban nem. Kende kihallgatásakor III.-ad r. vádlott is beszélt Kendéhez, s hozzá magyarázó hangon így szólt: „Miért ijesztgetett, hogy elveszik a tanyámat, s még a lakásomból is kitesznek." Miután Sz. hosszasan kérdezősködött a kihallgatottaktól, kik mint kommunisták egyenkint lettek a gyűlésen kihallgatva K. többször idegesen félbeszakította Sz. kérdéseit s azt mondta, így sohsem leszünk készen, s ő tette föl a vádlottakhoz a kérdéseket. Többek közt leszidta őket, hogy miért tették ki magukat a kommunizmus mellett.

II-od r. vádlott előadja: Igaz, hogy én beszéltem a kihallgatottakkal, de nem szidtam őket. A kérvény szerkesztésében részt nem vettem.

Tanú vallomását folytatja: Midőn Sz. beszédet tartott Kende érdekében, K. több gazdával beszélt, s bár nem hallottam, hogy mit mond nekik, de véleményem az, hogy rá akarta beszélni a gazdákat Kende elhurcoltatására. Ha jól emlékszem a gyűlés végén a kérvényt K. vette magához és vitte el.

II-od r. vádlott: Nem vittem el a kérvényt a gyűlés végén.

I-ső r. vádlott: A kérvény csak a tárgyaláson került hozzám, s azt előző nap Bónis főszolgabíró mutatta nekem, de nem adta át. Ha jól emlékszem K. vagy P. hozta a kérvényt a gyűlésre.

Antal Jánosné 58 éves, edelényi születésű, illetőségű és lakos, napszámos, neje, 9 gyermek anyja, 10-dik gyermekét a csehek konczolták fel, tanú előadja: Fiamat Antal Györgyöt a csehek legyilkolták. Előzőleg elfogták, s midőn ezt meghallottam, fölszaladtam a piacztérre, s ott láttam K.-t, ki a csehekkel beszélt. Hozzá mentem, könyörögtem neki, hogy szaba-

dítsa ki fiamat, s erre ő leszidott, s azt mondta: örüljek, hogy még él a fiam, s elkergetett. Este újra elmentem K.-hoz, s könyörgésemre azt mondta, hogy beszélt a csehekkel fiam szabadon bocsátása érdekében, de jelenleg a csehek nem akarják szabadon ereszteni, Kassára viszik, kihallgatják s ha lehet szabadon fogják engedni. Másnapra fiamat már kivégezték. Nem tudom ki jelentette fel, de úgy gondolom, hogy K. azért, mert fiam lett az edelényi nemzetőrség parancsnoka K. elbocsájtása után, és különösen abból gondolom, mert rajta kívül más nem tudott a csehekkel beszélni.

Báni József 1867. évi edelényi születésű, illetőségű és lakos, nős, 4 gyermek atyja, napszámos, tanú előadja: A csehek 8 embert elfogtak az edelényiek közül, köztük volt Antal György is. Antalné kért, hogy valakivel írassak egy kérvényt fia szabadon bocsátása érdekében. Én K.-t kértem a kérvény megírására, s azt mondta, fog írni a többiek érdekében is, de Antal és Mihalik érdekében kérvényt nem ír, s azt mondta: „sokáig függött Antaltól, főhadnagy létére kellett Antalnak mint proletárnak a vörösőr parancsnokságot átadni, s ezért érdekében nem tesz semmit".

Berentés Istvánné 38 éves, edelényi szül., ill. és lakos, férjes, kisgazda neje, 4 gyermek anyja, tanú elő adja: Férjem a csehek bejövetele előtt direktóriumi tag volt, s a csehek őt is elhurcolták, úgy hiszem, hogy vádlottak voltak oka férjem és a többi emberek letartóztatásának. Apósomtól id. B. I.-tól tudom, hogy a gyűlésen úgy lett elhatározva, hogy a letartóztatottak csak a községben maradnak, s nem hurcolják el őket, ennek dacára a férjemet kihallgatás után azonnal elszállították. A gyűlésen ifj. T. A. állt az ajtóban, s nem engedett be senkit, s azt mondta, mindenkinek alá kell írni. A gazdák nem írták volna alá a kérvényt, ha tudták volna, hogy elhurcolják azokat. Mindezt apósomtól tudom. Férjem elhurcoltatása után a községben mindenkit kértem, hogy segítsenek uramat kiszabadítani, de senki sem vállalkozott erre. Midőn id. T. A.-hoz fordultam, gorombán azt mondta, hogy ha mindenki aláír is férjem szabadon bocsátása érdekében egy kérvénynek, ő nem ír alá.

III-ad r. vádlott: Én a főszolgabírótól kaptam utasítást, hogy a letartóztatottak kiszabadítása érdekében kérvényt írni nem szabad, mert akkor engemet is letartóztatnak, s ezért mondtam tanúnak a fentieket.

Id. Berentés István 1853. évi edelényi születésű, ill. és lakos, nős, 2 gyermek atyja, kisgazda, tanú előadja: Május 4-én templomból kijövet több gazdával együtt álltam a templom előtt, midőn egy rendőr hívott, hogy gyűlésre kell menni. A gyűlésen azt mondták, hogy a kommunisták megint lábra kapnak, most kell tenni valamit, ha mást nem, le kell őket

tartóztatni. Az ajtóban állt ifj. T. A., s azt mondta: Most tudni meg ki a kommunista, mert aki a kommunisták letartóztatása végett írt kérvényt alá nem írja, az mind kommunista. Nem tudom, miért kellett a kommunistákat letartóztatni, a gyűlésen Sz. nem volt jelen, K. azonban igen. Nincs tudomásom arról, hogy a faluban valaki azt beszélte volna, hogy a birtokokat el fogják venni.

IV.-ed r. vádlott: Nem mondtam, tanú által idézett kijelentéseket.

Özv. Mezősi Sámuelné 64 éves, jólsvai születésű, edelényi ill. és lakós, szűrszabó özvegye, 2 gyermek anyja, tanú előadja: A csehek alatt egy vasárnap fiam, kit a csehek elhurcolták, hozzám szaladt, megcsókolt, s elbúcsúzott tőlem, úgy mint aki többet vissza nem jön, s azt mondta, kihallgatásra megy. Kinéztem után, s láttam, hogy három cseh katona viszi. Kétségbeesésemben utána mentem, kivitték az állomásra, s ott a cseh irodában kértem a cseheket, hogy engedjék el, kik azt mondták, Kassára viszik, s két nap múlva elengedik. Úgy hallottam, hogy id. T. A. az oka fiam letartóztatásának, s így az utczán találkozva vele, kértem, járjon közbe szabadon bocsátása végett, de szóba sem akart velem állni. Ez alkalommal teljesen józan állapotban volt.

Bolha József 1883. évi, debreczeni szül., edelényi illetőségű és lakos, nős, kőmíves, tanú előadja: A cseh megszállás alatt K. volt a fő fő ember a községben. Az első napokban engemet is behívatott magához, s felszólított, hogy élelmiszereimet jelentsem be, fegyvereimet adjam be, mert agyon lövet, ha meg nem teszem. Régebben jó viszonyban voltam vele. Félve a csehektől, hetedikén Edelényből elmenekültem. A csehek bejövetele előtt Edelényben jó ideig ő volt a vörös őr parancsnok, majd később Antal György. Mi nem hirdettük azt, hogy a vagyonokat elvesszük. A csehek 18-at tartóztattak le, s jelenleg 13 van internálva.

Id. T. A. III-ad r. vádlott kérésére kihallgattatik

Id. Árvai István 1864. évi, edelényi ill. és lakós, özvegy, két gyermek atyja, kisgazda, tanú előadja: Ott voltam az első gyűlésen, melyen arról volt szó, hogy a kommunistákat eltiltsák attól, hogy a cseh megszállás előtti tevékenységüket tovább is folytassák. Ezen a gyűlésen K. többek közt azt is mondotta, most tudjuk meg emberek, kik akarnak minket tönkre tenni. Nem emlékszem, hogy id. T. A. mit mondott és hogyan viselkedett, arra sem emlékszem, hogy ifj. T. miket mondott. Nem láttam Ifj. Berentés István letartóztatását.

Vádbiztos felolvassa Seer Frigyes bejelentését mely szerint a cseh megszállás alatt Kachelmann egy ízben előtte azt a kijelentést tette: „Kint

jártam a cseh ütegeknél, segítettem nekik az irányításnál". V-öd r. vádlott T. P. igazolja, hogy S. F. a munkástanács 25 tagja előtt is elmondta. K. fenti kijelentését.

Vádbiztos ismerteti az iratokat, melyek között egy zsebnoteszből kiszakított papírlapon a csehek által elfogott edelényiek nevei voltak felírva, s rajta „K. E. Oblt." aláírás található, mely véleménye szerint II-od r. vádlott nevének kezdőbetűje s viselt katonai rangjának jelzői lehetnek.

Elnök II-od r. vádlottal próbaírást csináltat, s a papírlapon levő neveket leíratja. Egyben felkéri dr. Gádor Herbert és Sipos István elvtársakat, hogy a két írást összehasonlítva, véleményüket írásban terjesszék elő.

Nevezettek írásszakértői véleményüket az írások megvizsgálása után a törvényszék elé terjesztik, s ezt írásban is benyújtják, mely az iratokhoz csatoltatik.

II-od r. vádlott védője a két írást megtekintvén, azon véleményét nyilvánítja, hogy azok közt nagy hasonlóság van.

Minthogy a bizonyítás kiegészítése tárgyában előterjesztés nem tétetett, elnök a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja.

I. II-od r. vádlottak védője védőbeszédében előadja, hogy I-ső r. vádlott működése tisztázva van, ő csak kötelességét teljesítette a kapott parancs értelmében a kérvény letárgyalásánál. Az az eljárása, hogy a letartóztatott és külön-külön kihallgatott elvtársakkal a gyűlésen megfogadtatta, hogy kommunisták nem lesznek, véleménye szerint csak hangulatkeltésre mondta, hogy ez által olyan színben tűnjék fel, mint aki a kommunistákat a leghatározottabban védelmébe veszi. A terhére rótt bűncselekményeket el nem követte, kéri fölmentését. II-od r. vádlott bűnössége véleménye szerint – a tárgyalás folyamán beigazolódott, úgy látja azonban, hogy II-od r. vádlott a csehekkel együtt elmenekült Bónis főszolgabírónak volt a vak eszköze, s ész nélkül ment bele a főbíró által kívánt bűnös tettek elkövetésébe abban a hiszemben, hogy érdemeket szerez ez által, s így a közigazgatási pályán, melyre különben is készült, érvényesülni fog. Kéri figyelembe venni, hogy II-od r. vádlottnak nem volt alkalma s ideje megtanulni a forradalmi eszméket.

III-ad IV-ed és V-öd r. vádlottak védője védőbeszédében kifejti, hogy III-ad r. vádlott bűne a régi rendszernek tudható be, melyben a falu lakói a szociális eszméket nem tudták megismerni. Mint teljesen szegény, vagyontalan kezdte az életet, saját erejéből szerezte vagyonát, s lett a falu első embere. Az elterjedt kósza hírek szerint érthető, hogy megijedt, midőn vagyonának elvesztésével fenyegették. Ha őt a forradalmi törvényszék

bűnösnek mondaná ki, az egyén lenne sújtva egy osztály bűnéért. Cselekedetét nem bűnös szándékból, nem bűnözési tudattal tette, ezért büntetni nem is lehet. Felmentését kéri. IV-ed r. vádlott ellen a tárgyalás folyamán csak az a vád merült fel, hogy ő a gyűlés alatt az ajtóban állva, a kommunisták ellen tett megjegyzést. Ha meg is tette volna ezt, ebben az esetben is csak meggondolatlanságnak lehet betudni, de azok a tanúk, kik ezt bizonyítják, elfogultak, miután hozzátartozóik lettek elhurcolva. V-öd r. vádlott jelenleg is munkástanácstag, igyekezett a kérdéses időben a tudomására jutott s szándékolt elfogatásokat megakadályozni, ennek érdekében hívta össze a gyűlést, s azon is a letartóztatottak érdekében beszélt. Így véleménye szerint a terhére rótt bűncselekményt el nem követte. Kéri IV.-ed és V-öd r. vádlottaknak felmentését. Amennyiben pedig a III.-ad r. vádlott bűnösnek mondatnék ki, kéri figyelembe venni agg korát, azon kívül azt is, hogy szerette az italt, gyakran berúgott, s valószínű, hogy a vád tárgyává tett cselekményét is ily állapotban zavaros fővel követte el.

Vádbiztos kéri vádlottak szigorú megbüntetését. Tudomása, s véleménye szerint ők voltak a község vezetői, III.-ad, IV-ed és V.-öd r. vádlottak vagyonukat féltették, s így ebben a tudatban öntudatosan szolgáltatták ki proletár testvéreiket.

I-ső r. vádlott: Az első gyűlésről, úgyszintén ennek hatása alatt letartóztatott két edelényi elvtárs elfogatásáról nem is volt tudomásom. Minden működésem oda irányult, hogy a tervbe vett letartóztatás meg ne történjen, ennek érdekében cselekedtem. Ártatlannak érzem magamat. Midőn az általam vezetett gyűlés a kommunista egyének letartóztatását mondotta ki, azokat őrizet nélkül haza engedtem, három órai időt adtam nekik, hogy megszökhessenek. Kendét erre személyesen is figyelmeztettem, így nem rajtam múlott, hogy az alkalmat nem használták ki.

II-od r. vádlott: Dolgoztam a letartóztatottak szabadon bocsátása érdekében és sokakat ki is szabadítottam a fogságból. Önként állottam be a vörös hadseregbe is.

III-ad r. vádlott: Én mindig helyelenítettem a letartóztatást, s midőn K. hozzám jött, a letartóztatandók névsorával figyelmeztettem is arra, hogy ebből baj lesz.

IV-ed r. vádlott: Én a terhemre rótt bűncselekményt el nem követtem, s nem is tudok arról, hogy én álltam az ajtóban a kérdéses gyűlésen, s hogy a kérdéses kijelentéseket tettem volna.

V-öd r. vádlott: Ártatlannak érzem magamat. A letartóztatni szándékoltak érdekében én működtem, mint ezt már fentebb is előadtam, s mint ez, a tárgyalás folyamán be is igazolódott.

Elnök a tárgyalást berekeszti s törvényszék ítélethozatal végett zárt tanácskozásra vonul vissza, melyben titkos szavazással II-od r. vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki árulás, ellenforradalmi ténykedés és ellenséggel való összejátszás bűntettében, – I-ső r. vádlottat hűtlenség miatt. III-ad r. vádlottat árulás és ellenforradalmi ténykedés bűntettében, IV-ed r. vádlottat ellenforradalmi magatartás miatt s ezért II-od r. vádlottat egyhangúlag golyó általi halálra, I-ső r. vádlottat egyhangúlag három hónapi fogházra és hivatalvesztésre, III-ad r. vádlottat egyhangúlag öt évi fegyházra, IV-ed r. vádlottat egyhangúlag egy évi kényszermunkára ítéli. V-öd r. vádlottat a vád alól felmenti két szavazattal egy ellenében.

Ezután elnök az ülést újból megnyitván, az ítéletet kihirdeti, és közli elítéltekkel, hogy a forradalmi kormányzótanács rendelete értelmében az ítélet ellen panasszal élhetnek az Országos Katonai Forradalmi Főtörvényszékhez.

II-od r. vádlott az ítélet ellen panasszal él.

I-ső, III-ad és IV-ed r. vádlottak az ítéletben megnyugosznak.

II-ed r. vádlott védője II-od rendűre vonatkozó ítélet ellen panasszal él, többi vádlottakra vonatkozó ítéletben a védők megnyugodnak.

Vádbiztos az ítéletben megnyugszik.

Elnök a tárgyalást berekeszti.

Az ítélet indokolással jelen jegyzőkönyvhöz csatoltatik.

Ezzel a jegyzőkönyv befejeztetett és aláíratott.

Walzer Béla s. k.
ülnök.
Sikorszki Lajos s. k.
ülnök.

Winter Dezső s. k.
elnök.
Pálóczy Barnabás s. k.
jegyző.

A tárgyalás befejezése után a megjelent edelényi munkástanács tagok azon kérését terjesztik a törvényszék elé, hogy II-od r. vádlott halálos ítéletének végrehajtása Edelényben történjék meg.

Törvényszék halk hangú tanácskozás után meghozta, elnök kihirdette azon határozatot,

törvényszék az edelényi munkástanácstagok által előterjesztett kérelemnek helyt ad, s amennyiben II.-od r. vádlott ítéletét az Országos Katonai Forradalmi Főtörvényszék helybenhagyja az ítélet végrehajtása Edelényben fog megtörténni.

Ezzel a jegyzőkönyv befejeztetett és aláíratott.

K. m. f.

Walzer Béla s. k.
ülnök.
Sikorszki Lajos s. k.
ülnök.

Winter Dezső s. k.
elnök.
Pálóczy Barnabás s. k.
jegyző.

Miskolcz, 1919. évi július hó 5.
PH.

*

XXIV.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 1-I 2/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a FKT. IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után K. M. 29 éves egri születésű, vagyontalan egri lakost a FKT. I. számú rendeletébe ütköző lázítás bűntettében a FKT. IV. számú rendelete 8. §.-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után bűnösnek találta és zárt tárgyalás után kettő hónapi fogház büntetésre ítélte.

Mert:

Maga K. J.-né sz. K. M. vádlott beismerte, hogy 1919. április 1.-én délelőtt a dohánygyárban, midőn a 12 dekás húsadagokról volt szó, kifakadt a többi munkásnők előtt: „úgy látszik ezután még nagyobb rabigában leszünk!" Ezt a kifejezést a forradalmi törvényszék feltétlenül lázításnak és alkalmasnak találja arra, hogy a jelenlegi izgatott állapotokban a Tanácsköztársaság ellen elégedetlenséget szítson. Tekintve azonban a vádlottnak Babocz Jenő a dohánygyári felügyelő elvtárs, Hernyik Ferencné, Kakuk Júlia, Takács Ferencné és Csépányi Etel, dohánygyári munkás elvtársnők, kik valamennyien hosszú idő óta a vádlottal együtt dolgoztak, – vallomása által bizonyított hűséges ragaszkodását a proletariátushoz, továbbá családi körülményeit, a forradalmi törvényszék a Kormányzótanács I. számú rendeletének szigorát nem alkalmazta.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. sz. a.]

XXV.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 4-I 8/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a F. K. T. IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után J. J. vagyonos, 49 éves, egri születési, egri lakost a F. K. T. V. számú rendeletébe ütköző hamis hír terjesztése bűntettében bűnösnek találta és zárt tanácskozás után 8.000 Kor. vagy negyvennapi elzárásra és a költségek megtérítésére ítélte. Teljesítési határidő 48 óra.

Mert:

A forradalmi törvényszék Bata Ágoston 28 éves és Drabecz Pál 39 éves egri lakos elvtársak vallomásából megállapította, hogy J. J. folyó év március 30.-án délután az egri munkásotthonban tartott gyűlésen kiabálva és többszöri figyelmeztetés ellenére ismételten a vallás meghagyását és a kisgazda program betöltését követelte, miáltal, ha nem is közvetlenül, de közvetve azt a téves hírt terjesztette, illetőleg megerősítette, hogy az új kormányalakulat: a proletárdiktatúra a vallás eltörlését és a kisvagyon megszüntetését is elrendelte volna és az amúgy is izgatott hangulatú tömegben közbekiáltásaival igen könnyen súlyosabb következményeket is előidézhetett volna. A törvényszék a lázítás tényét meg nem állapíthatta. Nagyfokú enyhítő körülménynek vette a törvényszék a vádlott tudatlanságát és iskolázatlanságát.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847.]

*

XXVI.

A BUDAPESTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK ÁLTAL RÉMHIRTERJESZTÉSI BŰNÜGYBEN KÉSZÍTETT TÁRGYALÁSI JEGYZŐKÖNYV ÉS ÍTÉLET

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Budapesten 1919 évi április hó 5.-én F. I. ellen indított bűnügyben a forradalmi törvényszék zárt ülésében.

Jelenlevők:

Bodor János elnök
Pintér János, Cserni József szavazóbírák.

Büchler József jegyzőkönyvvezető.
Földes István vádbiztos.
F. I. vádlott.
Blaha József, Pichó József tanúk.

A tárgyalás megnyitása és a személyazonosság megállapítása s a tárgyalás és bizonyításnak túloldaliak szerint lefolytatása után meghozta a következő

ítéletet:

A forradalmi törvényszék a vádlott beismerésével s Blaha József és Pechó József tanúk vallomásaival bizonyítva látván, hogy a vádlott a köznyugalom megzavarására a legnagyobb mértékben alkalmas rémhíreket ismételten és figyelmeztetés után is terjesztett, – a vádlottat golyó általi halálra ítéli.

Budapest, 1919. április 5.

Bodor János s. k. elnök, *Pintér János* s. k., *Cserni József* s. k. bíró

A jegyzőkönyv hátlapján:

A vádlott beismerte, hogy a vád tárgyává tett rémhíreket néhány ember előtt a közélelmezési népbiztosság folyosóján és portásfülkéjében elmondotta, de azzal védekezett, hogy ezeket másoktól hallotta.

Blaha József és Pechó József tanúk ezt azzal egészítették ki, hogy e híreket a vádlott a második alkalommal a kapu előtt álló ismeretlen emberek előtt is – előzetes figyelmeztetés dacára – megismételte s hogy a közélelmezési népbiztosságnál valóságos ellenforradalmi szövetkezet terjeszt ily rémhíreket.*

Kmft.

Bodor János s. k. elnök, *Pintér János* s. k. *Cserni József* s. k. bírák
Büchler József s. k. jegyzőkönyvvezető.

* A tanúk nyomozati vallomásai szerint a vádlott a következő híreket terjesztette: „Egymillió hétszázezer ember ki akar vándorolni az országból, mivel birtokait a jelenlegi kormány el akarja venni. Most jön a Fehérvári útról, ahol több mint 60.000 vidéki paraszt a katonasággal megütközött és, hogy több gyár munkásai kivonultak és a jelenlegi rendszer ellen fognak harcolni. A rendszer nem tart tovább mint három hét."

XXVII.

A XXVI. alatti ítélet mellett levő kegyelmi határozat: 27176/1919. I. N. E.

A Forradalmi Kormányzótanács a F. I. ellen megállapított halálbüntetést kegyelemből életfogytig tartó fegyházbüntetésre változtatta át.

Budapest, 1919. április 6.

Garbai s. k. *Rónai* s. k.

[P. I. Arch. A. II. 12/581. sz. a.]

*

XXVIII.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 10-I 19/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a FKT. IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után S. I. vagyontalan 30 éves, egri születési, felnémeti lakost a FKT. XXVI. számú rendeletébe ütköző, a Forradalmi Kormányzótanács által elrendelt szavazás komolyságát sértő kifejezések használata bűntettében a FKT. IV. számú rendelete 8. §.-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után bűnösnek találta és zárt tárgyalás után egy évi fogházbüntetésre ítélte.

Mert:

A tanúként kihallgatott Kaló Teréz, Kaló Mária és Dluhopszky Mária egri lakos elvtársnők vallomásából a forradalmi törvényszék megállapította tényként, hogy S. I. 1919. április 7.-én délelőtt a szavazásra siető tanúk előtt ismételten azt a kijelentést tette: „Nekem is van szavazati jegyem, de tisztességes ember ma nem szavaz."

A forradalmi törvényszék súlyosbító körülménynek vette, hogy a vádlott már 30 éves és ennélfogva tisztában kellett lennie a proletárdiktatúra fogalmával s a helyzet komolyságával, továbbá, hogy kijelentését a proletár-kötelességük teljesítésére siető hajadonok előtt tette. Enyhítő körülményül nem szolgálhat az, hogy vádlott „tréfából" használta volna a fenti kifejezést, mert a diktatúra természete rendeleteivel és intézkedéseivel szemben semmiféle tréfálkozást, gúnyolódást el nem tűrhet.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. sz. a.]

XXIX.

A KALOCSAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 3/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A kalocsai forradalmi törvényszék bűnösnek mondja ki J. S.-né J. E. kalocsai lakost a mai társadalmi rend elleni lázításban s ezért őt 100, azaz Egyszáz korona pénzbüntetésre ítéli, mely összeg 24 órán belül lefizetendő s nem fizetés esetére 10, azaz tíz napi fogházra kell átváltoztatni.

Vádlott bűnössége beigazolást nyert részben saját beismerésével, részben a tanúk vallomásával, mivel vádlott a mai társadalmi rend megváltoztatását egy ellenséges uralom bejövetelétől kedvezőnek tartotta.*

Kalocsa, 1919. április 14.

Rigó Ferenc s. k. *elnök, Molnár Gergely, Bagó György* s. k. forradalmi törvényszéki tagok.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949 sz. a.]

*

XXX.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 15-I 45/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után Sz. J. 22 éves egri születési és lakost a Vörös Hadsereg tagját, becsmérlő kifejezések használata bűntettében a FKT. IV. számú rendelet 8. §.-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és zárt tanácskozás után hat hónapi fogház büntetésre ítélte és az ítéletnek az egri katonatanáccsal való közlését elrendelte.

Mert:

A forradalmi törvényszék Jeny István hadügyi megbízott és Magyari Lajos vörös katona elvtársak vallomásából, mit Brüll Lajos és Strier József

* A tanúvallomások szerint a vádlott a következő kijelentéseket tette: „Csak hadd jönnének be a szerbek s azok uralkodnának. – Talán jobb lenne ha itt lennének a szerbek, nagyobb olcsóság lenne."

vörös katona elvtársak vallomása is támogat, tényként megállapította, hogy Sz. J. 1919. április 11.-én a vörös katonákat „csavargóknak" nevezte.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. sz. a.]

*

XXXI.

A RÁKOSCSABAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 23-I ÍTÉLETE

A rákoscsabai forradalmi törvényszék által 1919. április 23.-án hozott

ítélet:

A forradalmi törvényszék bűnösnek tartja G. I.-t abban, hogy a helyi hatóságok elutasító határozatával szemben önkényesen lépett fel a házában lakó Locker Jenőnével. Bűnösnek találja abban, hogy ócsárolta a helyi szovjetet és intézkedéseivel szemben azt hangoztatta, hogy ez a rendszer úgyis három napon belül megszűnik, nagy felfordulás lesz, a lakók menekülni lesznek kénytelenek, tehát nyilvánvaló, hogy rémhírek terjesztésével várva-várja azt a pillanatot amikor a régi rendszer visszaáll és a Tanácsköztársaság megdől. Beigazolást nyer, hogy a rémhírek terjesztésével a közrendet és a köznyugalmat megzavarta. Nem lehet mentsége az sem, hogy nem ismerte a törvényt, mert naponta olvas újságot.

Vádlott rákoscsabai két házát 8 évi házmesterkedése alatt szerezte, amely állást sógoránál, kinek több háza van Budapesten, töltötte be. Rendezett vagyoni viszonyai mellett indokolatlanul akarta a házában lakó proletárcsaládot kilakoltatni.

A forradalmi törvényszék előtt való viselkedése is azt árulja el, hogy a mai tanácshatalommal szemben semmi tisztelettel nincs. Ezen bűncselekmények elkövetése után a forradalmi törvényszék G. I.-t 4 heti börtönre átváltoztatható 2000 korona pénzbírságra ítéli, mely összeget 48 órán belül tartozik a rákoscsabai szovjet pénztárába befizetni, vagy a börtönbüntetést megkezdi. Az ítélet jogerős.

[P. I. Arch. Pestvidéki törvényszék 1919–3861.]

*

XXXII.

A KISKUNHALASI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 25-I 50/3–1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A kiskunhalasi forradalmi törvényszék a forradalom rendje elleni vétség s a vörös hadsereg megvetése miatt H. J.-né elleni bűnügyben Hatházi János elnök, Kardos Pál és Bor Antal bírák közreműködése mellett 1919. évi április hó 25. napján tartott nyilvános tárgyaláson a következőleg

ítélt:

A kiskunhalasi forradalmi törvényszék H. J.-né sz. R. J. 52 éves zentai születésű és kiskunhalasi lakos, nyomdász neje, ír olvas, vagyontalan vádlottat bűnösnek mondja ki a vörös hadsereg megsértésében s ezért őt az ítélet foganatba vételétől számítandó 30 (harmincz) napi fogházra és 1.000 (egyezer) korona pénzbüntetésre ítéli.

Indokok:

Vádlott tagadásával szemben kihallgatott tanúk vallomásával bizonyítást nyert, hogy vádlott a szóbeli cselekményt elkövette. Súlyosbítónak vette a törvényszék, hogy vádlott már tudatában annak, hogy milyen szigorúan jár el mindazokkal szemben, kik ilyen hasonló bűncselekményt követ el a forradalmi törvényszék, mivel ezen ítéletek hírlapilag is közöltetnek, úgyszólván dobolva, kürtölve vannak, ennek daczára sem riadt vissza mégsem és követte el a vádbeli cselekményt. Mint asszonyi pletykát sem mentheti a törvényszék, asszonyi bőbeszédűség közé sem vegyíthető a vörös hadsereg megsértése, ezért vádlottat bűnösnek mondja ki a törvényszék s a rendelkező részben meghatározott ítélettel sújtja.

*

XXXIII.

Az elítélt kegyelmi kérvénye és az igazságügyi népbiztos felhatalmazása folytán 1919. május 8.-án hozott

Határozat

A forradalmi törvényszék az 50/1919. számú ítélettel H. I.-néra kiszabott fogházbüntetésből a még ki nem állott fogházbüntetést 4 gyer-

mekére való tekintetből kegyelemből elengedi és elrendeli, hogy H. I.-né azonnal szabadon bocsájtassék; az 1.000 korona pénzbüntetés lefizetésére kötelezi az elítéltet. H. I.-né azonnal szabadon bocsájtatott.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1929–2865. sz. a.]

*

XXXIV.

A KALOCSAI KATONAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 6-I 41/KFT. 1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A katonai forradalmi törvényszék N. P. G. 32 éves uszódi születésű és lakos vádlottat az ellene a Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendeletébe ütköző izgatás bűncselekménye miatt emelt vád és következményei alól felmenti.

A mai tárgyaláson kihallgatott vádlott és a szakértő vallomása alapján egyáltalán nem nyert bizonyítást, hogy vádlott a fenti rendeletbe ütköző bűncselekményt elkövette volna, avagy cselekménye más, a Tanácsköztársaság által kibocsátott rendeletet sértett volna: sőt ellenkezőleg, a felmutatott igazolvánnyal az látszott bizonyíthatónak, hogy vádlott jogos körben mozgott akkor, midőn a vele közös háztartásban élő atyja részére a még ki nem adott élelmiszermennyiséget kívánta kiadatni. Az pedig, hogy vádlott e körben káromkodott is, a jogtalan eljárás felett érzett méltó felháborodásnak mutatkozik, miért is őt a vád és következményei alól felmenti s azonnali szabadlábrahelyezését elrendelni kellett.

Rigó Ferenc s. k. elnök.
Molnár Gergely, Bagó György s. k. forradalmi törvényszéki tagok.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949. sz. a.]

*

XXXV.

A ZALASZENTGRÓTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 15/FT. 1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A forradalmi törvényszék H. J. zalacsányi lakost rémhírterjesztésért bűnösnek mondja ki a Tanácskormány 45. számú rendeletéből kifolyólag elkövetett bűnösségéért és ezért őt egy évi fegyházra ítéli.

A forradalmi törvényszék enyhítő körülménynek helyt nem adhat, mert nevezett zalacsányi kijelentései alkalmasak voltak arra, hogy az egész környék nyugalmát és csendjét felzavarják.*

Zalacsány, 1919. május 9.

*

XXXVI.

A ZALASZENTGRÓTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 15/FT. 1919. SZÁMÚ HATÁROZATA

Határozat.

A zalaszentgróti forradalmi törvényszék Gusik Ferenc vádbiztos előterjesztésére a rémhírterjesztésért egy esztendei fegyházra ítélte H. J. zalacsányi lakos bűnügyében az 1919. május 9.-én hozott jogerős ítéletet oda módosítja, hogy nevezett elítélt büntetésének végrehajtását felfüggeszti.

E határozat hozatalában vezető indokul szolgál az a körülmény, hogy elítélt büntetés kiszabásával és a három hetes elzárás büntetéssel a jó büntetés azon kellékét és szükségességét, hogy a jövőre nézve visszatartó motívumként hasson reá, teljes egészében átérzi és megjavulására elég biztosítékot lát arra, hogy hasonló cselekmény elkövetésétől a jövőben tartózkodni fog.

[P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–806. sz. a.]

*

XXXVII.

A SZOMBATHELYI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. FT. 92. SZÁMÚ, 1919. MÁJUS 13-I ÍTÉLETE

A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A szombathelyi forradalmi törvényszék H. J. és társa ellen folyamatban levő bűnügyben Borossay Béla elnök, Vajda Ferenc és Németh Ferenc ülnökök részvételével Szombathelyen 1919. május hó 13-án megtartott tárgyaláson a vád és védelem meghallgatása után a következőleg

* A kérdéses kijelentések a jegyzőkönyv szerint: „Rövid időn belül megbukik a kormány" és „a szenegálok a fogságba esett vörös katonákat kitetoválják".

ítélt:

H. J. 30 éves pusztagyimóti születésű, somlóvári lakós, nős, vagyontalan, írni-olvasni tudó kertész,

H. J. 25 éves, nagyváradi születésű, somlóvári lakós, írni-olvasni tudó háztartásbeli vádlottakat bűnösnek mondja ki rémhírek terjesztésének bűncselekményében, amelyet azáltal követtek el, hogy 1919. évi május hó 6-án Somlóvárról Ságra hajtatva kocsin azt híresztelték, hogy a Tanácskormány megbukott, s új kormány alakult, s azt egyes községekben éltették is, – ezért őket 5 napi fogházra ítéli, mely büntetést azonban az elszenvedett szabadságvesztés büntetéssel kitöltöttnek veszi. Egyben kötelezi őket végrehajtás terhe mellett 206 K. 80 f. bűnügyi költséget 15 nap alatt megtéríteni, mely költségek azonban igazolt vagyontalanságuk miatt egyenlőre be nem hajthatók.

Indokok:

A lefolyt tárgyalás adataiból: a vádlottak beismerése és a tárgyaláson kihallgatott tanúk vallomása, mint bizonyítékoknak szabad mérlegelése alapján a Forradalmi Törvényszék beigazoltnak vette, hogy vádlottak a fenti bűncselekményt elkövették.

Miután cselekményük a Forradalmi Kormányzótanács V. sz. rendelete értelmében büntetendő, vádlottakat bűnösnek kimondani, s őket megbüntetni kellett.

Szombathely, 1919. évi május hó 13.-án.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–2544.]

*

XXXVIII.

A KISKUNHALASI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 16-I 76/4–1919. SZÁMÚ ITÉLETE

A kiskunhalasi forradalmi törvényszék a forradalom rendje elleni vétség miatt M. J. elleni bűnügyben Hatházi János elnök, Kardos Pál és Bor Antal bírák közreműködése mellett 1919. május 16. napján tartott nyilvános tárgyaláson a vád és védelem meghallgatása után a következőleg

ítélt:

A forradalmi törvényszék M. J. 39 éves építész, nős, ír olvas, vagyontalan, békéscsabai születésű és kiskunhalasi lakos vádlottat bűnösnek mondja ki a Forradalmi Kormányzótanács megsértésének bűntettében s ezért őt az ítélet foganatba vételétől számítandó egy évi fogházbüntetésre ítéli, s azonnali fogvatartását rendeli el.

Indokolás:

Vádlott beismerésével s a kihallgatott tanúk vallomásával bizonyítást nyert, hogy vádlott 1919. május 4.-én felhevült állapotban a proletárdiktatúrát mélyen lealázó módon megsértette. Nem tudta a törvényszék a vádlott azon védekezését elfogadni, hogy ezt nagyobb mérvű elkeseredettségében követte el, mert a város intézősége megtagadott tőle egy utazási igazolvány kiadását, mely igazolvány megszerzése a vádlott előadása szerint létkérdés körül forog, ettől függött volna úgy ő, mint családja megélhetése, azonban vádlott javára tudta be azt, hogy ő szintén hosszú ideig a hadjárat alatt katona volt s ezért alkalmazta az ilyen súlyos természetű bűncselekmény elkövetőjével szemben az enyhébb ítéletet.

*

XXXIX.

A forradalmi törvényszék által 1919. május 31.-én a vádbiztos előterjesztése folytán meghozott

Határozat:

Az 1 évi fogházbüntetésből még hátralevő részt 3 évi próbaidőre felfüggeszti és azonnali szabadlábra helyezését rendeli el.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1929–2865. sz. a.]

*

XL.

A SZOMBATHELYI KATONAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 26-I ÍTÉLETE

A Forradalmi Kormányzótanács Nevében!

A forradalmi katonai törvényszék zárt ülésben a következő felmentő ítéletet hozta:

L. G. vöröskatonát nem bűnösnek találta és az ellene emelt vád alól felmenti azon indokolással, hogy cselekménye által nem rémhíreket terjesztett, hanem jóhiszeműleg járt el akkor, amikor a felváltó őrség parancsnokát a volt őrség zúgolódására figyelmeztette.

Czink József s. k. elnök.
Szabó József, Horváth Béla s. k. tagok.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–784. sz. a.]

*

XLI.

A BUDAPESTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 31-I TÁRGYALÁSI JEGYZŐKÖNYVE

1519/1919. forr. sz.

Jegyzőkönyv

felvétetett Budapesten 1919. évi május 31.-én ellenforradalmi kijelentések miatt Sz. I. ellen indított bűnügyben a forradalmi törvényszék zárt tárgyalásán.

Jelenlevők: Pasztirk Mihály elnök, Orbán Alajos és Halva Sándor szavazóbírák, Zechmeister Tibor jegyzőkönyvvezető, Trattner Árpád vádbiztos, Sz. I. vádlott, Grün Béla közvédő.

A tárgyalás megnyitása után a vádbiztos a vádlottat a forradalmi törvényszék elé állítja és ismerteti az ügyet.

Vádlott az elnök által kihallgattatván a következőket adja elő:

Sz. I. 37 éves hittanár. Előadja, hogy az inkriminált szentbeszédet ő írta és mondta el. A beszédével nem akart izgatni, a kitételeket, melyeket használt, a bibliából vette. Ő soha sem volt ellene ezen társadalmi rendnek. Előadja, hogy a szószékre nem akart politikát vinni, talán kissé

erősebb kifejezéseket használt, de ezt nem rosszakaratúlag tette. Kizárólag a szerzetes rendek feloszlatása ellen szólt néhány szót, de ezzel nem akart sérteni senkit.

Tanúk: Égert Jakab 36 éves hittanár, Kerner István 30 éves teológiai tanár, Horváth Alajos 28 éves teológiai tanár.

Égert Jakab vonatkozólag vádlottra előadja, hogy a beszéd megírására és annak elmondására senki sem szólította fel. Véleménye szerint Sz.-nek nem állt szándékában izgatni. Szerinte Sz. olyan vallási pszichózis hatása alatt állt, amely (sértvén az ő vallási nézeteit) megrendíthette lelki egyensúlyát.

Kerner István előadja, hogy Sz.-t mindég olyan embernek ismerte, aki bizonyos tekintetben túlzó volt.

Müller és Máriássy tanúk előadja, hogy Sz. I. beszédét végig hallgatták, az nem teljesen azonos azzal a beszéddel, amit később felolvastak, a beszéd egyik kitétele, mely nyomtatásban úgy szólt, hogy „hazátlan idegenek", a szószékről úgy hangzott, hogy „hazátlan bitangok", ezzel a szocialistákra célzott. Tudják azt, hogy a beszéd nagy izgalmat váltott ki a hallgatóságban s ennek folyományaként a lakosság a városban lázongott és tüntetett.

A tanácskozás befejezése után az elnök kihirdette a következő

ítéletet:

A forradalmi törvényszék Sz. I.-t ellenforradalmi kijelentések megtételében bűnösnek mondja ki s ezért őt 5 (öt) évi fegyházra ítéli, de a büntetés végrehajtását 1 évre felfüggeszti.

Indokolás:

A vád beigazolást nyert.

[P. I. Arch. A. II. 11/138. a.]

*

XLII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK
1919. JÚNIUS 3-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke,

A magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon, 1919. évi június hó 3-án megtartott tárgyaláson M. G. és társa ügyében a következő

ítéletet

hozta.

I. *M. G.* 1895 évi miskolci születésű, illetőségű és lakos, nőtlen, czukrász, czukrászok szakszervezetének tagja, vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki tiltott hypnotizálás és rémhírterjesztés miatt, melyet az által követett el, hogy

a kizárólag csak orvosoknak gyógyítás céljából megengedett, s mindenki más részére tiltott hypnotizálást rendszeresen űzte; s ezen hypnotizálás alatt a médium által a jövőre vonatkozólag mondott, s általa feljegyzett következő rémhíreket: 1919 évi januárjában tett jóslás: „három hónap múlva királyság lesz", áprilisban történt jóslás: „ellenforradalom kitör és győzni fog", május 25-én tett jóslás: „a románok 4 nap múlva Miskolczra jönnek, itt szabad rablás, szabad szerelem lesz, ezt a csehek megakadályozzák, mert ismét visszafoglalják Miskolczot, s Miskolcz hosszú ideig Csehországhoz fog tartozni, mely után ismét magyar királyság lesz" – másokkal is közölte,

II. *Sz. B.* 1866 évi nagysomkúti születésű, miskolci illetőségű és lakos, nős, elvált, 2 gyermek atyja, drogéria tulajdonos, vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki rémhírterjesztés miatt, melyet az által követett el, hogy

az I-ső r. vádlott által a hypnotizálás alatt feljegyzett, s később neki átadott fenti jóslásokat, mint rémhíreket másokkal közölte, melyekért

I. r. vádlottat két (2) hónapi fogházra ítéli,

II.-od r. vádlottat egy (1) hónapi fogházra ítéli, s II-od r. vádlott büntetését felfüggeszteni rendeli;

úgy I-ső, mint II-od r. vádlottat az ellenforradalmi ténykedés vádja alól felmenti, mert az ellenforradalmi szándékot bebizonyítva nem látta.

Indokok:

I-ső r. vádlott beismerte, hogy a hypnotizálást rendszeresen űzte. Védelmére előadta, hogy azt gondolta, miszerint csak pénzkeresés céljából van ez tiltva. Beismerte, hogy a jóslásokról a médium által mondott dolgokat följegyezte, azokat családtagjaival, a médiummal, s néhány bizalmas ismerősével közölte. Beismerte, hogy a jegyzeteket II-od r. vádlottnak elolvasás végett annak kérésére átadta. Tagadta, hogy ezeket rémhírterjesztés céljából közölte volna, úgyszintén, hogy ez által ellenforradalmi ténykedést akart volna kifejteni. Előadta, hogy kizárólag kíváncsiságból jegyezte fel, s közölte bizalmasaival, miután több jóslása már beteljesedett.

II-od r. vádlott beismerte, hogy a fenti jóslásokról tett följegyzéseket I-ső r. vádlottól elkérte, s azokat egy ismerősének az utczán fölolvasta, azzal védekezett, hogy fenti jóslásokat saját beteges lelkületének megnyugtatására kérte, s hogy az ismerősének oly halkan olvasta föl, hogy azt véleménye szerint senki sem hallhatta. Tagadta, hogy ez által ellenforradalmi ténykedést akart volna elkövetni, vagy hogy rémhírterjesztés céljából olvasta volna föl.

A kihallgatott tanúk vádlottak fenti előadását igazolták.

A törvényszék bebizonyítva látta, hogy vádlottak fenti cselekményükkel a rémhírterjesztést elkövették, úgyszintén azt is, hogy I-ső r. vádlott tiltott hypnotizálást űzött, ez alapon őket bűnösöknek mondta ki fenti értelemben.

A büntetés kiszabásánál a II-od r. vádlott büntetésének felfüggesztésénél különösen figyelemmel volt testi gyengeségére, s rajtuk is látható exaltált elmebeli állapotukra. Minthogy pedig vádlottak ezen cselekményében az ellenforradalmi szándékot bebizonyítva nem látta, őket az ellenforradalmi ténykedés vádja alól felmentette.

Miskolcz, 1919. június 3.

Winter Dezső s. k., *Törzsök Elek* s. k. ülnökök
Walzer Béla s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző

*

XLIII.

A KALOCSAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 117/1919. SZÁMÚ ITÉLETE

A forradalmi törvényszék V. G. 65 éves halomi lakos vádlottat bűnösnek mondja ki a Forradalmi Kormányzótanács XLV. számú rendelete 2. §-a alapján a Tanácsköztársaság megsértése miatt, melyet az által követett el, hogy a folyó év május hó 5.-én a homokmégyi direktórium előtt, midőn ez pénzét kiutalni meghatalmazás hiányában nem akarta, hogy „de nagy urak, vigyázzanak, mert ez a hatalom csak olyan, mint a lábakra épített polyvás, megássák a lábakat és összedől" – ezért a forradalmi törvényszék vádlottat 3.000 K, azaz Háromezer korona pénzbüntetésre ítéli, mely összeg 24 óra alatt a vádbiztos kezéhez fizetendő, nem fizetés esetére minden 30 K helyett egy napi fogházbüntetés jár.

A mai tárgyaláson kihallgatott vádlott tagadása dacára a kihallgatott tanúk vallomásával beigazolást nyert, hogy vádlott a fenti rendeletbe ütköző bűncselekményt elkövette, s ezért vádlott bűnösnek kimondani s figyelemmel a fennforgó körülményekre vádlottat a cselekménnyel arányban álló büntetéssel büntetni kellett, egyéb tekintetben a forradalmi törvényszék a határozathozatalt mellőzi.

Kalocsa 1919. június 6.

Rigó Ferenc s. k. elnök, *Molnár Gergely, Bagó György* s. k. forradalmi törvényszéki tag.
Gandényi Lajos s. k. vádbiztos.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék – 1920–1949. sz. a.]

*

XLIV.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚLIUS 2-I ITÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon, 1919. évi július hó 2-án megtartott tárgyaláson W. K. bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

W. K. 1881. évi vinnai (Ung megye) születésű, kassai illetőségű és lakos, városi tanácsos, nős, 1 gyermek atyja, vádlottat bűnösnek mondja ki ellenforradalmi ténykedés miatt, melyet az által követett el, hogy

Miskolcznak a csehek által történt közvetlen megszállása után Szentpály István miskolci polgármesterhez írott levelében a következő kijelentést tette: „Tudom, hogy rátok nézve is – elképzeljük mindanynyian – a megszállás menyországot jelent, képzelem micsoda dolgok történhettek ottan az utolsó napokban" és ehhez hasonló modorban írta levelét, mellyel a magyarországi tanácskormány ellen akarta a hangulatot felbujtani, miért is őt

három (3) évi kényszermunkára ítéli.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy a kérdéses levelet megírta. Védelmére előadta, hogy ő a vád tárgyává tett kijelentéseket kizárólag a miskolczi menekültek előadása alapján írta, s ezek oly rémhíreket terjesztettek Kassán, hogy Miskolczon a vörösök erőszakoskodnak, rabolnak, akasztanak. Beismerte, hogy tévedett, de őt is félre vezették. Ily körülmények közt írta meg a levelet. Midőn meggyőződött arról, hogy a menekültek által terjesztett rémhírek valótlanok ő szidta le a még folytonosan rémhíreket terjesztő miskolci lakosokat.

Vádbiztos előterjesztette a kassai munkástanács tagjaitól nyert azon értesülését, hogy vádlott a cseh megszállás alatt, mint a kassai lakáshivatal vezetője a proletárok érdekeit mindig elnyomta, azoknak igen sok keserűséget okozott.

Cséri Jenő tanú előadta, hogy midőn cseh megszállás alatt utazási igazolvány kiállításáért Kassán vádlotthoz fordult, vádlott azt felelte: „bolseviki csirkefogóknak igazolványt nem ad".

Védő beismerte, hogy vádlott a fentidézett levélben írt kifejezésekkel bűnt követett el, de kérte figyelembe venni azt, hogy vádlott azokat a kósza rémhírek hatása alatt írta.

Törvényszék bebizonyítva látta, hogy vádlott ellenforradalmi ténykedést követett el, s ezért őt bűnösnek mondotta ki.

Enyhítő körülménynek vette azonban azt, hogy nincs bebizonyítva, miszerint vádlott a csehekkel érzett volna.

Miskolcz, 1919. évi július hó 2-án.

Walzer Béla s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök.
Winter Dezső s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

XLV.

A SZOMBATHELYI FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚLIUS 7-I 143/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A forradalmi katonai törvényszék N. V. vöröskatonát nem bűnösnek mondja ki és a forradalomellenes kifejezés és a köztulajdont képező tárgyaknak és lőszernek a lakásán való jogtalan tartás vádja alól felmenti azzal, hogy a köztulajdont képező tárgyakból a felesleget elkobozza.

Indokok:

A forradalmi katonai törvényszék N. V. felmentését abban látja indokoltnak, hogy a forradalomellenes kijelentéseket ismerősök között politizálás közben oly formában tette, hogy csupán a lezajlott rablás és fosztogatásokra értette és így a Tanácsköztársaság vezetőségére ezek nem vonatkoznak. Továbbá indokoltnak látja felmentését azért is, miután nevezett oly kijelentést tett, hogy már teljesen a mai rendszerbe beleilleszkedett és a Tanácsköztársaság hű híve. A köztulajdont képező tárgyak be nem szolgáltatására vonatkozó felmentést azért látja indokoltnak, miután a vallomásokból beigazolódott, hogy nevezett a túlterhelt munkája folytán a beszolgáltatás figyelmét elkerülte.

Czink József s. k. elnök, *Szabó József, Vajda Ferenc* s. k. bírák, *Kohn Arnold* s. k. jegyzőkönyvvezető.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920–784. sz. a.]

*

XLVI.

A KAPOSVÁRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚLIUS 28-I ÍTÉLETE

A kaposvári forradalmi törvényszék.
392/1919. sz.

A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A forradalmi törvényszék bűnösnek mondja ki I.: B. J., II.: Cs. I., III.: K. B. vádlottakat a határzár megsértésében, amit B. J. úgy követett el, hogy Hencsén folyó év június havában a fennálló rendelet ellenére Hobolban lakó szüleihez intézett levelében a Tanácsköztársaság kormányának közeli bukását tudatja,

K. B. és Cs. I. pedig Kálmáncsán előttük ismeretlen és politikailag megbízhatatlan egyéneket a demarkácionalis vonalon át megszállott területre segítették át, miért utóbbi nevezettektől 400 korona pénzbeli jutalmat kapott.

Elítéli ezért őket fejenkint 5–5 (öt–öt) napi fogházra, mely büntetésüket eddigi letartóztatásuk által teljesen kitöltöttnek veszi.

Elmarasztalja őket a felmerült költségek egyetemleges megfizetésére.

[P. I. Arch. Kaposvári törvényszék 1919–1431. sz. a.]

*

XLVII.

A GYÖNGYÖSI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 26-I ÍTÉLETE

Gyöngyös város forradalmi törvényszéke ifj. Cs. I. 21 éves gazdálkodót bűnösnek mondja ki fegyver be nem szolgáltatás miatti vétségben, miért őt öt napi fogház büntetésre ítéli, amit kitöltöttnek vesz a vizsgálati fogságban töltött öt napi szabadságvesztéssel.

Indokolás:

Az eljárás folyamán beigazolást nyert azon körülmény, hogy vádlott szülei házánál egy revolvert találtak, amelyről vádlott is tudott. Beigazolást nyert, hogy a fegyver jelenleg nem használható, de kevés igazítással használható állapotba lehet hozni. Enyhítő körülményül szolgál az, hogy

amidőn földszomszédját meglövéssel fenyegette, nála semmiféle lövőszerszám nem volt, s fenyegetése inkább csak ijesztés akart lenni.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1921–452.]

*

XLVIII.

A ZALAEGERSZEGI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 7-I 90/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A forradalmi törvényszék zárt tanácskozáson meghozta, elnök kihirdette a következő

ítéletet:

A forradalmi törvényszék G. Gy.-t az ellene emelt vád alól felmenti s arra kötelezi Kovács Ferencet, hogy G. Gy.-t eddig viselt alkalmazásában megtartsa, elrendeli továbbá, hogy a gyárban megállapított munkabérek maradnak érvényben, – továbbá elrendeli, hogy a Brüss téglagyáros köteles munkásai részére parcelláztatni az ipari munkára föl nem használt földeket.

Egyben Kovács Ferenc téglagyáros zalaegerszegi lakost alaptalan feljelentés miatt 2000 K pénzbüntetésre ítéli, mely összeg nyolc nap alatt végrehajtás terhével fizetendő a zalaegerszegi államügyészségnél, –

mert:

G. Gy.-t nem terheli felelősség abban, hogy a munkásokat felfegyverezte a szakszervezet útján, mivel ez az intézkedés a nyugalom megőrzése érdekében történt.

[P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–818 sz. a.]

*

XLIX.

A GYÖNGYÖSI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 279/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A forradalmi törvényszék a bizonyítási eljárás befejezése után zárt ülésben meghozta s az elnök nyilvánosan kihirdette az alábbi

ítéletet:

A forradalmi törvényszék G. S. 26 éves kőművessegéd gyöngyösi lakost a fegyver be nem szolgáltatásának vádja alól felmenti,

G. S.-né szül. K. J. 23 éves gyöngyösi lakost szabálytalan helyen való vásárlás miatt dorgálásra, életveszélyes fenyegetés miatt pedig négy havi fogházbüntetésre ítélte, a büntetés végrehajtását ellenben – hasonló cselekmény elkövetéséig – felfüggeszti.

Indokolás:

Az eljárás folyamán G. S. ellen két fegyver jogtalan használatának vádja beigazolást nem nyert, mert amint a kihallgatás folyamán kiderült, a rendkívüli körülmények voltak az okok, hogy nevezett a második fegyverhez jutott, az elsőre pedig fegyverviselési engedélye megvolt, ez alapon vádlott felmentendő volt.

Ellenben G. S.-né ellenében részben úgy a saját beismerése, részben pedig a kihallgatott tanúk vallomásával a vádbeli cselekmények beigazolást nyertek, az ítélet rendelkező részében kitett módon büntetendő volt.

Az ítélet végrehajtásának felfüggesztésénél a törvényszék figyelembe vette vádlott büntetlen előéletét, tette elkövetése fölötti töredelmes bánatát s azon ígéretét, hogy semmiféle szabálytalanságot többé elkövetni nem fog.

[P. I. Arch. „Országos Levéltártól átvett fascikulus."]

*

L.

A KISKUNHALASI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 16-I ÍTÉLETE

89/3/1919. szám.

Ítélet:

A kiskunhalasi forradalmi törvényszék Cs. K. K. 38 éves gazdálkodó, nős, ír olvas, vagyonos gyulai születésű és kiskunhalasi lakos vádlottat bűnösnek mondja ki a Forradalmi Kormányzótanács III. számú rendeletébe ütköző lőfegyver be nem szolgáltatás bűntettében, ezért őt az ítélet foganatbavételétől számítandó 3 (három) évi fegyházra ítéli.

Indokolás:

Vádlott részbeni beismerésével és a kihallgatott tanúk vallomásával bizonyítottnak találta a törvényszék, hogy vádlott a Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 21-én kibocsájtott III. sz. rendelete értelmében, mely rendelet minden módon hirdetve lett, lőfegyvereit nem szolgáltatta be, a megejtett házkutatás alkalmával 2 drb. forgópisztolyt felhívásra elő is adott, azonban azt tagadta, hogy vadászfegyvere is volna. A vadászfegyvert a kutatás alkalmával a hatósági közegek a padláson elrejtve azonban feltalálták. Nem fogadta el a vádlott azon védekezését a törvényszék, hogy a hivatkozott rendeletről nem tudott, mert a vádlott ki inteligens ember, lapokat olvas, az pedig mindenhol hirdetve lett, de egyébként is ellenkezik vádlott ezen előadása a házmotozáskor történt viselkedésével és eljárásával, mert majd egyik, aztán a másik pisztolyt adta elő, s a vadászfegyvert pedig egyszerűen letagadta: oka erre különben nem lett volna, ezért vádlottat a rendelkező rész szerinti büntetésre ítélte.

Kiskunhalas, 1919. évi május hó 16. napján.

Hadházi János s. k. elnök, *Szabó Sándor, Bor Antal* s. k. bírák.
Molnár József s. k. jegyzőkönyvvezető.

[P. I. Arch. Kalocsai Törvényszék 1921–2865.]

*

LI.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 18-I
54/1919. SZÁMÚ ITÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után F. J. villanyszerelő, 34 éves, miskolci születésű hevesi lakost a FKT. XLII. számú rendeletébe ütköző önhatalmú intézkedések bűntettében a FKT. IV. számú rendelet 8. §.-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és zárt tanácskozás után 6 (hat) hónapi fogház büntetésre ítélte. A vádlottnál talált pénz – amenynyiben a hevesi földmunkás szakszervezet tulajdonát képezi, – ennek kiadandó.

Mert:

A forradalmi törvényszék vádlott beismeréséből, Mezei András, Kiss Balázs és Kiss Balázsné hevesi lakosok vallomásából, valamint a jegyzőkönyv mellékleteit képező iratokból tényként megállapította, hogy – minden megbízás nélkül – feleket magához idézett elővezetés terhe alatt, s Mezei András hevesi lakost fenyegetésekkel arra akarta kényszeríteni, hogy Kiss Balázs részére jogosan rendelkezése alatt álló és nevére átírt földet engedjen át. A forradalmi törvényszék enyhítő körülménynek vette vádlott tájékozatlanságát, s hogy ezen önkényes rendelkezéseket nem haszonlesésből követte el.

Demmer Géza s. k. a forradalmi törvényszék elnöke
Nagy Nándor, Makk István s. k. bírák.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. sz. a.]

*

LII.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK
1919. JÚNIUS 6-I, 298/1919. SZÁMÚ ITÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. sz. rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után K. G. 45 éves monori születésű, egri lakós, F. K. T. XLV. számú rendeletébe ütköző önhatalmú intézkedés bűntettében a F. K. T. IV. sz. rendelet 8. §-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és 1 havi fogház és 1000 K. pénz-, nem fizetése esetén további 11 havi fogház büntetésre ítélte. Mert:

a kihallgatott tanúk vallomásából tényként megállapíttatott, hogy nevezett vádlott 1919. május 2-án a munkásokat a munkából önhatalmúlag kizárta, őket becsmérlően szidta, s az egyik alkalmazottat akasztófával fenyegette meg.

Fogság ideje alatt kintről semmiféle étkezés be nem adható.

Enyhítő körülménynek vette a forradalmi törvényszék a vádlott betegségét.

[P. I. Arch. Egri törvényszék szám nélkül.]

*

LIII.

A SZOMBATHELYI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK
1919. JÚNIUS 10-I ÍTÉLETE

Szombathelyi Forradalmi Törvényszék.
1919. Ft. 228. szám.

A Forradalmi Kormányzótanács Nevében!

A szombathelyi forradalmi törvényszék S. M. elleni bűnügyben Szombathelyen 1919. évi június hó 10.-én a következőleg

ítélt:

S. M. 50 éves ikladi születésű, hírlapíró, budapesti lakós vádlottat bűnösnek mondja ki a hivatali hatalommal való visszaélés bűntettében, amit azáltal követett el, hogy 1919. évi május hó 28-án mind a Budapesti Forradalmi Katonai törvényszék bevásárlója, hivatalos hatalmával visszaélve, Horvátnádalján H. J. direktóriumi elnököt azzal fenyegette meg, hogyha bizonyos mennyiségű élelmicikket – 4 drb. disznót, 500 db tojást és vajat részére elő nem állít, letartóztatni fogja továbbá, hogy K. K. termelőbiztost, miután részére disznókat eladni nem volt hajlandó, karhatalmat véve igénybe jogtalanul letartóztatta, s ezért őt 4 (négy) évi fegyházra ítéli.

Egyben kötelezi vádlottat a felmerült bűnügyi költségek megfizetésére, amelyeket azonban egyenlőre behajthatatlannak nyilvánít. Elrendeli végül a forradalmi törvényszék, hogy az ítélet a Budapesti Katonai Forradalmi Törvényszékkel másolatban közöltessék.

Indokok:

Lefolytatott főtárgyalás adataiból a kihallgatott tanúk vallomása mint bizonyíték szabad mérlegelése alapján a Forradalmi Törvényszék beigazoltnak látta, hogy vádlott hivatalos hatalmával túllépve a fenti cselekményeket elkövette.

Ennélfogva őt bűnösnek kimondani és a rendelkező rész értelmében megbüntetni kellett.

A forradalmi törvényszék súlyosító körülménynek veszi, hogy vádlott cselekményei alkalmasak arra, hogy az amúgy is nyugtalankodó falusi lakosságot félrevezessék és esetleg komoly következményekkel járó kitörésekre ragadják.

Halász József s. k. elnök, *Takács Ferenc, Rédli Antal* s. k. bírák,
Dr. *Bauer Jenő* s. k. jegyző.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–2178.]

*

LIV.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 26-I
80/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után S. E. 26 éves hevesi születési hevesi lakost a FKT. XLV. számú rendelet 2. §.-a alapján közélelmezés céljára lefoglalt sertések eladása bűntettében a FKT. IV. számú rendelet 8. §-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és zárt tárgyalás után 5 napi elzárásra mint fő, – és 500 korona pénz, mint mellékbüntetésre ítélte. A főbüntetést a forradalmi törvényszék a vizsgálati fogsággal kitöltöttnek vette. A pénzbüntetés nem fizetés esetében 10 napi elzárásra változtatandó, vagy 24 óra alatt lefizetendő.

Mert:

A forradalmi törvényszék a vádlott beismeréséből és Tót András hevesi lakos vallomásából tényként megállapította, hogy vádlott értesült két sertésének a hevesi intézőbizottság részéről történt lefoglalásáról, ezeket mégis eladta. Nem fogadható el védekezésnek vádlott azon állítása, hogy ő Szilágyi Kálmán elvtárstól a hevesi intézőbizottság egyik tagjától a sertések eladására felhatalmazást kapott volna, mert ezen állítását a telefonon kihallgatott Szilágyi Kálmán döntötte meg. A forradalmi törvényszék annak bírálatába, hogy ezen ügy keretében vajjon a hevesi intézőbizottság jogosan járt el a sertések lefoglalása körül, nem bocsájtkozhatott, mert ha az intézőbizottság jogtalanul is járt volna el, vádlott magának orvoslást önhatalmúlag, tehát a sertések eladása által az esetben sem volt jogosítva szerezni. Nagyfokú enyhítő körülménynek vette azonban a forradalmi törvényszék, hogy vádlott eljárásában rosszhiszeműség,

vagy nyereségvágy megállapítható nem volt s, hogy ténykedésével Figlár Géza elvtárs hevesi lakos vallomása szerint Heves közélelmezésének kárt nem okozott.

Nagy Nándor s. k. elnök, *Makk István*, *Losonczy Béla* s. k. bírák, *Weisz Sándor* s. k. jegyzőkönyvvezető.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–804. sz. a.]

*

LV.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 4-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon 1919 évi június hó 4.-én megtartott tárgyaláson T. J.-né ügyében a következő

ítéletet

hozta:

T. J.-né 40 éves ónódi születésű és illetőségű miskolczi lakos, napszámos, 6 gyermek anyja (férje 1914 óta mint katona eltűnt) vádlottat az árdrágítás vétségének azon vádja alól, hogy

1919. június 4.-én Miskolczon egy csomag gyufát (mely 10 skatulyából állott) 10 koronáért adott el,

felmenti, mert a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándékot bizonyítva nem látta.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy fenti időben és helyen egy csomag gyufát tényleg 10 koronáért adott el. Védelmére előadta, hogy szegény asszony, kinek férje 1914 év augusztusában katonának berukkolt, s azóta eltűnt, s nem tud róla semmit, s így hat apró gyermekét ő kénytelen egyedül eltartani. Előadta, hogy a jelzett a csomag gyufát, úgyszintén még három csomagot egy falusi asszonytól vette Miskolczon, kit nem ismer, 9 koronáért, s azon tettével, hogy 10 koronáért akarta tovább adni, nem árdrágítási szándéka volt, hanem csupán éhező gyermekeinek akart a nyereség egy-egy koronán ennivalót venni.

Törvényszék vádlott előadásából beigazolva látta, hogy vádlottnak szándékában nem az árdrágítás bűncselekményének elkövetése, hanem gyermekeiről való gondoskodás, s azoknak az éhhaláltól való megmentése volt, s így őt az árdrágítás vétségének vádja alól fenti indoknál fogva felmentette.

Miskolcz, 1919. június 4.

Winter Dezső s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök
Walzer Béla s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

LVI.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 5-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon 1919. évi június hó 5.-én megtartott tárgyaláson V. I. ügyében a következő

ítéletet

hozta:

V. I. 1869. évi Pernek községi (Torna m.) születésű, miskolczi illetőségű és lakos, nős, 6 gyermek atyja, pék, szatócs, kocsmáros, vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki

fehérpénz elfogadásának megtagadása miatt,

s ezért őt 14 (tizennégy) napi fogházra és ötezer (5000) korona pénzbírságra ítéli.

A pénzbírság behajthatatlansága esetén a 14 napon kívül még folytatólagos 3 hónapi fogház büntetésre ítéli.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy Sulcz Lajos tanítótól egy 25 koronás fehérpénzt nem fogadott el. Védelmére előadta, hogy már nagyon sok

fehérpénze volt, s a jelzett alkalomkor nem volt annyi aprópénze, hogy egy 25 koronásból vissza tudott volna adni. Előadta, hogy tárcáját kivéve megmutatta tanúnak, hogy mily sok pénze van, s azt is mondotta, hogy azért nem fogadja el, mert nem tud visszaadni.

Sulcz Lajos előadta, hogy vádlott egy 25 koronás fehérpénzt tőle elfogadni nem akart, előadta, hogy ezen alkalommal pénztárcáját zsebéből kivette s azt neki megmutatta, melyben tanú nagymennyiségű kékpénzt és 75–80 korona aprópénzt is látott. Előadta, hogy vádlott vevői előtt ismeretes volt arról, hogy fehérpénzt elfogadni nem akart, sőt vevőinek határozottan kijelentette, hogy csak aprópénzt fogad el.

A törvényszék bebizonyítottnak látja, hogy vádlott a fehérpénz elfogadását megtagadta, abból visszaadni nem akart, bár aprópénze volt annyi, hogy visszaadni tudott volna. Így őt fenti értelemben bűnösnek mondotta ki.

A büntetés kiszabásánál a törvényszék különös figyelemmel volt arra, hogy vádlott közszükségleti üzemet vezet, s így hosszabb fogházbüntetés kiszabásától elállott.

Miskolc, 1919. június 5.

Winter Dezső s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök,
Walzer Béla s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

LVII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK
1919. JÚNIUS 9-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919 évi június hó 9.-én megtartott tárgyalásán K. Á. ügyében a következő

ítéletet

hozta:

I. K. Á. 1885. évi kassai születésű illetőségű és lakos, nős, órás, vádlottat azon vád alól, hogy

ékszerüzletét rendelet ellenére kinyitotta, azon rejtett szándékkal, hogy ezáltal magának tiltott úton hasznot szerezzen, s üzletében rendelet ellenére dolgozott, –

II. Cz. P. 1867 évi kassai születésű, illetőségű és lakos, nős, 4 gyermek atyja, volt cipészmester, jelenleg munk. bizt. tisztviselő, II. r. vádlottat azon vád alól, hogy

I. r. vádlottat a rendelet megszegésére, s így üzlete kinyitására felbujtotta, –

felmenti.

Indokok:

I. r. vádlott beismerte, hogy rendelet ellenére órás üzletét kinyitotta. Védelmére előadta, hogy szándékában nem volt ezzel a rendelet ellenére cselekedni, hanem a feletti örömében, hogy a hosszas cseh elnyomatás után végre a felszabadító magyar csapatok beérkeztek, s azoknak egyik tagja Cz. P. ajánlása folytán őt arra kérte, hogy elromlott óráját sürgősen megjavítsa, az órajavítását elvállalta, azt lakásán megigazította, s az üzletet csupán azért nyitotta fel, hogy egy óraüveget onnan kivegyen, hogy az órára rátehesse. Előadta, hogy tisztán jóakaratból minden üzleti haszonszerzés nélkül tette ezt, sőt elhatározta magában, hogy azért elfogadni pénzt nem fog, melyben azonban megakadályozták a vörös őrök, kik letartóztatták.

II. r. vádlott előadta, hogy tényleg ő kérte fel I. r. vádlottat arra, hogy a vörös katona óráját megcsinálja. Védelmére felhozta, hogy ezzel nem akarta I. r. vádlottat a rendelet megszegésére felbujtani, hanem csupán Kassa visszafoglalása feletti örömében a felszabadító csapatok egyik tagjának akart jóakaratból szívességet tenni, az által hogy neki I. r. vádlottat, mint órást megmutatta, s jóindulatból ajánlotta.

Törvényszék bebizonyítva látván, hogy vádlottak cselekedetében rosszakarat nem volt, nem a rendelet megszegésére és haszonszerzésre irányuló, illetve erre való fölbujtási szándék vezette vádlottakat cselekedetükben, hanem csupán az öröm s lelkesedés, ezért őket a vád alól felmentette.

Kassa, 1919 június 9.-én.

Walzer Béla s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök
Winter Dezső s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

LVIII.

A BUDAPESTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚNIUS 27-I TÁRGYALÁSI JEGYZŐKÖNYVE

2735/1919. forr. sz.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Budapesten, 1919 évi június hó 27.-én értékelrejtés miatt B. N.-né ellen indított bűnügyben a forradalmi törvényszék zárt tárgyalásán.

Jelenlevők:
Csorba József elnök.
Paxián János és Lőrincz Fülöp szavazóbírák.
Zechmeister Tibor jegyzőkönyvvezető.
Östreicher Andor vádbiztos
B. N.-né vádlott, Dávid Miksa közvédő.

A tárgyalás megnyitása után vádbiztos a vádlottat a forradalmi törvényszék elé állítja és ismerteti az ügyet.

Vádlott az elnök által kihallgattatván a következőket adja elő:

özv. B. N.-né 40 éves ékszerkereskedő, előadja, hogy az aranypénzeket a beszolgáltatási rendelet lejárta után vette azért, hogy abból jeggyűrűket készítsen. A brilliánsokat azért vitte el, mert azokat nem tartotta szükségesnek, hogy a leltárba felvegye.

A tanácskozás befejezése után az elnök kihirdette a következő

ítéletet:

A forradalmi törvényszék B. N.-nét ékszerelrejtés bűntettében és idegen pénznemek vásárlásában bűnösnek mondja ki és ezért őt 5.000 (ötezer) korona pénzbüntetésre ítéli. A tőle lefoglalt aranypénzeket és öt csomag gyémántot elkobozza. A kész ékszereket és a letétben őrzött 27.614 koronát az 5.000 korona pénzbüntetés levonásával vádlottnak kiadni rendeli azzal, hogy azt vádlott köteles 2.000 korona kivételével bankban elhelyezni.

Indokolás:

A vád beigazolást nyert.

Kmft.

[P. I. Arch. A. II. 12/370. sz. a.]

*

LIX.

A GYÖNGYÖSI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚLIUS 18-I ÍTÉLETE

A forradalmi törvényszék a bizonyítási eljárás befejezése után zárt ülésben meghozta s az elnök nyilvánosan kihirdette az alábbi

ítéletet:

A forradalmi törvényszék özv. K. A.-né 64 éves, gyöngyösi lakos vádlottat bűnösnek mondja ki fegyver be nem szolgáltatás, rézgálic elromlásért és fehérnemű elrejtéséért, s ezért őt 3.000 korona pénzbüntetésre, nem fizetés esetén 4 havi fogházra átváltoztatandó elzárásra, valamint a leltárban 1. 3. 9. 10. 18. 25. 27. 28. sorszám alatt levő tárgyak részbeni elkobzására ítéli, mit a megfelelő szakosztálynak kiadni rendel.

Indokolás:

Az eljárás folyamán beigazolást nyert, hogy vádlott a leltárban felsorolt fehérneműket több mint kettő hónapja pincéjében rejtette, hol a megromlás veszélyének volt kitéve, sőt a rézgálic már el is romlott, mi által pótolhatatlan áru ment pusztulásba, de beigazolást nyert az is, hogy flóbert puskát is szekrény háta mögött rejtegetett lakásán, ezért őt tekintettel magasabb korára s beteges állapotára, az ítélet rendelkező része szerint tartotta érdemhez méltóan elítélendőnek.

Bobák Gábor s. k. elnök, *Harján János* és *Fenyvesi Gábor* s. k. ülnökök, *Staniszky György* s. k. jegyzőkönyvvezető.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 484–1919. sz. a.]

*

LX.

A ZALAEGERSZEGI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK
1919. MÁJUS 10-I ÍTÉLETE

A zalaegerszegi forradalmi törvényszék 76/1919. számú

ítélete:

Koncz Ferenc molnár, Kovács Károly segéd molnár az ügyeket tovább viszik és ott dolgoznak, melléjük egy szakvizsgázott gépészt rendel (a forradalmi törvényszék), kötelezi Boronyák Kázmért és Sándort arra, hogy két pár fogatot, teherkocsikkal együtt, teljes felszereléssel a malom szolgálatába visszaadjanak, — továbbá — tekintettel arra, hogy az eddigi tulajdonosok eddig is a kitűnt vallomások alapján és saját beismerésük szerint is sem műszakilag, sem kereskedelmileg részt nem vettek, — amíg a Forradalmi Kormányzótanácsköztulajdonba nem fogja venni az üzemet az összes tartozékaival egyetemben, addig is a forradalmi törvényszék ítélete folytán sem Boronyák Kázmér, sem Boronyák Sándor a malom vezetésében semiféle tevékenységet nem fejthetnek ki, kivévén a pénzügyi részleteket, melyeket Boronyák Kázmér, ki jogi tulajdonosa a malomnak, tartozik a saját vagyona felelősségével a befolyt és kiadott összegekről mindenkor az illetékes hatóságnak elszámolni.

Egyben megállapítja a forradalmi törvényszék azt, hogy Boronyák Kázmér és fia, Boronyák Nándor meg nem engedett pénzösszegeket, melyeket fadíj fejében szedtek be, úgy fuvardíjakat, melyeket ki nem fizettek, — továbbá mint ipari kihágást úgy a maguk részéről, mint pedig fűtője részéről, akinek nincs meg a kellő szaktudása, meg nem engedhető funkciót végeztek, és ennek következtében az ott dolgozó munkások állandóan életveszedelemben voltak.

Ezért őket a forradalmi törvényszék 8.000 korona pénzbírsággal sújtja azzal a hozzáadással, hogy ezen összeget nyolc nap alatt a forradalmi törvényszék vádbiztosi pénztárához befizessenek.

Koncz Ferenc főmolnárt, Kováts Károly segédmolnárt figyelmezteti a forradalmi törvényszék, hogy Hordós Zsigmond kovácsot kellő javadalmazás mellett továbbra is a malom szolgálatában kötelesek tartani, de gépészi funkciót nem teljesíthet, ellenben szakavatott gépész mellett mint fűtő és egyéb neki megfelelő munkálatokat teljesíthet.

Boronyák Kázmér és Sándor köteleztetnek arra, hogy a majd a malom szolgálatába megérkező gépésznek megfelelő lakásról gondoskodjanak.

Egyben kötelezi vádlottakat a forradalmi törvényszék, hogy az összes felmerült tárgyalási költségeket 3 napon belül a forradalmi törvényszék vádbiztosa pénztárába befizessenek.

Figyelmeztetnek úgy Boronyák Kázmér, mint fia Sándor, hogy a malom összes felszerelései, nemkülönben szerszámairól pontos megnevezésekkel, közösen a főmolnárral leltárt felvenni tartoznak és azt a főmolnár rendelkezésére bocsátani kötelesek, amelyek a főmolnár felügyeletére bízatnak. Minden eddigi magánszerződéseiket a forradalmi törvényszék hatályon kívül helyezi és a befolyt jövedelmekből a kellő részesedések után a fennmaradó összegek a malom karbantartására fordíttatnak.

Amennyiben jelenleg a malom és összes felszerelésein szükséges javítások volnának, úgy ezek a tulajdonosok költségeire készíttetnek el.

Egyben az ítéletet az iparfelügyelőséggel azzal közli, hogy Boronyák Kázmér gépészi vizsgáját semmisítsék meg, tekintettel Boronyák Kázmérnak a forradalmi törvényszék előtt tett vallomására, amelyből kitűnik, hogy még saját félstabil 20 HP gőzgépjének vezérművét sem ismeri.

Zalaegerszeg, 1919. május hó 10.-én.

Kerekes Ferenc s. k. elnök *Hampó István* s. k. jegyző.

[P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1920–2468. sz. a.]

*

LXI.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 13-I
34/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után K. J. vöröskatona, 19 éves, buzitai születésű, jelenleg egri lakost, a FKT. II. számú rendelet 3. §.-ába ütköző szesztilalom áthágása és ittas állapotban való garázdálkodás bűntettében a FKT. IV. számú rendelet 8. §.-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és zárt tanácskozás után a Vörös Hadseregből való kitaszítás és 1 (egy) évi fogház büntetésre ítélte, egyúttal a hadsereg helybeli parancsnokságával az ítéletnek másolatban való közlését elrendeli.

Mert:

A forradalmi törvényszék a tanúként kihallgatott Karácson János és Varga Flórián vörös katona elvtársak vallomásával, valamint vádlott K. J. beismeréséből tényként megállapította, hogy K. J. vöröskatona 1919. április 10.-én Feldebrő községben szolgálat alkalmával annyira berúgott, hogy Egerbe, állomáshelyére érve kihúzott bajonettjával garázdálkodott és a tanúvallomások szerint elfogatása után sem lehetett kihallgatni, annyira részeg volt. A forradalmi törvényszék enyhítő körülménynek vette vádlott fiatal korát és töredelmes beismerését, súlyosbító körülménynek vette azonban, hogy vádlott a bűncselekményt szolgálat közben követte el.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. sz. a.]

*

LXII.

A KALOCSAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 143/FT. 1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A kalocsai forradalmi törvényszék szesztilalom megszegése miatt M. I. elleni bűnügyben a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen ítélt:

A forradalmi törvényszék M. I. 49 éves kalocsai születésű és lakos földműves vádlottat bűnösnek mondja ki a Forradalmi Kormányzótanács II. számú rendeletének 3. §.-ába ütköző szesztilalom megsértése miatt, melyet az által követett el, hogy Kalocsán 1919. június 1.-én saját beismerése szerint is lakodalom alkalmával csekélyebb mennyiségű bort fogyasztott, – ennek dacára a forradalmi törvényszék – mert a vádlott előzetes letartóztatásban is volt – vele szemben a büntetés kiszabását mellőzi.

A forradalmi törvényszék a mai tárgyalás adatai során, bár vádlott beismerése után ennek bűnösségét megállapította, mégis a fennforgó körülményekre figyelemmel szociális szempontból vádlott büntetése kiszabását szükségesnek nem találta.

Kalocsa, 1919. június 10.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949. sz. a.]

*

LXIII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 20-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi törvényszéke.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke 1919. évi június hó 20.-án megtartott tárgyaláson P. S. ügyében a következő

ítéletet

hozta:

P. S. 1888. évi, tarcali születésű, illetőségű és lakos, földműves, nős, egy gyermek apja, jelenleg vörös őr, vádlottat bűnösnek mondja ki szesztilalom áthágása miatt, melyet azáltal követett el, hogy szesztilalom ellenére szeszesitalt fogyasztott, s ezért őt

3 (három) heti fogházbüntetésre ítéli, az ítélet végrehajtását azonban felfüggeszti.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy a nála elszállásolt 4 vörös katonával együtt, kik őt megkínálták, ivott. Védekezésére előadta, hogy ő berúgva nem volt s csakis azok unszolására fogadta el az italt.

Törvényszék vádlott beismerése alapján bebizonyítva látta, hogy vádlott a szesztilalmat áthágta s ezért őt bűnösnek mondotta ki. Ez ítélet kiszabásánál s különösen felfüggesztésénél tekintettel volt arra, hogy vádlott a törvényszék előtt fogadalmat tett arra nézve, miszerint a vörös hadseregbe fog belépni s a tanácsköztársaságot hűen fogja szolgálni.

Kassa, 1919 június hó 20.-án.

Walzer Béla s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök,
Winter Dezső s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

LXIV.

A KALOCSAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚNIUS 6-I ÍTÉLETE

A kalocsai forradalmi törvényszék 114/ft./1919. sz.

ítélete:

A forradalmi törvényszék S. Gy. 38 éves és N. F. 25 éves kéményseprő vádlottakat az ellenük emelt vád és következményei alól felmenti és megállapítja, hogy a vádlottak jogosan vették fel a f. évi május hóban a távoltöltött napokra is munkabéreiket, mert egyrészt bizonyítást nyert a mai tárgyaláson, hogy vádlottak a kötelező 8 órai munkaidő helyett naponta több órán át is dolgoztak, másrészt a helyi direktórium által saját helyzetükre a 35. számú szociális népbiztosi rendelet dacára felvilágosítva nem voltak, s így kénytelenek voltak a központba utazni, s mert az Országos Szakszervezet által – nagyon helyesen – a pénzfelvétel tekintetében jogos megbízást nyertek –

mindezeknél fogva, mert vádlottak cselekményeiből ravasz fondorlat hiányzik, s őket a Tanácsköztársaság megkárosítására irányuló szándék nem vezette, őket a vád és következményei alól felmenteni kellett.

Figyelmezteti azonban a forradalmi törvényszék az itt jelenlevő kéményseprő munkásokat, hogy a forradalmi Kormányzótanács és a Népbiztosok rendeletei értelmében minden torzsalkodást kerülve egyedül a Tanácsköztársaság érdekeit tartsák szem előtt, s a köz javára egyakarattal munkálkodjanak.

Kalocsa, 1919. június hó 6. napján.

[P. I. Arch. 1920–1949.]

LXV.

A SZOMBATHELYI KATONAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 24-I ÍTÉLETE

A forradalmi katonai törvényszék visszavonult és a következő

ítéletet

hozta

a forradalmi kormányzótanács nevében!

1. Sz. I. vöröskatonát a gyilkosságra való felbujtásban egyhangúlag bűnösnek találta és titkos szavazás útján egyhangúlag golyó általi halálra ítélte,

2. R. F. vörösőrt abban, hogy bajtársa ellen fegyvert emelt, továbbá egy rendbeli rablásban és egy rendbeli zsarolásban bűnösnek találta, melynek értelmében összbüntetésül 12 (tizenkettő) évi és 6 (hat) havi fegyházra ítélte.

3. V. J. vörösőrt egyrendbeli rablásban és egyrendbeli zsarolásban bűnösnek találta, melynek értelmében összbüntetésül 7 (hét) évi és 6 (hat) havi fegyházra ítélte.

Indokok:

1. A forradalmi katonai törvényszék Sz. I. golyó általi halálbüntetését abban látja indokoltnak, hogy a vörös hadsereg forradalmi fegyelmét cselekedetével a legsúlyosabban sértette, azonkívül oly végzetes katasztrófát idézett elő, amely felbujtásával a két haláleseten kívül esetleg több halálesetet is vonhatott volna maga után.

A forradalmi kormányzótanács LIII. számú rendelet 3. §.-nak figyelembe vételével súlyosbító körülménynek vette és beigazoltnak látja a forradalmi katonai törvényszék azt, hogy Sz. I. mint bizalmi férfiúnak egyenes felbujtására indult ki a végzetes katasztrófa.

2. R. F. büntetését a forradalmi katonai törvényszék azzal indokolja meg, hogy a már elesett bajtársa után is fegyverét használta, amiből az következett, hogy egyik bajtársa halála, amely ugyancsak frommer pisztolyból eredt, az ő fegyveréből származhatott. Egyébként a katasztrófa előidézésének már előzőleg is egyik okozója volt.

A rablásban súlyosbító körülménynek vétetett az, hogy fegyveres fellépésével és a megyéhez, illetve a direktóriumi tagok helyiségeinek megszállásával és a telefon lefoglalásával a direktórium működését megakasztva, a forradalom vívmányait veszélyeztette és ezen erőszakos fellépésével magasabb pénzösszeget a közvagyonból elvont. Továbbá a zsarolásra

vonatkozólag a tanúvallomásokból kitűnt, hogy ugyancsak erőszakos fellépésével a bordélyház tulajdonosától kisebb összeget zsarolt ki.

3. V. J. vádlottal szemben a rablásra és zsarolásra vonatkozólag ugyanazon indokok forognak fenn, mint R. vádlottnál.

Az ítéletek végrehajtása azonnal foganatosítandó.

Szombathely, 1919. április 24.

A forradalmi katonai törvényszék nevében:

Czink József s. k. elnök, *Szabó József*, *Vukics József* s. k. (bírák) *Kohn Arnold* s. k. jegyzőkönyvvezető.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–1676. sz. a.]

*

LXVI.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 25-I 103/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a FKT. IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után M. I. 16 éves egerbaktai születésű és lakost a FKT. XLV. számú rendelete alapján gondatlanságból okozott emberölés bűntettében a FKT. IV. számú rendelete 8. §.-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után bűnösnek találta és zárt tárgyalás után 6 heti fogházbüntetésre ítélte.

Sz. I. 25 éves egerbaktai születésű és lakost pedig a FKT. III. számú rendeletébe ütköző fegyverviselési tilalom elleni bűntettben mondotta ki egyhangúlag bűnösnek s ezért 1 évi fogházra ítélte.

Indokolás:

A forradalmi törvényszék vádlott előadásából és Lós Lajos, Emelki István és Molnár Lajos tanúk vallomásából ténykként állapította meg, hogy folyó hó 26.-án M. I. vádlott egy manlicher fegyverből ejtett lövéssel Mata Palya Józsefet gondatlanságból megölte. A fegyvert Sz. J. vádlott vitte a helyszínére, noha fegyverviselési engedélye nem volt. Ezáltal Sz. J. vádlott megszegte a FKT. III. számú rendeletét s közvetve okozója is volt a gondatlanságból okozott emberölés bűncselekménye elkövetésének.

A fiatalkorú vádlottnál enyhítő körülményül mérlegelte a forradalmi törvényszék vádlott fiatal korát, Sz. J.-nél pedig, hogy veszedelem lecsillapítására vitte oda a fegyvert.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–804. sz. a.]

*

LXVII.

AZ EGRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 16-I 47/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

Az egri forradalmi törvényszék az eljárásnak a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében meghatározott szabályszerű lefolytatása után V. Á. földműves, 33 éves besnyőtelki születésű és besnyőtelki lakost a FKT. XLV. sz. rendelet 2. §. alapján súlyos testi sértés bűntettében a FKT. IV. számú rendelet 8. §.-a intézkedése szerint megtartott titkos szavazás után egyhangúlag bűnösnek találta és zárt tárgyalás után 6 hónapi fogház büntetésre ítélte.

Mert:

A forradalmi törvényszék vádlott beismeréséből, Szabó Lászlóné sz. Bocsi Erzsébet és Vermes Ágostonné sz. Szabó Róza besnyőtelki lakosok vallomásaiból tényként megállapította, hogy V. Á. folyó évi április 7.-én Szabó Lászlónét annyira megverte, hogy nevezett a jegyzőkönyv mellékletét képező orvosi bizonyítvány szerint 14 nap alatt gyógyuló sérüléseket szenvedett. Minthogy a forradalmi törvényszék meggyőződött a tárgyalás folyamán, hogy vádlott családjával nem törődő, kártyás, felesége állítása szerint is állandóan csavargóban levő ember, a forradalmi törvényszék a FKT. XLV. számú rendeletének 2. §.-át alkalmazandónak találta.

[P. I. Arch. Egri törvényszék 1920–2847. sz. a.]

*

LXVIII.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 3-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon 1919. évi június hó 3-án megtartott tárgyaláson ifj. Á. S. ügyében a következő

ítéletet

hozta:

Ifj. Á. S. 1900. évi Miskolczi születésű, illetőségű és lakos, felszabadult lakatos, szervezett munkás vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki testi sértés és becsületsértés vétségében, melyet azáltal követett el, hogy édesanyját tettel és szóval bántalmazta,

s ezért őt 1 (egy) hónapi fogházra ítéli,

tekintettel azonban vádlott fiatalkorára az ítélet végrehajtását felfüggeszti.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy édesanyját egy cipővel tényleg megdobta, s őt részegnek, s bolondnak mondotta. Védelmére előadta azonban, hogy ezt ideges és hirtelen természeténél fogva azért tette, mert anyja kishúgát, ki neki szótfogadni nem akart megverte.

Id. Á. S-né tanú, vádlott anyja előadta, hogy vádlott fenti tettét és kijelentéseit tényleg elkövette. Előadta, hogy fia vádlott őt gyakran bántalmazta már, s tőle sokat szenvedett, s e feletti elkeseredésében jelentette föl. Fiát különben jó fiúnak, csak túl idegesnek mondotta.

Mindezek alapján a törvényszék bebizonyítva látta, hogy vádlott a vád tárgyává tett cselekményt tényleg elkövette, s ezért őt bűnösnek mondotta ki.

A büntetés kiszabásánál és különösen az ítélet végrehajtásának felfüggesztésénél, kiváltképpen figyelemmel volt vádlott fiatalkorára, mely alapon a büntetést fenti méretben kiszabandónak, az ítélet végrehajtásának felfüggesztését pedig megakadályozni akarván azt, hogy vádlott egész

életén át, mint büntetett előéletű egyén mellőzéseknek legyen kitéve, méltányosnak vélte.

Miskolcz, 1919. évi június 3.

Winter Dezső s. k. *Törzsők Elek* s. k. ülnökök, *Walzer Béla* s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k, jegyző.

*

LXIX.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK

1919. JÚNIUS 17-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.
A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919. évi június hó 17.-én megtartott tárgyaláson P. R. bűnügyében a következő

ítéletet

hozta.

P. R. 1862. évi, szepesremetei születésű és illetőségű, kassai lakos, nős, gyermektelen, kereskedelmi ügynök vádlottat egyhangúlag bűnösnek mondja ki erőszakos nemi közösülés bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy

1919 évi június hó 10.-én L. A. 15 éves teljesen fejletlen testű háztartásbeli alkalmazott nőjét hamis ürügy alatt a ház padlására hívta, hol vele, annak akarata ellenére, erőszakosan nemileg közösült, miáltal őt megbecstelenítette, s a sértett előadása, valamint az orvosi vélemény szerint is őt beteggé tette,

ezért vádlottat egyhangúlag életfogytiglani fegyházra ítéli.*

Indokok:

Vádlott tagadta, hogy L. A. háztartásbeli alkalmazott nőjével nemileg közösült volna, tagadta, hogy azt akár a kérdéses alkalommal, akár máskor megkísérelte volna.

* A büntetés eredetileg golyó általi halálra szólt, azt azonban az ítélet kihirdetése után külön határozattal életfogytiglani fegyházra változtatta át a bíróság.

L. A. sértett előadta, hogy a folyó hó 10.-én vádlott azon ürügy alatt, hogy biciklit fognak lehozni, őt a ház padlására hívta, ott megfogta, egy kofferra döntötte, hímvesszőjét nemi szervébe tette, s rajta a közösülést végrehajtotta. Előadta, hogy erős fájdalmat érzett az egész aktus alatt. Előadta, hogy az eset megtörténte után azt azonnal elmondta a házmesternek, majd barátnőjének: Moszurák Juliskának, ki pár nap múlva orvoshoz vitte megvizsgálás végett. Előadja, hogy vádlott ugyanezt már egy ízben a konyhában megkísérelte, de ő nem engedte, továbbá, hogy az eset megtörténte után azt mondta vádlott neki, hogy sok mindent fog kapni, ha nem szól senkinek. Elpanaszolta, hogy azóta állandó vérzése van, mely még most is tart, jelenleg is erős hasfájása van.

Moszurák Juliska tanú előadta, hogy barátnője L. A. elpanaszolta neki az esetet, melynek megtörténte után pár nap múlva őt orvoshoz vitte. Előadta, hogy L. A.-nak panasza szerint azóta erős vérzése és erős hasfájása van. Előadta továbbá, hogy barátnője azóta állandóan betegeskedik, úgyszintén azzal a gondolattal foglalkozik, hogy a Hernádba fog ugrani. Tanú előadta, hogy L. A. soha fiatal emberekkel nem barátkozott, melyet annál is inkább határozottan állíthat, mert mint egy falubeliek, minden szabad idejüket együtt töltötték.

Dr. Mosolyi Géza városi tiszti orvos tanú előadja, hogy mint orvosszakértő, L. A.-t június 16.-án megvizsgálta, s testén az erőszak nyomai nem voltak feltalálhatók, a nemző részeiben azonban igen. A szűzhártya alsó részén egy frissen vérző berepedés van, melyből megállapítható, hogy a közösülés pár nappal ezelőtt történt. Előadta, hogy orvosi véleménye szerint L. A. a nemi közösülésre testileg még teljesen fejletlen.

Mindezekből a forradalmi katonai törvényszék vádlott határozott tagadásával szemben tényként állapította meg, hogy vádlott a bűncselekményt elkövette, így őt egyhangúlag bűnösnek mondotta ki.

Minthogy pedig vádlott ezen cselekménye által egy teljesen árva, proletár leányt becstelenített meg s tett beteggé, holott mint háztartásához tartozót, vádlottnak állott volna kötelességében őt idegenek részéről érhető ily irányú támadásokkal szemben megvédeni, vádlottat ezen cselekményeért életfogytiglani fegyházra ítélte.

A katonai forradalmi törvényszék egyben indítványozza, hogy a közösülés folytán megbetegedett L. A. gyógykezeléséről a kassai direktórium gondoskodjék.

Kassa, 1919. évi június hó 17-én.

Walzer Béla s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök.
Winter Dezső s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

LXX.

A KALOCSAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚNIUS 5-I 110/FT. 1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A kalocsai forradalmi törvényszék rablás bűntette stb. miatt vádolt G. I. elleni bűnügyben a vád és védelem meghallgatása után a következőkép

ítélt

A forradalmi törvényszék G. I. 45 éves géderlaki születésű és lakos, szatócs és földműves vádlottat az ellene a Forradalmi Kormányzótanács I. számú rendeletébe ütköző rablás s a többi miatt emelt vád és következményei alól bizonyíték és tényálladék hiánya miatt felmenti s nevezett azonnali szabadlábra helyezését elrendeli.

A mai tárgyalás adatai, a vádlott előadásával s a nyomozati iratok felolvasása után a forradalmi törvényszék nem látta beigazoltnak, hogy a vádlott a fenti rendeletbe ütköző bűncselekményeket elkövette, avagy cselekményeivel a Tanácsköztársaság érdekeit sértette volna, ellenkezőleg épen az álnév alatt beadott feljelentés alaptalansága nyert beigazolást s az, hogy vádlott jogtalan meghurcolásnak van kitéve. Ezért vádlottat a vád és következményei alól felmenteni és szabadlábra helyezését elrendelni kellett.

Felhívja azonban a további jogtalanságok elkerülése végett a forradalmi törvényszék a vádlottat, hogy elvált nejétől írásokat mutasson be, hogy az írásszakértők meghallgatása után a feljelentő kilétét megállapítani lehessen.

A forradalmi törvényszék a bűnjelként szereplő összes ruhaneműt, talp és bőrneműt vádlottnak azonnal kiadja, utasítja azonban, hogy a katonai ruhákat esetleges felhasználás végett a kalocsai védőszakasz parancsnokságának haladéktalanul mutassa be.

Kalocsa, 1919. június 5.

Rigó s. k. elnök, *Bognár, Bagó* s. k. bírák.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1920–1949. sz. a.]

*

LXXI.

A SZOMBATHELYI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚNIUS 18-I ÍTÉLETE

1919. Ft. 229. szám.

A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A szombathelyi forradalmi törvényszék B. Gy. és társai ügyében a következőképp

ítélt:

B. Gy. gorodnai munkást, H. K. gorodnai napszámost és H. F. goberfalvai napszámos terhelteket bűnösnek mondja ki rablás és útonállás bűncselekményében, s ezért B. Gy. és H. K. egyenként 3 (három) évi fegyházra, H. F.-t pedig 5 (öt) évi fegyházra ítéli. A bűnjeleket sértettnek visszaadni rendeli.

Indokolás:

Terheltek beismerésével és a tanúk vallomásával beigazoltnak látja a Forradalmi Törvényszék a bűncselekmény elkövetését, súlyosító körülménynek vette, hogy munkás proletárokat, azoknak élelmiszerét és ruházatát rabolták el és H. F. büntetett előéletét.

Szombathely 1919. évi június hó 18.-án.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1919–2850.]

*

LXXII.

A NAGYKANIZSAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 9-I ÍTÉLETE

A nagykanizsai forradalmi törvényszéktől.

A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A nagykanizsai forradalmi törvényszék lopás és csalás miatt B. Zs. ellen indított bűnügyben Szenes Dezső mint elnök, Dömös Gyula, Vlaszák József, a forradalmi törvényszék tagjai, Kanusz László jegyző és Vorody Dezső mint vádbiztos megbízottja részvételével a letartóztatásban levő B. Zs. vádlott jelenlétében Nagykanizsán 1919. évi május hó 9.-én megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

ítéletet:

B. Zs. 28 éves, muracsányi születésű és lakos, vagyontalan hajadon, házicseléd vádlott bűnös négyrendbeli lopás és egyrendbeli csalás bűncselekményében, amelyet úgy követett el, hogy Sormáson, 1917. évi augusztusában Szekeres Ferencné sz. Borsos Erzsébet lakásából 12 női inget, 2 zsebkendőt, 2 selyem fejkendőt, 1 vánkoshuzatot, 1 blúzt és 1 szoknyát 120 korona, –

Bádi József záratlan ládájából 50 korona készpénzt, Rádi Józsefné sz. Gál Erzsébet ládájából annak lopott kulccsal történt felnyitása után négy szoknyát, egy blúzt, egy nyakravaló kendőt, három selyem fejkendőt, hat vánkoshuzatot, két asztalterítőt, hat törölközőt, egy ágyterítőt és egy leányöltözetet 1600 K,

Gál Istvánné sz. Tóth Katalin sormási lakos szekrényéből pedig két nyakkendőt, három fekete szoknyát, két fehér szoknyát, egy inget és egy kötényt a nevezettek beleegyezése nélkül jogtalan eltulajdonítási célzattal elvett.

Majd Nagykanizsán 1919. áprilisában Hauck Ilona nagykanizsai lakostól és a nála szolgáló Brodarics Katalintól azzal a fondorlattal, hogy élelmiszereket hoz nekik Felsősegesről, egy szalvétát, egy esernyőt, egy piacitáskát, egy tejeskannát, 90 K készpénzt, egy blúzt és egy kötényt csalt ki és azt magának megtartotta.

A forradalmi törvényszék ezért B. Zs.-t a foganatba vételtől számítandó 5 (öt) évi fegyházbüntetésre ítéli.

Kötelezi továbbá, hogy Rádi József sértettnek 50, Szekeres Ferencnének 120 korona, Rédi Józsefnének 1600 korona és Gál Istvánnénak 1000 korona, Hauck Ilonának 300 korona kártérítést megfizessen. Azonkívül a jelenleg általa használt Bradarics Katalin tulajdonát képező fekete kötényt Bradarics Katalinnak kiadja.

Indokolás:

A tárgyaláson a vádlott beismerése és a kihallgatott Rádi József, Szekeres Ferencné, Rédi Józsefné, Gál Istvánné, Bradarics Katalin és Hauck Ilona tanúk vallomása alapján megállapítást nyert a rendelkező részben leírt tényállás, amely négyrendbeli lopás és egyrendbeli csalás bűncselekményét állapítja meg.

Minthogy beszámíthatóságot kizáró okok nem forognak fenn, a vádlottat bűnösnek kellett kimondani és el kellett ítélni, úgyszintén marasztalni kellett a sértetteknek okozott kár megtérítésére még.

A forradalmi törvényszék mint súlyosító körülményt vette figyelembe büntetett előéletét, a bűnözésben való megátalkodottságát, míg enyhítő körülményt nem talált.

Nagykanizsa, 1919. május 9.

Szenes Dezső s. k. a forradalmi törvényszék elnöke.

[P. I. Arch. Nagykanizsai ügyészség 1919–352. sz. a.]

*

LXXIII.

A ZALASZENTGRÓTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK
1919. MÁJUS 12-I ÍTÉLETE

A Tanácskormány Nevében!

A forradalmi törvényszék V. K. sáfordi lakost úgy mint D. I.-né sz. V. K. tettestársát, mint bűnsegédet bűnösnek mondja ki Cottner Andrásné jankaházi lakos kárára elkövetett lopás bűntettében. Ezért V. K.-t mint saját bevallása szerint többször büntetett előéletű egyént hat évi fegyházra ítéli. Leányát D. I.-né szül. V. K.-t egy évi fogházra ítéli. Büntetése a szülésbőli teljes felgyógyulás után veszi kezdetét.

Súlyosbító körülményül kellett venni V. K. büntetése kiszabásánál azt, hogy többszörösen büntetett előéletű és a társadalom, valamint a környék rettegett embere volt. Enyhítő körülménynek tudjuk be D. I.-né szül. V. K.-nál azt, hogy büntetlen előéletű és áldott állapotban van. V. K. azonnal megkezdi büntetését, és az ellopott zsír károsultnak vissza adandó.

[P. I. Arch. Zalaegerszegi törvényszék 1919–806. sz. a.]

*

LXXIV.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK
1919. MÁJUS 30-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon, 1919. évi május hó 30-án megtartott tárgyaláson M. M. és négy társa bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

I. *M. M.* 1864. évi sajóecsegi születésű, illetőségű és lakos, földmíves,

II. *M. J.* sajóecsegi (Borsod megye) 1898. évi születésű, illetőségű és lakos, máv pályamunkás,

III. *M. J.* 1893. évi sajóecsegi születésű, illetőségű és lakos, máv pályamunkás vádlottakat azon vád alól, hogy 1919. évi május hó 28-án Sajóecseg község határában a megyei út árkában, az útkaparó tulajdonát képező egy szekérnyi füvet, úgyszintén az if. Petrik Pál kaszálója végén, az út szélén lévő, annak tulajdonát képező egy ölnyi luczernát, mint idegen ingó dolgokat a tulajdonosok beleegyezése nélkül, saját előnyük végett elvették,

felmenti, azonban kötelezi vádlottakat, a takarmány árának megfizetésére,

ugyancsak a tárgyalásra tanúként beidézett és kihallgatott, s vallomásuk alapján a tárgyalás folyamán a vádbiztos által,

IV. *V. G.* 69 éves, sajóecsegi születésű, illetőségű és lakos, földmíves,

V. V. J. 1873. évi edelényi születésű és illetőségű, sajóecsegi lakos, földmíves, vádlottakat ellenük emelt vád alól, hogy fenti időben Sajóecseg község határában a megyei út árkában, az útkaparó tulajdonát képező, körülbelül egy-egy ölnyi füvet, mint idegen ingó dolgot, a tulajdonos beleegyezése nélkül, saját előnyük végett elvették, – felmenti;

ellenben M. J. II-od r. vádlottat bűnösnek mondja ki a könnyű testi sértés vétségében, melyet az által követett el, hogy fenti időben és helyen ifj. P. P. által, ennek tulajdonát képező egy ölnyi luczerna elviteléért felelősségre vonatván, ifj. P. P. nem ugyan azon szándékból, hogy megölje, hanem még is más ellenséges szándékból II-od r. vádlott a nála lévő vasvillával oly módon ütötte meg, hogy abból ifj. P. P. sértett

balkarjának felső részén 8 napon belül gyógyuló egészségháborítása keletkezett, – ezért őt

tizennégy (14) napi fogházbüntetésre ítéli.

Indokok:

I–V. r. vádlottak beismerték, hogy tudomásuk volt arról, miszerint a megyei út árkában általuk lekaszált és elvitt fű, – úgyszintén I–III. r. vádlottak beismerték, hogy hazafelé menet útközben P. P. panaszosnak földje végén talált egy ölnyi lucerna nem az ő tulajdonukat képezte, védelmükre azonban előadták, az akkori kínos harcztéri kényszerhelyzetet, mely által tettük elkövetésébe sodortattak. Összes otthonlevő zöld és száraz takarmányuk elfogyván, szekérrel saját kaszálójukra indultak, hogy takarmányt hozzanak, melynek véghezvitelében azonban katonák által megakadályoztattak, s így a helyzet kényszerítő hatása alatt, hogy marháikat az elpusztulástól megmentsék, kénytelenek voltak tudva, idegen tulajdont képező füvet kaszálni. Ezt annyival is inkább megtehetőnek gondolták, mert előző nap a bíró előtt bejelentve azon panaszukat, hogy kaszálójukra kimenni a harcztéri helyzet következtében nem tudnak, egyöntetű vallomásuk szerint a bírótól nemcsak vádlottak, hanem mások is felhatalmazást nyertek, a végső esetben ott szerezni takarmányt ahol tudnak. Előadták még, hogy nemcsak ők, hanem több más falubeli ember is hasonlóképpen cselekedett.

Ugyanezt vallották Vattai Gábor és Varró János vádlottak tanúkénti kihallgatásuk során is.

Mindezek alapján a törvényszék bár bebizonyítottnak látta, hogy vádlottak tudva, idegen dolgot vittek el, azonban figyelembe véve az akkori harcztéri kényszerhelyzetet, a végszükség jogos esetét fennforogni látván, I–V. r. vádlottaknak a lopás vádja alól felmentését igazságosnak vélte.

II-od r. vádlott beismerte, hogy egyedül ő ütötte meg ifj. P. P. sértettet oly módon, hogy abból annak megsérülése származott. Fodor Imre tanú ugyanazt vallotta. I. és III-ad r. vádlottak vallomásai szintén ezt igazolják. A felolvasott orvosi látlelet szerint a II-od r. vádlott által ifj. P. P.-on ejtett sérülés 8 napon belül gyógyult.

Mindezek alapján a törvényszék II-od r. vádlottat a sérülés rövid időn belüli gyógyulására figyelemmel, könnyű testi sértés vétségében találta bűnösnek.

A büntetés kiszabásánál különösen figyelemmel volt a törvényszék arra, hogy II-od r. vádlott mint vasúti pályamunkás a hosszú tartamú büntetéssel a jelenleg oly nagyon fontos érdekeket szolgáló munkájától vonatnék el, mely alapon a büntetés kiszabását jogosnak és méltányosnak vélte.

Miskolcz, 1919. évi május hó 30.

Domján s. k. *Winter* s. k. ülnök, *Szöcs* s. k. elnök.
Pálóczy s. k. jegyző.

*

LXXV.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 1-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon 1919. évi június hó 1. napján megtartott tárgyaláson A. I. vöröskatona bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

A. I. 1886. évi Katona (Kolozs megye) községi születésű, miskolczi illetőségű és lakós, nőtlen volt továbbszolgáló tiszthelyettes, jelenleg vöröskatona, (beosztva a miskolczi Petőfi laktanyai tartalékkórházban) vádlottat bűnösnek mondja ki a lopás bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy

f. évi május hó 21-én közvetlenül a cseh megszálló csapatoknak Miskolczról történő kivonulása után a Miskolczi Petőfi laktanyában elhelyezett barakk-tartalékkórházban a csehek által visszahagyott, s csapataink által zsákmányolt különféle gyalu, bárd és reszelő szerszámokat összegyűjtött, s azokat saját előnye végett csapataink tulajdonából elvett, s egy zsákban elrejtve május 26-án a laktanya helyiségéből egy gyermek által az ablakon keresztül elvitetett. S ezért őt 1 (egy) évi fogházra és a vöröshadsereg kötelékéből való kizárásra ítéli.

Indokok:

Vádlott beismerte, hogy f. évi május hó 21-én vagy 22-én a Petőfi laktanyának egy pavilonja mögött a szabad ég alatt különféle dolgok közt

néhány reszelő, gyalut, s bárdot egy zsákba összeszedett, s azzal a szándékkal, hogy azt egy miskolczi lakos kovács barátjának fogja ajándékozni felhasználás végett, egy zsákba összegyűjtötte, majd május 26-án fenti barátjának egy inasával a Petőfi Laktanyába ment, a zsákban levő szerszámokat az inasnak átadta, s azt az ablakon keresztül való távozásra bírta rá.

Védelmére előadta, hogy az általa összeszedett szerszámokat a csehek tulajdonának gondolta, s így mint általuk itthagyottakat, gazdátlannak vélte, s azokat csupán felhasználás végett akarta barátjának ajándékozni.

K. J. tanú előadta, hogy az ablakon történt kiugrása után vádlott a laktanya kapuján jött ki, midőn alig pár lépés után őt a zsákbalévő dolgok miatt katonák felelősségre vonták, az akkorra hozzáérő terhelt sajátjának vallotta. L. A. tanú előadta, hogy vádlott megjelent ugyan üzletében, tőle egy inast kért bizonyos szerszámok elhozatala és azok javítása végett, de egy szóval sem tett említést arról, hogy neki akarja ajándékozni.

Vádlott beismerése, tanúk előadása alapján a bíróság bizonyítottnak látta, hogy vádlott a bűncselekményt tényleg elkövette.

A büntetés kiszabásánál a törvényszék enyhítő körülménynek vette a vádlott büntetlen előéletét, ellenben súlyosító körülménynek vette azt, hogy vádlott abban az időben hozta ki a kérdéses szerszámokat a laktanyából, amikor saját csapataink már napok óta már bent voltak, a laktanyákat elfoglalták, s az ott lévő. és a csehek által visszahagyott holmikat jogosan zsákmányként átvették, továbbá, hogy vádlott a lopott dolgok elszállításában oly óvatosságot fejtett ki, melyek arra engednek következtetni, hogy cselekményének bűnös voltában bizonyos volt.

Ez alapon a fenti méretben kiszabott büntetést igazságosnak vélte.

Miskolcz, 1919. évi június hó 1.

Walzer Béla s. k. ülnök, *Winter Béla* s. k. ülnök, *Szöcs Áron* s. k. elnök, *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

LXXVI.

A GYŐRI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚLIUS 16-I ÍTÉLETE

187/1919. V. sz.

A Magyar Tanácsköztársaság Nevében!

A győri forradalmi törvényszék a lopás bűntette miatt özv. J. E.-né ellen indított bűnügyben Győrött, 1919. évi július hó 16. napján tartott főtárgyalás eredményéhez képest meghozta a következő

ítéletet:

A forradalmi törvényszék özv. J. E.-né sz. F. I. 25 éves, budapesti születésű komáromi lakos, volt színésznő, r. k. vallású vádlottat bűnösnek mondja ki abban, hogy Győrött folyó évi február 25.-re virradó éjjel Turnauer Gyula birtokából és beleegyezése nélkül 1.200 korona készpénzt abból a célból vett el, hogy ezen reá nézve idegen ingó dolgokat jogtalanul eltulajdonítsa, s ezért őt 4 és 1/2 hónapi börtönre ítéli, melyet az elszenvedett vizsgálati fogsággal kitöltöttnek vesz.

A bűnjelként lefoglalt 960 koronát a sértettnek kiadni rendeli.

Indokok:

A bíróság a vádlott bűnösségét abból állapította meg, hogy a szállodai személyzet igazolta, hogy vádlott szállodai és egyéb kiadásait abból fedezte, hogy a szállodában alkalmi ismeretségeket kötött. Február 26.-ig volt lakhatási engedélye és már ennek letelte előtt is elutazott volna, ha meglett volna az ehhez szükséges útiköltsége. A szállodai személyzetet is kérte, hogy szerezzenek alkalmi vendégeket, mert pénze nincs.

Vádlott február 25.-én reggel 7 órakor váratlanul távozott a szállodából és nemcsak szállodai költségét ki tudta fizetni, hanem még költséges bérkocsi utazásra is telt pénze.

A vasúti állomáson Bertalan Imre MÁV kapussal egy 1000 koronást váltatott fel. Vádlott maga is beismerte, hogy február 25.-én éjjelt Turnauer Gyula szobájában töltötte. Turnauer vallotta, hogy neki egy darab ezer, és 10 darab 20 koronása veszett el pénzéből.

Minthogy vádlott az 1000 korona holszerzését igazolni nem tudta, másrészt bizonyítva van, hogy ő az 1000 koronán felül még oly pénzösszegekkel is rendelkezett, hogy a szállodai költségeit és a bérkocsi

számlát ki tudta fizetni, holott előzőleg pénzszűkében volt: a bíróság vádlott bűnösségét ezekből beigazoltnak látta.

Súlyosító körülmény könnyelmű élete és konok tagadása. Enyhítő körülmény, hogy a kár megtérült és büntetlen előélete.

Győr, 1919. évi július hó 16. napján.

Dr. Brechtler Frigyes s. k. elnök, *Dr. Lázár László* s. k. jegyző

[P. I. Arch. Győri törvényszék 1919–187. sz. a.]

*

LXXVII.

A KAPOSVÁRI KATONAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚLIUS 28-I ÍTÉLETE

Határvédelmi kerületi forradalmi katonai törvényszék Kaposváron. 25/1919. ft. szám.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében!

A kaposvári forradalmi katonai törvényszék H. J. V/44. vörös zlj. 18. századbeli vörös katona lopási bűnügyében a vádbiztosnak 25/1919 számú vádindítványában foglalt vád fölött Echter Péter mint elnöknek, Pap Ferenc és Szekeres Mihály mint szavazóbíráknak, valamint Nagy Nándor jegyzőnek részvételével, György Mór vádbiztosnak, letartóztatásban levő vádlottnak és Balázs Ármin védőnek jelenlétében 1919. évi július hó 28. napján megtartott nyilvános főtárgyalás alapján a következően

ítélt:

A fenti forradalmi törvényszék H. J. V/44. vörös zászlóaljbeli (18. század) katonát bűnösnek mondja ki jogtalan fosztogatás és önkényű eltávozás bűntettében, amelyet az által követett el, hogy folyó évi június hó 20.-án Érsekujváron a visszavonulás alkalmával nagyobb mennyiségű bőrt (kb. 10.000 K értékben) egy bőrgyárból magához vett és azt jogtalanul megtartva megszállott területre családjához akarta vinni, és ezért őt 20 napi fogházra ítélte, amelyet a vizsgálati fogsággal kitöltöttnek vesz.

Indokok:

A bíróság enyhítő körülménynek veszi vádlott büntetlen előéletét, a Tanácskormány érdekében teljesített hű szolgálatát, és azt, hogy meghaladott kora dacára megszállott területről önként jelentkezett a vörös hadseregben szolgálattételre.

Súlyosító körülménynek viszont azt, hogy engedély nélkül megszállt területre akart menni.

Határozat.

A bíróság a meglevő bűnjeleket a kaposvári termelőszövetkezethez átadni rendeli, a hiányzó bűnjelek előkerítését és esetleges bűnösök kinyomozásával és az eljárás megejtésével a 44. katonai forradalmi törvényszék vádbiztosát Kaposvárott (Kovács József) megbízza.

Echter Péter s. k. elnök, *Pap Ferenc, Szekeres Mihály* s. k. bírák.

[P. I. Arch. Kaposvári törvényszék 1919–1431. sz. a.]

*

LXXVIII.

A KALOCSAI KATONAI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. MÁJUS 6-I ÍTÉLETE

40/1919. Kft.

A kalocsai katonai forradalmi törvényszék kémkedés gyanúja miatt A. S. elleni bűnügyben a vád és védelem meghallgatása után a következőleg

ítélt:

A katonai forradalmi törvényszék A. S. 21. éves bajai születésű, és illetőségű lakos vádlottat bűnösnek mondja ki a forradalmi Kormányzótanács 53. sz. rendelete 2. §-ának 2. illetve 9. pontjába ütköző kémkedés kísérletében, melyet az által követett el, hogy Kalocsán 1919. évi április 28-án mint idegen, nevezetesen a szerb uralom kötelékébe tartozó egyén ő a kalocsai vörös hadseregbe belépni akart nyilván azon célzattal, hogy a szerb uralom szolgálatában továbbra is megmaradjon, a tervében azonban megakadályozva lévén, a kémkedés kísérlete miatt a Katonai Forra-

dalmi Törvényszék a mai naptól számítva 3 (azaz három) évi fegyházra ítéli.

A mai tárgyaláson kihallgatott tanúk vallomásával beigazolást nyert, hogy vádlott Baján a közelmúlt időben is, mint a szerb hadsereg kötelékébe tartozó egyén volt ismeretes, s vádlott maga is beismerte, hogy Baján több ízben szerb járőrök társaságában vizsgálta a vendéglőket, s így nyilvánvaló, hogy idegen uralom szolgálatában állott, s ennek dacára megkísérelte a kalocsai Vöröshadseregbe való felvételét, mi által elkövette a kémkedés kísérletét:

miért is őt ebben bűnösnek kimondani, s figyelemmel arra, hogy vádlott cselekménye a Tanácsköztársaság érdekeit súlyosan sértette volna, ha terve sikerül, másrészt pedig, hogy cselekménye nagyon is kezdő ponton lévén még nem veszélyeztette oly súlyosan a fennforgó érdekeket, figyelemmel továbbá egyéniségére, korlátozottabb szellemi képességeire, őt a fenti értelemben megbünteti, illetve rá a bűnösségével arányban álló büntetést kiszabni kellett.

Kalocsa, 1919. évi május hó 6. napján.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék. 1920–1949.]

*

LXXIX.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 1-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Miskolczon, 1919. évi június hó 1-én megtartott tárgyaláson T. S. és B. D. bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

I. T. S. 1895. évi kisjenői (Arad megye) születésű, illetőségű és lakos, – nőtlen, földmíves,

II. B. D. 1892 évi kisjenői (Arad megye) születésű, illetőségű és lakos, – nőtlen, földmíves vádlottakat bűnösnek mondja ki kémkedés kísérletének bűntettében, melyet az által követtek el, hogy

román tisztektől, mint ellenséges katonáktól reá beszélni engedték magukat arra, hogy a románok által megszállott területről a magyar tanácsköztársaság által uralt területre átjöjjenek, itt a vörös katonaság erejéről, a csapatok elhelyezéséről tájékoztatást szerezzen, azt a románoknak hírül viszik, mely cselekedetük véghezvitelének megkezdése végett a demarkácziós vonalon tényleg át is jöttek, hol azonban a valószínűség szerint tettük végrehajtásában meggátoltattak.

S ezért őket húsz–húsz (20–20) évi fegyházbüntetésre ítéli.

Indokok:

Vádlottak egyöntetűen beismerték, hogy a román tisztektől Békéscsabán megbízást kaptak és vállalták a demarkácziós vonalon való átjövetelre, a vörös katonaság erejének, a csapatok elhelyezésének kikémlelésére és hírül vitelére. Beismerték, hogy ezért vállalkozásuk sikeres véghezvitele esetén a románok pénzjutalmat helyeztek kilátásba. Tagadják, hogy pénzt kaptak volna előre.

Védelmükre előadják, hogy a román megszálló csapatoknak lakóhelyükre Kisjenőre történt bevonulása előtt ott mint vörös őrök teljesítettek szolgálatot, s mint ilyeneknek a románok által történt megszállás után az általuk kilátásba helyezett súlyos büntetéstől való megszabadulás megígért reményében vállalkoztak a kémszolgálatok teljesítésére. Előadták, hogy a vörös katonák által bírt területre érve, a csapatok elhelyezése és ereje felől nem tudakozódtak, sőt vállalkozásukat I.-ső r. vádlott nagybátyjának T. J.-nak el is beszélték, s tőle a továbbiakra nézve tanácsot kértek, majd ennek rábeszélésére lemondtak a kémkedésről, s a vörös hadseregbe akartak belépni.

T. J. tanú előadta, hogy vádlottak hosszas rábeszélésére lemondtak arról, hogy a románoknak kémszolgálatot teljesítsenek. Úgy ő, mint B. T., T. Gy. és K. I. tanúk előadták, hogy vádlottak előttük, mint a kisjenői munkástanács elmenekült tagjai előtt, a kisjenői állapotokról beszélgetve, a román uralmat dicsérték, s kijelentették, hogy sajnálják, hogy a románoktól átjöttek. Egyöntetűen vallják, hogy vádlottak történt külön-külön beszélgetésük alkalmával panaszkodtak az itteni állapotokra. T. J. tanúnak vallomása szerint vádlottak neki elmondották, hogy 5000 korona jutalmat helyeztek kilátásba részükre a románok, ha a vörös csapatokról híreket szolgáltatnak. A tanúk egyöntetűen vallják, hogy vádlottak viselkedése gyanús volt előttük.

Mindezekből a törvényszék tényként állapította meg, hogy vádlottak a románok részére teendő kémkedést megkísérelték, az azonban hogy

a románok részére tényleg szolgáltattak volna adatokat, vádlottak tagadása és bizonyítékok hiányában nem volt bizonyított. Tényként állapította meg a törvényszék, hogy vádlottak a vörös hadseregbe nem léptek be, bár arra idejük és módjuk lett volna.

A büntetés kiszabásánál enyhítő körülménynek vette a bíróság vádlottak beismerését.

Ez alapon a büntetést fenti méretben kiszabandónak vélte.

Miskolcz, 1919 június 1.

Walzer Béla s. k. *Winter Béla* s. k. ülnökök. *Szöcs Áron* s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyzőkönyvvezető.

*

LXXX.

A KISKUNHALASI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK 1919. ÁPRILIS 11-I 24/2/1919. SZÁMÚ ÍTÉLETE

A kiskunhalasi forradalmi törvényszék őrszolgálatbeli kötelességsértés bűntette miatt P. Sz. P. és J. G. elleni bűnügyben Hatházi János elnök, Karos Pál és Darányi József bírák közreműködése mellett 1919. április 11. napján tartott nyilvános tárgyalás után a következőleg

ítélt:

A forradalmi törvényszék I. P. Sz. P. 38 éves kiskunkajsai születési és kiskunhalasi lakos földműves, nős, ír, olvas, vagyontalan,

II. J. G. 26 éves pinczédi születésű, kiskunhalasi lakos, nős, ír, olvas, szabó, vagyontalan, vádlottakat bűnösnek mondja ki az őrszolgálatbeli kötelességsértés bűntettében, ezért

P. Sz. P.-t 10, azaz tíz évi fegyházra,

J. G.-t pedig 15 (tizenöt) évi fegyházbüntetésre ítéli

Indokolás:

Vádlottak beismerése, Sz. M. tanú vallomásával bizonyítást nyert, hogy vádlottak, mint vöröshadseregbeli katonák a kiskunhalasi vasúti állomásnál szolgálatot teljesítettek, szabályszerűen felállított őrhelyükről önkényűleg eltávoztak, s ezáltal esetleg a reájuk bízott kincstári tárgyakat el is idegeníthették, vagy megrongálhatták volna.

Figyelembevette a törvényszék, hogy vádlottak vöröshadseregbeli katonák, kiknek főhivatásuk a forradalom rendje felett őrködni, s mint ilyenek követtek el nagyobbszabású bűncselekményt, ezért a rendelkező részben meghatározott büntetéssel súlytotta.

Kmft.

[P. I. Arch. Kalocsai törvényszék 1921–2865.]

*

LXXXI.

A III. HADTEST FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKÉNEK 1919. JÚNIUS 28-I ÍTÉLETE

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke.

A Magyar Tanácsköztársaság nevében!

A III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke Kassán 1919. évi június hó 28.-án megtartott tárgyaláson B. J. és társa bűnügyében a következő

ítéletet

hozta:

I. B. J. 1871 évi, viski (Máramaros megye) születésű és illetőségű, szerencsi lakos, nős, volt csendőr felügyelő, I. r.

II. P. Gy. 1885. évi, kerülősi (Arad megye) születésű és illetőségű, szerencsi lakos, nőtlen, volt csendőr, II. r. vádlottakat bűnösnek mondja ki parancs nem teljesítése miatt, melyet az által követtek el, hogy

Szerencs községnek a románok bevonulása előtt történt katonai kiürítése alkalmával kapott azon parancsot, hogy a csendőrőrs az összes kincstári felszerelési tárgyakkal Mezőkövesdre menjen, nem teljesítették, –

s ezért I. r. vádlottat 3 (három) hónapi fogházra, II. r. vádlottat 6 (hat) hónapi fogházra ítéli, az ítélet végrehajtását azonban mindkét vádlottra felfüggeszti.

Indokok:

Vádlottak beismerték, hogy parancsot kaptak arra, hogy a románok elől Mezőkövesdre menjenek, beismerték, hogy a parancsot nem teljesítették.

I. r. vádlott védelmére előadta, hogy ő parancs kézhezvételekor az összes felszerelési tárgyakat összepakoltatta, az állomásra kivitette, s az őrs legénységének megparancsolta, hogy Mezőkövesdre menjenek. Előadta, hogy ő már régebb óta tüdő beteg lévén, felülvizsgálaton mindennemű fegyveres katonai szolgálatra alkalmatlannak lett minősítve, – s csakis saját jószántából vállalkozott a szerencsi őrsön a felügyelői teendők ellátására, míg nyugdíjaztatása elintéztetik. – Előadta, hogy a kérdéses alkalommal erősen beteg lévén, Szerencsről nem volt szándéka elmenni, ellenben a legénységet utasította az eltávozásra. – Előadta, hogy azok megtagadták az engedelmességet, s mindannyian Szerencsen maradtak.

II. r. vádlott védelmére előadta, hogy szándékában volt elmenni, azonban sem vonaton, sem szekeren nem tudván eltávozni, gyalog azért nem ment, mert eddigi fáradalmaival szerzett kis szegénységét nem akarta a románok prédájául hagyni.

A tanúk igazolták, hogy vádlottaknak lett volna idejük az elmenetelre, akár vonaton, akár kocsin eltávozni, ennek dacára nem mentek el.

Törvényszék bebizonyítva látta, hogy vádlottak a kapott parancsot nem teljesítették, miért is ezért őket bűnösöknek mondotta ki.

I. r. vádlott büntetésének kiszabásánál figyelemmel volt a törvényszék betegségére, melyet hivatalos okmányokkal igazolt.

Az ítélet végrehajtásának felfüggesztése által a törvényszék alkalmat akart adni vádlottak azon óhajának, hogy vörös katonák szeretnének lenni, s tettekkel akarják bebizonyítani a magyar tanácskormány iránt érzett hűségüket.

Kassa, 1919 évi június hó 28.-án.

Walzer Béla s. k. *Sikorszky Lajos* s. k. ülnökök.
Winter Dezső s. k. elnök. *Pálóczy Barnabás* s. k. jegyző.

*

LXXXII.

A VÁRPALOTAI FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚLIUS 16-I ÍTÉLETE

27-es vörös gy. ezred. I. zlj. Forradalmi katonai törvényszék.
Fkt. 11 sz./1919.

Ítélet.

A Tanácsköztársaság Nevében!

A 17/I. zlj. forradalmi katonai törvényszéke Sch. I. 17/I. zlj. IV. fp. szdbeli vörös katonát a hadra kelt seregtől történt szökésért 3 (három) évi kényszermunkára ítélte.

Indokok:

Vádlott 1916-beli katona, mint ilyen tudnia kellett volna, hol kapja meg az utasítást, hogy csapattestét hol találja meg. Mint értelmes embernek tudnia kellett volna, ha tényleg volt rá ok, távollétét igazoltatni. Nem szolgálhat enyhítő körülményül az, hogy jelentkezett önként, mert azt már akkor tette, amikor már égett a föld a talpa alatt. Ily egyének fegyelmezetlenségükből eredő cselekedeteikkel a vörös hadsereg fegyelmét felbontják, mi által súlyosabb vétséget követ el, mint a kimondott ellenforradalmár.

Tábori posta 402. 1919. július 16.-án.

Talpas Ferenc s. k. elnök, *Medgyesi Miklós* s. k. jegyző.

[P. I. Arch. Sátoraljaújhelyi törvényszék 1920–1799. sz. a.]

*

LXXXIII.

A SZOMBATHELYI FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉK 1919. JÚNIUS 28-I JEGYZŐKÖNYVE ÉS ÍTÉLETE

Jegyzőkönyv

felvétetett Szombathelyen 1919. június 28.-án a 18. dandár katonai forradalmi törvényszékének szökéssel vádolt V. M. és S. M. hadi foglyok elleni ügyében megtartott főtárgyalásról:

Jelen voltak: Czink József művezető a katonai forradalmi törvényszék elnöke, Szabó József famunkás és Vukics József vöröskatona a katonai forradalmi törvényszék tagjai, Erdős Árpád vádbiztos, Kohn Arnold jegyzőkönyvvezető, Nagy Béla védő, V. M. és S. M. hadi foglyok vádlottak.

Elnök a tárgyalást megnyitja. Vádbiztos a tényállást ismerteti. Elővezetik a vádlottakat, kiket az alábbi sorrendben kihallgatnak. V. M. vádlott, cseh-szlovák távirda ezredbeli katona, hadifogoly szül. Dolányiban (Csehország) 1895-ben, nőtlen, polgári életében dolányi (Csehország) lakos, büntetlen előéletű. Általános kérdésekre előadja, hogy félelemből szökött meg. Az 1919. jún. 18.-án felvett jegyzőkönyvbe mondottakat ismételten előadja.

S. M. vádlott, 23. francia legionárus ezredbeli katona, hadifogoly, Trudovka (Trencsén m.) szül. 1898.-ban, r. k. földműves, nőtlen, büntetlen előéletű. Általános kérdésekre előadja, hogy félelemből szökött meg. Az 1919. jún. 18.-án felvett jegyzőkönyvbe mondottakkal egybehangzóan vall. Arra a kérdésre, hogy azért szökött-e meg, hogy a magyarok ellen újra harcoljon, azt feleli, hogy nem akart harcolni, hanem dolgozni akart. Franciaországban Verdunnél esett foglyul és úgy került a francia legionárius ezredbe.

A Forradalmi Katonai Törvényszék a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja. Vádbiztos V. M. és S. M. hadifoglyok ellen szökésért vádat emel. N. B. védő V. M. és S. M. védenceinek felmentését kéri. Vádlottak egyenkint megkérdeztettek, hogy védelmükre mit tudnak felhozni. A vádlottaknak nincs mondanivalójuk.

A forradalmi törvényszék visszavonul és zárt ülésben az alábbi ítéletet hozta, melyet nyilvánosság előtt vádlottaknak kihirdetett.

A vas–soproni 18. dandár forradalmi katonai törvényszék.
115/1919. szám.

A 18. dandár katonai forradalmi törvényszék V. M. Csehszlovák távirda ezredbeli katona, hadifogoly, 1895. évi születésű, polgári életében dolányi (Cseh-ország) lakos és S. M. nevű 23. francia legionárus ezredbeli katona, hadifogoly, 1898. évi születésű, polgári életében trudovkai (Trencsén m.) lakos bűnügyében Czink József elnöknek, Szabó József és Vukics szavazóbíráknak, valamint Erdős Árpád jegyzőkönyvvezetőnek, úgyszintén Kohn Arnold vádbiztosnak és a vádlottak védőjeként megjelent N. B. jelenlétében a vádnak és védelemnek meghallgatása után Szombathelyen 1919. június hó 28.-án megtartott főtárgyaláson a következő felmentő

ítéletet
hozta:

A Forradalmi Katonai Törvényszék V. M. és S. M. vádlottakat fogolytáborból való szökésben nem bűnösnek mondja ki és őket a szökés vádja alól felmenti.

Indokok:

A Forradalmi Katonai Törvényszék V. M. és S. M. hadifoglyok felmentését abban látja indokoltnak, hogy nevezettek a Csóti fogolytáborból való szökésük által hazájukba akartak visszatérni és a tanácskormány ellen semmi esetre nem akartak véteni.

Szombathely, 1919. június hó 28.-án.

[P. I. Arch. Szombathelyi törvényszék 1920.–784.]

*

LXXXIV.

A MISKOLCI IGAZSÁGÜGYI ALKALMAZOTTAK
1919. MÁRCIUS 22-I ÉRTEKEZLETÉNEK HATÁROZATA

A miskolci igazságügyi alkalmazottak által Lehoczky Sándor törvényszéki elnök vezetése alatt 1919. március 22.-én tartott értekezleten hozott

Határozat:

A miskolci törvényszék, járásbíróság és államügyészség a megalakult tanácskormányt elismeri és annak rendeleteit törvény erejével bírónak tekinti és azokat mint ilyeneket alkalmazni fogja. Az említett hatóságok bírói, jegyzői, kezelői és altiszti személyzete a maga részéről kijelenti, hogy mint a szellemi munka proletárjai szívvel-lélekkel üdvözlik a tanácskormányt, mely a magyar proletariátusnak az ellenséges kapitalista imperializmus alól való felszabadítását és a gazdasági igazságosságon alapuló új társadalmi rend felépítését írta zászlajára és a maga munkáját be kívánja kapcsolni az új társadalmi rend felépítésének és megszilárdításának munkájába.

[P. I. Arch. A. II. 13/32. sz. a. Dr. Vály Sándor táblai tanácselnök, a miskolci kir. törvényszék és államügyészség felügyeleti vizsgálatára kiküldött vizsgálati biztos által az igazságügyminiszternek küldött jelentésből. A határozatot valamennyi bíró és ügyész aláírta.]

LXXXV.

A KAPOSVÁRI KIR. ÜGYÉSZSÉG 1920. E. 1/4. SZÁMÚ JELENTÉSÉNEK A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKRE VONATKOZÓ RÉSZEI

A IV. kormányzótanácsi rendelet megjelenése után a direktórium egyik tagja közölte a törvényszék és ügyészség vezetőjével, hogy a direktórium a forradalmi törvényszék elnöki, jegyzői, kezelési és vádbiztosi teendőit szakértő kezekbe akarja helyezni s ezért felhívta a törvényszéki elnököt és a kir. ügyészt, hogy ezen teendőket vegyék át.

Minthogy az ellenforradalmiság gyanújából való kellemetlenségek miatt nem lett volna célszerű ezen megbízás elől kitérni, de másrészről a polgári társadalomnak is az volt az érdeke, hogy a forradalmi törvényszéknél legalább az elnöki és vádbiztosi teendők ellátása az eddigi törvényes szervek kezében maradjon, a törvényszék elnöke és a kir. ügyész ezt a megbízatást elvállalták és ez alapon Gábor Mátyás és Dr. Takáts László mint büntető bírák jelöltettek ki a törvényszék által a forradalmi törvényszék elnökeivé, a kir. ügyészség tagjai pedig vádbiztosokká. Ezt a jelölést az igazságügyi népbiztos elfogadta s a forradalmi törvényszék április 1.-én kezdte meg működését. A forradalmi törvényszék ítélkező tagjai ismert szocialista érzelmű egyének voltak, közülük kettő ügyvéd, a többi értelmesebb munkás.

Az előkészítő eljárás a vádbiztosnál teljesen rövid volt, hasonlított a Gybp. szabályaihoz, a főtárgyalások menete teljesen a Bp. szabályai szerint, közönséges bűnügyekben az anyagi ítélkezés a Btk. és más törvényes büntetőszabályok kereteiben történt azzal a különbséggel, hogy az anyagi és alaki jogszabályokra az eljárás során és a főtárgyaláson kifejezett hivatkozás nem történt. Fellebbvitel természetesen nem volt, a vádbiztos ügyeket sem szüntetett meg, hanem megszüntetési indítványt terjesztett a forradalmi törvényszék elé. Védelem kezdetben minden esetben, később csak a súlyosabb esetekben kötelező volt s ha a vádlottnak nem volt védője, a bíróság hivatalból rendelt védőt. Védő egy politikai ügy kivételével mindenkor csak bejegyzett ügyvéd volt. A forradalmi törvényszéknek nem politikai, hanem közönséges bűnügyekben ítélkezése az előadott körülményekben gyökerező okoknál fogva nem is kifogásolható, a hozott ítéletek lényegükben megfeleltek a törvényes anyagi szabályoknak. Súlyosabb közönséges bűncselekmények a proletárdiktatúra alatt hatóságom területén még a rendesnél is kisebb számban fordultak elő s különösen feltűnő volt előttem az ölési és testi sértési cselekmények ritkasága, ami talán a többé-kevésbbé szigorúan végrehajtott kocsmai alkohol tilalomnak

volt a következménye. A legsúlyosabb közönséges bűncselekmény egy kettős rablási eset volt, egyik rabláshoz gyilkosság kísérlete is járult, az egyik tettes egy pár hónappal azelőtt az esküdtbíróság által kegyelemből rablás helyett zsarolásban, a Cúria által azonban rablásban bűnösnek kimondott egyén volt, a másik pedig egy büntetett előéletű cigány, a forradalmi törvényszék mindkettőjüket halálra ítélte és kivégeztette. Tekintve, hogy a kaposvári törvényszék területére akkor érvényesen kihirdetett statárium állott fenn, ez a halálos ítélet az anyagi törvényeknek megfelelő volt.

A kaposvári forradalmi törvényszékhez, illetve vádbiztoshoz a törvényszék négy havi fennállása alatt összesen 577 feljelentés érkezett, ugyanezen idő alatt a kir. ügyészséghez 209 feljelentés jött. A forradalmi törvényszék 259 ügyben hozott ítéletet, melyek közül politikai ügyben 93 marasztaló és 52 felmentő volt, közönséges bűnügyekben pedig 91 marasztaló és 23 felmentő volt. A politikai ügyekben hozott felmentő ítéletek nagyobb percentje, továbbá az a körülmény, hogy politikai ügyekben túlnyomóan kisebb pénz, vagy fogház büntetés szabatott ki, végül, hogy számos elítélt büntetésének végrehajtását maga a forradalmi törvényszék függesztette fel, vagy halasztotta el, bizonyítja azt, hogy politikai ügyekben a forradalmi törvényszék nagyjából nem esett túlzásba, ami kétségtelenül a szakértő jogászi elem befolyásának tulajdonítható. Csupán 5 politikai ügy volt, amelyekben a forradalmi törvényszék lehetetlen túlzásba esett annak következtében, hogy az eseteket a vörös sajtó előzőleg napokon át tárgyalta lapjaiban, hogy az ebben megnyilvánult terrornak a forradalmi törvényszék proletár tagjai szembeszállni nem merve teljesen forradalmi osztályítéleteket hoztak. Ezek az esetek a következők voltak:

1. Kovács János* a volt kisgazdapárti országgyűlési képviselő a falujában közbeszólásaival megzavarta egy kommunista agitátornak az előadását, ezért a belügyi népbiztos rendeletére őt nagykanizsai vörös katonák letartóztatták s Kaposvárra kísérték, hol a forradalmi törvényszék a vádbiztosnak hamis, riasztó hír terjesztésére alapított vádjával szemben 15 évi fegyházra ítélte.

2. Lengyeltótiban egy uradalmi intéző, a volt községi bíró s néhány kisgazda, ugyancsak közbeszólásaikkal megzavartak egy agitációs népgyűlést, ebből verekedés, majd a vörösőrség lövöldözése keletkezett, minden nagyobb sérülés nélkül. A gyűlés megzavaróit s úgyszólván a község

* Az elítélt neve helyesen nem Kovács, hanem Novák János; a jelentés e bekezdésében elírás történt, a későbbiekben már helyesen Novák Jánosnak nevezi.

egész intelligenciáját a forradalmi törvényszék elé hurcolták, amely 25 vádlottból 11-et különböző címeken 3 hótól 15 évig terjedhető fegyház büntetésekre, egyet pedig életfogytiglani fegyházra ítélt.

3. Nagyatádon, a kisgazdáknak egy rögtönzött népgyűlését vörös katonák fel akarván oszlatni, ebből verekedés, majd lövöldözés támadt, többen súlyosan megsérültek, erre vörös katonák mintegy 27 embert mint ellenforradalmárt forradalmi törvényszék elé állítottak, kik közül a forradalmi törvényszék 21-et 6 hónaptól 15 évig terjedő fegyházra ítélt, de 13 elítélt büntetésének végrehajtását felfüggesztette.

4. Egy gyógyszerészsegédet, amiért fehérpénzt nem akart elfogadni, egy évi kényszermunkára ítélt.

5. Egy vasúti tisztviselőt, amiért azt állította, hogy a kormányzótanácsi biztos, az akkori tilalom ellenére élemiszert akart csempészni Budapestre, három évi fegyházra ítélt.

Ezen elítélések közül csupán Novák János maradt fogva a proletárdiktatúra egész folyama alatt, ámbár megkegyelmezését a kormányzótanácsi biztos ajánlotta, azonban a kormányzótanács a kegyelmet nem adta meg, sőt Kun Béla egy sajátkezű levelében a kormányzótanácsi biztosnak a kegyelemre ajánlás miatt erős szemrehányásokat tett és célzást tett arra, hogy a Novák János féle embereket halálra kell ítélni. A fenti második és harmadik esetben elítélt összes egyének 6–8 hét múlva még a tanácsköztársaság szervei részéről kegyelmet nyertek, a 4. és 5. alatti elítélt pedig mindössze néhány napig volt letartóztatva, azután szabadon bocsájtásuk az igazságügyi népbiztos által elrendeltetett.

A bűnügyi nyomozások során vallatások, kínzások kíséretében nem voltak, megtörtént azonban a fenti 2. és 3. pont alatt említett lengyeltóti és nagyatádi esetben, hogy a letartóztatásokat végző vörös katonák és vörösőrök a letartóztatottakat testileg bántalmazták. Ezen visszaélések miatt a vádbiztos szigorú megtorló eljárást követelt a tettesek ellen a direktóriumnál. Ez a megtorló eljárás nem következett ugyan be a proletárdiktatúra alatt, hanem csak annak bukása után, azonban tény, hogy a testi bántalmazások megszüntetése végett adattak ki rendeletek és több bántalmazási eset nem is jutott tudomásomra.

A forradalmi törvényszék által kiszabott büntetések általában véve a Btk. alapelvei szerint történtek azzal az eltéréssel, hogy börtön helyett legtöbbnyire fegyház név alatt szabták ki a két éven aluli büntetést is s megtörtént néhány esetben, hogy kényszermunkára szóló ítéletet hoztak munkakerülő csavargó egyéneknél. Nem politikai ügyekben kiszabott büntetések nagyjából megfeleltek a törvényes bíróságok által használni szokott mértéknek. Politikai ügyekben azonban semmi rendszer nem volt

a büntetés kiszabásoknál, nem a cselekmény fontossága, hanem inkább a vádlott egyéni, társadalmi és politikai súlyával egyenes arányban szabták ki a büntetéseket. A kiszabott legmagasabb büntetés egy életfogytiglani fegyház volt, a legkisebb büntetés 3–4 nap, amelyhez esetleg még a büntetés végrehajtásának felfüggesztése is járult.

Pénzbüntetést 82 egyénre szabott ki a forradalmi törvényszék a legkülönbözőbb mértékben 10-től 10.000 K-ig terjedhető összegben, mindenkor az elítélt anyagi körülményeinek figyelembevételével s leginkább szesztilalmi áthágások, fehér pénz el nem fogadása, árueltitkolás, néhány esetben kisebb lopás, árdrágítás és más nyerészkedési célból elkövetett cselekmények esetén. A kiszabott összesen 76.380 K pénzbüntetésből összesen 45.780 K-t fizettek be az elítéltek A pénzbüntetéseket a kir. ügyészség kezelte s az állampénztárba befizette, honnét ennek egy csekély része a jelentkező elítélteknek igazságügyminiszter úr ált visszautaltatott. Túlnyomó rész nem követelte vissza pénzét.

Nem észleltem azt, hogy a forradalmi törvényszéki ügyekben protekció, vagy felekezeti szempont valamely irányban érvényesült volna s egyébként is az volt a benyomásom, hogy a forradalmi törvényszéki szavazó bírák nem politikai ügyekben komolyan igyekeztek bírói szerepkörüket betölteni s osztálygyűlölet ítélkezésükben nem nyilvánult. Vagyon elleni bűncselekménynél azon a címen, hogy a vádlott a sértett által kizsákmányolt egyén volt, felmentések nem történtek s a forradalmi törvényszék általában védelmébe vette a Btk. különös részében felsorolt jogtárgyakat. Mint jellemző epizódot említem meg, hogy itteni hírhedt s még a proletárdiktatúra alatt innét eltűnt kommunista egy ízben jelenlétemben erős szemrehányást tett a kiszabott büntetések enyhe volta miatt, ezekkel a szavakkal fejezve ki magát: „egy forradalmi törvényszék vagy felment, vagy felakaszt, de 2–3 napos büntetésekkel nem teszi magát nevetségessé", mire a megtámadott proletár ülnök felindulva utasította vissza ezt a támadást azt mondván, hogy ő mint forradalmi törvényszéki bíró lelkiismerete szerint ítélt és ebbe nem tűr beleszólást, ha működése nem tetszik, távolítsák el.

A forradalmi törvényszék előtt két újrafelvételi eljárás volt, mindkettő politikai ügyben, mindkettő az elítélt javára és egyik az elítélt felmentésével, a másik a büntetés leszállításával végződött. Az újrafelvételi eljárások új tárgyalás keretében folytak le.

Mint már fentebb is említettem két nagyobb politikai ügyben az összes elítéltek még a proletárdiktatúra alatt kegyelmet nyertek, három elítélt büntetésének végrehajtása pedig népbiztosi rendelettel félbeszakíttatott.

A fiatalkorúak büntető ügyeiben szintén a forradalmi törvényszék járt el teljesen a BTK. és a Bp. és az Fb. szabályainak és intézkedéseinek figyelembe vételével. Két züllött fiatalkorúra javító nevelést szabott ki, ami foganatba is vétetett.

Kaposvár, 1920. augusztus 27.

Dr. Révy Károly s. k. kir. ügyész.

[P. I. Arch. A. II. 13/44. sz. a.]

*

LXXXVI.

A BUDAPESTI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK ÁLTAL 1919. JÚNIUS 10-IG ELÍTÉLTEK MEGOSZLÁSA AZ EGYES BŰNCSELEKMÉNYFAJTÁK SZERINT

I. Vagyon elleni cselekmény			294
Ebből:			
1. Lopás		170	
2. Rablás, fosztogatás, betörés		55	
3. Csalás, sikkasztás		34	
4. Orgazdaság		28	
5. Zsarolás		7	
II. Testi épség elleni cselekmény			22
Ebből:			
1. Emberölés, súlyos testi sértés		5	
2. Könnyű testi sértés		14	
3. Életveszélyes fenyegetés		3	
III. Speciális bűncselekmény			325
Ebből:			
a) Politikai bűncselekmény		174	
1. Ellenforradalmi cselekmény (politikai gyilkosság, lázadás)	74		
2. Ellenforradalmi cselekmény előkészítése	21		

3. Ellenforradalmi kijelentés (lázítás, izgatás)	49		
4. Rémhírterjesztés	8		
5. Egyéb politikai cselekmény	22		
b) Egyéb cselekmény és visszaélés		151	
6. Ékszer és vagyonelrejtés	7		
7. Hamis leltározás	5		
8. Termelési és fogyasztási szabályok áthágása	28		
9. Szesztilalom megszegése	70		
10. Ifjúmunkások bántalmazása és túldolgoztatása	29		
11. Hivatali hatalommal való visszaélés	12		
IV. Egyéb cselekmények			14
1. Hatóság elleni erőszak		4	
2. Hamis vád		3	
3. Becsületsértés, rágalmazás		7	
Összesen			655

[Dr. Szirmay István: Adatok a budapesti forradalmi törvényszék működéséről c. cikkéből. Proletárjog 11. sz.]

*

LXXXVII.

A VIDÉKI FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉKEK ÁLTAL ELÍTÉLTEK MEGOSZLÁSA AZ EGYES BŰNCSELEKMÉNYFAJTÁK SZERINT

A bűncselekmény megjelölése:	Az elítélt személyek száma:
Szesztilalom áthágása	895
Engedély nélküli fegyvertartás	148
Hamis hír terjesztése	118
Ellenforradalmi kijelentés	163
Ellenforradalmi cselekmény	275

Önhatalmú intézkedés és hivatali hatalommal való visszaélés	70
Vagyonelrejtés	45
Árdrágítás	189
Szabotázs	127
Fehér pénz el nem fogadása	37
Zárórarendelet megszegése	41
Szocializáló rendeletek megszegése	37
Élet elleni	22
Testi sértés	101
Szemérem elleni	7
Hatóság elleni erőszak és hatóság megsértése	92
Megvesztegetés és más hivatali bűncselekmény	7
Hamis vád, hamis tanúzás	8
Okirathamisítás	25
Rágalmazás, becsületsértés, sértegetés	152
Csalás, lopás, sikkasztás, hűtlen kezelés, orgazdaság	481
Fosztogatás, rablás, zsarolás, veszélyes fenyegetés	41
Gyújtogatás	2
Meg nem nevezett más bűncselekmény	499
Összesen:	3582

[P. I. Arch. TAGYOB. Igazságügyminisztérium T. 444.]

Az Igazságügyminisztérium T. 36086/20. számú jelentéséből. A bűncselekmények felosztása és sorrendje az Igazságügyminisztérium csoportosításának felel meg; az összeadás eredményét az Igazságügyminisztérium tévesen 3583-nak tüntette fel.

FONTOSABB RÖVIDÍTÉSEK

Dokumentumkötet:	A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai, 6/A és 6/B kötet (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1960)
FKT:	Forradalmi Kormányzótanács
P. I. Arch.:	Párttörténeti Intézet Archívuma
TAGYOB:	Tanácsköztársaság Adatait Gyűjtő Bizottság

A FÜGGELÉKBEN KÖZÖLT OKMÁNYOK JEGYZÉKE

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

СОДЕРЖАНИЕ

INHALT

Ezt a könyvet a Franklin-nyomda

kéziszedő „Béke brigád”-ja

Hazánk felszabadulásának 16. évfordulója tiszteletére készítette.

Kiadja a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
Kiadványszám: K—1045

Formátum: A/5 Ivszám: 23 (melléklettel együtt) Példányszám: 2100
Nyomdába adva: 1961. I. 10. Imprimálva: 1961. IV. 18. Megjelent: 1961. IV. 30.

Ez a könyv 5501-54 és 5602-55 szabvány szerint készült

24826/961 Franklin-nyomda Bp. VIII., Szentkirályi u 28.